

HALKIZ BIZ 2

isyanlarımızla varız

HALK
AYAKLANMALARI

Boran Yayinevi

**İnternet Üzerinden Yayın Tarihi:
Ağustos 2018**

HALKIZ BİZ -2
İSYANLARIMIZLA VARIZ

Halk
Ayaklanmaları

İÇİNDEKİLER

- ÖNSÖZ
- "DERYA DEDIĞİN UYUR UYUR UYANIR"

BİRİNCİ BÖLÜM:

ANADOLU TARİHİ AYAKLANMALAR TARİHİDİR
ANADOLU'DA HALK AYAKLANMALARI

- BABAİLER AYAKLANMASI
- SÖMÜRÜ DÜZENİNDEN 'ORTAKLAR'A...
BEDRETTİN AYAKLANMASI
- DERVİŞ SİYAVÜŞ AYAKLANMASI
- CELALİ AYAKLANMALARI
- PATRONA HALİL İSYANI
- AVŞARLAR
- OSMANLI DÖNEMİNDE GENÇLİĞİN İLK ÖRGÜTLÜ TEPKİSİ;
"TALEBE-İ ULUM OLAYI" YA DA SUHTE AYAKLANMASI
- VERGİ AYAKLANMALARI
- 1908 GREVLERİ

İKİNCİ BÖLÜM:

KURTULUŞ SAVAŞI

- KURTULUŞ SAVAŞI
- ÇERKES ETHEM
- İLK KARAKOL BASKINI
- KUVVA-İ MİLLİYE (ULUSAL KUVVETLER)
- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA İŞÇİLER
- SOSYALİST AYDINLAR KURTULUŞ SAVAŞI'NDA
- İŞGAL ALTINDA HALKIN YARATICILIĞI
- ÖDEMiŞ DİRENİŞİ
- KARBOĞAZI DİRENİŞİ
 - ANADOLU TOPRAKLARI İŞGAL ALTINDA. EMPERYALİZM ANADOLU İNSANINI TANIMİYOR. AMA TANIYACAKTIR;
- FRANSIZLAR'IN ANTEP HALKINA 5 TESLİM ŞARTI
 - MARAŞ DİRENİŞİ; ARABABAŞI KÖYÜ DİRENİŞİ RAMAZAN VE EŞİ SENEM AYŞE HATUN
 - ANADOLU HALKLARININ İŞGALCİYE KARŞI BAĞIMSIZLIK SAVAŞINDA BERGAMA BASKINI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

KURTULUŞ SAVAŞINDAN BUGÜNE

HALK İSYANLARI VE DİRENİŞLER

- VAGON Lİ EYLEMİ
- 555 K
- AÇLARIN YÜRÜYÜŞÜ
- 15-16 HAZİRAN'DA SEL OLUP AKTIK MEYDANLARA
- 6.FİLO'NUN TÜRKİYE ZİYARETİ "YANKEE GO HOME!"
- 29 NİSAN MİTINGİ
- "DEVİRİMCİ GÖREV: TESLİMİYETÇİLİK DEĞİL, FAŞİST TERÖRE, YAYGARAYA KARŞI MÜCADELEYİ YÜKSELTMEKTİR"

- 1 MAYIS MAHALLESİ'NDE DİRENİŞ
- ÇORUM DİRENİŞİ
- "DEVİRİMCİYİM"
- 12 EYLÜL SONRASININ EN UZUN İLK GREVİ: MİGROS
- 1 ARALIK DİRENİŞİ
- 3 OCAK GENEL GREVİ VE ANKARA YÜRÜYÜŞÜ
- 24 TEMMUZ 1991 PAŞABAHÇE DİRENİŞİ
- GAZİ AYAKLANMASI

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

ANADOLU'DA KÜRT HALK AYAKLANMALARI

- KÜRT İSYANLARI VE ZULMÜN OSMANLI'YA UZANAN KÖKLERİ
- KÜRDİSTAN'IN TARİHİ
- MERKEZİLEŞME VE BEYLİKLERİN AYAKLANMALARI
- OSMANLI KÜRT AYAKLANMALARINI BASTIRIR
- HÜRRİYET, EŞİTLİK, KARDEŞLİK"TEN KÜRTLER'E DÜŞEN
 - OSMANLI OYUNU; HALKLARI BİRBİRİNE KARŞI KIRDIRMA
 - SEVR, KÜRTLER İÇİN BİR KURTULUŞ MU YDU
 - GÜVENİLEN DAĞLARA KARLAR YAĞIYOR
 - KURTULUŞ SAVAŞI VE İŞGAL KARŞISINDA KÜRTLER VİLAYET-İ ŞARKİYE MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ
- KURTULUŞ SAVAŞINDA KÜRTLER
- AMASYA PROTOKOLÜ: TUTULMAYAN VAATLER!
 - "VURUN KÜRT UŞAĞI, NAMUS GÜNÜDÜR"
 - KOÇGİRİ AYAKLANMASI: HAKLI TALEPLERDE GERİCİ BİR KONUMA SAVRULUŞ
 - 1920: TBMM'DE 72 KÜRT MİLLETVEKİLİ
 - 1923: "NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE"
 - 'KENDİ KÜRT'ÜNÜ EZ, ÖTEKİNİ DESTEKLE' POLİTİKASI
- İNKARCILIĞIN VARACAĞI YER; KATLIAMCILIK
- HASAN HAYRİ NEDEN ASILDI?
- KLASİK BİR 'CUMHURİYET' TAKTİĞİ
- Şeyh Sait İsyanı: İSYAN BASTIRILDI, ZULÜM BAKİ KALDI

- KANIMIZDA 'MEDYA' İZLERİ
- DERSİM'İ YOKETMENİN SON HAZIRLIĞI: TUNCELİ KANUNU
 - KÜÇÜK BURJUVA İKTİDARIN VE OLİGARŞİNİN KÜRT FEODALİZMİYLE İTTİFAKI
- OLİGARŞİK DİKTATÖRLÜK DE KÜRTLER'E KARŞI AYNI YOLDA: 'TAKSİM'DE SALLANDIRALIM, İBRET OLUR'
- KÜRTLER YENİDEN TBMM'DE AMA ARTIK "KÜRDÜM" DEMEDEN!
 - "49'LAR OLAYI"; BİNER BİNER Mİ, ELLİŞER ELLİŞER Mİ YOKEDELİM?
 - ŞOVENİZMİN KORKUSU, DEVRİMİN ÇÖZÜMÜ
 - 'NİSPİ DEMOKRATİK ORTAM' VE BİTMİYEN YASAKLAR
- DOĞU MİTİNGLERİ
- HALKLARIN KADERİ BİRLEŞİYOR YENİ SAFLAŞMALAR YAŞANIYOR
- MİLLİ MESELE'DE YENİ BİR SES, YENİ BİR ÇÖZÜM
- KÜRT SORUNU'NDA YENİ DÖNEM; 1984
 - BU KADAR ÇOK 'ÇÖZÜM'DEN SÖZEDİLİRKEN, BU ZULÜM!
 - SİLAHLI MÜCADELE MAYASININ TUTMASI
 - HİÇ BİTMİYEN OLAĞANÜSTÜ YÖNETİMİN YENİ ADI: OHAL
 - 'KÜRT SORUNUNA ÇÖZÜM'Ü DÜZEN İÇİNE ÇEKME MANEVRALARI
 - 'BARIŞ' MESAJLARINA 'TOPYEKÜN SAVAŞ' KARŞILIĞI
- OSMANLIDAN CUMHURİYET'E KÜRT İSYANLARI
- SORAN EMİRİ MİR MUHAMMED İSYANI
- AYAKLANMALAR SÜRÜYOR
- BEDİRHANLI İSMAİL PAŞA AYAKLANMASI
- BEDİRHAN BEY İSYANI
- KOÇGİRİ AYAKLANMASI
- ŞEYH SAİT İSYANI
- RAÇKOTAN VE RAMAN TEDİP HAREKETİ
- KOÇUŞAĞI AYAKLANMASI
- MUTKİ AYAKLANMASI
 - ARTIK SIRA, "ÇİBAN"IN KESİLİP ATILMASINDADIR. DEVLET İÇİN ÇİBAN, DERSİM'DİR
 - HAMİDİYE ALAYLARI'NDAN İŞBİRLİKÇİ AŞİRETLERE

BEŞİNCİ BÖLÜM:

DÜNYADA HALK AYAKLANMALARI

- SPARTAKÜS AYAKLANMASI (M.Ö. 74-71)
- ORTAÇAĞ'DAN MEZHEP, TARİKAT GÖRÜNÜMLÜ HALK HAREKETLERİ
- KARMATİLER
- ALMAN KÖYLÜ AYAKLANMASI
- PARİS KOMÜNÜ VE ENTERNASYONAL
- 1848 İŞÇİ DEVRİMLERİ
- TAİPİNG AYAKLANMASI
- BOXER AYAKLANMASI
- FAŞİZME KARŞI BULGARİSTAN HALK AYAKLANMALARI
- CEZAYİR AYAKLANMASI
- SON SALDIRI SANTA CLARA ÇARPIŞMASI

ÖNSÖZ

Halkız Biz

Gece vakti, kara toprakta

Yalnızlık duymuyorum.

Halkım ben, sayısı bilinmez halk.

Sesimde sessizliği delegecek

Ve karanlıkta filizlenecek

Arı bir kudret var.

Ölü, şehit, gölge, buz,

Tohumla kefenlenir birden.

Gömülü görünür halk.

Fakat döner buğday yeryüzüne geri.

Acımasız kızıl elleri

Sessizliği deler.

Biz yeniden doğarız ölümden.

Pablo NERUDA

İki sınıf var. Biri ezen, sömüren, katleden, milyonlarca insanı aç, işsiz, sefil bırakan. Açlıktan öldüren, savaşlar çıkartan, halkların üzerine bombalar yağdıran, şehirlerimizi, dağlarımızı yakın yıkan, dünyayı emekçilere cehennem eden...

İki sınıf var. Emeğini, alınterini ortaya koyan, hayatın hep ileriye doğru gitmesi için çabalayan ama bunun karşılığını alamayan. Emeğinden başka satacak bir şeyi olmayan, çoğu zaman olan biteni sessizce izleyen ancak yeri geldiğinde gerek tek gerekse de kitleler halinde kahramanlaşan onlar...

İki sınıf var. Gerek Anadolu'muzda gerekse de dünya da ezen ve ezilenler.

İki sınıfın tarihi de, kültürü de, hayata bakışı da, müziği de, öyküsü de bir birinden tamamen farklı. Onlar hep aynı gemideyiz dese de biz asla onlarla aynı gemide olmadık. Onlar bizim emeğimizi çaldılar. Özgürlüğümüzü gasp ettiler. Nehirler boyu kanımızı akıttılar. En usta cellatlarına vahşi işkenceleri

uygulattılar. Derimizi yüzüp bedenimizi parçaladılar.

İki sınıf var ve tarih bu iki sınıfın savaşımdan ibarettir.

Burjuvazinin tek derdi saltanatını sürdürmek. Bunun için her yolu deniyor. Baş düşmanı ise halkımız. Yani işçiler, köylüler, emekçiler...

Sömürüyü baki kılmak için tarihi çarpıtıyorlar.

Onların tarihinde halkımızın adına türküler yakıp destanlar döşediği kahramanlar eşkiyadır. Ayaklanan halk çapulculardır. Önderler halkı aldatan başıbozuklardır.

İşte bu nedenle kendi tarihimizi kendimiz yazıyoruz. Halkımız asırlar boyu tarih kitaplarında ki çarpıtmalara karşı kahramanlarını türkülerle yaşatmış, onların kavgasını dilden dile anlatarak onların unutulmasını engellemiştir.

Bununla da yetinmeyip halkımızın yarattığı en güzel gelenekleri, görenekleri, müziğini, kültürünü yozlaştırmak için emperyalizmin desteğinde halkımıza karşı büyük bir savaş yürütüyorlar. Bu savaşta en önemli silahlarımızdan birisi de tarihimizdir. Büyük savaşımızın asli unsuru halkımızı tanımamızdır.

Onlar bize tarihimizi unutturmak, en büyük değerleri bağrından çıkaran halkımızı yozlaştırmak adına her türlü yolu ve yöntemi deniyorlar, denemekten asla vazgeçmeyecekler.

Bu savaş ölüm kalım savaşdır.

Bu savaş da biz defalarca yenildik ama her seferinde yeniden ayağa kalkıp savaşımızı sürdürdük. Çünkü haklı ve meşru olan bizleriz. Onlar ise haksızlıklarının üzerini yalanlarla kapatmaya çalışıyorlar. Çünkü onlar bir kez yenildiğinde bir daha ayağa kalkamayacaklar.

Tarihimiz, kültürümüz, geleneklerimiz, göreneklerimiz, Anadolu'muzun zenginliklerini bizden kaçırana karşı kendi tarihimizi kendimiz yazıyoruz. Halkımızın güzel ve ilerici olan tüm değerlerine bizler sahip çıkıyoruz.

Tarihimizde, geleneklerimizde bize ait... Unutturulmasına, yok edilmesine izin vermeyeceğiz. Çünkü biz halkız.

Geçmiş olmayanın geleceği de olmaz. Tarihimizden öğrenip geleceğimizi inşa edeceğiz. Dostumuzu da düşmanlarımızı da tarihimiz bize gösteriyor.

Bedreddinlerden, Spartaküslere bu tarih bizim. Tarihimizi okuyalım, okutalım...

İki farklı tarih, kültür, gelenek ve görenekleri var halkların. Tarih insanlık sınıflara bölündüğü günden buyana iki sınıfın çarpışmasına sahne oldu. Ezenler ve ezilenler.

Ezenlerin tarihinde işgallere fetih denildi. Katliamlara zafer. Halkların kanının, canının, emeğinin sömürülmesiyle elde ettikleri zenginliği Muhteşem Süleyman dönemi diye adlandırdılar.

Oysa halklar için fetih kölelik, zaferler katliam, saraylarda süren şatafat daha çok vergi ödemek, açlık ve yoksulluk demektir.

İşte bu nedenle dünya üzerinde iki sınıf ve her iki sınıfın kendine özgü tarihi, kültürü ve gelenekleri var.

Sömürücülerin tarihi ile halkların tarihi bir olamaz. Sömürücülerin zenginliği halkların açlığı demektir.

Sömürücülerin kültürü yozluk halkın kültürü ilerencilik özelliklerine sahiptir. Bu nedenle iki sınıfın ortak bir yanı olamaz.

Onlar hep “aynı gemideyiz” edebiyatı yaparlar. Oysaki bir köle ile köle sahibi hiçbir zaman aynı gemide olmamıştır. Köle o gemide elleri kolları zincirli kürek çekerken köle sahibi kamarasında keyif sürer.

Halklarımız asla bu sömürücü sınıf ile aynı gemide olmadı. Anadolu tarihimiz bu konuda hayli zengin bir geçmişe sahiptir.

Selçuklular, Osmanlılar saraylarında halkın alınterini sömürerek keyif çatarken halkımız maruz bırakıldığı açlığa ve yoksulluğa karşı gah Ortakları kurmuş, gah tohumda toprakta hakça demiş, gah efe olup dağları mesken tutup halka eziyet edenlerden hesap sormuştur.

Halkımızın tarihi ile sömürücü egemenlerin tarihi aynı değildir.

Onlar Osmanlı'nın işgalleriyle övünür, saraylardaki şatafatlı yaşamlarını gösterirler. Halklarımız ise savaşlarda yitirdiği evlatlarına üzülür, o savaşların giderini karşılamak için canını dişine takar. Ama hakir ve hor görülen de yine yoksul halkımız olur.

Gerek Anadolu'muzda gerekse de dünyada halklar zulme karşı kayıtsız kalmamıştır. Dönem dönem sessizliğe bürünmüş olsa da bu genelde fırtına öncesi sessizliği olmuştur.

Halkın fkesi adaletsizliğe karşı sel olup akmıştır.

İşte egemenler bu tarihi yok sayarlar. Onların tarihinde halkın ayaklanmaları ayak takımı, çapulcu, serseri güruhu olarak adlandırılmıştır. Ancak her ayaklanmada ayakları titremiş, saraylarında korku ile beklemişlerdir.

Egemenlerin tarihinde gerçekler çarpıtılır. Onlar asla halkın gerçek tarihi bilmelerini istemezler. Bol bol hamaset yaparak ne kadar güçlü olduklarını, ne kadar yer işgal ettiklerini, ağ açıp ağ kapattıklarını söylerler.

Oysa gerçek olan halkların zulüm düzenine karşı bitmek bilmeyen isyanlarıdır. Zulümden kurtulmak için örgütlenmeleri, ordular kurmaları, kardeşçe bir yaşam için

Ortakları kurmuş olduklarıdır.

İşte bu kitabımızda Anadolu ve dünya halklarının sömürücü egemen sınıflara karşı örgütlenmeleri, kahramanca yürüttükleri savaşları, nedenleri ve sonuçlarıyla anlatıyoruz.

Bizim tarihimizi yalnız biz anlatabiliriz.

“DERYA DEDIĞİN UYUR UYUR UYANIR”

*"Yedi kapılı Tebai şehrini kuran kim?
Kitaplar yalnız kralların adını yazıyor.
Yoksa krallar mı taşıdı kayaları? Genç İskender
Hindistan'ı zaptetti? Bir başına mı?
Sezar Galyalıları yendi?
Bir aşçı olsun yok muydu yanında?"*
Bertolt Brecht

Aslında burjuvazinin tarih dersleri bize tarih öğretmek için değil, bizi tarihin gerçek bilgisinden yoksun bırakmak içindir.

Okullarda da hangi yıl hangi savaş olmuş, hangi yıl tahta hangi padişah geçmiş, hangi ülkelerle ne anlaşmalar yapılmış bunlar hep öğretilir. Ama işte mesele şudur: öğretilen tarihte de bunlardan başka bir şey yoktur.

En başta da bu tarihte halk yoktur. O savaşların nedeni yoktur. Sanki padişahların, kralların canı istemiş savaş çıkmış gibidir. Osmanlı'nın "fethileri" hep övünülerek anlatılır. Ama o fetihlerde kaç bin kişinin öldürüldüğü anlatılmaz.

Mesela okul kitaplarından da hatırlarsınız, Osmanlı saraylarının şatafatı yine övüne övüne anlatılır. Yok, altından taht yaptırılmış da, altın işlemeli kaftanlarla gümüş kakmalı divanlar serilmiş altlarına. Şu bu. Ama işte Osmanlı saraylarının o zenginliği nasıl elde ettiği de anlatılmaz. O zenginlik için halkın nasıl sömürüldüğü anlatılmaz. Tabii o sömürüye

karşı halkın isyanları da yok okuldaki tarih kitaplarında. İşte okullarda öğretilen tarih budur.

Burjuvazi halkımızın tarihini yıllarca bizden gizledi. Tabii bu gizleme yalnızca okulda yapılmadı.

Televizyonu, radyosu, gazetesi hepsi bu çarpıtılmış tarihi anlattılar bize. Öğrenmemizi engellemek için elinden gelen ne varsa yaptı. Engelleyemediği noktada ya eksik bilgilendirdi ya da çarpıttı.

Bu tarihi bilmemiz egemen sınıflar açısından bir tehlikeydi. Peki, bilseydik ne olacaktı? Bu tarihi bilseydik, araştırarak, sorgulayacak, zulmün ve sömürünün kaynağını, nedenini görecektik. Halk bu kendi tarihinden onur duyacak, halkın pekala da ayaklanabildiği görüp tarihinden güç alacak, bizlerin yaptığı gibi sömürü Ve zulme başkaldıracaktı.

Bunun için yıllar boyunca bilincimizi çarpıtmak amacıyla egemen sınıflar tarih konusunda bizi yalan, demagoji bombardımanına tuttular.

Bunun yerine egemen sınıfların tarihi dayatıldı. Bu tarihte halka ait hiçbir şey yoktu. Her şey iktidarın mutlak sahibi sultanlar, padişahlar ve onların kapıkulları sadrazamlar, vezirler çevresinde olup bitiyordu. Bunlar savaşlar kazanıyor, ülkeler fethediyor, gittikleri her yere doğruluk, adalet götürüyorlardı. Sultanların, padişahların yağma, fetih savaşlarının halka yaşattığı kan ve gözyaşından hiç bahsedilmez.

Türkiye’de polis ordu zoruyla halkın yoksulluğa ve zulme karşı isyanlarını bastırıldığını düşünenler mutlaka yanılırlar. Aç ve adaletsiz bırakılan halk susar susar, ama bir konuşmaya başlayınca da ne panzerler, ne bombalar ne de “sosyal patlama tedbirleri” kar etmez. Türkiye halkının tarihi bunu yazıyor, dünya halklarının direniş tarihi bu gerçeğin kanıtlarıyla doludur.

Bu gerçeği bilen oligarşi ve emperyalizm “halkı ne kadar örgütsüzleştirirsek, ne kadar yozlaştırırsak sonumuzu o kadar geciktirmiş oluruz” diye düşünüyor. Bunda da kısmen başarılı olabilirler. Halkı örgütsüz, çaresiz bırakabilirler. Ama yine yanıldıklarını görmeleri de kaçınılmazdır. Örgütlü ya da örgütsüz halk bu düzene isyan etmeye devam edecektir. Kimi zaman çakılan bir kıvılcım, kimi zaman “basit” bir olaya karşı gelişen bir tepki onbinlerin katıldığı isyanlara, ayaklanmalara dönüşme

potansiyeli taşımaktadır. Yıllardır biriken bir öfke halkın her kesiminin bugün yüreğini yakan bir ateş gibidir. Bu ateş zulmün sahiplerini de elbette yakmasını bilir. Bu sömürü ve soygun düzeninden memnun olan halkın hiçbir kesimi yoktur.

Örgütsüz halkın düzeni değiştirmesi mümkün değildir. Oligarşi bunun için önce devrimcileri yok etmek istiyor. Öncüsüz, öndersiz, örgütsüz bırakmak istiyor. Anadolu'nun isyan damarından beslenen devrimciler de yok olmayacaklarını çoktan ispatladılar.

Topraklarımız, onlarca, yüzlerce Gazi, binlerce Bedreddin, Mahir yaratacak güce sahiptir. Bu gücü, Anadolu toprağını sulayan, bin yıldır dökülen halkın kanından almaktadır.

Bin yıllık zulme ve sömürüye karşı isyanımız, bu zulüm düzeni yıkılana, Anadolu halkı son sözünü söyleyene, bağımsız ve demokratik bir Türkiye kurulana kadar sürecek...

Anadolu... Onlarca medeniyete, kültüre beşiklik etmiş toprağımız. Acıların, yoksullukların, kıyımların, zulümlerin toprağı olmuş, ama hiçbir zaman boyun eğmenin toprağı olmamış Anadolu'muz...

Anadolu halkları yüzyıllar boyunca beyler, paşalar, padişahlar tarafından haksızlığa uğramış, ezilmiş, kıyıma uğratılmıştır. Sömürü ve adaletsizlik dayatılan halk, isyanla karşılık vermiştir. Çünkü Anadolu adaletsizliğe tahammülsüzdür, yüzlerce yıldır eşitlik, özgürlük en büyük özlemidir.

Bu özlemden dolayıdır ki, ezilse de, horlansa da, aşağılansa da, elindeki ekmeği, toprağı alınıp haraca bağlansa da, her ayaklandığında kırımlara uğratılsa da hiçbir zaman isyandan vazgeçmemiştir. Susmuştur kimi zaman. Onlarca yıl sürmüştür bazen bu suskunluk. Ama yüreklerde yanan isyan ateşi hiç sönmemiş, isyan damarı hiç kurumamıştır. İsyanın toprakları, yüzbinlerce isyancıya ev sahipliği yapmış, bağrına basmıştır. Haksızlığa, adaletsizliğe, sömürüye isyan etmek, başkaldırmak bir gelenek olmuştur Anadolu topraklarında. Bu gelenek Baba İshaklarla, Şeyh Bedreddinlerle başlamış, Çakırcalı Mehmet Efe, Atçalı Kel Mehmet Efe, İnce Mehmet, Seyit Rızalarla büyümüş, kökleşmiştir. Pek çok isyanın destanı vardır bu şanlı tarihte. Karadeniz'den Akdeniz'e, Doğu'dan Batı'ya dört bir yanında vatanın, isyan hep harlanan bir ateştir.

"toprağımızın mayası kandır çokça biter gelincik çiçekleri bizim canlar başka candır gecede ateşböcekleri tutuşturmuş ocakları gün bugündür doğmalı dağlanmış şafaklara sarılıp asi tüfeklere dağlara yaslanmalıdır dostlara seslenmelidir"

Anadolu'nun iki tarihi var. Birisi okullarda öğretilen, medyanın, oligarşinin sözcülerinin dilinden düşmeyen "şanlı" Osmanlı tarihi... Fetihler, zenginlikler tarihi yani egemenlerin tarihi.

"Şalvarı şaltak Osmanlı Eğeri kaltak Osmanlı Ekende yok biçende yok Yiyende ortak Osmanlı"

Anadolu halkının asıl tarihi ise bugün Gazi halkının barikatlarında kendisini buluyor. Bu tarih halka yapılan zulmün ve halkın direnişinin tarihidir. Ayaklanmalarla dolu bu tarihte, bugün sömürülen ama yine de diğer halkları düşman gibi görmesi istenen Anadolu halkları belirleyici rol oynamıştır.

Anadolu halklarının tarihinde zulme ve sömürüye başkaldırdığı ayaklanma günleri vardır. Baba İshak'la başlayan ve günümüze değin sayısız halk önderiyle gelen bir isyan tarihidir bu tarih.

*"ayaklanmış yörede halk
alınmıştır beylerden mülk
hakça üleşilmekte
tarlada ve tezgâhta dostça çalışılmakta"*

Geleneklerinden, değerlerinden, tarihinden güç almayan, kopartılan bir halk köksüz ağaca benzer. Zamanla çürümeye mahkûmdur. Halklarımıza, tarihi unutturulmaya, onun yerine yoz "Amerikan kültürü" aşılarmaya çalışılır. Yine tarih alabildiğine çarpıtılarak, halklarımıza, zulme, sömürüye, başeğmeme geleneği unutturulmak isteniyor.

Diyebilir iz ki, iki tarih vardır. Birinde egemenlerin saltanatlarını sürdürmesi için zulüm düzenlerine övgüler dizilir. Bu tarihte ne Bedreddinler, Pir Sultanlar, ne de Nazımlar, Mahirler vardır.

Diğeri, halkların tarihi, halk kültürü oluşturan binlerce yıl şahlara, padişahlara, generallere karşı ayaklanmış, başkaldırmış, katledilmiş, sürgün edilmiş, ama boyun eğmemiş olanların tarihi.

Celâlilerin, Şeyh Saitlerin, Pir Sultanların tarihi.

Beşikler vermişim Nuh'a

*Salıncaklar, hamaklar,
Havva Ana'n dünkü çocuk sayılır,
Anadolu'yum ben, tanıyor musun?*

Anadolu halkları, hiçbir dönem zulmü, sömürüyü, onursuzluğu kabullenmedi.

Anadolu toprakları bugüne gelinceye kadar pek çok kez ayaklanmalara sahne oldu. Bu ayaklanmalar bazen dinsel görünümde, bazen bir paşanın önderliğinde olsa da, yaşandığı dönemler içerisinde, sistemi sarsması, zorlaması yanı sıra sınıfsal bir temele sahip oldular.

Elinden tımarı alınan yoksulluğa itilen, zulme uğrayan Anadolu halklarının bir tepkisi, başkaldırısıdır ayaklanmalar.

*"Bu dağların koyağını bilirdik
Esen yellerinen gidip gelirdik
Hak bildiğimize kurban olurduk
Tek başına aşılamayan dağlar var"*
İrşadi Baba

Dağlar, dağlar ki, yüzyıllar boyu ezilen halklarımız için hep umut olmuş, güven olmuştur. Dağlar ki, zulme ve sömürüye karşı başkaldıranların yuvası, onların savaş meydanı, anası, yarı, avradı, namusu, onuru olmuştur.

Dağlar ki, zalimin, zorbanın, sömürücünün korkulu rüyası ve celladı olmuştur.

Dağlar ki, sahanların, Anadolu halklarının kurtuluş umudu sahanları hiç eksik olmadı olmayacak... Dağlar ve Anadolu halkları, bu ikisinin arasında her zaman inceden inceye, gönülden gönüle bir bağ olmuş, dağlar halkları, halklar dağları beslemiştir. Baskının ve sömürünün ortaya çıkmasından bu yana hep umut olmuş ve hep bir şeyler beklenmiştir dağlardan. Birileri gelecek ve halklarımızı baskıdan ve sömürüden kurtaracaktı. Bir yanda ezilen sömürülen, baskı gören, horlanan halklarımız, halklarımızın dili, kültürü, onuru, namusu, diğer yanda ise onur için, namus için, hesap sormak için dağlara çıkan yiğitlerimiz. Ve kurtuluş, kurtuluşumuz dağlarda ve şehirlerde yanan isyan ateşinin vatani tutuşturmasıyla, bütün bir halkı sarmasıyla bizim olacaktır.

Yüzyıllardan beri dağlarda ve şehirlerde yanan isyan ateşleri,

halkımızı kurtuluşa götüremedi.

Fakat düzene karşı silahlı ve örgütlü tavır alanlar ve bu uğurda mücadele edip can verenler, onların pratiklerinin olumlulukları bizimdir.

İnce Memetler, Çakırcılar, Dadaloğulları ve daha niceleri halkların öfkesini, kinini bayraklaştırıp dağlara taşıdı. Bu bayrağı oligarşinin burçlarına dikmek bugün bizim, Cephe önderliğinde birleşen ve savaşan Anadolu halklarınınındır.

Tarih; Anadolu tarihi bir kez daha göstermiştir ki, baskının olduğu yerde direnmek, savaşmak meşrudur. Kuşkusuz yüzyıllar boyu dhirenmenin ve savaşmanın değişik biçimleri olmuştur. Kimi zaman halk ayaklanmış, kimi zamanda halkın içinden çıkan bir takım ileri unsurlar zulme karşı silaha sarılmışlardır.

Bu tarihten alıyoruz köklerimizi, bu direngenlik ve boyuneğmememizle emperyalizme ve oligarşiye karşı mücadele ediyoruz... Bu tarih bizimdir...Bu tarih Anadolu halkınınındır...

BİRİNCİ BÖLÜM:

**ANADOLU TARİHİ
AYAKLANMALAR TARİHİDİR**

**ANADOLU'DA HALK
AYAKLANMALARI**

BABAİLER AYAKLANMASI

TÜRKMENLERİN ANADOLU'YA GÖÇÜ VE ANADOLU'NUN DURUMU

11 yüzyılın sonlarından itibaren Moğol istilasından kaçan Türkmen kabileleri akın akın Anadolu'ya gelmeye başladılar. Anadolu'ya göç eden bu Türkmenler Selçuklu Devleti'nin kurulmasında, Bizans'ın Anadolu'daki gücünün kırılmasında etkili olurlar.

Anadolu'ya göç eden Türkmen kabilelerinin çoğunluğu Oğuz kavmindendir. Bu kabileler orta Asya'dan Anadolu'ya yaptıkları bu yürüyüşlerinde ilişkiye geçtikleri uygarlıklarla etkileşimleri sonucunda hem yaşam alışkanlıkları ve inançlarında değişikliklere uğramış hem de kendi toplumsal özelliklerini Anadolu'ya taşımışlardır. Anadolu'ya göç eden bu Türkmen kabilelerin geleneksel üretim tarzı çobanlık ve "talancılık", tır. Kabileler kendi aralarındaki ilişkiyi de bir nevi kabileler konfederasyonu

denebilecek bir örgütlenme ile düzenlemişlerdir. Kabilelerde egemenlik olmasına rağmen kadın-erkek tüm kabile üyelerinin eşit söz hakkına sahip olduğu kabile demokrasisi geleneği vardır. Kabilelerin büyük çoğunluğu doğa güçlerine tapınmaya dayalı şaman inancına sahiptirler

Türkmenlerin Anadolu'ya göç yeri sırasında yerleşik devletler ve uygarlıklarla girdikleri ilişki içinde, kabile içinde ve kabileler arasındaki iş bölümü toplumsal ve örgütsel hiyerarşi ve ekonomik yapıları bozulmaya uğrar. Bu bozulma bir yandan çok zengin toprak sahiplerinin oluşmasına bir yandan da halkın gittikçe yoksullaşmasına neden olur.

Diğer bir farklılaşma islamiyetin benimsenmesiyle ortaya çıkar, Egemenliği eline geçiren ve devlet yönetimine hakim olan Selçuklu ailesi inanç olarak Hanefi-İslam inancını benimser ve din ile devlet yönetiminin birleştirilmesine dayalı bir yönetim uygular. Kabilelerin büyük kitlesi ise islamiyeti yaşam ve çalışma biçimlerinin yansıması olan Şamanizm'e uyarlayarak benimserler.

Sonuçta Türkmen kabileleri Anadolu'ya göçleri ve Selçuklu Devleti'nin oluşumu döneminde yaşam biçimleri ve inançlarında birçok bozulma ve değişime uğramış, ekonomik yapılarındaki değişimle keskin bir şekilde sınıflara ayrılmış, zengin toprak sahipleri ve egemen Selçuklu ailesi ile yoksul halk arasındaki uçurum gittikçe derinleşmiştir.

Selçuklularda ilk yerleşik düzene geçen ve zengin sınıfları oluşturanlar komutan ve beyler olurlar. Anadolu'nun yerli halkı olan Ermeni ve Rumların arsa ve emlaklarına el koyarak zenginliklerini yaratırlar. Hıristiyan halkları o zamana kadar oluşturduğu ekonomik yapı Selçuklu devleti'nin ekonomisinin de temelini oluşturur. Selçuklular Hıristiyan halkın mallarını yağmalayarak ve el koyarak kendi zenginliklerini ve ekonomik, toplumsal düzenlerini yaratırlar.

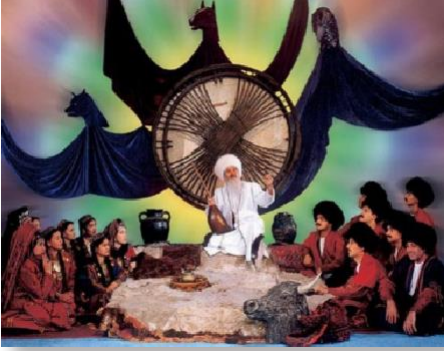
Selçuklu Devleti Anadolu'ya göç eden ilk Türkmen kabilelerini batıya Bizans üzerine sürerek onları uzaklaştırır. Bizans'tan elde edilen ganimetlerin de etkisiyle Türkmenlerin tepkilerini yumuşatabilir. Ancak göçün devam etmesi ve Türkmen kabilelerin akın akın Anadolu'ya gelmeleri devam etmeleri yerleşik düzeni temellerinde sarsmaya başlar. 13. yüzyılın başlarında bir yandan taht kavgalarıyla sarsılan merkezi yönetimi milli toprak düzeninin de denetimini kaybetmeye başlar. Bu da toprakların özel ellerde birleşmesine toprak sahipleri aristokrasisinin oluşmasına yol açar.

Bu şekilde tarımla uğraşan köylülerin büyük bir bölümü “ ırgatlaşır. Göçebelerden alınan vergiler de dayanılmaz hale gelmeye başlar. O dönem Selçuklunun Türkmen-Hıristiyan ayırmaksızın tüm köylülerden topladığı yıllık verginin İngiltere Krallığı'nın yıllık bütçesinin 7 katı olduğu söylenir.

Selçukluda toprakların işlenmesinde memur ve askerlere maaşlarına karşılık işletme hakkının verilmesi esasına dayanan bir sistem uygulanır. Bu şekilde kurulan vakıf arazilerinin sürekli büyümesi otlak ve mera olarak kullanılacak araziler küçültür. Bu büyüme ve yoksullaşma sonucunda sürü yetiştiriciliğini sürdürmeye çalışan göçebe Türkmenler ile feodal beyler ve toprak sahipleri arasında çatışmalar başlar. Bu çatışmalarda Selçuklu feodal beylerin yanında yer alır.

Halkla Selçuklu arasındaki çatışmayı artıran ayrı bir etken de Selçuklunun göçebe gelenekleriyle yaşayan çoğunluğu sürekli aşığılamalarıdır. Selçuklu egemenleri Arap ve Fars kültürünü Türk kültüründen daha üstün görür, göçebeleri “ Etrak-ı bi idrak”(akılsız Türkler) olarak adlandırırılar.

Sonuçta Selçuklu Devleti Anadolu'ya yerleşmelerinde ve Bizans'ın Anadolu etkinliğinin kırılmasında kullandığı Türkmenleri devletin Hiçbir olanağından yararlandırmaz, dışlar ve yok etmek ister. Yerleşik yaşama geçenleri ağır vergiler altında inletirken, göçebelikte direnenlere karşı da yok etme politikası uygular. Ağır vergilerle ve ezme politikası sadece Türkmen kabilelerine değil Ermeni, Rum köylüler de uygulanır. Böylelikle halkla merkezi devlet arasında dili, kültür, inanç ve sınıfsal anlamda gittikçe büyüyen bir uçurum oluşur.

İLK ÖRGÜTLÜ HALK AYAKLANMASI BABAILER

Babailer Ayaklanması Anadolu'nun gördüğü örgütlü halk hareketlerinin ilki olma özelliğiyle öne çıkar. Anadolu isyan tarihinin ilk halkasıdır. Ayrıca içeriği açısından da birçok ilki barındırır. Ayaklanmanın yaygınlığı, ezilen halkların (Türkmen, Hıristiyan, Kürt) birçoğunun katılımının sağlanması, sınıfsal yanın belirleyici olması, ezenlerin iktidarını yıkmayı hedeflemesiyle öne çıkan birçok özelliğe sahiptir. Ayaklanma her ne kadar dini motifler taşısa da sınıfsal yan belirleyici olmuştur halk Selçuklu devletini yıkmaya yönlendirilmiş, " tüm insanların eşit olduğu" tüm zenginliklerinin eşit paylaşılması gerektiği propagandası ile ayaklanma örgütlenmiştir. İste bunun için Babailer Ayaklanması Anadolu'nun ilk sınıfsal yan ağır basan ve ilk büyük örgütlü halk hareketidir.

ANADOLU UYANIYOR

Anadolu'nun ilk büyük örgütlü halk hareketi 1240 başlarına doğru, Malatya güneyinden Fırat'dan Toroslar'a doğru Besni ve Maraş'a uzanan bölgede başlar. Tarih, "Babailer Ayaklanması" diye kaydeder sayfalarına bunu.

İbni Bibi'nin, örgütlülüğünü ve yaygınlığını "karınca ve

çekirgeler gibi hemen ayaklanmış, söz ettikleri gün ve saatte isyan bayrağını kaldırmışlardır" diye ifade ettiği ayaklanmanın önderliğini kimi kaynaklara göre Baba İshak kimi kaynaklara göre Baba İlyas yapıyordu. Yine başka kaynaklara göre de Baba İlyas ve İshak aynı kişilerdi. Hangisi olursa olsun Babailer hareketinin niteliği değişmeyecektir. Biz, Baba İshak olarak alacağız.

Birçok Anadolu isyanında olduğu gibi Anadolu İslam'ını ifade eden dini motifler yer alsa da esas olarak sınıfsal yan belirleyicidir ayaklanmada. Türkmen, Hristiyan yoksul halk kitleleri "Toprakta, tohumda hakça" diyen Baba İshak'ın çağrısına kulak verirler. Selçuklu Müneccim başı "her ulustan katışanlar vardı. Din, ulus ayırt etmeksizin sürüler bir yere geldiler" derken devlet için tehlikeyi ifade ediyordu.

BABA İSHAK KİMDİR?

Baba İshak tekkesini kuracağı Amasya'ya göçmeden önce, çoğunluğu oluşturan Türkmenler'in acılı yaşamını ve lükse, işrete dalmış Selçuklu devletinin çürümüşlüğünü ve safahatını görüyor; halka haksızlık yapıldığını söylüyordu. Baba İshak tüm insanların eşit olduğunu, bu yüzden tüm zenginliklerin de eşit paylaşılması gerektiğini savunuyordu; böyle bir düzenin ancak dilini, kültürünü, halkı unutmuş Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla kurulacağını propagandasını yapıyordu.

Baba İshak'ın kendisi ise tek başına, hiçbir malı, mülkü olmadan yoksul bir yaşam sürer, düşüncelerini yayacak, halkı örgütleyecek yüzlerce mürit yetiştirir. Ve bir gün ortadan kaybolur Baba İshak.

Artık Amasya yöresinde bir çobandır. Amasya'ya geçişinden sonra da bilgeliği ve yoksul yaşamıyla sadece Türkmenler içinde değil, Hristiyanlar ve Kürtler içinde de saygınlık kazanır. Halkın tüm sorunlarıyla ilgilenir. Hayvanı, karısı, kızı, kızanı hasta olan, başı darda olan bu yoksul “Çoban”ın kapısına dayanır. Baba İshak'ın örgütlenme faaliyeti buradan büyür, genişler. Bir tepeye kurduğu tekkesinde eğittiği müridlerini Amasya'nın köylerine, Tokat, Sivas, Çorum, Maraş, Urfa bölgelerine yollar. Müritler, oradaki sadece Türkmenler değil, her dinden, tarikattan yoksul halkları, Selçuklunun haksızlığına, sömürüsüne maruz kalanları **“vakit irişince...”** ayaklanmak için örgütler...

“Atlarını ve silahlarını hazır edip, ilan edilecek gün ve tarihte kötülüklerin kökünü kazımak, dünyayı düzeltmek için...” hazırdır artık yoksullar. Koyunlar, merkepler, sığırlar satılıp silahlar alınır, cenk için. Mal mülk şimdi savaş için kuşanılacak silahtır.

AYAKLANMA BAŞLIYOR

Anadolu Selçuklu Devletinde yönetenlerle yönetilenler arasındaki büyük uçurum (dil, kültür, yaşam, ekonomi vb.) özellikle doğu bölgesi Türkmenlerini iyice tedirgin ve kırgın duruma getirmişti.

Konya'dan umudunu kesen Baba İlyas tümü ile siyasal ve ekonomik nedenlere dayanan bir ihtilal yapma, hiç olmazsa göçebe Oğuzların çok olduğu bir bölgede ayrı bir yönetim kurma yollarını aramaya başladı. Kuşkusuz bu çalışmalarında çok geniş bölgelere yaymak istediği liderlik gücünü önce adamlarına kanıtlamak istiyordu. Bu adamlarının (halife) en güçlüsü (Adıyaman'ın Samsat bucağına bağlı) Kefersutlu İshak idi. İshak, Şam Türkmenlerindendi. Güçlü kişiliği olan bu adam bir yandan Baba İlyas düşüncelerine inanırken öbür yandan da eski Türk Şaman geleneklerini yaşatıyor ve yansıtıyordu. Bir gerçek var ki bu İshak kabına sığmayan, gözü pek ve gerçekten yiğit biriydi. Bir eylem adamıydı...

Baba İlyas'ın uzun süreli düşünceleri arasında öncelikle dış komşu devletlerle saldırmazlık veya birlikte davranma yer alıyordu. Ona göre Konya, artık iyiden iyiye kendilerine yabancı olmuştu. Bu nedenle Rum ve Ermeni halkın da birlikte yaşayacağı yeni bir devletin kurulması için önce Trabzon Rum Kralı Yani Komnenos ile anlaştı. Halifesi İshak'ı ise Adıyaman güneyini güvenceye almak için görevlendirdi.

Yineleyelim ki, Baba İlyas'ın amacı, kuracağı devletten olan herkesin dinine saygı göstermek, ancak Konya Selçuklularında olduğu gibi bir ekonomi uçurumu değil, bir sosyal adalet sağlamaktı...

Sarayın adamı olan İbni Bibi'nin sözlerindeyse isyanın ne denli yaygın ve örgütlü olduğunun itirafı vardır: "... *Karınca ve çekirgeler gibi hemen ayaklanmış, söz ettikleri gün ve saatte isyan bayrağını kaldırmışlardı...*" Kazanılan zaferler, halkın Babailere katılımını da artırır. Ele geçirilen topraklardan Amasya'ya yürüyüş başlar. Baba İshak ile birleşilecektir. Köyler, kentler ele geçirilir. Çorum, Yozgat köylüleri ayaklanmaya katılır. Sivas'ın her dinden egemen zümresi Selçuklu ile bir olup Türkmenlere karşı direnseler de Sivas ele geçirilir... Babailer Amasya kapılarındadır Olaylar Selçukluların kulağına gidince Sultan 2. Gıyaseddin, Baba İlyas'ın kaldığı Çat köyüne saldırı buyruğunu verdi. Baba İlyas, Amasya kalesine sığındı. Olayı duyan Baba İshak, ayaklanmayı böylece 1240 yılı son güzünde başlattı. Önce Kefersud, sonra Adıyaman, Kahya, Gerger ele geçti. ... Malatya valisi Muzaffereddin Alişir yenildi. Ancak Elbistan yöresinde bir daha İshak'a karşı çıktı ama gene yenildi. Bu iki yengi, Baba İshak'ı iyice güçlendirdi. ... Amasya'ya, Şeyhine doğru yöneldi. ... Gittikçe de güçleri artıyordu. 2. Gıyaseddin, korkup Konya'dan ayrıldı. Bir yandan da Armağan

Şah'ı, bir Selçuklu ordusu ile Amasya'ya gönderdi. Korkunç çatışmalar sonunda Baba İlyas yaralı olarak yakalandı. İkinci gün Amasya kalesi burçlarında asılarak idam edildi. Egemenlerin tarihlerindeki hep en büyük yanılgılardan biridir; ayaklanmaların önderini yok edip, ayaklanmayı bitireceklerini umarlar. Ama hep yanılgılarını görürler. O gece müritleri onu oradan alıp bilinmeyen bir yere gömdüler. Aynı müritler bir hafta sonra bir gece Armağan Şah'ın kaldığı eve hücum edip onu da öldürdüler.

Bu olay yürürken, Baba İshak da yandaşlarıyla Amasya önlerine ulaştı. Acı olaydan iyice öfkelenen Türkmenler Selçuklu ordusuna saldırıp dağıttılar ve Konya'ya yöneldiler.

ARTIK HEDEF, SELÇUKLU'NUN MERKEZİ KONYA'DIR... AÇLAR ORDUSU ZULMÜN SARAYINA YÜRÜYÖR

Alev alev yanıyordur Anadolu. Hakça düzen çağrısı dört biryanı sarmış, isyan olmuş, Selçuklu'nun sömürü ve zulüm üzerine kurulu düzenini sarsmaktadır. Zulmün sarayını yıkmak için Anadolu'nun yoksul halkı Konya'ya yürümektedir.

Kırşehir'e kadar, Selçuklu askerleri karşılarına çıkıp savaşmaya ne cesaret eder, ne de isterler. Tohumda, toprakta hakça düzen isteğiyle, Baba İshak'ın kudretine inanç birleşmiş, korkulan bir güç olmuştur. Selçuklu çareyi Gürcü ve Frenk askerleri Babai'lerin karşısına çıkarmakta bulur. Dökecekleri Türk kanı karşılığında "Türk devleti" Selçuklu'dan alacakları ödül 300 bin Şorin altındır.

Sultan 2. Gıyaseddin, bu kez Erzurum'daki güçlerini görevlendirdi. İki güç, Kayseri yöresinde Ziyaret adlı bölgede kapıştılar. Selçuklular yine yenildi. Baba İshak, neredeyse Konya'yı tutacaktı. Ancak Kırşehir bölgesinde Malya çölünde Emir Necmeddin karşısına çıktı. Selçuklu ordusunun çoğunluğunu Gürcüler ve Romalı askerler oluşturuyordu. ... Baba İshak'a bir türlü saldıramayan Selçukludaki Türk askerlerinin durumunu gören Frank (Roma) askerleri çelik zırhlarıyla saldırdılar. Türkmenlerin tümü çoluk çocuk kadın erkek kılıçtan geçirildi. Baba İshak da öldürüldü. Böylece iki buçuk ay süren bu ayaklanma sona erdi. Türkmenlerin kurduğu Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanı 2. Gıyaseddin, Türkmenleri öldüren Frank askerlerine üç bin altın ödül verdi. Kendisi de Konya'ya döndü. ...Tekrar sefahat hayatına başladı.

AYAKLANMADAN BUGÜNE KALAN;

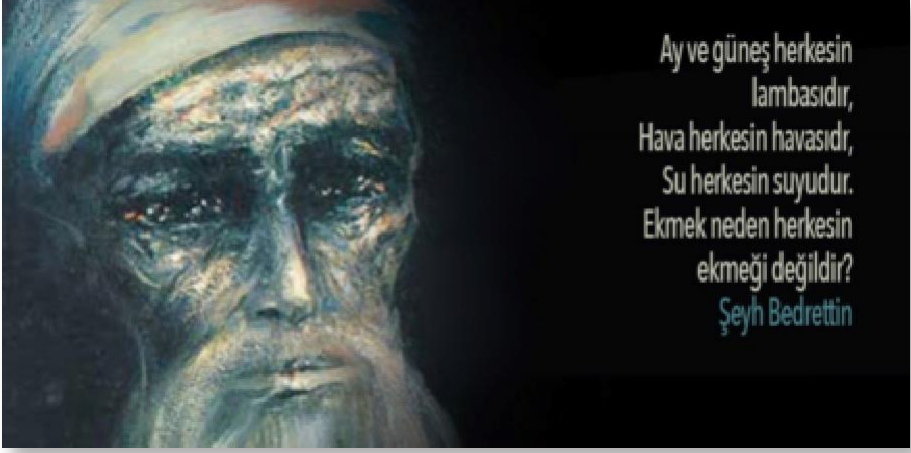
Anadolu tarihinin ilk örgütlü ayaklanmasını gerçekleştiren Babailer, diyor ki: **60 kişiyle yola çıkanlar, 6 bin kişi olup, 60 bin kişilik bir orduya karşı savaşılabılır...**

Halkı "Tohumda ve Toprakta Hakça" gibi ortak sloganlar etrafında örgütleyip, zalime karşı örgütleyip savaşa katmak mümkündür. Gerek Malya'da gerekse daha sonra birçok Babai katledilir ama "Tohumda ve Toprakta Hakça" diyen isyanın sesi, hasreti, kavgası Anadolu halkının

içinde yaşamaya devam etti... Anadolu topraklarındaki ilk örgütlü ayaklanmayı gerçekleştirmiş olma onuruna sahip Babailer, dinirk ayrımı olmaksızın, zalime karşı Türk, Kürt, Hristiyan, göçebe Türkmen... Tüm halkı birleştirerek savaştırmıştır. Ayaklanmanın gücü, ezilen halkların birliğini sağlamış ve sınıfsal temelde örgütlenmiş olmasıdır.

Selçuk'lu devletini kuran Türkmenlerdir. Ancak devletleşmeyle birlikte halktap kopan yönetim, halkı sömürülecek bir araç olarak görmüş, halka karşı en zalimine yöntemlere başvurmuş, ağır vergilerle yoksul halkı ezmiştir. Egemenler saraylarında sefahat içerisinde günlerini gün ederken yoksul halk olan biteni görmüş, içten içe biriktirdiği öfkesini doğru önderliği bulduğu anda olanca hıncıyla ortaya sermiştir.

Selçuklu devleti ayaklanan halkı yabancı paralı askerler tutarak katletmiştir. Ancak yaratıcılığı, kahramanlığı bu ayaklanmadan bize miras kalmıştır. Kısa sürede çığ gibi büyüyen ayaklanma egemenlerin ayaklarını titretmiştir.

SÖMÜRÜ DÜZENİNDEN 'ORTAKLAR'A BEDREDDİN AYAKLANMASI

"Yarin yanağından gayri, her yerde, her şeyde hep beraber."

Bir özlemimiz vardır dünden bugüne; halkın eşit, özgür ve üstteki Bedreddin sözünde geçtiği gibi, Anadolu topraklarından yaşamak... Bu uğurda yüzyıllardır onurla, cüretle savaşılmakta, bu uğurda onlarca, yüzlerle, binlerle bedel ödenmektedir.

"Bin yıllık isyanımız" ne Selçuklu'nun Babailerini katletmesiyle, ne de zulüm ve sömürüye dayalı Selçuklu'nun yıkılmasıyla son bulmadı. Çünkü Anadolu'da halka zulmetmenin, sömürmenin adı Osmanlı olmuş, isyanın adı ise

Şeyh Bedreddin olmuştu bu kez. 15. yy. başlarındaki Bedreddin ayaklanması diğerlerinden farklı olarak baştan sona adım adım örgütlenen bir ayaklanmadır.

Şeyh Bedreddin ve onun önderliğinde savaşanlar salt

yaşadıkları dönemin değil, bugün bile egemenlerin korkulu rüyası olmaya devam etmektedirler. "Yarin yanağından gayri her şeyde, her yerde, hep beraber" diyebilmenin düşüncesidir onları korkutan.

Yüzyıllar sonra dahi Bedreddin'in adını anarak ölümü yenenlerin, yolundan yürüyenlerin olması bu korkuyu daha da büyütür, Bedreddin adı kitaplardan silinmek istenir.

Ama bu çaba beyhudedir, çünkü "düşman ormanına" korkusuzca dalanlar vardır hala.

Beyhudedir, çünkü ortakça, hakça bir düzen için dövüşenler vardır hala.

Beyhudedir, çünkü Bedreddin yiğitleri gibi, son anlarında düşüncesinden, inancından vazgeçmeyenler var hala...

Bedreddin'in yaşadığı yıllar Osmanlı Beyliği'nin, beylikten çıkıp da devlet olmaya çalıştığı yıllardır. Egemenliklerin kılıçla kurulduğu, kılıçla yıkıldığı bir devirdir. Osmanlı da dönemin bu kuralını elde kılıç topraklar zaptederek yerine getirir, sınırlarını genişletir. Yağma ve talan beyliğin asıl gelir kaynağı durumundadır. Beylikten çıkıp, devletleşmeyle birlikte Osmanoğulları giderek gücü elinde toplamaya, halktan uzaklaşmaya, saraylarda zevk-ü sefa içerisinde yaşamaya başlamıştır.

Osmanlı egemenleri arasında yağma ve talandan pay kapma savaşı sürerken, hem askerlik görevini, hem de üretimi yapan halka tanınan tek hak, sömürülme hakkıdır. Adım başı toplanan vergiler, zanaatkârların yani ahilerin belini bükmektedir. Köylü ise beyin elinde köleden farksız çalıştırılmaktadır. Buna bir de savaşlar, yıkımlar eklenince yoksulluk ve sefalet hiç bırakmaz olur peşlerini. Halk örgütsüzlüğün acısını yaşarken, örgütlü olan Ahiler de baskıyla susturulur, Ahi Ocaklarının başına devlet yanlısı Pirlar getirilir. Egemenler her dönem olduğu gibi, halkın örgütlenmesinden korkmakta, her başkaldırıya kanla boğmaktadırlar.

Halk örgütsüzlüğüyle birlikte cahil de bırakılmıştır. Bilgi saraylara, saltanatlara hizmet eden, sömürünün katmerleşmesine yarayan bir araç olarak kullanılır. Körü körüne inanan, sadece itaat eden bir halk istemektedir egemenler. Özellikle bu konuda halkın dini inançlarını kullanırlar. Dini yorumlayan, halka anlatan, öğreten ulemalardır. Ulemalar da bu konudaki güçlerini kendi sınıf çıkarları için kullanırlar. Bu çıkarlar içinde halka yer yoktur. Çekilen çilelere, zulme, sömürüye, "kader" denilir. Ve boyun eğmesi istenir. Boyun eğmediğinde, o boyun gövdeden ayrılmış demektir.

Kısacası Anadolu halkları bir yandan açılığa, yoksulluğa karşı yaşam savaşı verirken, diğeryandan da kendisini beylerin, ağaların, sultanların kan dökücülüğünden, kıyımından kurtarmaya çalışmaktadırlar. Tabii günü gelir bunca zulmün, işkencenin hesabını sormaktan da geri kalmazlar. Saraylar, konaklar basılır, ağalardan, beylerden hesap sorulur. Tüm örgütsüzlüklerine rağmen büyük bir güç haline gelirler ve ordular yenerler. Ama örgütsüzlük en büyük düşmanlarından olur.

HALKI ÖRGÜTLENMEYE ÇALIŞAN BİR ÖNDER DOĞUYOR

"Bir kişi inancı için vuruşarak ölürse, inancı da doğruysa o ölmüş sayılmaz... Tarih gelecek için kavga verip, yitmiş bile olsa, insanlık için vuruşanları hiç unutmaz."...

Bundan tam 580 yıl önce böyle diyordu Şeyh Bedreddin. Kendinden 200 yıl önce hakça düzen için ayağa kalkan Baba İshak'ları unutmayan Anadolu halkını görmenin güveniyle söylüyordu bu sözleri. Biliyordu ki, Bedreddin adı da, Anadolu'da, dünyada eşitlik için savaşlar sürdürükçe unutulmayacaktı.

Halkın örgütsüzlüğüne son verecek olan Şeyh Bedreddin, 1364 veya 1365'te (kimi kaynaklara göre ise 1458-1459) Simavma Kadısı İsrail Bey'in oğlu olarak doğar, ilk adı Mahmut'tur. Bedreddin'in babası İsrail Bey bürokrasi içinde, anası ise bey kızıdır. Bedreddin de devlete hizmet eden bir bilim adamı olması için eğitilir.

Bedreddin'in düşüncelerinde köklü değişiklikleri yaratan kişi, İslam aleminde tanınmış bir bilge olan Şeyh Hüseyin Ahlati'dir... Bedreddin, Ahlati ile girdiği tartışmalarda, düşüncelerinin daha bir berraklaşıp, açıklığını görür... O güne kadar ki tüm öğrendiklerini de sorgulamamaya başlar.

Elbette bu sorgulama süreci sancılı olur. Kendini "çile odasına" kapatıp, aylarca aç kalır. Böylelikle, düşünerek, kendini sorgulayarak, doğruya ulaşmaya çalışır. Ki sonunda başarılım da olur...

Yeni öğrendikleri, kendini sorgulamasın, eski yazdığı kitaplarının hiçbirini hükmünün olmadığını düşündürür ona ve o zamana kadar yazdığı tüm kitapları Nil nehrine atar.

Bir yanda yoksulluk, diğer yanda egemenlerin safahatı... Düşüncelerinde ezen ve ezilen ayırımına varır.

Bedreddin. Ki bunda Ahlati'nin payı büyüktür. Ahlati aynı zamanda, Simocna (Samauna) kadısı oğlu Mahmut'un adını değiştirip, geleceğin halk önderinin ismin Bedreddin koyar ve ona Şeyh unvanını devreder.

Bedreddin'in gönlü, yüreği, bilinci ezilenlerden yanadır artık. Halkın açlıktan, yoksullatan beylerin ve Osmanlı'nın zulmünden kurtulması için mücadele etmesi, örgütlenmesi gerektiğini savunur. Din, dil ayırımı yapmadan, tüm ezilenlerin birleşerek Osmanlı'ya karşı omuz omuza savaşım, ortakça, hakça bir düzen kurmasını ister. Üretim aletlerini, toprağın tüm halkın olduğunu, ortakça üretimin, ortakça paylaşım yapıldığı "Hakikat Düzeni"ni hedefler. Dönemin mülkiyet ve sömürü ilişkileri incelendiğinde, söylenenlerin çözümlenmesi yapıldığında, çağının ilerisinde ve cüretli bir ufka sahip olduğu görülecektir Bedreddin. İşte, bu düşüncelerle Anadolu'ya gelir.

Bedreddin egemen sınıfın içinde büyüdüğü için onların yaşamına, sömürüye tanık olur. Kendisini bilime adayın Bedreddin, egemenlerin gerçekte bilimin düşmanı olduğunu görür. Çünkü bilim insan sevgisinden, haktan, adaletten geçmektedir. Çünkü bilim baskıyı, sömürüyü varlık koşulu sayan egemenin sonunu hazırlayan gelişimin müjdecisidir. Ve bilim egemenlerin kanlı sofrasına yüz çevirip, Anadolu halklarının yoksul bağrında şenlikler donatan Şeyh Bedreddin'in en büyük silahı olmuştur.

Bilgi için, gerçeğe ulaşmak için kentleri, ülkeleri dolaşır, bilginlerle tanışır. İşte bu gezileri çağının en büyük hükümdarlarıyla da tanışmasına neden olur. Egemenlere karşı düşüncelerinin olgunlaşmaya başladığı yer Bursa'dır. Bursa'da öğrenimini sürdürdüğü sırada Yıldırım Beyazıt ile Germiyan Beyinin kızı Devlet Hatun'un düğünü yapılır. Yağmadan, çapuldan kazanılanın binbir gösterişle sunulduğu bir düğün olur. Düğün öncesi Şeyh Bedreddin de çağrılır. Ama O "egemenin israfını görmek için mi çağırırsınız beni" yanıtını verir. "Kötü... Böylesi şenlik belli ki, düşmanın gözünü kamaştırmak amacıyla düzenleniyor. Ama beyliğin hazinesine girip halkın gelişimine harcanması gereken değerler, bir kibir ve gözboyama aracı olarak çarçur edilecektir..." diyerek beylerin zevki için harcanan halkın parasına üzülür.

Bedreddin Şam'da bulunduğu sırada ise, dönemin en kan

dökücü, ülkeler fetheden, istilalar düzenleyen hükümdarı Timur ile karşılaşıır.

TİMUR VE BEDRETTİN

Anadolu'yu yerle bir eden Timur'un ordusu Şam önlerine dayanmıştır. Şam halkı korku ve panik içerisinde beklerken şehrin bilginlerine yalvarırlar, kendilerini Timur'un hışmından kurtarsınlar diye. Şeyh Bedreddin de bu bilginlerin arasındadır... Bilginler varır Timur'un karargâhına. Timur bu; egemenliği kan deryasının üzerine kurulmuştur. Nice kelleler uçurtmuş, nice canlar almış kanlı bir katil... Ama yine de bilir; savaşta elde edilemeyen, parayla satın alınamayan tek şeyin bilgi olduğunu.

“Demek sizinle tanışabilmek için böyle bir zafer kazanmaklığım gerekmektedir. Bilseydim daha önce ve daha görkemlilerini sererdim ayaklarınıza...” diyerek bilgiye ve bilgine duyduğu saygıyı belirtmek ister. Ama Bedreddin “bizimle tanışmak için bunca insanın öldürülmesi gerekmezdi.” diyerek Timur'un kan dökücülüğünü suratına çarpar. Birden ortalık sessizleşiverir... Herkes şaşırmıştır... Nasıl olur da, öfkesinden dünyanın titrediği Timur'un karşısında böylesine korkusuz olunabilir? Nasıl olur da, koskoca bir hakan bir çocukmuş gibi azarlanabilir? Yoksa bilmez mi ki canının Timur'un iki dudağı arasında olduğunu? Bilir elbet

Bedreddin de bütün bunları. Bilir ama o, ölümünün asıl olarak gerçeklerden yüz çevirdiğinde olacağını düşünmektedir. Ve sürdürür konuşmasını:

"... Ama şimdi bizi buraya getiren suçsuz kitlenin korkusudur..." Timur yeniden şaşırır:

- Suçsuz kitle?
- Evet, suçsuz kitle... Şam halkı örneğın...
- Suçsuzluğuna nereden karar veriyorsunuz?
- Karar vermiyoruz, biliyoruz.
- Nerden?

- Şundan ki, aslında sürdürülen kavga, yaşama kavgası değil. Öyle olsa, Asya size yeter, Önyasya Söğütlüye (Osmanlı), Arabistan da buradaki sultanlara... Kavga egemenlik kavgasıdır. Bir kez kendi döngüsüne girdiğinde duraksamasız yeni alanlar arayan egemenliğin kavgası... Ve dur-

maksızın köleleşen insanlar için başındaki efendinin değişmesi bir anlam taşımaz... Onlar için önemli olan efendinin sömürsünü azap çektirerek sürdürmesi ile bağışlayarak devam ettirmesidir. Bugünün anlayışı buna zulüm ya da adalet demektedir... Bizce, sömürü oldukça şeklinin önemi yoktur.

Şeyh Bedreddin'in bu konuşmasıyla şaşkına dönen Timur, ondan bir süre yanında kalmasını ister. Böylece onun eşsiz bilgisinden yararlanmak diler. Timur'un bu dileğini kabul eden Bedreddin uzun bir süre orada kalır. Ve o günlerde süren konuşmalarında Şeyh Bedreddin hep, Timur'u tarih önünde yargılayan yargıç olur. Ve asla doğru bildiğini söylemekten geri durmaz.

Yine Timur'un karargâhında olduğu sıralardır... Timur Yıldırım Beyazıt'a karşı savaş kazanmış,

Yıldırım Beyazıt da tutsak edilmiştir. Bir gün Bedreddin, Yıldırım'a ihanet eden askerlerle karşılaşır. Ve duraksamaksızın başlar hainleri azarlamaya. Onlara ihanetin ne kadar büyük bir suç olduğunu anlatarak gerçekleri görmelerini sağlar. Timur Şeyh Bedreddin'i çağırarak sorar; "Askeri kışkırtmak büyük suçtur. Cezalandırılabilceğinizi hiç düşünmediniz mi?"

Ve Bedreddin cevaplar; "Cezanın doğruyu engellediğini ne duyduk ne işittik..."

- Askeri azarlayarak beylerine karşı kışkırtıyorsun, cezasının ağır olduğunu bilmeniz gerekir.

- Biz doğru bildiğimizi işlemekteyiz. Cezayı vermek de egemen adına hüküm kesenlerin görevidir. Bir kişinin kendi kendine yasak koyup, kendi kendine bunu uygulaması yeryüzünün en büyük yanlışlarıdır. Yasağı koyan uygulamasın cezayı. Nasılsa uygulamak üzere görevlileri vardır. Bizim görevimiz ise, doğruyu insanlara anlatmaktır. Eğer o asker beyine bağlı bulunsaydı, onunla bile vuruşur, bir başka beyin buyruğuna girmezdi. Yanlış olan hıyanet üstüne hıyanet mi? Onun yanlışlığını söylemek mi?

Şeyh Bedreddin işte bu doğrulardan hiç ayrılmamıştır. Hep egemenlerin karşısında saf tutarak, ezilen halkların savunucusu olmuştur.

Timur'un, kızıyla evlendirip, Şeyhülislam yani adalet sisteminin başı olmasını isteğini geri çeviren Bedreddin devlet yönetimi içinde yer almak istemez. Taa ki Musa Çelebi'nin isteğine kadar.

“BAŞINDA BİZ DAHİ OLSAK, BU DEVLET SÖMÜRÜ ÜZERİNE KURULMUŞTUR”

Musa Çelebi, Yıldırım Beyazıt'ın oğludur. Taht sevdasıyla birbirine düşen Yıldırım Beyazıt'ın oğulları Anadolu'yu kana bularlar. Ve bu kavgada iktidara bir ara Musa Çelebi geçer. Musa Çelebi diğer kardeşlere göre daha adaletli bir düzeni savunmaktadır.

Musa Çelebi'nin görev alması istemi geldiğinde Şeyh Bedreddin bunları da düşünür. Ama "başında Musa Çelebi, hatta biz bile bulunsak, bu devlet sömürü üzerine kurulmuştur... Örneğin, bir şekillendirelim devleti... En altta yoksul vardır... Üreten kitle... Terini, bilgisini ve dahi canını ortaya koymuş olanlar, bunların üstünde mansıplılar (orta sınıflar) gelmektedir... En üstte de beylerbeyi ile vezirler ve sultan... Şimdi biz bunlardan birinin yerine geçeceğiz...

Ortağı olacağız ilkin sömürü düzeninin. Sonra bunu adaletle yapmaya uğraşacağız. Yapacağımız nedir? Sömürüyü yitirmek mi? Tam tersine azaltıp biraz yavaşlatmak mı? Ama bunun karşılığında da tüm sömürülenlerin düzenden kıvanmasını sağlamak... Sömürüyü ortadan kaldıralım diye yola çıkarken onu büsbütün güçlendirmek durumundayız...

İşte korkumuz budur...”

Şeyh Bedreddin bunları düşünür. Düşünür ama sonunda Musa Çelebi'nin kazaskeri yeni adaleti uygulayan kadıların başı olmayı kabul eder. Çünkü tüm bu gerçeklerin yanında halkın iktidarı alabilecek yeteri örgütü yoktur. Zulüm düzeninin ortadan kalkması içinse bir an önce halkın örgütlenmesi ve egemenlere karşı savaşması gerekmektedir.

İşte Şeyh Bedreddin bunu sağlamak için görev almayı kabul eder. Musa Çelebi'nin Çelebi Mehmet'e yenilmesinin ardından görevinden alınarak İznik'e sürgüne gönderilir.

ŞEYH BEDREDDİN'İN ÖRGÜTLENMESİ

Bedreddin en büyük gücün örgütlülük olduğunu bilir ve hakça bir düzenin propagandasını yapmaları için BÖRKLÜCE MUSTAFA' YI,

TORLAK KEMAL'i halkı örgütlemek için Anadolu'ya gönderir. Egemenler halkları bölerken, düşmanlığı körüklerken ve halkları ezerken, Şeyh Bedreddinler halkları birleştirmek ve savaştırmak için bu zulme karşı örgütlenirler.

"Bu ortam, artık eyleme geçme zamanının geldiğini göstermektedir. Yoksulun ensesine binen asalakların, Bizans ve Avrupa saraylarını gölgede bırakacak davranışlarına son verilmelidir. Sömürü çarkı, bir vuruşta tuzla buz edilmeli, yoksul kendi ürettiğince pay sahibi olmalıdır. O zaman göreceksiniz ki, insan güzel, iyi ve temizdir. Şimdiye değin biz neyi öğrendik, tüm size ve sizin yolunuzla insanlara verdik. Her biriniz insan topluluğunun mutluluğuna nice ulaşacağının bizim ölçümüzde biliyor, bizim yüreğimizle inanıyorsunuz bildiğinize..."

Şeyh Bedreddin

Bu sömürüyü, adaletsizliği yıkmak için tek yolun savaşmak ve devrim olduğunu biliyor Ortaklar...

İZNİK SÜRGÜNÜ BEDRETTİN AYAKLANMAYI ÖRGÜTLÜYOR

Bedreddin en büyük gücün örgütlülük olduğunu bilir. Bundan dolayı, Kazaskerliği döneminde müritlerini halkı örgütlemeleri, hakça bir düzeninin propagandasını yapmaları için Anadolu'nun birçok yöresine gönderir. Börklüce Mustafa Ege kıyılarına, İzmir, Urla, Karaburun ve Aydın yöresinde, Torlak Kemal ise Manisa'da aylar boyu halkı örgütlemek için çalışma yaparlar. Bu faaliyetler sürgün yıllarında da devam eder.

Öncelikli olarak da değişik milliyetlerden, dinlerden halkın birleştirilmesi gerekmektedir. Bu o kadar kolay olacak bir şey değildir. Çünkü egemenler yüzyıllardır bu düşmanlıkları körükleyip, bunun üzerinde tahtlarını kurmuşlardır. Buna rağmen halkların ortak değerleri, ortak acıları onların biraya gelişinde önemli bir mayadır. Bedreddin Anadolu topraklarında bu mayayı tutturan, biraraya getiren, yaşatan olur. Türkü, Rum'u, Ermeni'si, Müslüman'ı, Hristiyan'ı Bedreddin'in görüşlerini benimser.

Bedreddin'in örgütlenme faaliyeti tek başına hakikat kelamını anlatmayla sınırlı kalmaz. Aynı zamanda hakikat kelamını hayata geçirme zorunluluğu vardır: "Bu ortam, artık eyleme geçme zamanın geldiğini

göstermektedir. Yoksulun ensesine binen asalakların, Bizans ve Avrupa saraylarını gölgede bırakacak davranışlarına son verilmelidir. Sömürü çarkı, bir vuruşta tuzla buz edilmeli, yoksul kendi ürettiğince pay sahibi olmalıdır. O zaman göreceksiniz ki, insan güzel, iyi ve temizdir. Şimdiye değin biz neki öğrendik, tüm size ve sizin yolunuzla insanlara verdik.

Her biriniz insan topluluğunun mutluluğuna nice ulaşacağının bizim ölçümümüzde biliyor, bizim yüreğimizle inanıyorsunuz bildiğimize..."

Bedreddin'in, yıllara varan uğraşlar sonucunda yetiştirdiği müritleri savaşa önderlik edeceklerdir artık...

Duyduk ki Mustafa huruç eylemiş Aydın elinde Karaburun'da. Bedreddin'in kelâmını söylemiş köylünün huzurunda Bedreddin, müritlerinden en bilge ve en yiğit olan Börklüce Mustafa'yı Anadolu Şeyhi olarak Aydın, İzmir, Urla ve Karaburun yöresine; Torlak Kemal'i ise Börklüce'nin komutasında Manisa'ya gönderir. Kendisi de hazırlıklar tamam olunca Rumeli'ye geçecek ve Hakikat düzenini orada kuracaktır. Bunun için de Rumeli'ye Kadı Botog'u örgütlenme çalışmaları için gönderir.

Bedreddin hareketini ayıran en önemli özelliklerden birisidir bu durum. Diğer ayaklanmaların birçoğu bir kıvılcımla, bir patlamayla meydana gelip gelişirken, Bedreddin hareketi başından itibaren örgütlü gelişmiştir. Hazırlıklar iki yıla yakın sürer. Bu süre içinde halka, eşitlikçi bir düzenin propagandası yapılır.

Börklüce'nin, "ben senin emlakına tasarruf edebildiğim gibi sen de benim emlakıma aynı suretle tasarruf edebilirsin." sözleri, Aydın halkına hitaben konuşmaları bunun örnekleridir. Çok basit, çok yalındır kurulmak istenen düzen. Çünkü zulüm ve yoksulluk yalın ve çıplak haliyle hüküm sürmektedir Anadolu toprağında.

Bedreddin hareketinin fiili olarak önderliğini Börklüce Mustafa yapmaktadır. "Dede Sultan" adıyla anılan Börklüce'nin faaliyetleri sadece propaganda ile sınırlı kalmaz. Aynı zamanda beylerin, paşaların konakları, toprakları ele geçirilir halka dağıtılır. Bir nevi gerilla tarzında eylemlerle Aydın ve yöresindeki egemen sınıflara büyük darbeler vurulur.

Halkın isyanı ilk olarak vergileri ödemeyi reddederek başlar. İlk bir köyde gelişen hareket giderek tüm Aydın iline yayılır. Sonra Ege'ye. Bu arada Manisa yöresinde de Torlak Kemal benzer çalışmaları yürütmektedir.

KENDİNİ YÖNETEN HALK

Dönem, Osmanlı imparatorluğunun, halkı baskı ve zulüm altında inlettiği, sadece sömürülme hakkı tanıdığı yıllardır. Saray, bir avuç sömürücünün iki dudağının arasından çıkacak sözlerle kararlar alır ve uygular. Halkın hiçbir söz hakkı yoktur Osmanlı nezdinde. Onlar sadece güdülecek koyun gibi görülen tebaalardır. Ne konuşmasını, ne oturup kalkmasını ne de yönetmesini bilmeyen ayak takımıdırlar.

Şeyh Bedreddin uzun yıllar örgütlenme çalışmaları yaptıktan sonra, savunduğu, kelamını söylediği kardeşlik düzenini yaşama geçirmeye karar verir. Ortaklar'dır adı bu düzenin. Birlikte üretir, birlikte tüketirler. Ve birlikte yönetirler. İşte nasıl yönettiklerinin örneği: Kurullar.

BEDRETTİN'İN KURULLARI

Şeyh Bedreddin isyanı gücünü halktan alır. Halkın örgütlenmesiyle beylerin, paşaların karşısına tek bir yumruk gibi çıkar, Bedreddin yiğitleri. Halkın sahiplenmesi sadece propagandası yapılan yeni düzenin güzelliğinden değildir. Aynı zamanda halk yeni düzen için kendisi karar verip, kendisi uygulamaktadır.

Sorunlarını, yapılması gereken işleri hep birlikte belirleyip, hep birlikte çözmeye çalışırlar.

Nasıl bir lokmayı birlikte paylaşıyorlarsa, o lokmanın birlikte paylaşılması gerektiğine de birlikte karar alırlar ve uygularlar. Elbette binlerce kişinin karar alma mekanizmasına katılımını sağlamak kolay değildir. Bu amaçla kurullar oluşturulur.

Kurullar köylülerin kendi içlerinden seçtikleri temsilcilerden oluşurlar. Bu temsilciler delegeler vasıtasıyla ortaklık düzenini benimseyen herkes temsil edilir.

Kurullar halkın yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelir. Ortak yaşamın örgütlenmesinin her anında kurullar vardır. Toprağın pay edilmesinden çalışanlara yemek hazırlanmasına, düğünlerden mahkemelere her konuda yetkilidir kurullar. Bu tabi ki o dönem için ileri bir yönetim şeklidir.

O dönem halk örgütlülükleri olarak Ahi ocakları dışında doğru düzgün bir örgütlülükten söz edilemez.

Ahi Ocakları Eğitim Örneği

Ahi Ocakları zanaatkârların önemli ve güçlü bir örgütlenmesidir. Her meslek dalının kendi içinde örgütlendiği, kendine göre gelenek ve görenekleri, kurulları olan örgütlenmelerdir Ahi Ocakları. Usta, kalfa, çırak ilişkisi vardır. Bir kademedен diğerine geçiş için çeşitli katı kurallar ve sınavlar uygulanır.

İşte bu Ahi Ocakları Bedreddinlerin örgütlenmesinde oldukça önemli roller oynamışlardır. Örgütlenmeyi bilmeyen bir halka örgütlülüğü öğretirken ahiler de örnek olmuşlardır. Aynı zamanda bu örgütlülükler, birer okul görevi görerek yeni düzenin işini bilen, usta zanaatkârlarını yetiştirmiştir.

Kurullar, o zaman için, ezilenin başkaldırısına güç veren en büyük silah olmuştur. Daha İznik'ten yola çıktıklarında bu silahı kuşanmaya karar vermişlerdir

Bedreddin yiğitleri Yola çıktıklarında Börklüce şöyle bir konuşma yapar yoldaşlarına:

"Baka karındaşlar... Şeyhimizden öğüt ve dahi izin almış bulunmaktayız... Şimdi iş bize düşmektedir. Ya, yıllardır belleyip durduklarımızı uygulayacağız... Açıkçası her düştükleri toprakta yeşeren gelecek tohumları olacağız. Ya da bize boşuna güvenildiği sonucunu doğrulayıp, utandıracağız Şeyhimizi..."

İşimiz güç değil. Biz insanlardan hayal istemiyoruz. İsteddiğimiz somut gerçektir. Ve dahi öylesine bir gerçektir ki, acı, gözyaşı ve üzüncü karışımıdır her gözetimi... Öyleyse, madem düzeni değiştirmek için yola çıktık, başaracağız bunu. Bizden haberinizi eksik etmeyin. Her biriniz bir kaç köy birleştirin. Aralarından temsilciler seçip, sizin katınızda danışma kurulları kurun. Sonra kararı onlarla alıp, yeni temsilciler seçerek, bizim katımıza gönderin. Ne yapmak gerekiyorsa birlikte kararlaştıralım. O zaman kimse kendi oyundan geri dönmez..."

O zamanlar bir avuç olan Bedreddinler durmaksızın çalışıp, koca bir halk olan, Osmanlı'ya kök söktüren Bedreddin yiğitleri işte bu kararlılık ve inançla öğütlenirler. Öğütlenmekle kalmayıp, sözünü verdikleri yaşamı, günün koşullarında örgütleyip, halkın kendi kendini yönetebileceğini tarihe miras olarak bıraktılar.

ANADOLU'DA İLK ANINDAN İTİBAREN ÖRGÜTLÜ OLAN HAREKET

Ayaklanmaların yoğun olduğu bu yüzyıllarda, ayaklanmalar genelde birikmiş bir öfkeyle

meydana gelmiştir. İsyanlar çıkmıştır. Şeyh Bedreddin hareketi ise ilk anından itibaren örgütlü bir şekilde gelişmiştir. İki yıla kadar süren bir hazırlık yapılmıştır. Halka bu süre içinde eşitlikçi ve hakça bir düzenin propagandası yapılmıştır.

Bedreddin hareketinin fiilen önderliğini Börklüce Mustafa yapmaktadır. "DEDE SULTAN" adıyla anılan Börklüce'nin faaliyetleri sadece propaganda ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, beylerin, paşaların konaklarını, topraklarını ele geçirir ve halka dağıtır. Bir nevi gerilla tarzında eylemlerle egemen sınıflara büyük darbeler vurur. Halka hedef gösteren ve yön veren bu eylemler halkı isyana sürükler ve ilk işareti de vergileri ödememekte verir halk. Halkın bu harekete ilgisi büyür ve katılımlar başlar. Köylüler, esnaflar her dinden, milliyetten insanlar hareketin içinde yer alır. Köylüler, Ahiler birlikte üretip, birlikte tüketecekleri düzeni

Aydın-Karaburun bölgesinde kurmaya başlarlar. Ortaklar kenti böyle ortaya çıkar...

ORTAKLAR KENTİNDE YAŞAM ŞEYH BEDRETTİN'İN HAKİKAT DÜZENİ

Sadece köylüler değil, esnaflar da ayaklanmaya katılır. Özellikle Rumeli'de, adalarda yaşayan,

Müslüman olmayan halklarla geliştirilen ilişkiler sonucu her

dinden, her milliyetten yoksul halk Bedreddin'in saflarındadır. Köylüler, Ahiler birlikte üretip, birlikte tüketecekleri düzeni Aydın-Karaburun bölgesinde kurmaya başlarlar.

Ortaklar kenti böyle ortaya çıkar.

Ortaklar'da yaşam kolektiftir. Bir kardeşlik ormanı gibidir. Halk kendisi için ürettiğinde ne kadar yaratıcı olabildiğini orada görür. Buğdayı samanından ayırmak için sıradan bir köylünün yel değirmeni benzeri bir alet geliştirerek, rüzgâr elde etmesi gibi örneklere rastlanır. Yaşamı kolaylaştıran buluşlar hemen tüm köylere yayılır. Bilim, halkın hizmetindedir Ortaklar'da.

Sınırların olmadığı, orta tarlaların birlikte ekilip biçildiği Ortaklar'da erkekler ve kadınlar tarlalarda birlikte çalışıyorlar, yaşlılar köy bekliyor, yemek pişiriyor, çocukları topluca eğitiyorlar.

Ortaklar'daki hakikat düzeninde herkes gücü, yeteneği oranında çalışıp üretiyor, ihtiyaçları oranında alıyordu. Yalnızca dinler ve halklar değil, kadınlar da erkekler de eşittir burada.

Kadınlar Börklüce önderliğindeki direnişte sadece savaşmakla kalmamış, özel olarak birlikler örgütlemişlerdir. Onlara Hakikat Bacıları denmiş ve her yerde erkeklerle eşit olmuşlar, haklarını aramışlardır.

Ortaklar'ın yönetimi de yine halkın katıldığı kurullarda belirlenir. Kadınlar erkeklerle eşit görülmektedir, erkeğin sahip olduğu her hakka sahiptirler ve üretimde doğrudan yer almaktadırlar. Nasıl ki, adalet ve eşitlik temelindeki düzenlerinin adı Hakikat ise, onların adı da Hakikat Bacıları'dır. O düzenin yaşaması için erkeklerle birlikte düşmana karşı ceng ederler.

Ortaklar'da adalet herkese eşit uygulanır ve eğitimi temel alır... Manisa yöresindeki kolektif yaşamın ilk kuruluşunda buğday sıkıntısı çekilmektedir, bir Torlak, savaşçı olmasının verdiği güçle ve eski alışkanlıklarının etkisiyle zorla buğdaya el koyar. Bunun üzerine ortaklar düzeni tarafından halk önünde yargılanan Torlak buğdayı zorla aldığı köye gönderilir ve köylülerin kendine vereceği cezaya razı olması istenir... Yine bir başka olayda da genç kızlara sarkıntılık yapan iki Torlak toplumdaki tecrit ve teşhir cezasına çarptırılır. "Bacılarımızın şerefiyle oynayan ahlaksızların başına gelecek budur" denilerek develere bindirilip yarı çıplak dolaştırılırlar. Buna benzer örneklerle halka yeni adalet anlayışı kavratılmaya çalışılır.

HAKİKAT BACILARI

Anadolu kadınları baskıya, zorbalığa karşı başkaldırıların her dönem en kararlı savaşçıları oldular. Şeyh Bedreddin ve müritleri insanların dünya nimetlerinden eşit olanaklar içerisinde yararlanması, bunun için tüm dünya toplumlarının yeniden düzenlenmesi gerektiği düşüncesinden yola çıkarak bir ayaklanma başlattılar.

Manisa'da başlayan ve çok geniş bir kesimi kapsayan ayaklanmada kadınların da özel bir yeri vardı. Bedreddin isyanının kadınları Hakikat Bacı'lardı. Hakikat Bacı'lar hem Bedreddin'in düşünceleriyle yaşamın yeniden örgütlenmesinde, düşüncelerinin yayılmasında, hem de ayaklanma sırasında erkeklerle birlikte savaştılar.

Silah yapımından, dağlarda mağaraların hazırlanmasına ve silah elde savaşmaya kadar savaşın her anında kadınlar vardı.

Hakikat Bacılar bu savaşta bir yandan halka zulmedenlerin karşısında yer alarak savaşır, şehit düşerken, diğer yandan da, binyıllardır kadının feodal geleneklerle örülmüş sınırları parçalama mücadelesini veriyorlardı.

Kadın birliklerinin başı olan Hatçe Ana buna güzel bir örnektir. Savaşla ilgili önemli kararların alınacağı toplantıya kadınlar çağrılmayınca Hatçe Ana komutanlarına, şeyhlerine eleştiriler getirmiş, çatışmıştır.

Bacılar Başı Hatçe Ana, çatışma öncesikurulu toplayanlara şöyle der: "Sözde sen bizim yasalarımızı düzenleyen adamsın ama daha kendi

kafanı düzene koymamışsın. Bizden, bacılarından ne istiyorsunuz siz?

Beylerin zamanında olduğu gibi ocak başında aş pişirerek ya da beşik sallayarak, sizlerin bizim yazgımızı belirlemenizi beklememizi mi? Yoksa içi boş kafalarınızın artık omuzlarınızın üzerinde durmaz olduğu zaman, sizin yüzünüzden beylerin zulmüne, aşağılanmalara, tutsaklıklara yeniden katlanmamızı mı? Hayır! Geçti artık bunlar! Biz bu kılıçları boşuna kuşanmadık, haberiniz olsun!

Ve Hatçe Ana savaşta çatışarak, elinde silahıyla şehit düştüğünde, yerini Hakikat Bacı'lar doldururlar.

EŞİTLİKÇİ DÜZEN OSMANLI'YI HUZURSUZ EDİYOR

Osmanlı Ortaklar düzenini, etkisini çok geçmeden duyar. Tehlike büyüktür. Halk eşitlik düşüncesine alıştıkça onu tebaa yapmak çok daha zorlaşacaktır. Bunun için tez elden kanla, kıyımla bastırılmalıdır.

İlk olarak Aydın ve yöresindeki beylikler kullanılır. Manisa beyi Aydın'a, Ortaklar'ın üzerine gönderilir. Bu esnada Torlak Kemal bu durumdan yararlanarak Manisa'yı ele geçirir. Hakikat savaşıları eşitlik düzenlerini yiğitçe savunurlar ve bey ordularını yenilgiye uğratırlar.

Bunun üzerine Osmanlı ayaklanmayı bastırmak için Bayazıt Paşa komutasında bir ordu hazırlayıp Börklüce Mustafa'nın üzerine gönderir. Anadolu'da ne kadar bey, egemen varsa Osmanlı ordusuna katılır. Çünkü karşılarında halk vardır, yoksulların isyanı vardır. Bunun için tüm ayrılıklarını bir kenara bırakıp, halkın isyanına karşı birleşirler.

BÖRKLÜCE'DEN AYDIN HALKINA

"Siz, güneşin ışığını belinin sancısında duyanlar. Siz üretimin görkemini varlığının temelinde yudumlayanlar. Ve dahi siz insanlığın yaşamasına, sürgitmesine neden olanlar...

Siz yaşamın en kötü koşullarına sarınarak üzünç içinde, yarın güvencinden, bugün inancından yoksun yaşarken, sırtüstü yatanlar, salt silah zoruyla tüm değerlere sahiplenmektedirler.

Toprak benim demekte bey...

Hangi hakla, dersiniz... Palasını sıyırmakta. Ve dahi siz susmaktasınız...

Oysa toprak sizindir. Hak sizindir...

Yeter ki, siz de benim, diyene aynı yanıtı verebilesiniz. Palayı sıyırabilesiniz... O zaman görürsünüz ki, siz güçlüsünüz...

Bey bir tanedir... Yüz tanedir... Bin tanedir... Daha çoğu olamaz... Beyin ortakları, askerleri, vurucu gücü de diyelim ki buncadır... Bir sömürüden daha çok insan pay alamaz.

Siz ise...

Siz milyonlarsınız...

Bir kez direnir, başınızı dikerseniz, size pala gösterenler kaçacak delik arar...

Neden mi?

Her palaya karşın bin pala parıldar da ondan...

Her askerin annacına bin emekçi dikilir de ondan... İşte karındaşlarımız!

İnsan olmanın onuru, o zaman gerçekleşir...

Çünkü siz üreten dahi yaratan olanda, her çalışan her emek veren kendi emeğinin karşılığını tam alanda, gerçek karındaşlığın ortamı gönenir yeryüzünde..." (Erol Toy, Azap Ortakları)

İZNIK SÜRGÜNÜ, SÜRGÜNÜNE SON VERİYOR

Bu kasaba İznik kasabası.

Bu ev esnaf mahallesinde bir ev.

Bu evde

bir ihtiyar vardır Bedreddin adında.

Boyu küçük sakalı büyük sakalı ak.

Çekik çocuk gözleri kurnaz ve sarı parmakları saz gibi.

Börklüce Mustafa'nın ve Torlak Kemal'in Hakikat düzenini kurmadaki başarıları ve Rumeli'de hazırlıkların tamamlanması üzerine İznik sürgünü Bedreddin, bir gece vakti kaçarak İsfendiyar'a, oradan Eşak'a ve nihayet binlerce müridinin yolunu gözlediği Ağaçdenizi'ne (Deliorman; Şimdi Romanya sınırları içindedir.) geçer.

O da burada kuracaktır Ortaklar düzenini. Ayaklanmayı Rumeli'ne yayacaktır. Savaş hazırlıklarına da başlar. Çünkü içinde yöneticilik yaptığı Osmanlı'yı iyi tanımaktadır. Ege bölgesinde müritlerinin başarısını duyup da durmayacağını, eşitlikçi bir düzenin gelişmesine, yoksulun hakkını bilir hale gelmesine izin vermeyeceğini bilmektedir.

Çevre köylere haber salınır, yeni düzenin adı duyurulur, cenge çağrılır yiğitler...

Her şahin peşine

yüz aslan takıp gelmiş.

Köylü, bey ekinini, çırak çarşığı yakıp reaya zinciri

bırakıp gelmiş.

Yani Rumelinde bizden ne varsa tek mil kol kol

Ağaçdenizine akıp gelmiş...

“İRİŞ DEDE SULTANIM, İRİŞ”

Bedreddin'in Hakikat düzenine inananlar, üzerlerine katbekat silah ve asker gücüyle yürüyen

Osmanlı'ya karşı AydınKaraburun'da direnirler. Yiğittirler, adaletli bir düzeni yaşamış, görmüşler, kaybetmek istemezler. Bunun için büyük bir inançla savaşırlar.

Osmanlı, düzenine başkaldıranlara örnek olsun diye oluk oluk kan akıtır tüm Ege'de. Kanının son damlasına kadar çarpışan 10 bin savaşıçıdan geriye kalan 2 binle birlikte Börklüce Mustafa da esir düşer. Çelebi Mehmet'in yağma ve talan düzeni için kan döken Bayazıt Paşa, ondan pişmanlık getirmesini ister. Davasına inanan her önder gibi Börklüce'nin cevabı da tereddütsüz olur.

"Bre Beyazıt Paşa... Eğer yaptıklarım yasaya ve dahi kutsal kitaplara aykırı olsaydı nice utanmaz sömürücü var ise bizi yitirmeye sıvanabilir miydi? Eğer bizim inancımız insanları mutluluğa kavuşturmasaydı sizin gibi yaratıklar buna düşman olur muydu? Bunca tanık var iken sen benden inancımı yadsımamı istersin he mi? Bizim canımızı seninki gibi kutlu mu saymaktasın. İşte canımız, işte siz, dilediğinizce harcayabilirsiniz."

Çarmıha gerilir Börklüce'nin yaralı bedeni. En büyük acı ellerine çakılan çiviler, sırayla koparılan kolları, bacakları değil, savaşçıların gözlerinin önünde boynunun vurulmasıdır.

Satırı çaldı cellât.

**Çıplak boyunlar yarıldı nar gibi, yeşil bir daldan
düşen elmalar gibi birbiri ardına düştü başlar.**

Ve her baş düşerken yere çarmıhından

Mustafa baktı son defa.

Ve her yere düşen başın kılı depremedi:

-İriş

Dede Sultanım iriş!

dedi bir, başka bir söz demedi...

Halka gözdağı vermek, ayaklandığında, zulme ve açlığa başkaldırdığında ne olacağını göstermek için Börklüce Mustafa'nın çarmıha gerili bedeni kentlerde dolaştırılır. Börklüce'nin katledilmesinden sonra Manisa üzerine yürüyen Osmanlı, Torlak

Kemal'i ve savaşçılarını da kılıçtan geçirir. Ege bölgesinde Ortaklar düzeninin kurulduğu ne kadar kent, köy varsa yol boyunca tümü katliamlara uğratılır.

“MADEMKİ BU KERRE MAĞLUBUZ...”

Bu arada Bedreddin'in Rumeli'de kurduğu Hakikat düzeni gelişmekte halk akın akın bu düzene katılmaktadır. Tehlikenin büyüklüğünün farkında olan Osmanlı sultanı Çelebi Mehmet bizzat Rumeli üzerine yürür. Bu arada Bayazıt Paşa, Bedreddin'in yanına sokup,“müridi” yaptığı adamlarının marifetiyle Bedreddin'i esir alır ve Serez'de karargah kuran Çelebi Mehmet'in huzuruna çıkarır.

Anadolu'nun en örgütlü isyanına önderlik eden bu bilge kişiden nedamet getirmelerini beklemeleri boşunadır. Düzmece bir mahkeme kurulur, Bedreddin yargılanır. O koşullarda da olsa düşüncelerini savunur, yargılanan değil yargılayan olur.

Osmanlı düzeninde Sarayda el üstünde tutulabilecekken, Şeyhülislam olabilecekken, o hakikatin savaşçısı olur... “Böylesi düzenin dışlılerinden biri olacağımıza, ezilenlerinden biri olmak yeğdir” der.

Anadolu'daki en büyük halk ayaklanmalarından birine önderlik eden Bedreddin, tutsak düştüğünde, dönemin en ünlü Osmanlı ulemasının katıldığı bir “mahkeme” kurulur; amaç Bedreddin'in düşüncelerini mahkum etmektir.

Kadılar, müftüler, Bedreddin'in mantığını ve ortaya koyduğu gerçekleri çürütemezler.

Osmanlı Sultanı Çelebi Mehmet çıkar en son Bedreddin'in karşısına. Bedreddin'i tutsak etmiş olmanın alaycılığıyla konuşur:

- Benzini sarı görürüm, sıtma nöbetine tutulmuş olmayasın.
- Güneş de batarken sararır.
 - Hangi yılan zehrini akıttı da yüreğine, seni koyduğumuz yerde durmadın.
- Yuvasına yılan giren şahin daha o yuvada oturup kalkmaz.
- Neden hükümdarın yüce buyruklarına boyun eğmez başkaldırır-sın?
 - Yüce buyruk hakikatin buyruğudur. “Zorbalığı sineye çekmeyin, zorbaya boyun eğmeyin” diyen bir buyruktur.

Ve sonuçta beklenen karar açıklanır, **“katli vaciptir”**. Bedreddin

gölümsedi. Aydınlandı içi gözlerinin, dedi:

Mademki bu kerre mağlubuz netsek, neylesek zaid.

Gayrı uzatman sözü. Mademki fetva bize aid verin ki basak bağırına mührümüzü.

(...)

Rumeli, Serez

ve bir eski terkibi izafi: HUZURU HÜMAYUN.

Ortada

yere saplı bir kılıç gibi dimdik bizim ihtiyar.

Karşıda hünkâr. Bakıştılar.

Hünkâr istedi ki:

bu müşahhas küfrü yere sermeden önce, son sözü ipe vermeden önce,

biraz da şeriat eylesin ibrazı hüner adab ü erkâniyle halledilsin iş.

Hazır bilmeclis Mevlana Hayder derler

mülkü acemden henüz gelmiş bir ulu danişmend kişi

kınalı sakalını ilhamı ilâhiye eğip,

«Malı haramdır amma bunun kanı helaldir» deyip

halletti işi...

Dönüldü Bedreddine.

Denildi: «Sen de konuş.» Denildi: «Ver hesabını ilhadının.»

Bedreddin

baktı kemerlerden dışarı. Dışarda güneş var.

Yeşermiş avluda bir ağacın dalları ve bir akarsuyla oyulmaktadır taşlar. Bedreddin gülümsedi.

Aydınlandı içi gözlerinin, dedi:

— Mademki bu kerre mağlubuz netsek, neylesek zaid.

Gayrı uzatman sözü.

Mademki fetva bize aid

verin ki basak bağırına mührümüzü. Yağmur çiseliyor, korkarak yavaş sesle

bir ihanet konuşması gibi. Yağmur çiseliyor,

beyaz ve çıplak mürted ayaklarının

ıslak ve karanlık toprağın üstünde koşması gibi.

Yağmur çiseliyor, Serezin esnaf çarşısında,
bir bakırcı dükkânının karşısında Bedreddinim bir ağaca asılı.

Yağmur çiseliyor.

Gecenin geç ve yıldızsız bir saatidir.

Ve yağmurda ıslanan

yapraksız bir dalda sallanan şeyhimin çırılçıplak etidir.

Yağmur çiseliyor. Serez çarşısı dilsiz, Serez çarşısı kör.

Havada konuşmamanın, görmemenin kahrolası hüznü

Ve Serez çarşısı kapatmış elleriyle yüzünü. Yağmur çiseliyor.

Nazım HİKMET (Şeyh Bedreddin Destanı'ndan)

1420'LERDEN BUGÜNE SON SÖZ...

Yer Serez'in Bakırcılar Çarşısı'dır... Şeyh Bedreddin idam sehpasında son kez haykırır;

"İnsanlar... Tanık olunuz ki, bugün olmazsa yarın, mutlaka sömürünün tüm çarkları kırılacak, nice direnirse dirensin, sömürgeci yeryüzünden kalkacaktır.

Tanık olunuz ki, bunu kaç kez söylediğimiz gibi yine belirtiyoruz. Yaşamı bugünden yarına kendi küçümencik ömrüyle bir tutanlar belki anlayamazlar. Ama tarihin geleceği insanlığı buna hazırlamaktadır.

Tüm toprak işleyenin, tüm tezgahlar üretenin, tüm sular kullananın ve dahi tüm egemenlik salt emekçilerin olacaktır. Siz çocuklarınıza iletiniz, bugün olmazsa bile, çocuklarınız çocuklarına iletinler.

Hükümdarlıklar, taçlar nice görkemli görünseler de, üstünde durdukları başlar için giderek taşınamaz olmaktadırlar. Bir gün mutlaka, insanlar başlarından egemenleri atacaktadırlar. Sultanların, kralların, ruhbanların yerini, birbirine kenetlenmiş, dayanmış ve her işini danışma üzerine kurmayı alışkanlık haline getirmiş emekçilerin egemenliği olacaktır..." (Azap Ortakları, Erol Toy)

Bedreddin Serez Çarşısı'nda çırılçıplak asılır. Bedreddin'in düşünceleri, bilgisi karşısında söyleyecek hiçbir şey bulamayan egemenler onu bu şekilde aşağılamak isterler, halka gözdağı olsun isterler. Ama ne Bedreddin'in o günün koşullarında

şekillenen eşitlik, adalet düzenini, ne Bedreddin yiğitlerini Anadolu halkının kafasında söküp atamazlar...

Kılıç üşürdü beyi, sultanı, Atını koşturdu veziri, hanı

Biz de helal ettik bu kuşça canı And verdik yoluna, dökeriz kanı İriş Dede Sultan kavgaya iriş İmdi can günüdür, gazaya giriş...

(Anadolu Türkmenlerinin Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa için yaktığı ağıtlardan)

YENİLGİNİN NEDENLERİ

Anadolu'nun tüm isyanlarında olduğu gibi Bedreddin ayaklanması da bugün adalet, eşitlik mücadelesi veren devrimciler için derslerle doludur.

Ayaklanmanın yenilmiş olmasının en temel nedeni, 1400'lü yılların ekonomik, siyasi koşullarının, "Hakikat düzeni" diye ifade edilen bir düzeni kurmaya henüz elverişli olmamasıdır. Buna rağmen bir "ilk" denenmiştir bu topraklarda. Halk kendi gücünü görmüştür Ortaklar'daki yaşamda. Ve Anadolu halkının kendi çıkarlarını, özlelerini ifade eden bir harekete, bedeli ne denli ağır olursa olsun büyük bir hızla katılmasının çarpıcı bir örneği olmuştur.

Bedreddin hareketi, halkı sabırla örgütlemenin, eğitmenin, kadrolaşmanın, propaganda ve ajitasyonun nasıl olması gerektiğine sayısız örneklerle doludur.

Yine Börklüce ve Bedreddin'in ölüm anlarında düşüncelerinden taviz vermeyen tavırları, dava adamı olmanın en güzel örnekleridir. Bu nedenle resmi tarihin tüm yasaklarına, çarpıtmalarına rağmen adları bugüne taşınmıştır.

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Elbette, tüm bu çabaları nafiledir egemenlerin. Bu noktada Bedreddin'in şu sözleri ezen ve ezilenler olduğu sürece, mücadelenin, kavganın bitmeyeceğine, "Ortaklar Kenti"nin hep yaşayacağına, "Hakkikat Düzeni"nin eninde sonunda kurulacağına sarılmaz doğru inancıdır...

"Hükümdarlık, taçlar nice görkemli görünseler de, üstünde durdukları başlar için giderek taşınamaz olmaktadırlar. Bir gün mutlaka, insanlar başlarından egemenleri atacaktadırlar, Sultanların, kralların, ruhbanların yerini birbirine kenetlenmiş, dayanmış ve her işini dayanışma üzerine kurmayı alışkanlık haline getirmiş emekçilerin egemenliği alacaktır."

Bedreddin'in bu özlemi, kapitalizmin tek alternatifi olan sosyalizmde ve Marksist-Leninistlerin mücadelesinde hayat bulmaktadır.

Bugün devrimciler, Bedreddin'in bu özlemini Anadolu topraklarında kurabilmek için, M-L'nin öncülüğünde; Bağımsız, Demokratik ve Sosyalist Türkiye kurabilmek için mücadele etmekte, Türkiye halkların önderlik etmektedirler.

Tıpkı dünün Bedreddin yiğitlerinin yaptığı gibi, bugün de halkı, Halk Meclislerinden, Halkı Komitelerinde örgütleyerek kendi kendilerini yönetmelerinin ve kendi iktidarlarını kurmalarının kavgasını veriyor, Cepheliler.

Bedreddin'i yok sayan, ya da "dini sapkınlık" la suçlayan "resmi tarih" ve bugünün adan anmaktan korkan egemenleri; Bedreddin'i böylece unutturmaya çalışmaktadırlar. Fakat bunu da öngören Bedreddin'in şu sözleri, egemenlerin suratına vurulmuş bir tokat gibidir;

Bir kişi inancı için vuruşarak ölürse, inancı da doğruysa o ölmüş sayılmaz... Tarih gelecek için kavgaverip, yitmiş bile olsa, insanlık için vuruşanları hiç unutmaz."(age)

İşte bunun içindir ki, Bedreddin ölmemiş, bugünün devrimcileri birer Bedreddin, Börklüce ve Torlak Kemal olmuştur artık. Bundan dolayıdır ki, Anadolu toprakları kırmak ile tükenmeyen Bedreddin yiğitleri ile doludur... Zalim Mehmet Çelebi'yi işkenceci Kara Beyazıt Paşa'yı bilen, mezarına bir dal çiçek koyan yoktur, ama Bedreddin'in mezarı her daim vatanseverlerin emekleriyle tertemiz yıkanır taze çiçeklerle O'hala ışık saçar Anadolu'ya...

ŞEYH BEDREDDİN'İN BUGÜNE AYNA, GELECEĞE IŞIK SÖZLERİ...

- Biz dilemekteyiz ki, kulun kula kulluğu son bulsun. İnsan emeği egemenliklerin en yücresi en değerlisi haline gelsin. Yeryüzündeki tüm sömürü çarkları kırılсын.
- Suçlu, suç işleyene denir, yoksa bir suç için "bu suçtur diyene değil.
 - Gerçek iktidar, insanlar üzerinde değil, yürekler üzerinde kurulur. Yürekler üzerindeki en sağlam iktidar da korkuyla değil, sevgi vefa ve sadakatle olabilir ancak.
- Öğrenciler değişir, ama öğretisi kalır.
 - Başka halklar üzerinde baskı uygulamak, özünde kendi halkı üzerindeki baskıyı gizlemeye ve unutturmaya yöneliktir.

- Ceza tayin etmek iktidarların, doğruyu söylemek, gerçeği savunmak ise halkın işidir. Ve GERÇEğİ ENGEL OLABİLECEK BİR CEZA DAHA İCAD OLUNMAMIŞTIR.

- Bizim görevimiz, yol göstermektir; dosların görevi ise çalışıp çabalamaktır. Sonsuza olan gönül evreni, zamanla değişir. Acele etmeye gerek yoktur. Her yemişin bir meyvesi vardır. Fakat boş oturmamak, çalışmak gerekir.

- Hakikat bize insanları varlıklarına, dinlerine, dillerine göre ayırmamızı değil, birleştirmemizi buyurur.

DERVİŞ SİYAVÜŞ AYAKLANMASI

1200'ü yıllar Anadolu topraklarının Selçuklu beylerinin atlılarıyla yağmalandığı, zulmün ve sömürünün arttığı, halkın kanının savaşlarda su gibi aktığı yıllardır. Aynı zamanda zulüm altındaki halkın ayaklanmalarının yaşandığı yıllardır. Bunlardan biri de Mayıs 1277'den Haziran 1278'e kadar süren Derviş Siyavüş önderliğindeki harekettir.

Baba İshak'ın şeyhlerinden olduğu ifade edilen Derviş Siyavüş Türkmen köylüleri ve göçebeleri arasında dolaşarak hakça bir düzenin propagandasını yapar. İnsanları isyana çağırır. Aynı zamanda Derviş Siyavüş kendisini "meşru Selçuklu sultanı" olarak tanıtır ve bu sayede hükümdara muhalif Selçuklu beylerinden Mehmet Bey'i yanına çeker.

Derviş Siyavüş 3 bin kişiden oluşan "kara kilimli (yoksul giyimli), kızıl bÖrklü ve ayağı çarıklı" Türkmen köylüleriyle isyanı başlatır. Buna Menteşoğulları, Germiyan ve Eşrefoğulları Beyliklerinin de katılımıyla gücü 10 bin kişiye ulaşır. Önce Konya üzerine yürünür. Ahilerin "yüksek" tabakası Konya savunmasında yeralırken, "yalınayak" ahi fityan (çırak işçiler) ve işsiz tabakaların isyancılara katılmasıyla 15 Mayıs 1277'de Konya düşürülür. Emir ve beylerin saraylarıyla zenginlerin hanları, çarşıları yıkılır, hazineleri köylülere ve yoksullara dağıtılır. Bazı tarih kitaplarında, "O gün taşlık İçel (ermen) bölgesinin Türkmenleri yoksulluklarının acısını biraz olsun giderdiler" diye yazmaktadır.

Ermeniler, Kürtler, Türkmenler, çeşitli mezheplerden Hıristiyanlar ve küçük beyliklerin de Siyavüş'ün yanında yer almasıyla isyan Ankara'dan tüm Batı Anadolu'ya kadar yayılır. "Her taraftan çekirgeler gibi üşüşen korku nedir bilmez", "gökte yıldız, yerde kum kadar" çok olan savaşçılılarıyla iktidarını kurar.

Konya'da kurulan ve Sovyet tarihçi Gordlevskiy'in "köylü iktidarı" olarak tanımladığı bu iktidarın ömrü 37 gün sürer. Bu kısa sürede ilk olarak beylerden 40 bin dinar vergi alınır ve halka dağıtılır. Yayınlanan bir fermanla Türkçe resmi dil ilan edilir. Anadolu Selçuklu tarihinde ilk kez Türkçe kullanan bir divan katipliği kurulur. Selçuklu egemenlerinin Fars ve Arap kültürünü benimsedikleri, Türklüğü, Türkçe'yi aşağıladıkları düşünülürken yapılanların önemi daha iyi anlaşılacaktır.

İsyanın giderek büyümesi üzerine Moğol ve Selçuklu ordusu birleşerek Konya üzerine yürür. Siyavüş ve Mehmet Bey Konya'yı terk ederler. Baştan beri tereddütler yaşayan ve Siyavüş'ü terk etmenin fırsatını kollayan Mehmet Bey sonunda Mut Ovası'nda bir çatışmada öldürülür.

Doğru bildiği yoldan ilerlemeye devam eden Siyavüş, "Vadilerden kanların sel gibi aktığı" Karahisar'daki (Afyon) savaşı kaybeder ve yakalanır. Selçuklu tarihçileri İbni Bibi ve Aksarayi'ye göre Selçuklu Sultanı

3. Gıyaseddin Keyhüsrev'in huzurunda davasını savunur.

Diri diri derisi yüzülür, ama O yine de vazgeçmez davasından. İçine saman doldurulan cesedi başkalarına ibret olsun, halka korku salsın diye şehir şehir dolaştırılır. Aynı vahşet ayaklanmada yer alan Türkmen köylülerine de uygulanır.

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Yoksul halk birleşip kendi devletini kurabileceğini göstermiştir. Ayaklar baş olmaz diyerek halkı küçümseyenler, hakir görenler halkın o büyük gücü karşısında gözleri kan bürüyerek saldırmışlardır.

Savaşta terettüde yer yoktur. Bu ayaklanma bize göstermiştir ki düşmanı tamamen yok etmeden asla savaş bitmeyecektir. Zaferler ancak düşman son erine kadar yok edildiğinde gerçek anlamda utkuya erecektir.

CELALİ AYAKLANMALARI

ANADOLU'DAKİ EN BÜYÜK İSYAN HAREKETİ

Osmanlı imparatorluğu tamamen adaletsizlik üzerine kurulu, merkezi feodal bir devlettir... Halk açlık yoksulluk ve kıtlıkla boğuşurken, Osmanlı egemenleri gününü gün ediyor, yoz-iğrenç bir yaşam içinde, zenginlik ve sefahat içinde yüzüyorlardı.

Osmanlı egemenlerinin mal varlıkları, halktan zorla, zorbalıkla al-

dıklarına örnek oluşturmaktadır aslında.

Örneğin, Edirne Sarayı Bostancıbaşı'sı Süleyman Ağa'nın 8 Mayıs 1645'teki malvarlığı; ne derece büyük bir servete sahip olduğunu gösterir. Süleyman Ağa, 1 (Bir) milyon Akçeyi ve daha sonra 50 bin akşeyi vakıf için ayırmış... Sadece görevi askerlik olan bu kişide, o dönemin koşulları içinde vakıf için bu kadar para ayırabilmesi, bunun yanına evini, çiftliklerini de katarsak, ne kadar büyük bir servete sahip olduğunu anlayabiliriz...

Anadolu'da yaşanan ayaklanmaları bastırmakla görevlendirilmiş olan Nasuh

Paşa'nın, 1 milyonu aşan duka altını, bir o kadar kuruşu, 1058 adet süslü altın süslü altın işlemeli kılıcı, 1100 At, 40 çift som altın üzenği, 1800 deve, 4 bin yük hayvanı, 6 bin öküz, 5 bin adet de koyun varmış. Halkın kanını dökerek mallarını-mülklerini yağma ederek servetine servet katmış birisidir, Nasuh Paşa...

Kanuni Sultan Süleyman'ın Irak seferine katılacak olan, Serasker Kethüdası olarak bilinen İskender Çelebi 6200 köleye sahip olmuştur. İskender Çelebi, Irak Seferine bu 6200 köle ile katılmış. Bu kölelerin savaş için tehzizatlandırılması, giydirilmesi için 1 gemi dolusu malzeme getirilmiş. Ki, tüm bunların giderleri, yoksul halktan toplanan vergilerle sağlanmaktadır.

Bu listeye padişahların savurgan, lüks yaşamı, vezirlerin-sadrazamların malvarlığı, devletin gideri için halktan toplanan vergiler de eklendiği düşünülürse, durum daha bir somutluk kazanacaktır.

Kuşkusuz, örnekler uzatılabilir, ama gerek yoktur... Osmanlı'da egemenlerin bu lüks yaşamı, faşistlerce "Şanlı tarihimiz", "Ceddimiz" denilerek hamasetle anlatılsa a, oligarşinin kopkoyu şovenizminin aracı olsa da, o günleri yaşayan halklar için zorbalık, zulüm, sömürden başka bir şeyi ifade etmemektir. Ki ayaklanmaların en temel nedeni de budur zaten...

Bugün TV dizisi yapılan "muhteşem Yüzyıl" gibi Şımlerin dönemi anlatırken yaptığıın hamaset aslında Osmanlı egemenlerinin baskı, zulüm ve sömürü üzerine kulu zorba iktidarlarının gölgesinde yaşadıkları rezil, pespaye yaşamlardır... Ve kül bu lüks ve ihtişam, Anadolu halklarının

yoksullaştırılması üzerine yükselmektedir.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'IN SALTANATI

(1520-1566) zamanında Osmanlı egemenliği Asya, Avrupa, Afrika kıtaları üzerinde geniş bir alana yayılmıştı. Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra tahta geçen 2. Selim zamanında fetihler, işgaller, Osmanlı'nın yayılcı politikasıyla birlikte devam eder. Ancak 16. yüzyılın sonlarına doğru (1571'den sonrası) Osmanlı ordusunun saldırı gücü zayıflar, istediği genişlemeyi sağlayamaz. Çünkü Avrupa'da artık kapitalizm gelişmektedir, devletler daha merkezileşmiş ve daha da güçlenmişlerdir. Ticari olarak da Amerika ve Hindistan'a deniz yolu keşfedilmiş, doğu ticaretinin önemli azalmıştır. Aynı zamanda Sultan Süleyman döneminde Fransızlarla geniş anlaşmalar imzalanarak, sınırsız ticaret yapma hakkı verilmiştir. Başta Fransızlara verilen bu haklar, zamanla tüm Avrupa ülkelerine verilmeye başlanır, daha sonra da alabildiğine genişletilir.

OSMANLI DEVLET YAPISI

Osmanlı sultanı, "Tanrının yeryüzündeki gölgesi" olarak görülmektedir. Şeriatın bu özelliğinden dolayı Padişah, ülkenin sahip olduğu tüm toprakların

ve üzerinde yaşayan

halkların tek sahibidir. Bütün ülke vilayetlere ayrılmıştır ve her vilayetin başında sultan tarafından atanması yapılan bir beylerbeyi bulunur. Bugün AKP tarafından ataması yapılan valiler gibi! Her vilayet sancaklara ayrılır. Her sancak da belirli sayı da zeamet ve tımar denilen birimlere ayrılır. Sancaklar sancakbeyi tarafından yönetilir. Topraklardan üzerinde yaşayan halk Müslümansa "öşür" vergisi, yabancıysa "haraç" adı altında vergi alı-

nır. Osmanlı Devleti'nin yaşayış biçimini belirleyen Tımar sistemidir. Gerek yürütülen savaşlar, işgaller, gerek devlet kademelerinde dönen rüşvet ve yolsuzluk etkisini daha çok köylüler, yoksul halk üzerinde gösterir. Yoksul köyle kazancının %20'sini vergi olarak verirken, zengin şehrli kazancının %10'unu bile vergi olarak vermez. Halk yoksulluk altında inim inim inletilirken her geçen gün daha fazla sefaletle itilir. Osmanlı'nın 1564'teki kendi raporlarında bile halkın "ot otladıkları" belirtilmektedir.

Askeri gücünü gittikçe büyüten Osmanlı, zorunlu olarak ücretli asker sayısını arttırır.

Bu da Osmanlı'nın paraya olan gereksinimini gittikçe arttırmaktadır. Zaman zaman bu askerlerin parası ödenmemekte, geciktirilmektedir. Bu da askeriye içinde huzursuzlara neden olmaktadır. Osmanlı'nın yaptığı kesintisiz savaşlar bunu daha da büyütür. Bu dönemde gerçekleşen ayaklanmaların kökeninde bu ekonomik sorunlar ve bununla birlikte Osmanlı'nın halka uyguladığı zulüm vardır. Celali ayaklanmalarının kökeninde de bu nedenler vardır.

OSMANLI'DA HALKIN DURUMU

Osmanlı'da egemenler; paşalar, vezirler, saray çevresi, padişahlar vb. zenginleşir, bir eli yağda, bir eli balda yaşarken, tüm bunları halkın sırtından, alinterinden çalarak yapmaktaydılar.

Halk yoksullaşırken, onlar zenginleşiyor, halk açlığın en koyusunu yaşarken, onlar sarayda yüzlerce deve kesip sefa içerisinde yaşıyorlardı.

Şu sözler, Osmanlı'da halkın durumu görmemize yardımcı olacaktır; "(...) Öylesine ki, 1564 yılında İstanbul'a verilen bir raporda halkın açlıktan "ot otladığını" belirtiyordu. (...) şu satırları okuyunca irkilememek de olanaksız;

"...reaya fakir olup bir çift öküz koşmaya kudretleri" (yoktur)... mesela vilayet-i Sivas'ta bundan ahdem (önce) bir kaht-ü gala (pahalılık dönemi) olmuş idi ki reaya kendi ve köpek eki itdiklerinden ma'ada (yediklerinden başka) adem etini (insan etini) eki itdiklerin (yedikleri) meşhur olmu idi" (Aktaran Çetin Yetkin, İktidara Karşı Türk Direniş ve Devrimleri, Cilt-1, syf.251) Tüm bunlar uydurma değil, Osmanlı belgelerinden alınmıştır. Halk

"insan eti" yiyecek kadar açlığa mahkum edilmiştir. Ki, ayaklanmasının, direnmesinin önünde ne engel olabilir ki, bu koşulda?

Tüm bunların üzerine, bir de vergi alınmakta, halkın tepesine bindikçe binmektedir Osmanlı. Öyle ki, bir çift öküz, az biraz toprağı olan herkesten vergi alınır bu dönem.

"Yasa"larca belirtilmiş vergiler dışında, halktan çeşitli adlar altında da vergi toplanıyordu.

Bunlar arasında öne çıkan en önemli vergi "Avarız" idi. Avarız, savaş sırasında halktan toplanan vergiydi. Bu vergi ile sözde, savaş giderleri sağlanıyordu. Ki Osmanlı'nın savaşa girmedığı tek bir dönem yoktur. Dolısıyla Avarız vergisi, durmaksızın toplanan, hep alınan vergiler arasındaydı.

Ayrıca, (vergi dışında) büyük şehirlerdeki (İstanbul, Edirne ve Bursa) sarayın gereksinimini karşılamak ya da herhangi bir kıtlık vb. durumunda, köylünün elindeki tohumluğa, buğdaya düşük Şyatla el konulabiliyordu... Açlık, yoksulluk, kıtlık, vergi değildi sadece yaşadığı. Zulüm, katliam ve aşığılama altında da yaşatılıyordu Anadolu halkı...

Örneğın; Yavuz Sultan Selim 1512 de tahta oturur oturmaz, özellikle Türkmen

Alevilerinden 40 bin kişiyi katletmiştir.

Lahabı "Kuyucu" olarak anılan, 1606'da sadrazam olan kuyucu Murat Paşa sıradan halktan insanları ve Osmanlı'ya karşı ayaklanan Celâlileri boğdurup, açtırdığı kuyulara atmasıyla "ün"lenmişti-Kuyucu Murat Paşa, Yavuz Sultan Selim'in katlettiği insan sayısını katbe kat aşarak 65 bin kişiyi katletmiştir...

Yine Yavuz Sultan Selim ve Kuyucu Murat Paşa sonrası katliamda sınır Tanımayan. Önüne gelen sıradan halktan insanları "Bu Celali" diyerek (1658'den başlayarak) katleden Boşnak İsmail Paşa ise binlerce kişiyi vahşice katletmiştir...

Halk böylesi kitlesel kıyımlarla katlediliyordu işte. Katliamların yanı sıra aşığılanıyor, hakarete de uğruyordu. Özellikle Türkmen Alevileri bu aşığılanmalara en çok maruz kalanlar arasındaydı. Osmanlı'ya göre Türkmen Alevileri "dinsiz", "sapkın" idiler. Ve katledilmeleri önünde hiçbir engel yoktur!

İşte örnekleri;

Şeyhülislam Ebussuud Efendi, 1548 yılında verdiği fetvada, Alevilerin katledilmesini, bu uğurda savaşılmamasını "kutsal" sayıyordu. "Kızılbaşların öldürülmeleri elbette dinimize göre helaldir. Bu, en büyük kutsal savaştır. Bu yolda ölmek de şehitliğin en ulusudur.(...) Kızılbaşların öldürülmeleri diğerkaşrilerin öldürülmelerinden daha önemlidir." (age, syf.312)

Bu fetvanın soru ve cevap bölümü de, Alevi halkına bakışın tezahürüdür aynı zamanda.

Şeyhülislam Ebussuud Efendiye sorulur;

"Dört halifeye söven ve Kızılbaş olduğu birisini öldürene ne yapılır?" Yanıt;

"Eğer bu nedenle yapmışsa, hiç bir şey yapılmaz" (age, syf.312)

Yani Alevi halkını katletmek "mübah"dır gözüyle bakılmaktadır. Bugün belki Fetvalar verilmiyor bu konuda, Ama devleti yönetenle açısından

Alevi halkına bakış aynıdır; katletme, aşağılama, dini gereklerinin, inanç özgürlüğünün önüne bir yığın engeller çıkarma... Oligarşi, Osmanlı'dan devraldığı bu bakış açısını sürdürmektedir bugün. "Alevi Çalıştayları, "Alev Açılımları" tamamen Alevileri "Sünnileştirme", düzen sınırları içinde asimile etmenin farklı şeklişlerde yaşatılmasından başka bir şey değildir...

Osmanlı egemenliğı altında Türkmen Alevilerin, Celali Ayaklanmalarında önde olmalarının altında yatan nedenlerin birisi de budur... Türkmen Alevileri, sömürüye, zulme, aşağılanmaya sesiz kalmamışlardır. Bugünün Alevilerinin de yapması gereken aslında tam da dün yaptıkları olmalı, onuru ve hakları için aşağılanmaya direnerek son vermelidirler...

Osmanlıdaki bu tablo sunucunda, halklar ilk fırsatta ayaklanma yoluna gittiler. Ayaklanmanın önderleri bu fırsatı değerlendirip, yaşanan kötü koşulları değiştirmek için halkı etraşarında toplayabildiler. Böylelikle ilk olarak Şeyhi Celali ile başlayan ve bu yüzden kendi adıyla anılan Celali Ayaklanmaları, halkın sömürüye, zulme, aşağılanmaya, yok sayılmaya karşı haklı ve onurlu bir tepkisi olarak ortaya çıktı.

YÜZYIL ‘UYUYAN’ ANADOLU’DA YÜZYIL İSYAN DURULMAZ

1400'lü yılların başındaki Şeyh Bedreddin ayaklanmasından sonra, Anadolu halkının bölgesel düzeyde, zulme ve sömürüye karşı tepkisini dile getirdiği hareketler olsa da esas olarak yüz yıllık bir uykuya yatmıştır denilebilir. Bu yüzyıl, Bedreddin ayaklanmasının halkta yarattığı etkinin, isyan tohumlarının ekildiği yıllardır.

Ve yüzyıl geçmiştir ki aradan, Anadolu yeniden uyanır. Hem de yüzyıl boyunca uyumamacasına.

Ayaklanmalar birbirini izler. 1500'lü yıllar boyunca durulmaz bu topraklar. Mücadelemizin kökleri derinlerdedir, isyanlar toprağı Anadolu'dadır derken, bunun en iyi kanıtı bu yüzyıldır. Osmanlı her isyanı kanla bastırıp “kurtuldum” diye düşündüğü bir anda, çok geçmez başka bir isyan bereketli Anadolu topraklarından boy verir... Çünkü Osmanlı, yüzyıllardır yaptığı gibi, yoksul Anadolu halkını isyan ettiren koşulları değil, halkı yok etmeyi düşünür. Oluk oluk kan akıtır, ama bitiremez. Çünkü halk ekmeksizdir, adaletsizdir.

Şahkulu Ayaklanmasından, Kalender Çelebi'ye isyanı hazırlayan

koşullar farklılıklarıyla birlikte genel anlamda ortaklık gösterir. Ayaklananlar yoksul köylülüktür, köylüler Osmanlı'nın yoğun sömürsü ve baskısı altındadır. Ayaklanmalara katılanlar ağırlıklı olarak Alevi, Türkmenlerdir. Devleti kuran Türkmenler Selçuklu'dan bu yana devletin olanaklarından yararlanmak bir yana, tüm sömürüyü omuzlarında taşımak zorunda kalmışlardır. Sünni devlet geleneği,

Aleviliği ezmiş, yasaklamış, dağlara sürmüştür. Osmanlı devlet yapısı içindeki çekişmeler, lüks ve sefahat da bunlara eklenince Anadolu'da yüzyıl boyunca ayaklanmalar eksik olmaz.

Yani ayaklanmaların önderleri nezdinde Alevilik bir hareket noktası olsa da gerçekte hareketlerin sosyoekonomik nedenleri anlamında yoksulların isyanı olarak tarihe geçmiştir.

ŞAHKULU AYAKLANMASI

Şahkulu (Baba Tekeli veya Karabıyıköğlü da denir) yaşadığı Antalya yöresinde (Tekeli) sevilen, saygı duyulan biridir. OrtaAsya'dan göçenlerin en yoğun bulunduğu Toroslar bölgesinde 1511'de yaşanan isyan hareketi, yerel bir direnme hareketi değil örgütlü, bilinçli ve "devlet ve saltanat bizimdir" şiarında ifadesini bulan, direk iktidarı hedefleyen bir harekettir. Yıllara yayılan bir örgütlenme, hazırlık aşaması yaşamıştır.

Resmi tarihte, Şah İsmail'e dayanan bir Alevi hareketi diye geçse de topraksız köylülerden, toprağını kaybeden çiftçilere ve haksızlığa uğramış sipahilere kadar halkın katıldığı, sömürüye karşı bir harekettir.

Ayaklanmanın önderleri, ayaklanma nedenlerini şöyle anlatır: "Beyazıd Han... Devlet yularını vezirlerine teslim itmekle mamleketi ihtilal gelüb reaya ve beraya (halk) ayakaltında payimal oldu (çiğnendi). Zulümlerine tahammül idemeyüb bu sureti ihtilal ittik..." Keza ayaklanmada ele geçirilen yerlerde beylerin mallarının yoksullara dağıtılması, tüccarların

mallarına el konulması bunun sonucudur. Şeyhoğlu Merdan

Verdi buyruğu: yürüyün Yürüdük

Ortakçı, Irgat, Maraba Düştük Kütahya önlerine Çinilendi al desenli Emek nakışlı gül desenli

Bir kanlı kavga Antalya yöresinde başlayıp, Antalya Kalesi'nin ele geçirilip Osmanlı hazinesine el konularak halka dağıtılması ile ilk zaferini kazanan ayaklanma kısa sürede yayılır ve Manisa, Burdur, Isparta, Kütahya, Alaşehir ve Beyşehir'e kadar uzanır.

Karagöz Ahmet Paşa

Yanında yöresinde devşirmesi, kancığı. Açmış yeşil sancağı

Aşkına padişah pulunun Şah Kulu'nun

Şaha kalkmış erleri Kanlarına karışmış terleri

Ayaklanmayı bastırmak için gönderilen Karagöz Ahmet Paşa Kütahya'da öldürülür, ama kent alınamaz. Daha sonra ayaklanmayı bastırmak için gönderilen Hadım Ali Paşa ile Cubukova'daki çarpışmada hem Şah Kulu hem de Hadım Ali Paşa ölür. Ayaklanmanın yenilgiye uğramasıyla Şah Kulu kuvvetleri İran'a sığınır.

Ve bulutta yağmur gibi Sakladılar toprağa umutlarını

NUR ALİ HALİFE

AYAKLANMASI

Saklanan umut, Şah Kulu'dan bir yıl sonra, 1512'de Çorum, Amasya, Yozgat ve Tokat yöresinde Nur Ali Halife önderliğindeki Türkmen Alevilerin ayaklanmasındadır. 1512'de ayaklanan halk Sinan Paşa'yı yenilgiye uğratır, Niksar'ın alınmasından sonra Sivas'a yönelirler.

40 bin kişilik Nur Ali Halife taraftarları Göksun'da yenilgiye uğrarlar. Nur Ali Halife savaşta ölünce çevresinde toplanan Türkmenler bir sonraki ayaklanmaya kadar yeniden dağılırlar.

Nur Ali Halife'yi yenilgiye uğratan Bıyıklı Mehmet Paşa Nurali'nin kesik başıyla 600 isyancının burnunu "hediye" olarak Osmanlı sarayına gönderir.

BOZOKLU CELAL İSYANI (1519)

"Osmanlı Tarihi" aslında "Ayaklanmalara Tarihi" dir de denilebilir. Şüphesiz halkın, ayaklanmasının maddi temelleri vardır. Osmanlı'da yaşayan halklar, Osmanlı'nın bas-kısına zulmüne sovgun, talan-yağma düzenine karşı durmaksızın ayaklanmıştır. Padişahların Fetih saldırıları için arttırılan vergiler, vezirlerin, tımarlı sipahilerin halka zulmü, halkın her fırsatta aşığılanması... Osmanlı'da sürekli yaşanan bir tablodur.

Bunun karşısında Anadolu halkı sinmemiş, korkmamış, durmaksızın isyan etmiştir. Bu ayaklanmalar, ayaklanmayı çıkaran önderlerin ismi ile anılsa da, ya da Türkmen Alevilerinin başını çektiği ayaklanmalar olarak gözükse de; özünde sömürüyü ve zulme karşı bir başkaldırıdır. Ve hemen hemen hepsinde, Anadolu halkının her kesiminden (Alevi, Sünni, Hristiyan vd.) insan katılmıştır bu ayaklanmalara.

Bu ayaklanmalar arasında öne çıkanlar, "Celali Ayaklanmaları" olarak da adlandırılan, ayaklanmalardır... Şeyh Celali'nin başlattığı ayaklanma, daha sonrakiyaşanan tüm ayaklanmaların isminin "Celali Ayaklanması" olarak anılmasına nede olmuştur.

CELALİLER KİMDİR?

Sözlükler "Celali" kelimesinin karşılığı olarak, şöyle yazar: "Celali: İlk olarak Yavuz Sultan Selim döneminde ortaya çıkıyor. Devlete isyan eden Bozuklu Derviş Celal'in adamlarına ve ondan yana olanlara, sonraları da türeyen bütün eşkiyalara verilen ad" (TDK Sözlüğü)

Gerçekten de, Osmanlı egemenler, Derviş Celal'in önderlik ettiği halk isyanının ardından, zulüm ve sömürü düzenlerine isyan eden herkese "Celali" demişlerdir.

Bu yanıyla "Celali" kelimesi, emperyalizm ve oligarşiye karşı savaşılan devrimcilere "terörist" denmesi anlamında kullanılmıştır. Bu arada, halk kahramanı Köroğlu'nun da "Celali" olduğunu ekleyelim.

Elbette, sömürü ve zulüm varsa Celali de olunacaktır. Olunmuştur ve Anadolu'nun isyan tarihi de böyle yazılmıştır. Egemenlerin kavuk ve kılıçları karşısında boyun eğilmemiş, Dadaloğlu'nun dediği gibi "öç alırız ilk fırsatı bulanda" fırsat yaratıp hesap sormuştur halk güçleri.

DERVİŞ CELALİ KİMDİR?

Osmanlı'nın sömürüye ve zulme karşı çıkan herkesi tanımlamak için kullandığı "Celali" kavramına adını veren Derviş Celal önderliğindeki isyan, 1518-1519 yılında yaşanır.

Bozuk Türkmenleri'nden olan Derviş Celal, Tokat'ın Turhal ilçesindeki dergâhındaki faaliyetleriyle halkı aydınlatmaya çalışıyordu. Döneminin halk aydını olan Derviş Celal yaşam biçimi ve halka yaklaşımıyla, halk tarafından da sevilip sayılırdı. Ki halk da Derviş'e sevgi ve saygısını ifade eden bir söylemle "Şehy Veli" derdi.

Derviş Celal'in yaşadığı bölgede, daha önce Şah Kulu (1511) ve Nur Ali (1512) isyanları yaşanmıştı. Osmanlı egemenleri bu ayaklanmaları kanla bastırılmış ama isyana yolaçan nedenleri ortadan kaldıramadığı ve kaldıramayacağı için, halkın içindeki isyan dalgası yeniden kabarmaya başlamıştı.

Halk niçin isyan eder? Cevap açık ve tarihseldir: Sömürü ve zulüm var olduğu sürece, halklar isyan edeceklerdir.

Hemen önceki isyanların bastırılmasında halkın kanı oluk oluk akıtılmasına, önderlerinin katledilmesine rağmen, sömürü ve zulümün sardığı halkı bir kez daha başkaldırmaya sevk eden koşulları keskinleştirmiştir.

Hemen önceki isyanların bastırılmasında halkın kanının oluk oluk akıtılmasına, önderlerinin katledilmesine rağmen, Osmanlı'nın sömürü ve zulüm düzeni, halkı bir kez daha ayaklanmaya itmiştir.

Ozanın şu dizeleri halkın bu gerçekliğini ifade eder: "Sayılmayız parmak ile / Tükenmeyiz kırmak ile / Taşramızdan

sorma ile / Kimse bilmez ahvalimiz"

Halkın halimi bilecek ve bir çare gösterecek olan halk aydınlarıdır elbette. Derviş Celal'de içinde yaşadığı halkın durumunu, acısını derdini gözlemleyip çare öneren bir halk aydınıdır.

Derviş Celal'in gördüğü halkın durumu şuydu: Halk, Osmanlı'nın sömürü çarkı altında eziliyor. Bu haksızlığa itiraz edenlere de türlü eziyetler ediliyordu. Alevi halk ise kıyımlara maruz kalıyordu. Osmanlı'nın kadıların da adalet, bey ve paşalarında da hakkaniyet yoktu. Kimi kime şikayet edeceksiniz, it itı ısırmıyor ve hep birlikte halka saldırıyorlardı.

Derviş Celal, bu tablo karşısında tekke miskini olmak yerine halkının isyan önderi olmayı seçti. Ki isyan, örgütlü bir halk hareketi demekti. Celal ve yoldaşlarından habersiz oldukları düşünülemez. Bu isyanların kanlı sonuçları da ortada ve fakat daha önceki isyanların yenilgiyle sonuçlanması onlar da korku yaratıp harekete geçmelerini engelleyici bir faktör olmadı. Aksine o isyanlardan devraldıkları adalet bayrağını daha ileriye taşımak için tereddüt etmediler.

"Anadolu Erenleri"de denilen bu insanlar, içinde yaşadıkları halkın aydını, önderi ve savaşıcıydılar. Halkın ihtiyaçları, çelişkileri ve dertleri noktasında aydınlatıcı olarak halk aydını oluyorlardı, Halkın karşılaştığı en temel sorun olan sömürü ve zulüm karşısında ne uygulaması gerektiği konusunda da halk önderi olarak halkların örgütlüyorlardı. Yeri gelince de, hak ve adalet için isyana kalkan yoksulların en önünde döğüşen halk savaşıcıydı onlar.

"... Şeyh Celal, halk üzerindeki bu etkinliğinden de yararlanarak 'yoksul insanların, topraksız köylülerin, ağır vergileri altında ezilenlerin hayatını düzeltmek, onlara mutluluk getirmek için' halkı kendi çevresinde birleşmeye çağırdı." (Çetin Yetkin-syf.204)

Birleşene halk güçlü olur. Bu birliğin, halkın ortak hasreti, hedeş olan adalet ve bereketin hakça paylaşımı temelinde yarattığı, Babai isyanı'ndan bu yana bu topraklarda yaşanan halk isyanlarının tarihsel dersidir. Derviş Celal'in çağrısı da bu temeldedir.

Halkın gücünün açığı çıkması, ancak ve ancak, halkın örgütlenmesine, ortak hedeşer temelinde birleşmesine bağlıdır. Derviş Celal'in "halkı kendi çevresinde birleşmeye çağırması" da

halkın kendi gücünün açığa çıkartılması anlamına geliyordu.

Bu "çağrı" nasıl yapılmıştır acaba?

1518'li yıllardan bahsediyoruz. Bugünün hiçbir iletişim imkanın olmadığı koşullardır sözkonusu olan. Ve fakat mücadelenin asli unsuru insan gerçekliğidir. Davasına inanmış insan varsa isyan çağrısını durup dinlenmeden her yana taşırlar. Derviş Celal'in sömürü ve zulümden kurtulmuş ve adalet için isyan çağrısını halka taşıyan kendisi gibi derviş olan yoldaşlarıyla elbette.

İsyan çağrısının özü şuydu: Mülk Allah'ındır. Hal böyle olmasına rağmen Allah'ın mülkünü halkın zararına olacak şekilde özel mülkleri haline getirip zevkusefa süren haramilere karşı isyan etmek, halkın hakkıdır... Ekini diken, biçen, harman eden köylülere emeklerinin karşılığını vermedikleri gibi, ellerinde kalanları da ağır vergilerle gasp eden zalimlere isyan etmek, halkın hakkıdır... O halde, sömürü ve zulmü halk reva gören bu münkirlere (Allah'ı inkar edenlere) isyan etmek, haktır... Değil mi ki, o sultanlar, beyler, paşalara takımı saray ve konaklarında asalakça zevkusefa sürüyorlar, o halde bunlardan hesap sormak da halkın hakkıdır...

Derviş Celal'in çağrısı, bu ve benzeri şekillerde halka ulaştırılarak isyan için yoksul halk kesimleri örgütleniyordu.

"...Onu 'Şeyh Veli' diye adlandıran halk, bu çağrıya koşmakta gecikmedi, kısa sürede Şeyh Celal'in yanında 20.000'den çok kişi toplanıverdi..." (age)

Halkın gücü açığa çıkmış, artık isyan başlatmıştı. Bu tablo karşısında ürken Osmanlı sarayı, Derviş Celal'in güçlerinin üzerine Rumeli Beylerbeyi Ferhat Paşa komutasında bir ordu gönderdi. Ayrıca, yerel beylerden Şihsuvaroğlu Ali komutasındaki askeri güçlerde doğudan harekete geçtiler. Celali halk güçleri ise, SivasErzincan Akşehir'de karşılaştılar. Anadolu halk isyanlarının belirleyici özelliklerinden birisi olarak, isyan eden halk güçleri çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın ve erkek hep birlikteydiler. Yalın ayak, yalın kılıç bir halde ve kurtulmuş umutlarının peşinde gelmişlerdi buraya kadar. Ve kurtuluşları uğruna savaşmaktan geri durmadılar. Ki bu çarpışma sırasında, Derviş Celal de yakalanıp katledilir. Cesedi parçalara ayrılır, kesilen kafası ise İstanbul'a gönderilir.

Böylece, halkın bir isyanı daha egemenler tarafından yenilgiye uğratılır. Ama halk güçleri isyan etmekten yine vazgeçmeyerek, 'islah' olmayacak, baş eğmeyecektir Çünkü sömürü ve zulme karşı halkın siyan etmekten başka çaresi, kurtuluşu yoktur. Ki Şah

Kulu ve Nur Ail Halife isyanlarının ardından yaşanan Derviş Celal önderliğindeki isyanda Baba Zünnun (1525) isyanı izlemiştir.

Osmanlı egemenleri, Derviş Celal önderliğindeki bu isyan ardından, sömürü ve zulüm düzenlerine isyan edenlere karşı, genel bir isim vererek, "Celali" demeye başlamıştır. Ki günün Cepheliler'i o günün Celalileri'nin isyan damarını bugüne taşıyanlardır. Sömürü ve zulüm varolduğu sürece de, bu topraklarda halkın adaletini kuşanan Celaliler hep olacaktır...

BABA ZÜNNUN İSYANI (1525)

Halkın ihtiyacı olan herşeye zam yapıp adına da “güncelleme” diyerek dalga geçiyorlar. Hem halkı sömürüyorlar hem de aşağılıyorlar. Ki bu “yeni” bir yaklaşım da değildir. Halkın emeği, alinteri üzerinde sefa süren halk düşmanlığının tabiatı böyledir. Halkın dertleri, talepleri, şikayetleriyle alay etmeyi kendilerine hak görürler.

Nereye kadar?

Bu sorunun tarihsel cevaplarından birisi de Baba Zünnun isyanıdır.

1525 yılının Anadolu'sunda Bozok (şimdinin Yozgat) bölgesinde vergi tahsili için köylülerin durumunu tespit amacıyla Kadı Muslihüddin ile katibi Mehmet dolaşmaktadır. Bu ikisi, esas olarak, Sancakbeyi Hersekzade Ahmet Paşaoğlu Mustafa Bey'in buyruğunu yerine getirmektedirler. Emirlerindeki askerlerle yoksul köylülerin başında alıcı kuşlar gibi uçmakta ve vergi oranlarına “güncelleme” yapmaktadırlar.

Bu zalimzadeler, yoksul köylüleri açlığa mahkum edecek vergi

oranları belirleyip bildirmektedirler.

Halkın durumu umurlarında değildir. Emekçilere bakışları dünden bugüne aynıdır: “Halk ayaktakımıdır, ne emrediliyorsa onun gereğini yapmalıdır.” Egemenlerin mantığı budur. İşte bu mantığı taşıyan Kadı Muslihüddin ve çevresindekiler, Süğlün Koca adlı bir köylüye iki yüz akçe vergi yazdılar. Bu “güncelleme” Süğlün Koca’nın ödeyebileceği bir miktar değildi.

Süğlün Koca’da bunu dile getirir. Bu miktarın çok olduğunu, kendisine haksızlık yapıldığını söyler.

Egemenlerin tavrı yüzünden mağdur oldukları şu ya da bu konuda halkın şikayetini, talebini dile getirmesini, halk düşmanları, “ayakların baş olmaya kalkması” olarak algılar. Hele ki, halktan insanların haksızlıktan bahsetmelerine hiç katlanamazlar. Bugün, kendisine haksızlık yapıldığını söyleyen halk; yarın, hakkını almak istemez mi? Egemenlerin hak talebinde ve haksızlık şikayetinde bulunan halka yönelik zalimliğinde bu sorunun cevabından duydukları korku vardır. İşte bu yüzden, haksızlık şikayeti, hakkını alma iradesine dönüşmeden ezmeye kalkarlar.

Süğlün Koca’ya da böyle yaklaşır şikayetinin dile getirdiğine bin pişman edercesine sakalını ve bıyığını keserek kovarlar. Özellikle böyle yaparlar ki Süğlün Koca şahsında bütün halka mesaj verilir. Dönemin koşulları içinde bıyık ve sakalın bu biçimde kesilmesi, büyük hakarettir. Böylece, egemenler demiş oluyorlar ki, vergi oranlarına itiraz edecek olan herkes haddini bilsin.

Bu dayatma karşısında, halk ne yapacaktır?

Karşılarında astığı astık, kestiği kestik beyler vardır. Bu beylerin, kadınların karşısında, uğradıkları haksızlığı dile getirmesinin bile, bedeli vardır.

Ne yapılacaktır peki?

Bu soruya, Anadolu tarihinin verdiği cevap bellidir ve Baba Zünnun İsyanı 1525 yılında başlar.

Süğlün Koca şahsında maruz kaldıkları haksızlık ve hakarete karşı, yoksul köylüler harekete geçerler. O güne kadar yaşadıkları sömürü, zulüm, adaletsizlik ve hakaretler, içlerinde biriken hınçlarını bilemişti iyice. Son olay, işte bu hıncın açığa çıkmasına sağlayarak halkın öfkesini tutuşturup isyana dönüştüren kıvılcım oldu.

Yoksul köylüler, Bozok’taki Türkmen oymaklarından Söklen boyunun ileri gelenlerinden Musa ile Dulkadirli Baba Zünnun ve yoldaşlarının önderliğinde toplandılar.

Hesap sorma vakti gelmişti ve artık, halkın adaleti işbaşındaydı. Ayaklanan hak, o güne kadar kendilerine zulmeden Sancakbeyi Mustafa Bey'i, Bozok kadısı Muslihüddin'i ve katip Mehmet'i cezalandırıp öldürdü.

Sancakbeyinin basılan konağı yakıldı.

Halk güçleri tarafından öldürülen Sancakbeyi Mustafa Kanuni Sultan Süleyman'ın halasının oğlu olduğu için isyan haberi Osmanlı Sarayında daha bir hiddetle karşılandı.

İsyen, kısa sürede, Sivas, Tokat, Kayseri, İçel'e doğru yayıldı. Çünkü her yerde Osmanlı'nın sömürü ve zulmü altında ezilip horlanan Süğlün Koca'lar vardı. Yeter ki, Baba Zünnun'lar önlerine düşsün. İşte o zaman, çaresizlik kuşatmasındaki yoksullar, hınçlarını açığa çıkararak isyana katılıyorlardı.

İsyancı halk güçlerinin üzerine, Karaman Beylerbeyi İskender Paşa'nın oğlu Hurrem Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu gönderildi. Karaman Beylerbeyi, Kayseri ve İçel sancakbeylerinin askeri güçlerinden oluşan Osmanlı ordusu ile Baba Zünnun önderliğindeki halk güçleri, Kayseri yakınlarındaki Kurşunlu Boğazi'nde savaşa tutuştular.

Beylerin, paşaların komuta ettiği Osmanlı ordusunun herbirisi kapıkulu olan askerlerinin elinde kılıç vardı, yoksul halk güçleri ise hınçlarıyla savaşıyorlardı. Ve yoksul halkın hıncı, Osmanlı'nın kılıcını bozguna uğrattı bu savaşta. Hurrem Paşa ile İçel Sancakbeyi Ali Bey başta olmak üzere birçokları bu çarpışmada yoksulların hıncına hesap vererek öldürüldüler.

Uğradıkları yenilgi karşısında zevküsefa düzenlerini tehdit altında gören Osmanlı sarayı, halk güçlerinin üzerine yeni bir ordu daha gönderdi. Bu kez Rumeli Beylerbeyi Hüseyin Paşa, Maraş hakimi Mahmut Bey, Malatya Sancakbeyi İskender Bey komutasında bir ordu daha sürüldü Baba Zünnun önderliğindeki halk güçlerinin üzerine.

İskender Bey komutasındaki Osmanlı güçleri, pusuya yatarak kalleşçe beklemeye başladılar. Öyle ya, baldırıçıplak halk savaş sanatından anlamaz ve pusuya düşerlerdi, böyle düşünüyordu beyler. Ve fakat halkımızın deyimiyle söylersek, "el mi (halk mı-bn-) yaman bey mi yaman" gördüler. Pusuda bekleyen askerler bekledikçe korkuları büyümüş ve karşılarında halk güçlerini görünce de mevzilerini bırakıp kaçtılar. Ne de olsa, beyinden sıra askerine hepsi bu işi para için yapıyorlardı ve can-

ları tatlıydı. Pusuyu farkedenden isyancılar, yetişip bu korkakların epeycesini öldürerek savaş sanatının ne olduğunu gösterdiler

Rumeli Beylerbeyi Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Baba Zünnun önderliğindeki yoksul köylüler, 26 Eylül 1526'da Höyükü'de karşılaştılar. Suriye ve Güneydoğu'dan getirilen askeri güçlerle takviye edilen Osmanlı ordusu karşısında, sömürü ve zulümden kurtuluş için savaştan halk güçleri vardı. Geri adım atmadılar, dağılmadılar, savaştılar.

Savaştılar, emeklerinin hakkı ve adalet için...

Savaştılar, aşağılanarak onursuzca yaşamak istemedikleri için...

Savaştılar, egemenlerin çıkarlarına göre habire "güncellenen" vergi-

lerin ağırlığı altında açlığa mahkum olmamak için...

"Ölmek var, dönmek yok" ruhuyla savaştan halk güçleri, bu çarpışmada başta önderleri Baba Zünnun olmak üzere, bir hayli kayıp verdiler. Fakat bozguna uğramadılar. Geri çekilip güçlerini düzenleyerek geceyarısı yeniden saldırdılar.

"Bedel ödedik, bedel ödeteceğiz" kararlılığıyla çarpıştılar ve bu sayede, Beylerbeyi Hüseyin Paşa'yı da öldürerek Osmanlı ordusunu bozguna uğrattılar. Elbette, kendileri de çok kayıp verdiler. Ki Diyarbakır Beylerbeyi Hüsrev Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu yetişerek epeyce güç kaybeden Baba Zünnun taraftarlarını kuşatıp kılıçtan geçirdi.

Baba Zünnun ve yoldaşları, savaş meydanında savaşarak öldüler ve Anadolu İhtilali'nin köklerine gömülerek ölümsüzleştiler.

Halk düşmanları, ezip sömürdükleri yetmezmiş gibi, çok değişik biçimlerde halkı aşağılayıp hor görürler.

Nereye kadar?

Gün olur, devran döner ve bir gün, Baba Zünnun haliyle halk, başkaldırıp ayağa kalkarak üstüne yürür o halk düşmanlarının.

KALENDER ÇELEBİ AYAKLANMASI

Kalender Çelebi Ayaklanması'nın olduğu dönem, Osmanlı'nın yükselme dönemidir. Saltanat tahtında "Muhteşem Süleyman" oturmaktadır. Resmi tarih bu dönemi Osmanoğulları'nın en parlak, en güçlü en görkemli, en şatafatlı ve daha birçok "en" ile yazar. Ancak yazılan bu resmi tarihte halka yer yoktur. Halkın tarihte yaşadığı koşullar yoktur. Sorunlarını, acılarını yazmaz bu tarih. Peki, gerçek bu anlatılan mıdır? Her şey resmi tarihin anlattığı gibi güllük-gülüstanlık mıdır? Tabi ki hayır! Hiçbir şey resmi tarihin gösterdiği gibi olmamıştır. Gerçekleri orada bulamayız. Gerçekler, halkın dilden dile, kulaktan kulağa anlatarak bugünlere taşıdığı, acılarını kanla nakışladığı kendi tarihinde gizlidir.

Hayatın nasıl ki bir hafızası varsa halkın da bir tarih bilinci vardır. Yaşadığı zulmü, ıstırabı hiçbir zaman unutmaz. Ve o bilinç bazen kavganın propagandası, bazen önderi, bazen de kavganın ozan hali Pir Sultan Abdal'da vücut bulur. Ve Pir Sultan ses verir tarihin içinden, halkı, gerçekleri, Osmanlı'nın zulmünü taşır günümüze... **"Türkmen kalkıp yaylasına yürümez yıkılmış aşiret il bozuk bozuk"**

Resmi tarihin sürekli güllük gülüstanlık gösterdiği bu dönem halkın sefaletinin ve yoksulluğunun gittikçe arttığı bir dönemdir. Halk aşırı vergilerden bıkmış, yapılan arazi tahriri (1) ile ya topraklarını kaybetmiş ya da ödediği vergiler artmış, savaşlar için sürekli asker toplanmasından ve gidenlerin geri gelmemesinden

iyice usanmıştır. Bunlar da yetmez gibi Osmanlı savaşlardan kaynaklı hazinenin dara düşmesini gidermek için "Tekalit-i Örfiyye Şalıka" (Olağanüstü vergiler) ile halkı iyice soyup soğana çevirmiştir. Halk Osmanlı'nın bu baskısından bıkmış, usanmış, bıçak kemiğe çoktan dayanmıştır.

İşte bu şekilde Osmanlı saltanat sancağını Anadolu halklarının canikanı alinteri üzerinde dalgalandırmaktadır. Baskı, zulüm, katliam, sömürü ve yağmanın haddi hesabı yoktur. Halk perişandır. Fakat umutsuz, çaresiz ve yarınsız değildir. Bazen canına tak eder "gayrı yetti" der ve tüm dağları isyan ateşleri sarar. Kendi hak düzenini kurma kavgasına tutuşur. Zulüm ve baskıya karşı en isyancı haliyle Sultan ordularının karşısına dikilir.

İşte Osmanlı'nın bu dönemi isyan bayrağının yere hiç inmediği dönemdir. İsyen bayrağı, isyandan isyana devredilir. Onlardan biri de Kalender Çelebi Ayaklanmasıdır.

Kalender Çelebi 1476 yılında doğar. Hacı Bektaş Veli soyundan ve 1516 yılından itibaren de Hacı Bektaş Dergahı'nın postnişinidir.(2) Osmanlı'nın yükselme devrindeki tüm baskı ve zulme, katliam ve sürgünlere, sömürü ve yağmaya tanıktır. Bütün sosyal ve siyasal gelişmelerin, halk hareketlerinin içinde yer almıştır. 1509 yılında Yıldız dağında Şah İsmail(3) ile yapılan görüşmede Pir Sultan Abdal ile Hacı Bektaş dergahının temsilen katılmıştır. Siyasal gelişmelerin içinde yetişmiştir. Alevi Kızılbaş ayaklanmalarını yakından izlemiş, tanığı olmuştur. Alevi-Kızılbaşların kellelerinden dağlar oluşturulmasına, nehirlerin kan akmasına tanıktır. Ve en sonunda da Osmanlı'nın zulmüne, sömürü ve katliamlarına son vermek için 1527 yılında isyan bayrağını kendisi dalgalandıran olmuştur.

Bu dönem halklar için kelimenin tam anlamıyla Osmanlı baskı zulüm bıçağının kemiğe dayandığı dönemdir. Osmanlı, imparatorluğun temellerini yerli yerine oturtma ve sağlamlaştırma çabasındadır. Bu nedenle de yayılmasını doğuya çevirmiştir. Doğuda ise yeni kurulmuş, hızla büyüyen ve güçlenen Saferi Devleti vardır. Anadolu Alevilerinin yüzü ise Saferi Devlete dönüktür. İmparatorluğun yerleşmesi için Doğu Akdeniz'e ulaşan ticaret yollarının, özellikle Baharat ve İpek yollarının denetiminin sağlanması, Yemen-Şam ticaret yollarının ve Suriye'deki altının kontrolünün ele geçirilmesi önemlidir. Bu yüzden önüne çıkacak engelleri, tehlike oluşturabilecek güçleri bertaraf etmeye girişir. Saferi Devleti ile çatışmasının ana nedeni de budur. Osmanlı, Saferi Devleti ile çatışmasında güçlenmek için Anadolu'daki

Alevilere Sünniliği dayatır, asimile etmeye çalışır. Zulüm ve katliamlar, her türlü baskı bu politika paralelinde gelişir. Çünkü Anadolu Alevileri Osmanlı'ya mesafelidir. Yüzleri doğuya dönüktür. Bu ise, Safevi Devleti'nin varlığından çok daha tehlikeli bir durumdur. Anadolu Alevileri Osmanlı'nın bu Sünnilik dayatmasına direnişlerle karşılık verir. Osmanlı direnişle karşılaşınca katliama girişir. Her türlü baskı ve zulmü uygular. Alevileri yerlerinden yurtlarından sürgün eder. Osmanlı'nın zulmü Alevilere de değildir. Anadolu'daki tüm beylikler merkeze tabi kılınmaya çalışılır. Bunun için de Osmanlı'nın yöntemi değişmez; BASKI, ZULÜM, KATLİAM... Osmanlı'nın bu baskı ve zulmüne karşı halk da kendi diliyle cevap verir; İSYAN...

Dönem halkın zulme karşı isyanlar dönemidir. Katliamla bastırılan her isyandan sonra yeni bir isyan başlar. Her isyan bastırıldıktan sonra baskı-zulüm daha da yoğunlaşır. Bu ise halkı geriletmez, korkutmaz. Her seferinde yeni bir isyanla dikilir zulmün karşısına, yapılanlara sessiz kalmaz, geri durmaz. Bir isyan ateşi sönmeden yenisi yakılır.

1511 yılında şahkulu ile başlayan ayaklanmalar 1650'lere kadar sürer.

Kalender elebi ayaklanması ise bu ayaklanmalar içinde önemli bir dönüm noktasıdır. Ayaklanmanın etkisi Alevilerin bugüne kadarki tarihsel gelişimini etkileyecek büyüktü. En belirgin yanı ise o güne kadar gerçekleşen en büyük en kitlesel ayaklanma olmasıdır. Kanuni Süleyman'ın saltanatının temellerini sarsan bir ayaklanmadır. Başka bir yanı ise Kalender elebi ayaklanmasına kadar olan ayaklanmalar alevi-kızılbaşlık etrafında gelişen, onun önderliğinde olan ayaklanmalardır. Kalender elebi ayaklanması ise Osmanlı zulmüne karşı olan diğer kesimleride birleştiren bir rol oynamıştır. Bundan sonra ise Celaliler üzerinden halkın tepkisi, adalet özlemi isyana dönüşmüştür.

Kalender elebi ayaklanmasından hemen önce 1525 yılında Baba Zünnun ayaklanması gerçekleşir. Bu ayaklanmanın fitilini Osmanlı'nın, aşırı vergilendirmesine karşı çıkanları aşağılaması, bir ihtiyarın sakalını kesmesi ateşler. Bilenen öfke isyana dönüşür. Ayaklanma sürerken Kalender elebi 1527 yılında Kırşehir de ayaklanır. "Aynı yıllar içinde Atmaca ayaklanması, babasının öldürölmesiyle oymağının başına geçen Zünnünoğlu; Maraş, Adana, Tarsus, İçel hatlarında Tonuzoğlu ve Yenicebey ve inciryemez alevi halk ayaklanmaları..."(Anadolu Bilgeleri, İsmail Kaygusuz, syf 256) gerçekleşir.

Ayaklanmalar Osmanlı zulmüne direniş şeklinde gelişir. Zaten var olan tepkiler en ufak birşeyde isyana dönüşür. Ayaklanmalarda Aleviler ön plana çıksa da sadece alevilere dayanan ayaklanmalar değildir. Sadece alevilere dayananları da olmakla birlikte Osmanlı zulmünden bıkmış, usanmış, ana karşı kin dolmuş olan halkın her kesimi bu ayaklanmalar içerisinde yerlerini alırlar.

Kalender Çelebi ayaklanması da bu çerçevede salt alevilere dayanmıyordu.

Halkın her kesimini bağrında birleştirmiştir. Yoksul sünni köylüler, yoksullaştırılmış sünni küçük toprak sahipleri, Tımarları ellerinden alınan tımarlı sipahiler, yeni arazi tahriiriyle toprakları ellerinden alınmış Beyler de bu ayaklanma içinde yerlerini almıştır. Örneğin Dulkadirli Beylerinin ayaklanmaya katılması arazi tahiri ile topraklarının ellerinden alınmasıylaadır.

Böyle bir ortamda isyan bayrağı dalgalandıran Kalender Çelebi kısa sürede etrafında 30 bin kişilik bir güç toplar. Osmanlı tehlikesinin büyüklüğünü anlamakta gecikmez. Hemen Sadrazam İbrahim Paşa'yı 30 bin yeniçeri, 2 bin sipahi ile Anadolu'ya gönderir. Bu orduya Karaman Beylerbeyi'de kendi güçleriyle katıldı. İki ordu Sivas'ın Karaçayır mevkinde karşılaşır. Yapılan ilk savaşta Kalender Çelebi Osmanlı ordusuna büyük kayıplar verir. Bu savaşta Osmanlı'nın birçok beyi de öldürülür. Tarih bunu; "Karaman Beylerbeyi Mahmut Paşa, Alaiye Beyi Sinan Bey, Amasya Beyi Koçi Bey, Birecik Beyi Mustafa Bey, Anadolu Tımar Deftardarı Nuh ve Karaman Defteri Kethüdası Şeyh Mehmet öldü ve Osmanlı ordusu bozguna uğradı"(Türk Halk Eylemleri ve Devrimler, Çetin Yetkin, syf. 144) Şeklinde yazar.

Yaşanan bu ilk çarpışma ve kazanılan zafer bir kez daha gösterir ki; zulüm ne kadar büyük olursa olsun, birleşen, örgütlenen halkın karşısında hiçbir hükmü yoktur. Tabi Sadrazam İbrahim Paşa da bu birlikteliğe büyük bir güç yarattığının farkındadır.

Bu çerçevede, ayaklanmayı bastırmak ancak Kalender Çelebi etrafında birleşen halkı bölmekten geçiyordu. İbrahim Paşa da bunun gereğini yapmak için ayaklanmaya katılan kesimlerin neden ayaklanmaya katıldıklarını, ne beklediklerini araştırmaya koyuldu. Bulduğu sonuçlar onu Tımarları ellerinden alınan Türkmen Sipahilere götürdü...

"Kalender Çelebi'nin yanındakilerin bir bölümünün tımarları elin-

den alınmış olan Türkmen Sipahileri olduğunu anlamış, Dulkadir oymaklarından Karaçolu ve Dokuz Bey beylerine gizlice, tımarlarının geri verileceğini bildirdi. Ayrıca yolsuzlukların düzeltileceği sözünü de yaydı" (Türk Halk Eylemleri ve Devrimler, Çetin Yetkin, syf. 145)

Osmanlı'nın bu vaatlerine inanan ve isteklerini elde ettiklerini sanan Türkmenler,

Kalender, Çelebi'den ayrılırlar. Osmanlıyla anlaşılan bu tımarlı beyleri geceleri gizliden safları terkederler.

Bu ihanet ve safları terketme son çarpışmanın kaderini belirleyici olur.

Kalender Çelebi ayaklanmasında tımarları elinden alınmış tımarlı sipahilerden, Osmanlı ile ters düşmüş beylere, küçük toprak sahiplerine kadar çeşitli kesimler yer alır. Ve haliyle bunların talepleri ve ayaklanmadan beklentileriyle, halkın beklentileri farklıdır. İşte bu fark da ihaneti doğuran nokta olmuştur. Ayaklanma saflarında bu çerçevede ihanete karşı tedbirler almamak, Osmanlı'nın safları ayakoyunlarıyla bölmesine engel olamamak ayaklanmanın yenilgisinin de temel sebeplerinden olmuştur.

İşte bu ihanetler ile girilen son çarpışmadan önce Kalender Çelebi yanında 400-500 kişi kalmıştır. Fakat Kalender Çelebi çok iyi bilir ki yenilmek başka şeydir, savaş meydanından kaçmak başka! Bu yüzden savaş meydanını terketmez. Kendi canının derdine düşmez. Geri çekilmenin "efrak-i bi-idralı" diye aşağılanan, "Kızılbaş taitesinin şer'an kıtali helal olpp..." fetvalarıyla katledilen yoksul halkı umutsuz, yarınsız ve çaresiz bırakmak olduğunu bilir. Bunun için de son ana kadar savaşmayı seçer. İhaneti, güçsüz kalmayı gerekçe yapmaz. Ve kalan son güçleriyle çıkar Osmanlı ordusunun karşısına.

Son savaş **22.06.1527 yılında gerçekleşir. Nurhak dağının Basaz yaylasında...** Ve yenilirler... Onu son ana kadar bırakmayan Dulkadir Beyi Veli Dünder ile birlikte düşerler Basaz yaylasına. Kelleleri kesilerek atların terkilerine bağlanır, halka gözdağı verilir. Ama tarih ahdından dönenlere değil yiğitçe direnenlere yer verir. Onları andığında ise boyunlarına ihanet yaftasını asarak anar. Kalender Çelebiler ise yeni isyanlarda, vucut bulur, zalimlerin yüreğine korku salmaya, saltanatlarını,

saraylarını temellerinden sallamaya devam eder.

Dipnotlar:

1- Arazi Tahriri: Osmanlı Devleti'nde, toprağın mülkiyet ve tasaruf hukukunu, reyanın yükümlülüklerini belirlemek, vergi tür ve miktarlarını saptamak için yapılan arazi ve yükümlü nüfuz yazımı

2- Postnişin: Dergahın, şeyhi, postunda oturanı, yöneticisi...

3-Şah İsmail: (1487-1524) İran'da hüküm süren Safevi Devleti'nin kurucusu. Safavi tarikat önderlerinden Şeyh Haydar'ın oğlu. Babasının ölümünden sonra tarikat eğitimi alarak 14 yaşında Safavilerin önderi oldu. Yavuz Sultan Selim'in İran seferinde Osmanlı ile savaştı. Anadolu'ya gönderdiği dervişleri ile Anadolu'da şii propogandası yaptırdı ve etkili oldu. Şah İsmail'den etkilenerek Anadolu'da ayaklanmalar da yaşandı. 1511 yılındaki Şah Kulu Ayaklanması bunlardan biridir.

4-Dulkadirli Beyleri: Dulkadir Beylerinin başı Şehsuvaroğlu Ali Bey, 1518 yılında Osmanlı'ya karşı ayaklanan Turhanlı Celal'in ayaklanmasının bastırılmasında Osmanlı'nın yanında yer alır. Turhallı Celal'i öldürüp, kellesini de İstanbul'a yollamasına karşın Dulkadir topraklarını Osmanlıya katma gündeme gelince bunun önünde engel görülen Şeyhsuvaroğlu Ali Bey ve Soğlu Osmanlı tarafından öldürülür. Yeniden toprak dağıtımında, "arazi tahriri yapmakla görevli memura 'bu kez isyan eden kötü kişilerin ve onların peşinden giden boy beyleri ve sipahilerin tımarlarından açıkta kalan dirliklerin yararlı kişilere dağıtılması'buyruğu verilir" (Türklerin Tarihi, Doğan Avcıoğlu, 1. kitap. syf. 200) denilerek Dulkadir toprakları Beylerin ellerinden alınır.

KARAYIZICI ABDÜLHALİM BEY AYAKLANMASI

Karayazıcı Abdülhalim Bey ve sonrasında o ölünce yerine geçen deli Hasan Bey Ayaklanması; ayaklanmanın hedefinden uzaklaşınca, nasıl düzenin çarklar arasında boğulacağına çok

çarpıcı bir örnek olmuştur. Ve bu yanıyla oldukça öğreticidir de...

Karayazıcı Abdulhalim Bey; önceleri bir Beylerbeyinin yanında sekbanlık, bazen de Subaşılık yapar. Daha sonra Sivas'a bağlı sancaklardan birinin mütesellimi olur. Fakat bu sancak, başka bir Sancakbeyine verilince; yeni gelen Sancakbeyi kendi mütesellimini sancağa görevlendirir.

Fakat Karayazıcı Abdülhalim Bey, yeni gelen mütesellimi Sancağı sokmaz.

Mütesellim, köylüleri de yanına alarak, Karayazıcı ile savaşıır. Ve fakat yenilip, öldürölür... Bunun üzerine Karayazıcı, kendisine haksızlık yapıldığını söyleyip, isyan bayrağını çekip, bir Celali isyanıcısı olur...

Karayazıcı'nın amacı, kaybettiği statüsünü yeniden kazanmaktır. Fakat halkın Osmanlı'ya karşı büyüyen memnuniyetsizliği gereği, Karayazıcı ayaklanmasına katılanların çoğunluğunu bu yüzden ağırlıkla yoksul Anadolu insanı oluşturur. Yoksul Anadolu insanının Osmanlı'ya olan nefreti öylesine büyüktür ki; Osmanlı'ya karşı ayaklanan Karayazıcı'yı bir kurtuluş umudu olarak görüp yanında saf tutabilmiştir!

Diğer yandan, ayaklanan yoksul halkın üzerinde ne doğru dürüst bir giysi, ne de yeterli sayıda kılıçları vardır. Ama buna rağmen direnirler, ayaklanmaya katılırlar.

Sadece üzerinde giysisi bile olmayan yoksul halk değildir Karayazıcı'nın yanında saf tutanlar. Osmanlı ile değişik nedenlerle araları bozulan aşiretler, ikinci derecedeki beyler ve Osmanlı ordusundan atılmış askerler de vardır. Ayrıca, Karayazıcı'nın yanında kardeşi Deli Hasan Bey ve dirlikleri elinden zorla alınanlar da...

Buradan anlaşılacağı üzere, ayaklanmanın tabanını yoksul köylüler, önderliğini ise küçük çapta beyler ve eski askerler (subaylar) oluşturur.

"(...) Bu nedenle, taban ile yönetim arasında sınıfsal bir başkalık vardı. Neki, başlangıçta her iki yanın da Osmanlı karşısında yer almış olması, onları aynı eylem içinde birleştirecekti. Başka bir deyişle vergi verenler reaya, yani üreticiler ile vergi vermeyen asker kesim bir cephede birleşmiş oluyorlar."

Karayazıcı ayaklanması, 1598 yazında patlak verir. Ayaklanmayı bastırmak için

Hüseyin Paşayı görevlendirir Osmanlı... Hüseyin Paşa'nın ilk işi, ayaklanmayı bastırmak amaçlı, yeni ir taktik geliştirmek olur...

Buna göre, ayaklanmaya neden olduğu düşünölen (ki bu yanı talidir) huzursuzluk çıkaran yeniçeriler, sipahileri ve kimi ileri gelenleri cezalandırma yoluna giderler... Fakat başarılı olamazlar... Zira bu kişilerin Hüseyin Paşa'yı Osmanlı'ya şikayet edip Hüseyin Paşa'yı tutuklatarak, Amasya kalesine kapattırırlar.

Daha sonra kaleden kaçmayı başaran Hüseyin Paşa, Karayazıcı bu sırada, Urfa kalesindedir.

Hüseyin Paşa, Karayazıcı'ya, Mehmet Paşa'nın üzerine geldiğini, Urfa kalesinde birlikte savunmaya geçmelerini söyler.

Hüseyin Paşa'nın, Karayazıcı'nın yanına geçmesi Osmanlı'yı alabildiğine, kızdırır ve Mehmet Paşa, Urfa kalesine gelip, kaleyi kuşatır. Kuşatma 1,5 yıl sürer. Mehmet Paşa, kuşatmayı kaldırmak için Karayazıcı'ya, Hüseyin Paşa'nın kendilerine verilmesini ister. İkten Karayazıcı buna karşı çıksa da, kalenin içinde halkın, askerlerin artan memnuniyetsizliğinin sonucunda, kaleden ip sakıtılarak Hüseyin Paşa, Osmanlı'nın Paşası olan Mehmet Paşa'ya teslim edilir.

Bazı tarihçiler (Mustafa Akdağ gibi) sadece halkın memnuniyetsizliği olarak bakmazlar, Hüseyin Paşa'nın teslim edilmesine. Ayaklananları, Hüseyin Paşa'yı kendinden görmemesi, diğer bir olasılık ise Karayazıcı'nın Hüseyin Paşa ile anlaşmamasını gösterirler.

Kale'de kapalı kalınan sürede, halkın memnuniyetsizliği de artmış açlık, yoksulluk alabildiğine yükselmiştir. Ayaklanmacıların düşmana atacak mermileri bile kalmaz ve kurşunu eritip, tüfeklerinde kullanır olmuşlardır.

Halkın açlığı, Karayazıcı'nın adamlarının memnuniyetsizliği ve Osmanlı'nın güçlü bir ordu ile üzerlerine geldiğinin haberi gelmesi. Karayazıcı'yı karamsarlığa iter. Hüseyin Paşa teslim edildikten sonra, kuşatma kaldırılır, Bu karamsarlık içinde, Karayazıcı Osmanlı ile anlaşır. Amasya ve Çorum sancağı verilir kendine. Böylelikle ayaklananlar kendiliğinden dağılır.

Yoksul halk, Osmanlı sömürü ve zulmüne geriletebilecek bir umut olarak görmüş Karayazıcı'yı ve üryan halleriyle en önde koşmuştur. Karayazıcı'da halkın bu öfkesini kendi çıkarları için kullanmış, kendi basit küçük hedefine ulaşınca ayaklanma sönmüştür.

Elbette böyle basit küçük hesapların peşine düşen Karayazıcı'nın sonu da iyi olmayacaktır. Osmanlı kendisine yapılanı asla unutmaz! Karayazıcı, Çorum'da Osmanlı düzenine

ayak uyduramaz. Özellikle yanındaki adamları halkın malını, parasını zorla gaspeder-talana yönelirler.

Osmanlı, tarihsel kiniyle, saldırır Kararyazıcı'nın üzerine. Hacı İbrahim Paşa bu iş için görevlendirilir, lakin o da Kararyazıcı Göksun'a (Maraş) çekilir...

Ve burada da Osmanlı'nın ordusuyla karşı karşıya gelir ve savaşıta yenilir.

Karayazıcı'nın akıbetine ilişkin rivayet biraz karışiktır. Sivas'tan Çanğik dağlarına çekilen Karyazıcı, burada eceliyle ölür. Fakat kimi tarihçiler, O'nun eceliyle değil, anlaşmazlığa düştüğü adamlarınca öldürüldüğü de söylemektedirler...

Karayazıcı ölünce, yerine kardeşi Deli Hasan Bey geçer. Deli Hasan Bey kendi kişisel çıkarının peşine düşer. Bu amaçla, halkın malını, parasını, yağma eder, talana girer. Ki sonunda Osmanlı ile oda anlaşır ve Bosnaya Sancakbeyi olur...

Bu dönem sonucunda da anlaşılacağı üzere, Kararyazıcı Abdülhalim Bey'le başlayan, halkın Osmanlı'ya karşı memnuniyetsizliği ile kitlelilik kazanan ayaklanma, daha sonra nitelik değiştirir. Kararyazıcı ve peşine Deli Hasan Bey, kendini bireysel çıkarlarının peşine düşmüş, ayaklanma Osmanlı'nın sömürsüne-zulmüne karşı değil, tamamen bu amaca evrilmiştir. Fakat burada önemli olan yanı halkın bu ayaklanmaları hangi gözle gördüğüdür. Halk Osmanlı'nın sömürsüne karşı bu ayaklanmalara katılmış ve en önde savaşmıştır...

Elbette, Osmanlı'nın sömürü ve soygun düzeni sürdükçe, ayaklanmalar devam edecektir. Ayaklanmaların önderlerinin Osmanlı ile uzlaşmamaları, kişisel çıkar peşinde koşmaları da bu durumu değiştiremeyecektir.

KALENDEROĞLU AYAKLANMASI

Kalenderoğlu, "Kalenderoğlu Pir", "Kalenderoğlu Mehmet" olarak anılmaktadır tarihte... Ve Ankara'nın Murtaabat ilçesinin Yassıviran köyünden olduğu belirtilmektedir.

Kalenderoğlu, birçok kez Osmanlı'ya karşı ayaklanır. Fakat sonunda başışlanıp, birçok yörede sancakbeyliği, çavuşluk, kethüdalık, müteselliklik yapar

En son, Sinan Paşa'nın verdiği Sancakbeyliği elinden alınca, 1604'deç isyan bayrağını çekip, Celali olur. Yine yoksul halk bir umut olarak Kalenderoğlu'nu görür ve ayaklanmaya katılır.

1606'da Veziraaazamlığa getirilen **Kuyucu Murat Paşa, Celali ayaklanmalarını bastırmakla görevlendirilir.** Kalenderoğlu'nun Sarukan (Manisa)'da olduğunu öğrenince, Anadolu Beylerbeyi Hüseyin Paşa'yı üzerine gönderir, Kuyucu Murat Paşa.

Fakat Kalenderoğlu, gelen Osmanlı güçlerini yenip, Soruhan'ın tamamını eline geçirir.

Kuyucu Murat Paşa, başka bir olayı bastırmak için giderken, ordunun gerisini güçlendirmek, akadan vurulmaması için Kalenderoğlu ile anlaşır, Kalenderoğlu'na Ankara Sancakbeyliğini verir.

Kalenderoğlu, Ankara'ya gider. Fakat Ankara Kadısı Vilanzade Mevlam Ahmet Efendinin yönlendirmesiyle; Ankaralılar Kalenderoğlu'nu Ankara Kalesine almazlar. Halk, Kalenderoğlu'nun Ankara'yı yağmalayacağını sanır...

Kalenderoğlu'nun Ankara'ya gelmesinin bir diğer nedeni, Kuyucu Murat Paşa'nın, sefere kendisini-ordusunu çağırması, silahları ise Ankara'dan alabileceği bilgisidir...

Kalenderoğlu Ankara Kalesine girmeyeceğini anlayıp, Kadı Ahmet Efendi'nin silahlar almak için 30 adamı gönderir, fakat Kadı gelenlere pusu kurup, katleder. Bunu da mektupla Kuyucu Murat Paşa'yı bildirir. Kuyucu Murat Paşa, Kalenderoğlu'nu oyalaması gerektiğini, kendisinin güçlü bir orduyla geldiğini mektupla iletir Kadı Ahmet Efendiye. Fakat mektubu getiren kurye Kalenderoğlu'nun eline düşer. Böylelikle aldatıl-

diğını anlamış olur Kalenderoğlu, Ankara Kalesini kuşatsa da, güçlü ordunun geldiğini görüp, kuşatmayı kaldırır.

Buradan Merzifonla (Amasya) çekilir. Yolda Osmanlı güçleriyle karşı karşıya gelir ve onları bozguna uğratar. Bozguna uğrayan Osmanlı ordusu, daha önce pek görülmemiş şekilde serbest bırakıp, isteyenin kendisine katılabileceğini söyler.

Sonra Bolu'ya, oradan da Bursa'ya yönelir öyle ki, Osmanlı, Kalenderoğlu'nun İstanbul'u işgal edeceğini düşünür, korkar! Başkentin işgal edileceği korkusuyla çeşitli önlemler alır.

Bu arada, Kalenderoğlu'na yeni katılan Celaliler de olur.

Osmanlı, ordular gönderse de Kalenderoğlu'nun üzerine yenilir. Fakat bazı Celali isyanlarını, bastıran Kuyucu Murat Paşa, Araplardan oluşan güçlü bir ordu oluşturur. 5 Ağustos 1608'de Kalenderoğlu'nun üzerine gider. Ve Osmanlı ile ayaklanan Celaliler Göksun Yaylasında (Maraş) karşılaşır. Bu karşılaşma sonucunda Celaliler yenilir... Sağ kalan Kalenderoğlu, yanına bir kısım arkadaşlarını da alarak İran'a gider...

CENNETOĞLU AYAKLANMASI

Bazı Osmanlı belgelerinde, Cennetoğlu'nun adı, "Cennetkarioğlu" olarak geçmektedir. Cennetoğlu, Cennet isimli bur kadının oğlu olduğu için, adının da buradan geldiği sanılmaktadır.

Cennetoğlu Tımarlı Sipahidir. Üzerine çok bir bilgi olmasa da, daha sonra halkın arasına karışıp, Osmanlı'ya karşı halkın direnişinde onlarla birlikte olacağını, destekleyeceğini söyler. Hatta halka direniş andı bile içirir.

Koyu bir Osmanlıcı olan ve o dönemde yaşayıp, yine o dönemi anlatan Naima'ya göre Cennetoğlu; "Karesi (Balıkesir b.n) sancağı hududunda reayayı muhafaza bahanesiyle meydana çıkıp Kazdağı ve ol havalı Türklerinden pek çok ırgat toplayıp fesada başladığından ortadan kaldırmayı icapetmişti."(age. syf.337) diyordu. Bundan da anlaşılacağı üzere, Cennetoğlu, yoksul köylülerin başına geçip, onların haklarını koruduğu anlaşılıyor. Ki halk zaten Osmanlı'nın zulmünden-sömüründen bıkmış,

bir araya gelip toplantılar yapıyor. Bu zulümden nasıl kurtulacağını tartışıyordu...

İşte bu tartışmaların sonunda, Osmanlıya karşı direniş kararı alır halk. Tam da bu zamanda çıkar ortaya Cennetoğlu ve halkın bu direnişine önder olur...

Ç. Uluçay, Cennetoğlu için diyor ki; " Cennetoğlu hakkında yazılan bütün ferman ve hükümler incelenecek olursa, hemen hepsinde de, Cennetoğlu'nun halkı kandırdığı zikredilmektedir. Hâlbuki ne halk, ne de Cennetoğlu kandırılmış değildir. Beylerbeyi ve adamlarından, halkın ne kadar fenalık, görmüş oldukları, inkar edilemez bir hakikat halinde anlaşılacaktır." (age. syf.338)

Sonuç olarak, ayaklanmayı başlatır Cennetoğlu. İlk etapta bir direniş gücü oluşturmak, bu gücün giderlerini sağlayabilmek için "Sekbun Akçesi" adı altında halktan, ayan ve eşraftan vergi toplar, Ayaklanmanın giderleri bu şekilde sağlanır.

Osmanlı da boş oturmaz tabii. Cennetoğlu'nun üzerine ordular gönderir. Fakat gelen orduları Tire'de (İzmir) bozguna uğratılıp, Bursa, Saruhan ve İzmir yörelerini denetimi altına alır Cenetoğlu...

Cennetoğlu'nu istemeyen Sipahiler, veziriazama başvurup, Cennetoğlu'nun yağma ve talan yaptığını, ordu gönderip hakkından gelinmesini ister.

Osmanlı zaten hazırlığını yapmıştır. Kanlı Mehmet Paşa, Dişlek Hüseyin Paşa'yı, Cennetoğlu'nun Ayaklanmasını bastırmak için görevlendirir. Fakat gelen bu güçlere sahte ferman düzenleyen Cennetoğlu, asıl Celali'nin Dişlek Hüseyin Paşa olduğunu yazıp, zor durumda bırakır Hüseyin Paşa'yı. Hüseyin paşa, İstanbul'dan yeni bir ferman yazdırır ama bu da süreci uzatır, epey güçlük oluşturur.

En son nihai savaş, 1624'te Manisa'da yapılır. Bu savaşta Cennetoğlu'nun yanında toplanan halk, Osmanlı'ya yenilir. Cennetoğlu, Denizli'ye çekilirken yakalanır ve işkence ile katledilir. Ve ayaklanma kanla bastırılmış olur böylelikle.

KARA HAYDAROĞLU AYAKLANMASI

Kara Haydaroglu Ayaklanması, artık "Celali Ayaklanmaları" olarak adlandırılan ayaklanmaların hedefinden saptığının, bireysel çıkarlar amaçlı yapıldığının örneklerindedir...

Kara Haydaroglu, bir kadıyı öldüren, eşkıya olup, daha sonra yakalanıp öldüren, Kara Haydar adlı bir kişinin oğludur.

Kara Haydaroglu, gerek babasının intikamını almak, gerekse Veziriazam Ahmet

Paşa'nın kendisinden 30.000 kuruş rüşvet alarak, söz verdiği sancakbeyliğine kendini atamaması üzerine ayaklanır. Önce 1647'de babasının öldürüldüğü yer olan Baba Tekkesi'ni basıp arkasından da Söğüt Dağına (Bilecik) çıkar. Osmanlı'nın zulmünden soygun-sömürsünden bıkip usananlar soluğu Kara Haydaroglu'nun yanında alır. Böylelikle kitleleşirler...

Söğüt Dağı'nda olduğu için, Osmanlı'nın gönderdiği ibşir Paşa, Kara Haydaroglu'nu yakalamaz. Fakat 100'e yakın kişiyi "Haydaroglu'nun adamıdır" diye, İstanbul'a astırmaya gönderir.

Osmanlı daha sonra Çavuş Ahmet Paşa'yı Kara Haydaroglu'nu ortadan kaldırmak için görevlendirir. Bunu örenen Kara Haydaroglu, az bir güçle Çavuş Ahmet Paşa'nın ordusunu yenip, Çavuş Ahmet Paşayı' da esir alır. Daha sonra esiri bıraksa da, bu ayaklanmaya katılmış Katırcioğlu, "Ben ve sen onun eline gireydir şimdi başımız şu meydanda yuvarlanırdı öyle düşmanı adam sağ koyuverir mi? " der ve peşine düşüp, Çavuş Ahmet Paşa'yı öldürür.

Bundan sonra, Kara Haydaroglu, yağma ve talana yönelir,

Karahisar tarafını yağmaladıktan sonra, Isparta üzerine yürür. Isparta halkı, kentin yağmalanmaması için

Kara Haydaroğlu'na para teklif eder. Haydaroğlu 3.000 kuruş ister... Isparta halkı para toplayana kadar beklemesini ister Haydaroğlu'ndan. Bu bekletmedeki amaçları, onu oyalamak içindir.

Isparta halkının oyalanması, başarıya ulaşır. Bir gece Abaza Hasan Ağa, bir baskınla Kara Haydaroğlu ve adamların yener, bozguna uğratar. Haydaroğlu bu çarpışmada yaralanır... Ayağındaki ağır yaraya rağmen kaçsa da Haydaroğlu, bir köyde yakalanır ve yanındaki adamlarıyla birlikte 1648'de İstanbul'a gönderilip, burada asılır.

KATIRCIOĞLU AYAKLANMASI

Celali Ayaklanmalarının farklı amaçlara, bireysel çıkarlara, hatta halkın parasına-malına-mülküne göz dikmeye bir örnekte. Katircioğlu Ayaklanmasıdır.

Katircioğlu, Kara Haydaroğlu'nun en has adamıdır. Kara Haydaroğlu yakalandığı bozgunundan kaçmayı başarmıştır ki daha sonra 1649'da Osmanlı'nın üzerine (İstanbul'a) yürüyen Gürcü Abdünnebi Ayaklanmasına da katılacaktır.

Fakat Abdünnebi yenilince, Beyşehir ve Seydişehir yörelerindeki halktan zorla para toplamaya başlar. Halkın elinde olan bir avuç paraya da gözünü diker...

Lakin sonunda, üstüne gelen Hamideli Sancağı Mutasarrıfı Topal Mehmet Paya'ya yenilir Katircioğlu. Bu yenilgi üzerine, Osmanlı'dan bağışlanmasını ister. Ve kaptan Mehmet Pasa araya

girerek bağışlanır. Önce kendisine Beyşehir Mutasarrıflığı verilir. Daha sonra ise Karaman Beylerbeyliğini alır. Artık Katırcıoğlu Mehmet Paşa olarak anılacak ve 1680'de Girit savaşında ölecektir...

GÜRCÜ ABDÜNNEBİ AYAKLANMASI

Kara Haydaroğlu, peşine Katırcıoğlu ayaklanmaları yanlış yerlere, hedeflere, amaçlara yönelse de, Gürcü Abdünnebi Ayaklanması böyle olmayacak halkı etrafında toplayıp, Osmanlı'nın üzerine yürüyecek kadar güçlenecektir.

Gürcü Abdünnebi, Vezir Gürcü Mehmet Paşa'nın akrabası ve Arana Valisi Cafen Paşa'nın kardeşidir.

Daha önce Osmanlıya isyan etmiş, ama II. Murat tarafından bağışlanmış bir sipahi ağası, başka bir deyişle Kapıkulu'dur, Abdünnebi...

Abdünnebi'nin ikinci ayaklanması kişisel gibi gözükse de, aslında öyle değildir. "(...) 100.000 kuruş peşin verip 30.000 kuruşunu da sonradan göndermesi üzerine kendisine verilen voyvodalığın eline geçmesi sırasında bu 30.000 kuruşun verilmemiş sayılması, onun buna karşı gelmesi..." üzerine ayaklanmaya geçtiğini yazar tarihte. Fakat ayaklanmanın gelişimi kişisel gibi gözükse de, ayaklanmanın zemini oldukça farklıdır.

Abdünnebi, ayaklanmaya geçtiğinde, Anadolu'da yaşayan halkların

açlığı, yoksulluğu ve Osmanlı'nın uyguladığı zulüm alabildiğine artmıştır zaten. Halk tüm bunlara karşı duraksamadan, Abdünnebi'nin yanında saf tutar. Sadece yoksul halk değildir Abdünnebi'nin yanındakiler. "(...) Katırcıoğlu, Kozaz Ahmet ve adamları Sipahiler, Sarıcılar, Sekbamlar da bulunacaktı." Bu kesimler şu veya bu nedenle Osmanlı ile arası açılmış, çözümlü Abdünnebi'nin ayaklanmasında bulanlardır...

Osmanlı, Abdünnebi ayaklanmasını durdurmak için Tavukçu Ahmet Paşa'yı görevlendirir. Paşa, Abdünnebi'nin yolunu kesmek için İzmit'te hendekler açsa da, gelen ayaklanmacıların güçlü olması, onları durduramayacağını anlayınca, İstanbul'a çekilmek zorunda kalır...

Abdünnebi'nin üzerine geldiğini gören Sadrazam Murat Paşa, Üsküdar tarafına geçip, Bulgurlu'da siperler kazdırır. İstanbul'da eli silah tutan ne kadar insan varsa, asker olarak yazdırıp, Üsküdar'a getirilir. Bu zamanki İstanbul'un durumu şöyledir; "(...) İstanbul'da ekmek tüketimi Eyüp'te 1.000, İstanbul'da merkezinde yine 1.000 ve Galata'da 2,000 adetle sınırlandırılıp, kısıtlandı. Sancak-ı şerif, Üsküdur'a geçirildi."

Abdünnebi Ayaklanması, bireysel nedenlerle çıkmış gibi gözükse de, aslında öyle değildir. Abdünnebi, her şeyi göze alarak yola çıkmış; eşinden boşanıp, tüm malını-mülkünü satıp, paraya dönüştürmüş ve parayı ayaklanmanın ihtiyaçları için kullanmıştır. Öyle ki, yolda aldığı hereğin parasını kendisi vermiş, yanında bulunan ezilenlerden oluşan ordusuna yağmayı-talanı yasaklamıştır.

Kısacası, Abdünnebi ne yaptığını biliyor, bunu sonunda ölüm olsa da, sömürü ve zulümden başka bir şey vermeye Osmanlı'nın üzerine gitmekte, onları yıkmakta kararlıdır.

5 Ağustos 1647'da, Osmanlı ve Abdünnebi'nin ordusu ÜsküdarBurgurlu'da karşılaşıp, Osmanlı ordusu önce bozguna uğrar. Fakat hızlı toparlanır.

Abdünnebi güçleri arasında tam bir komuta birliği olmaz. Anlaşmazlık baş gösterir. Tüm bunların sonucunda Abdünnebi güçleri Osmanlıya savaşta yenilir. Abdünnebi kaçmak zorunda kalır.

Abdünnebi ve adamlarını yakalamak ister Osmanlı... Ve getirilen

her kelle başına para vereceğini vaat eder. Bunun bir kazanç kapısı gören Osmanlı Askerleri "Celali kellesi" diye kendi arkadaşlarının kellesini kesip götürür.

Abdünnebi ise Karapınar'da yakalanır. Onun başı kesilir. Ve İstanbul'a kesik baş gönderilir. Böylelikle Abdünnebi ayaklanması da son bulur.

Abdünnebi ayaklanması, Osmanlı'da yaşanan son "Celali Ayaklanması" olur.

Ama bu son bir bitiş değildir. Osmanlı'nın sömürü, soygun, zulüm düzeni sürdükçe ayaklanmalar da devam edecektir.

Sonuç Olarak;

Osmanlı'da yaşanan ve Şeyh Celali sonrası tüm ayaklanmalar "Celali Ayaklanmaları" olarak anılan ayaklanmalar, özünde sınıfsaldır. Halkın bu ayaklanma katılma nedeni, yaşadıkları açlık, yoksulluk, orta vergiler, zulüm ve aşağılanmadır... Kimi tarihçiler bunu görmeyip, dahası "resmi tarihte" yazıldığı şeklinde değerlendirip, dahası "resmi tarihte" yazıldığı şekliyle değerlendirip, Celali Ayaklanmalarının "başlıbozukların, "hırsız, arsız tiplerin çıkardığı "düzensizlik"ler alarak adlandırır. Bu gerçeği yok saymak, ayaklanmaları sadece bir kaç kişinin çıkardığı gibi münferit adli olgular olarak göstermektir. Ki bu da tarihi bilinci sosyo-ekonomik yapıyı, sınıfsal çelişkileri yok saymaktır. Tarihsel gerçekleri egemen sınıflar lehine çarpıtmak amaçlıdır.

Oysa halkın memnuniyetsizliğinin sonucudur, bu ayaklanmalar... Elbette, ayaklanmaya önderlik eden önderleri belirleyiciliği vardır.

"Karayazıcı Abdülhalim Bey" (kardeşi Deli Hasan Bey), "Kara Haydaraoğlu", "Katırcıoğlu" ayaklanmalarında, Osmanlıya karşı ayaklanmanın nasıl farklı noktaya kaydığını, bireysel, günü birlik çıkarılara nasıl yönelindiğini gördük. Fakat bu ayaklanmalar da, görülmesi gereken yanın, halkın bir kurtuluş umudu olarak, bu ayaklanmaların, önderlerinin yanında saf tutmasıdır. Halk kendi çıkarları için bu ayaklanmalara katılmasa kitle gücünü oluşturmasa, ayaklanma olmazdı ki...

Sonu hüsrarla veya ayaklanmamın önderlerinin kişisel hedeflerine uzlaşmalarıyla noktalsan da, Osmanlıyı zorlayan ayaklanmalardır bunlar. Her ne kadar ayaklanmalar, ayaklanmayı başlatan önderlerin ismiyle anılsa da, Osmanlı'yla girilen her savaştı kitleliliği ile yer olan ayakları yalın, üstlerinde başlarında elbiseleri bile olmadan savaşan, yoksul Anadolu insanıdır.

Fakat bunların içinde olumlu anlamda örnek olan tamamen Osmanlı'nın zulmüne karşı bayrak açılan "Şeyh Celal", "Baba Zünnun", "Kalender Çelebi", "Gürcü Abdünnübi" ayaklanmaları da vardı ki bu ayaklanmaların önderleri, halkın yanında ve ne önünde yürümüş, halkla birlikte savaşmışlardır. Aynı şekilde yer gelmiş halkla birlikte, ölebilmişlerdir...

Ne olursa olsun, nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, Celali Ayaklanmaları, Osmanlı'nın sömürsüne, zulmüne karşı gerçekleşmiş, önemli ayaklanmalardır. Bu yanısla öğrenilmesi, bilinmesi gereken ayaklanmalardır.

Kendi topraklarımızda dün yaşananları öğrenip, bugünün egemenleri olan emperyalistler ve işbirlikçilerine karşı savaşta daha güçlü olmalıyız... Dünden dersler çıkarıp, bugün daha sağlam adımlarla yürümek ve çağlar öncesinden yalnız olmadığımızı hissetmek, bizi her daim güçlü kılacaktır...

Dününü bilmeyen bu gününü anlayamaz, yarının da kendi iradesiyle kuramaz!

Celali Ayaklanmalar da, kimi önderliklerinin kişisel hesaplarının ürünü olarak ortaya çıkmış olsa da, hedefi zalim Osmanlı İmparatorluğudur. Kitleleri ise Osmanlı'nın zulmünden yeterince çekmiş ve "Yeter Gayrı!" diyen yoksul Anadolu halklarıdır...

Yarının olası halk ayaklanmalarında zulme-sömürüye öfke duyan ve "Celalilerin" yoksul halk yine yerini alacak, bu dersler ışığında faşizmin iktidarını darmadağın ederek, kendisini yönetmeyi öğreneceği halk iktidarını kuracaktır.

CELALİ AYAKLANMALARI NASIL BAŞLADI NASIL BİTTİ?

Anadolu'daki en büyük isyan hareketi 1591-1611 yılları arasında tüm Anadolu'yu kasıp kavuran, Osmanlı'yı sarsan Celali ayaklanmalarıdır. Ayaklanmalar tüm Anadolu'ya yayılmış, Karayazıcı'dan sonra da değişik önderlikler altında 20 yıl sürmüştür. Uzun sürmesi firari askerlerin askeri deneyimleri, gelişen silah tekniği, Osmanlı devlet mekanizmasındaki kargaşaların etkisi olsa da esasen adaletsizlik o kadar boyutlanmıştır ki, ayaklanmaya en yaygın halk kitleleri katılmıştır. İsyân, Osmanlı-Anadolu halkı çelişkisi temelindeki güçleri harekete geçirmiştir.

Osmanlı veziri Cağalazade Sinan Paşa binlerce askeri kanun dışı yaşamaya mecbur eder. Orduyu denetim sırasında bulunmayanlar ve savaşta kaçanlar firari muamelesi göreceği ve idam edilecekleri, mallarına el konulacağı ilan edilir ve söylenen yapılır. Bunun anlamı binlerce firari demektir. Toprağını kaybetmiş küçük beyler, devletten dışlanmış memurlar, Medreselerdeki kısıtlamalara, yoksulluğa karşı çıkan Suhteler (Medrese öğrencileri), zulüm altındaki yoksul halk yer yer birleşerek, yer yer ayrı ayrı isyan etmişlerdir. Tüm bu hareketlere Celali isyanları denmiştir.

Kimi kaynaklara göre ayaklanmalara önderlik eden toprağı elinden alınmış beylerin amacı yeniden topraklarına kavuşmak, Osmanlı devlet mekanizması içine dönebilmek, gayri-Türklerin yönetiminden kurtulmak olsa da, ayaklanmaya katılan halkın isyanının nedeni adaletsiz ve sömürü üzerine kurulu Osmanlı düzenidir. Kaldı ki, Osmanlı devletinde bürokrasiyi oluşturan devşirmeler, yeniçeri ağaları ve tüm tımar sahipleri halka korkunç bir zulüm uygulamaktalar ve bunlar giderek derebeylik oluşturacak şekilde mal mülk edinmektedirler. Osmanlı, ne kadar zalimliğiyle bilinen paşa, gayri Türk devşirme varsa vilayetlere yönetici olarak atamıştır. Yani beylerin isyanının özünde de sınıfsallık vardır.

İlk büyük isyan Karayazıcı olarak bilinen Abdülhalim Bey'in önderliğindedir. "Sipahi kodamanlarını, yeniçeri azmanlarını ve bunlara dayanan ve halka zulmeden ajanlarını cezalandıracağız"

diyen Celali yerel ayaklanmalarını araştırmakla görevli Hüseyin Paşa da raporunda beylerin, Osmanlı memurlarının zulmn anlatınca görevden alınır ve tutuklanır. Bozuk düzenin bürokrasi ile düzeleceği yanılığındadır. Hüseyin Paşa Amasya kalesinden kaçmayı başarır ve Karayazıcı'ya katılır. Urfa Kalesi'nde 1,5 yıl süren çarpışmalardan sonra Karayazıcı mecbur kalarak Osmanlı ile anlaşarak Hüseyin Paşa'yı teslim eder, ama kendisi kaleden çıkar Sivas, Canik dağlarında savaşmaya devam eder, eceliyle ölür.

Rahip Grigor'un, Celali nderi Karayazıcı ve çetesinin halka yaklaşımını anlattığı aşağıdaki anlatımda görülmektedir ki, ayaklananlar en yoksullardır:

“Asiler önceleri kendileri ve hayvanları için lazım olan yiyeceklerden başka bir şey gaspetmiyor, talan ve tahribat yapmıyorlardı. orum'a gelerek kışlayan asiler, fenalık yapmaktan ve savaşmaktan çekiniyorlardı. Bazı Bayburtlu Ermeni tacirler, İstanbul'dan dönerlerken Karayazıcı'nın ve adamlarının nnden geçmişler. Fakat onlar dilenciler gibi yolun üzerine mendiller sererek tatlılıkla sadaka istemişlerdir. Asiler fena bir söz söylemek şöyle dursun, bilakis teşekkür etmişlerdir.”

Karayazıcı ile başlayan isyan siyasal amaçlarından, dzenliliğinden sapmış ve çeteleşme, yer yer halka zarar veren bir niteliğe dönüşmüştür. Buna rağmen yoksulların isyana katılım nedeni değişmez.

Karayazıcı'dan sonra başa geçen Deli Hasan'ın devlet yanına geçer. Sonra Kalenderoğlu ayaklanması başlar. Bunun da bastırılmasıyla Sadrazamlıktan azledilen Canbuladoğlu ayaklanması gelişerek Anadolu'nun güneyini kaplar. Kuyucu Murat Paşa'ya yenilirler ve 26.000 kişinin kafası kesilir. Tımarlı bir Sipahi olan Cennetoğlu ise 1625 yılında Osmanlı zulmüne karşı birleşen yoksul Türk halkının başına geçer. Ancak o da bastırıldı. Ardından Kara Haydaroğlu önderliğinde ayaklanma sürer. Onun da yenilgisinden sonra yakın adamı Katircioğlu bir süre daha isyanı sürdürür.

Celali ayaklanmaları horlanan, aşağılanan ve kat kat sömürünün altında ezilen Türk halk ayaklanmalarıdır. Özünde zulme ve sömürüye karşı bir başkaldırı vardır. Ama aynı zamanda devlet yönetimindeki Türk olmayan devşirmelere karşı oluşu yanıyla milli bir niteliği de barındırmaktadır. Osmanlı 20 yıl süren ayaklanmalarla, kimi zaman uzlaşma yoluyla, kimi zaman vaatlerle,

ayaklanma önderlerini sistem içine alarak ve Kuyucu Murat Paşa'nınki başta olmak üzere katliamlarıyla ancak 1611 yılında başedebildi. Ancak Anadolu halkının kendisine önderlik eden, isteklerine sahip çıkan olduğunda onun peşinden onlarca kez isyan edecek, onlarca kez ölecek isyan geleneğine sahip olduğu bir kez daha tarihe kaydedildi.

Celaliler diyor ki: Zulüm var oldukça direnenler olacaktır. Ne Celaliler ne de Cepheliler bitmez. Onlar öldürdükçe biz yeniden doğacağız, çoğalacağız... Tarih, zulmedenleri ve zulme boyun eğmeyenleri hep yazacak.

İSYANCILARDAN DEVİRİMCİLERE MİRASDIR

Anadolu'nun isyanlar tarihinden besleniyoruz. Köklerimiz bu topraklardadır. Savunduğumuz değerler, kültürümüz bu topraklardan alır gücünü. İsyanların, yasaklı tarihin içinden süzülüp gelebilen belgeleri devrimciler için derstir:

ADALET ANLAYIŞI; Halk ayaklanmalarının en belirgin özelliklerindedir. Zalime karşı acımasızdır Anadolu halkı, mazluma karşı ise elinde güç olsa da zor kullanmaz. Bu adalet anlayışı şimdi devrimcilerin elindedir. Beyni emperyalistlere endeksli olanların, Anadolu tarihine, sırtlarını dönenler bunu anlayamaz.

YOLUNDAN DÖNMEMEK; Yoksul halka önderlik edenlerin tümünün ortak özelliğidir.

İdam sehparında, zorba kılıcı önünde boyun eğmeyerek düşüncelerini savunmakta ifadesini bulur. Tıpkı kuşatmalarda, Ulucanlar'da, 19 Aralık'da olduğu gibi.

ADALET VE EKMEK TALEBİ; Bin yıldır halkın özlemidir. Bu nedenle onlarca kez yenilgilere uğrasa da, akan kan deryaları tutsa da isyandan vazgeçmez. İsyan zulme karşı adalet içindir, isyan sömürüye karşı ekmek içindir. Adalet ve ekmek savaşının bayrağı bugün devrimcilerin ellerinde dalgalanıyor.

PROPAGANDA VE SABIRLA ÖRGÜTLEME; Özellikle Bedrettin, Baba İshak, Şah Kulu gibi ayaklanmalarda öne çıkan yanlardır.

Propaganda basittir, ama halk için yakıcı gerçekleri dile getirir. Örgütleme, bunun üzerinde şekillenir.

HALKA GÜVEN; Celali ayaklanmalarında halk ordusu profesyonel askerlerden oluşmaz. Tam tersine bu ayaklanmalarda yer alanların büyük kısmı köylüdür. Hayatı toprağında geçmiştir. Savaş günü gelmeden kendilerini eğitmişlerdir. Ayaklanmaları yönetenler özellikle bu yöne ağırlık vermiştir. Bunlardan bir şey olmaz dememiş tam tersine onları güvenip onlardan güven almışlardır.

DÜŞMANI YOK ETME İSTEĞİ; Celaliler ayaklanmalarının ana hedefi olarak düşmanı yok etmeyi koymuşlardır. Bunun için başkente yürümüşler, kendilerinden kat bet kat güçlü ordulara karşı savaşmışlardır. Onlar küçük zaferlerle yetinmemişlerdir.

İKTİDAR BİLİNCİ; Her ayaklanmanın en önemli amacı iktidar hedefli olmasıdır. İktidarı halkı ezen egemenlerin elinden alıp yoksul halka vermek için savaşa girişmişlerdir.

DÜZENLE UZLAŞMAMA; Ayaklanmalar da düşmanla uzlaşma yoluna gitmemişlerdir. Uzlaşanlar ise hainler olarak anılmıştır. Uzlaşmak demek sömürüye boyun eğmek, haksızlığı kabullenmek demektir. Bu nedenle onlar ölümlü göze almış ama düşmanla uzlaşmayı kabul etmemişlerdir.

OSMANLI'DAN OLİGARŞİYE MİRASDIR

Bugünkü iktidarların halka, muhaliflere karşı politikalarının birçoğunun köklerini Osmanlı'nın yoksul halkın ayaklanmasına karşı tavırlarında görebiliriz.

KATLİAMCILIK; İlk başta gelendir. Osmanlı'da yoksula uygulanan katliam, bugün de halkın taleplerine verilen cevaptır.

Halkı isyan ettiren nedenlere çözüm bulmak yerine daha ağır baskı ve zulüm, bu miraslardan biridir. "Her isyanın bastırılmasından sonra Osmanlı, işbu hastalığa şifa verebilecek idari ve mali ıslahat işine kesin-

likle girişmiyor, savaşlarda katliama uğratılmış bölgelerin ekonomik kalkınmasına yan gözle bile bakmıyor, aksine, nispetleri aynen bırakılıyor, hatta artırılıyor ve ölmüşlerin, kayıp ve kaçakları de, 'müşterek sorumluluk' adına orada kalmış olanlara yükleniyor!" Böyle bir sistemde de doğal olarak, "yeni ihtilallerin patlaması ve öncekilere iştirak etmeyenlerin de bunlara katılmak için bütün nedenler yerli yerinde duruyordu."

Bugün oligarşi de aynısını yapıyor. Halk, ağız dedikçe IMF yasalarını daha pervasız dayatıyor, halk adalet istedikçe baskı yasaları çıkarıyor. Aç bırakıyor, sonra "sosyal patlama tedbirlerini aldık" diye polisiyle, ordusuyla, mahkemeleriyle tedbir alıyor. Sistem öyle güçsüzdür ki, Osmanlı'da "Ayaklanana hak verirsem, cesaretlendirmiş olurum" anlayışı, bugün meydanları dolduran halkın hiçbir talebini dikkate almama, ölüme yatarak hak ve özgürlük mücadelesi verenlerin sesini boğmada ifadesini buluyor. Tüm pislikleri ayyuka çıkmış kendi bakanlarını bile "kelle vermezük" anlayışıyla değiştiriyor.

ZULME GEREKÇE YARATMAK İÇİN DEMAGOJİ VE

YALAN; Osmanlı sömürüye, zulmüne son vermek yerine her isyana "eşkıyalık" deyip çıkıyor, böylece uygulayacağı zulüm meşrulaşmış oluyordu. Oligarşi de bağımsızlık, özgürlük, ekmek, adalet isteyene "terörist" deyip katlediyor, hapsediyor.

İNANÇLARIN BASKI ALTINDA TUTULMASI DA BİR

BAŞKA MİRASTIR; Sünni devlet geleneğindeki Osmanlı tarihi, Alevi halkın kıyım ve kırım tarihidir. Tüm yalanlarına, sahtekârlıklarına rağmen bugün de farklı değildir. Kıyımların, baskının şekli değişmiştir sadece.

HİLE, OYUN, ENTRİKA, ALDATMA ise "Osmanlı" demenin başka bir adı olarak bilinir. Oligarşi de bu mirastan yeterince pay almıştır. Bugünün Türkiye'sinde onbinlerce örnekte görülür bu.

PATRONA HALİL İSYANI

Açlık ve sefaletten bunalan İstanbul halkı Osmanlı'nın gününü gün ettiği Sadabat Köşklerini taşıyınca korkuya kapılan padişah III. Ahmet vezirine emreder;

"Benim vezirim.

Çuhadarlardan ve sayirlerden beş on adem tebdil edüp Sarayı Humayun etrafında olan yerler ve bayırlar üzerinde bulunan evlere gezdirüb avrat ve uşaklardan ve erkeklerden gözleri kestikleri ademlere, atılan taşın sohbeti yolu sözleri ile sual derek ve bazı korkutucu sözler ile konuşulursa, belki bir söz alalar, yolu hatırıma geldi. Faideden hali değildir. Bir güzelce gezsınler, bakalım ne cevap alırlar. "*

(Aktaran; Türk Halk Eylemleri ve Devrimler Çetin Yetkin Ümit

Yay. Ankara 1996 syf.213)

Patrona Halil Önderliğinde başlayan ayaklanmanın üç gün içinde o köşklerin hepsini yıkıp yerle bir edeceği 1730 yılında daha 4 vardır... Ama bu yıllar boyunca Osmanlı'nın ajanları da, zindanları da, katliamları da, oyunları da ayak sesleri duyulan bu fırtınayı dindirmeye, durdurmaya yetmez.

Osmanlı saray tarihçilerinin bile halkın " zulmü cevrenden perişan olduğunu..." itiraf ettiği bir dönemdir Lale Devri. Her şeyin fiyatı olağanüstü artmış, yiyecek sıkıntısı başgöstermiştir. Dönemin şairlerinden Taib, halkın kömürün tozunu bulsa sürme diye gözüne çekeveğini, kahve yerine nohut kavrulup içildiğini yazar. Halkın durumuna aldırmayan Osmanlı ise artan masraflarını karşılamak için halkın sırtına vergi üstüne vergi yükler. 1730 yılında sarayın İran'a yeni bir sefere karar verip ordugâhtan yer kiralamak bahanesiyle esnaftan 3. 168. 000 akçe toplaması, esnafın dükkânını tezgâhını kapatarak sefer giderlerini karşılamak zorunda kalması bardağı taşıran son damla olur...

Devir halk için açlık, Osmanlı içinse Lale Devri' dir. Lale çiçeği güzelliğiyle, zarafeti, asaleti ile Osmanlı'nın lüks ve şatafat içindeki yaşamının, üzerlerine mum dikilmiş kaplumbağların ışıltısında geceler boyu kıvranırken diğer yanda 839 çeşit lale yetiştirilmiş, lale karaborsacılığı başlamış, Serşukufecilik (başçiçekçilik) en önemli devlet görevlerinden biri haline gelmiştir. Ve bu tablonun baş sorumlularından vezir Damat İbrahim Paşa " halkı aldatacak şey lazımdır deyu " (age syf; 209) İstanbul'un çeşitli semtlerinde dolaplar, beşikler, atlı karıncalar ve salıncıklar kurdurtmuştur ki baldırıçıplaklar eğlensin, açlığını ve Osmanlı'ya kinini unutsun...

Lale Devri aynı zamanda Batılılaşma adına Batılı taklitçiliğinin de başladığı dönemdir. Padişah III. Ahmet'in elçi olarak Fransa'ya gönderdiği Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi Sefaretnamesinin en geniş ve ayrıntılı bölümü Fransız saraylarına, saraydaki yaşam biçimine, bahçelerinin düzenlemelerine ayırır. Kadınlarının giyim biçimine kadar hiçbir detayı atlamadan anlatır. Sadabat köşkleri, lale bahçeleri, Halk, açlık ve yoksulluğundan Osmanlı'yı sorumlu tutar. Osmanlı'nın zevk ve sefa içindeki asalak yaşantısını, bu yaşamla birarada yürüyen Batı taklitçiliğini ve dinin gereklerini yerine getirmesini sorumlu tutar. Burjuva tarihçilerin tamamen sınıfsal temellere dayanan bu ayaklanmayı, halkın dine sarılmasını öne çıkartarak " gerici ", " irticacı " diye karalamaları içeriğini boşaltma çabasından başka bir şey değildir.

Ve İstanbul 28 Eylül 1730'da Patrona Halil Önderliğinde Osmanlı'ya karşı ayaklanır.

Patrona Halil seyyar olarak eski giysi alım satım yapan bir yeniçeridir. Arnavutluk'un Horpeşte kasabasından İstanbul'a gelmiştir. Daha önce bulunduğu Patrona gemisinde de bir ayaklanmaya önderlik etmiştir, lakabı da oradan gelmektedir. Ayaklanmanın öteki ileri gelenleri de İstanbul'un esnaf ve zanaatkarlarıdır; " Oduncu Ahmet, Hacı Hüseyin, Manav İsmail, Cambaz Emir Musa, Turşucu İsmail..." (age syf. 214)

Ayaklanmayı ağır vergi ve pahalılık altında ezilen esnaf ve yoksullar çıkarmış, daha sonra yeniçeriler katılmış ve son ulema da destek vermiştir.

Zevk ve sefaya dalmış Osmanlı hazırlıksız yakalanır. Padişah ayaklananlarla başedilemeyeceğini anlayınca Sancak -ı Şerif (Kutsal sancak, peygamber sancağı) çıkartır ve bütün Müslümanları Patrona Halil Önderliğindeki isyancılara karşı din uğruna savaşmaya çağırır. Ama İstanbul halkı isyancıların yanında saf tutmuştur, bu çağrıya kimse uymaz. Dini kullanmanın fayda etmediğini gören Osmanlı, Sancak ı Şerif altında toplananlara yüklü miktarda para da vaat eder ama yine kimseyi bulamaz.

Ayaklanmanın başlıca talebi, halkın kanını, alın terini sömürerek lale bahçelerinde sefa süren asalak saray yöneticilerinden hesap sorulmasıdır. III. Ahmet tahttan indirilir. Ve Lale Devri'nin baş sorumlusu vezir Damat İbrahim Paşa ile diğer görevlilerin mallarına el konulur, çoğu ölümle cezalandırılır. İbrahim Paşa "... Henüz teslim-i can etmezden evvel malına sual eylediklerinde Hazinedarımda on iki bin kaselik zolota ve iki sandık altın ve yalıda dahi iki sandık altın ve derun-ı hazinemde mazmun olan taş odada bakırdan mebni on iki sandık altın vardır" (age. syf; 215) diyerek servetini teslim eder. Halkın sırtından altın biriktiren bu haramzadelerin tek kuruşuna dokunmadan makbuz karşılığı hazineye teslim eder isyancılar.

Saray tarihçilerinin " İpten kazıktan kurtulmuş baldırıçıplaklar " diye aşağıladığı ayaklanma önderlerinin ilk yaptığı işlerden biri de yağma ve talanı kesinkes yasaklamaları ve her kim olursa olsun yapanı cezalandıracaklarını açıklamalarıdır. Kendileri için hiçbir makam, mevki, ödül istememiş almamışlardır.

III. Ahmet'in yerine tahta geçen 1. Mahmut Patrona Halil ve adamlarını çağırıp isteklerini sorduğunda, halkı ezen vergilerin kaldırılmasını ve kamu topraklarının özel kişilere devredilmesine

son verilmesini isterler. Patrona Halil padişahla bu konuşmasında kendisi için hiçbir şey istemediğini ve hatta sonunda öldürüleceğini bildiğini de sözlerine ekler...

Haklıdır Patrona Halil. Osmanlı'yı ortadan kaldırmaya gücü ve koşulları elvermemiştir. Ve bilir ki, nice yenilmiş olursa olsun Osmanlı'da oyun bitmez. Onlar gibi mert, yiğit ve sözünün eri değildir Osmanlı...

Biraz da bu bilinçle Patrona Halil, her yaptığıyla, her söylediğiyle bu eyleme halk için, halk adına giriştiğini göstermeye çalışır. Örneğin kılıç olayı töreninde padişahın önünde sürdüğü atına ayakları çıplak biner. Zulme ve sömürüye isyan eden tüm baldırıçıplaklara bir selam gönderir asırlar öncesinden...

Ayaklanma önderleri resmi bir görev almamasına rağmen iktidar gücüne halk adına ortak olmuşlardır. Divan toplantılarına katılır, halkın çıkarlarını savunurlar. Bu durumdan çok rahatsız olan Osmanlı, yeniçeri ağası aracılığıyla Patrona Halil'e istediği yere çekilip gitmesi için 100.000 altın teklif eder ama geri çevrilir. Geriye tek yol kalır!

Ve 25 Kasım 1730' da Patrona Halil ve adamları ülke sorunlarının tartışıldığı bir divan toplantısı için saraya çağrılır. Önceden tuzak kurulmuş ve divanın toplanacağı odada dolapların içine silahlı adamlar yerleştirilmiştir. Burada ansızın baskına uğrayan ayaklanma önderleri katledilir.

Ama Osmanlı için Lale Devri de kapanmıştır artık. Halk için kelle koltukta isyan eden Patrona Halillerin çaldığı maya tutmuştur. Başkentinde, surlar ardında, kapıkullarının korunmasında saraylarda, köşklere günü gün edemeyecektir Osmanlı. İstanbul bir ayaklanmalar ve isyanlar şehrine dönüşecek, baldırıçıplaklar nice padişahların tacını tahtını yerle bir edecektir...

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Son günlerde işbirlikçiler Osmanlı'yı dilinden düşürmüyor. Osmanlı'nın ihtişamını, gücünü, sanatını, siyasetini, mimarisini, modasını yeniden keşfediyorlar. Meclis'te Osmanlı padişahlarını anıyor, peşpeşe dizilerini, romanlarını piyasaya sürüyorlar. Bugünün işbirlikçileri, dünün asalaklarına; halkın kanını emen, kursağındaki ekmeği çalarak saraylarda altınlar içinde yaşayan padişahlarına, vezirlerine özeniyor. Halk aşevlerinin, iftar çadırlarının önünde kuyruğa girerken onlar, milyonlar dökerek Lalelerle donatıyorlar İstanbul'u... Duvarlarla çevrili, korunaklı,

rezidanslarında, özel güvenlik ordularıyla sürdürdükleri bu Lale Devri hiç bitmeyecek sanıyorlar...

Oysa tarihin bize öğrettiği çıplak gerçek şudur ki, zulmün ve sömürünün olduğu yerde ayaklanmalar, isyanlar bitmez.

* Çuhadar; Ayak hizmetinde bulunan

AVŞARLAR

İskan Zulmü ve Avşarlar

Osmanlı imparatorluğu boyunduruğu altında yaşayan halklar, padişahların, beylerin sömürsüne, zulmüne karşı sayısız kez isyan etmiştir. Osmanlı, isyanları her defasında kanla bastırılmış olsa da; halklara boyun eğdirmeyi başaramamış, halkın direniş damarlarını kurutamamıştır.

Kuşaktan kuşağa aktarılan isyan geleneği, beyleri, paşaları, padişahları Osmanlı'nın yıkılışına kadar koltuklarında rahat oturtmamıştır. Osmanlı ömrünün son demlerini ya şarken, isyan geleneğinin sürdürücülerinden biri de Avşarlar olmuştur.

Avşarlar 24 Türkmen boyundan birisidir. 1865 yılına kadar konargöçer Avşar aşiretleri ağırlıklı olarak Çukurova bölgesinde yaşamışlardır. Diğer Türkmen aşiretleri gibi Avşarlar da birçok kere Osmanlı tarafından zorla iskan edilmek, yani yerleşik hayata geçirilmek istenmiştir. Ancak Avşarlar her defasında iskâna direnmiş ve Osmanlı ile büyük çatışmalara girmekten kaçınmamıştır. Avşar aşiretleri yüzyıllar boyunca göçebe ha-

yatı sürmüŖlerdir. İskanı kabul ederek yerleşik hayata geçmeleri demek yüzyıllarca süregelen yaşam biçimlerini, kültürlerini, gelenek ve göreneklerini bir anda baştan sona değiştirmeleri anlamına geliyordu. Belli bir yere bağlanmaları demek, binlerce hayvan besleyen bu halkın hayvancılığı bırakarak hiç anlamadıkları tarımla geçimlerini sağlamak zorunda kalmaları, yani hızla yoksullaşmaları, açlığa mahkum olmaları demektir. Ayrıca Avşarlar, yıllarca zulüm gördükleri Osmanlı'ya güvenmiyorlardı. Devletten uzak, güvende yaşamak isterlerdi. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Avşarlar padişahın iskan buyruğuna hiçbir vakit uymamış, emirlerine karşı "Ferman padişahınsa dağlar bizimdir" diyerek isyan etmiştir. Osmanlı, uyruklarını dinlemeyen Avşarlar üzerine çok kez asker göndermiştir. İsyanın bastırılmasından sonra, iskan adı altında Avşarları yurtları olan Çukurova'dan çok uzaklara sürgün etmiştir. Kimi zaman iskan bölgesi Halep dahi olmuştur. Ancak Avşarlar ne kadar uzağa sürgün edilseler de, bir süre sonra padişahın buyruğunu çiğneyerek, tekrar konargöçer yaşama dönmüş ve yurtları Toroslar'a geri gelmişlerdir. Osmanlı'nın göçebe Türkmenleri yerleşik hayata geçmeye zorlamasının çeşitli nedenleri vardı. Göçebe aşiretlerin elinde 10 bin baş ile 150 bin baş arasında değişen hayvan sürüleri vardı. Osmanlı bu sürüleri düzenli olarak vergiye bağlamak istiyordu. Ayrıca bu büyüklükte sürülerin hareketi Osmanlı'nın temel üretimi olan tarıma önemli zararlar veriyordu. Göçebe aşiretlerden, zayıflayan Osmanlı ordusuna asker sağlamak için de iskan en uygun yoldu. İskan için sayılan tüm gerekçelerin içinde iki tanesi hepsinden çok daha önemlidir.

Birincisi, 1860'tan sonra iskan politikasına hız verilmiştir. Bunun sebebi İngiliz emperyalizminin artan pamuk talebiydi. Amerika'da yaşanan iç savaş nedeniyle pamuk üretiminde düşüş meydana gelmişti.

İngilizler, Osmanlı padişahından, Çukurova bölgesinin tamamını tarıma açmasını ve o bölgede pamuk ekimi yapılmasını istiyordu. Bu da Çukurova bölgesinin Avşarlar'dan arındırılmasını gerektiriyordu. İkinci nedeni, Osmanlı İmparatorluğu'nun konar-göçer aşiretleri kontrol altına

alma isteğiydi.

Avşarlar Cepheliler'e Diyor ki: "Egemenler her daim kendi çıkarları için halkı oradan oraya sürmüş, evine malına canına göz dikmiştir. Evine sahip çıkanlara saldıranlar olacaksa, elbet direnenler de olacaktır. Halk konut hakkı için Kozanoğlu'nun etrafında nasıl toplandıysa, bugün de Cephelilerin öncülüğünde direnecektir manlı'nın çöküş yıllarıydı ve İmparatorluk, topraklarının birçok bölgesinde tam olarak hakimiyet sağlayamıyordu. Kimi halklara, bölgelere tavizler vermek, özerklikler tanımak zorunda kalmıştı. Osmanlı güç yitirdikçe kontrolü dışındaki kesimlerden daha fazla korkmaya başlamıştı. Avşarlar da korktuğu kesimlerin içinde yer alıyordu. Zapturapt yöntemi ise tarih boyunca hiç değişmemiştir, katliam, sürgün ve daha fazla zulüm. Avşarlar, devlet için başına buyruk yaşayan, tehlikeli bir halktı. Her zaman silahlı ve savaşa hazır durumdaydılar. Kimi Avşar aşiretlerinin silahlı gücü on binleri buluyordu. Dadaloğlu'nun da türkülerinde sıklıkla övgüler dizdiği Kozanoğulları öyle bir güçlenmişti ki çok büyük bir bölge olan Kozan(sis) bölgesini tamamen kontrolleri altına almışlardı. Komutanlar ve hatta Sadrazam dahi Kozanoğlu'nun izni olmadan Kozan'a giremiyordu. Padişah Abdüllaziz, Avşarları ve tüm konargöçer aşiretleri zapturapt altına almak ve iskanı gerçekleştirebilmek için "Fırkü-i İslahiyye" adında, dönemin en iyi silahlarıyla donatılmış, Osmanlı'nın en ünlü asker ve komutanlarından oluşan büyük bir ordu kurarak Derviş Paşa ve Ahmet Cevdet Paşa komutasına verdi. Derviş Paşa, elinde padişah fermanı, Fırka-i İslahiyye ile konargöçer aşiretlerin üzerine yürüdü. Padişah fermanında ;"bir elde merhamet ve aman fermanının dökülmesi istenilmez. Lakin serkeşlik edenin dahi terbiyesi kanunlar hükmündendir" denilmekteydi. Halka açıkça ya teslimiyet ya ölüm dayatılıyordu. Anadolu halkı bu sözleri ilk defa duymuyordu elbette. Bu ferman, sözün bittiği silahların konuşacağı yerdı ve öyle de oldu. Fırka-i İslahiyye gelene kadar Kozan'a devlet kuvvetleri giremiyordu. Osmanlı'nın Avşarları pazarlıkla teslim alma çabaları da boşa çıkmıştı. Avşarlar iskanı reddederek Kozanoğlu Yusuf Ağa'nın

önderliğinde ayaklandılar. Ayaklanmanın ilk taaruzunda Hacın, Feke ve Gürleşen bölgelerinin kontrollerini tekrardan ele geçirdiler. Fırka-i İslahiyye ile Avşarların büyük çarpışmaları oluyordu. Osmanlı, Kozanoğlu Yusuf Ağa'nın bileğini bir türlü bükemiyordu. Yöre halkını Yusuf Ağa'ya karşı kışkırtma çabaları da halkın "Biz Kozanoğulları'na tufeng atmamız" cevabıyla boşa çıkmıştı. Ancak, Osmanlı'da oyun bitmezdi, cenk meydanında yenemediği Kozanoğlu'nu bir hile ile ele geçirmenin yollarını arıyordu. Ve nihayetinde isteğine ulaştı Osmanlı. Misli Hasan Kahya adında bir hain tarafından Feke Köyü'nde çadırında uyurken yakalanır Kozanoğlu, oyuna getirilmiştir. Derviş Paşa'nın kuvvetlerine teslim ederler Kozanoğlu'nu. Askerlerin elinden bir kez kaçmayı başarsa da kaçarken vurulur ve yaralı halde idam edilir. Yusuf Ağa'nın ölümü isyanın da bozguna uğramasını beraberinde getirir. Avşarlar yenilgiyi sineye çekmezler. Kozanoğlu'nun katledilmesinden sonra sadece yas tutmamışlar, tekrar tekrar ayaklanmışlardır. Avşarlar'ın iskana karşı son ayaklanması 1877'de olmuştur. Fırka-i İslahiyye ile Kille Çayı ve Akdeğirmen arasında meydana gelen bu çarpışmada Avşarlar 75 ölü 200 yaralı vermiştir. Osmanlı, Avşarların ayaklanmalarını kanla bastırmış olsa da, onların isyan ateşi bugün yürekten yüreğe, isyankar sesleri Dadaloğlu'nun dizeleriyle dilden dile konup göçmeye devam ediyor.

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Halk hiçbir haksızlığa boyun eğmez. Avşarlar da kendilerine yapılan haksızlığa karşı Osmanlı güçlü, biz bir şey yapamayız demiştir. Tam haklı davaları için sonuna kadar savaşmaktan vazgeçmemişlerdir. Bugün de faşizm polisi, askeri gücü ile devasa bir ordudan oluşuyor. Ancak bu onları hiçbir zaman haklı çıkarmaz. İşte bu nedenle tıpkı Avşarlar gibi düşmanın gücü değil kimin haklı olduğu önemlidir deyip savaşmaya devam edeceğiz. Onların zaferleri gelip geçicidir. Halkını zaferi ise tek ve nihai olacaktır.

OSMANLI DÖNEMİNDE GENÇLİĞİN İLK ÖRGÜTLÜ TEPKİSİ;

"TALEBE-İ ULUM OLAYI"

YA DA SUHTE AYAKLANMASI

"Gençlik gelecektir" deriz, Çünkü toplumun en dinamik kesimini oluşturur gençlik Hesapsızdır, cesurdur, atılgandır... Her zaman haklı, meşru olanın yanındandır. Vatanın bağımsızlığı, halkların özgürlüğü için kanın canını vermekten sakınmaz. Egemenlerin korkulu rüyasıdır.

İşte bunun için durmaksızın saldırır egemenler gençliğe. Parasız eğiti istedi diye tutuklar, 19 ay tecrit hücrelerinde hapis yatırır. Gözaltına alır, işkence yapar, sokakta-meydan da olmasını istemez. "Burada çadır kuramazsınız" der. Elbette vatansever gençlik bu dayatmaları dinlemez. Haklı, meşru ve doğru olanı bedeller pahasına yapar...

Bu öyle bir hal alır ki; Çadırlar kurulur, polis saldırır ve defalarca gözaltına alınır gençlik. Aynı yerde 7-8 defa saldırıya uğranılsa da bıkmadan, usanmadan. Meşruluk bilinciyle direnip, yeniden-yeniden kurulur çadırlar...

GENÇLİĞİN İSTEĞİ NEDİR PEKİ?

Onlar; ülkemizde "füze kalkanı" kurulmasını istemeler. Haykırırlar "Füze Kalkanı Değil Demokratik Lise İstiyoruz" diye. Ve yine sıralarlar arkasına "Vatanımıza, halkımıza dair güzel olan ne varsa onu istiyoruz. İlede Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm!" derler...

Yeni değıldir elbette gençliğin bu direnişii. Anadolu tarihinde, Anadolu'da yaşanan ayaklanmaların, direnişlerin hepsinde genç kitle yerini almış, direnmiş savaşımış, katledilmiştir. Ve Kızıldere'den bugüne bağımsızlık, demokrasi ve Sosyalizm mücadelesinin en ön saflarındadır...

Osmanlı döneminde önemli bir gençlik eylemi olmuştur. Bu da "Talebe-i Ulum olayı" olarak tarihe geçen bir gençlik eylemidir. Sömürücü bir sistemi devirmek için olmasa da, gençliğin isteyince isyan yolunun seçip mücadeleye atıldığında haklarını kazana bileceğine ilişkin tarihimizdeki önemli olaylardan biridir. Ve ülkemizde yaşanmış olması nedeniyle de önemlidir.

GENÇLİK HAKLARININ GASPEDİLMESİNE SESSİZ KALMIYOR, ÖRGÜTLENİYOR...

Osmanlı padişahları ve bilcümle egemenleri, sarayın şatafatlı köşelerinde gününü gün ederken, halk yoksulluk cenderesinde boğuluyordu. 1874 yılında açlık, yoksulluk Anadolu'da alabildiğine yükselmişti. 1876 yılında Anadolu'yu dolaşmış olan İngiliz yüzbaşısı Fred Burnaby, 187374 yılları içinde süren kıtlık nedeniyle 18 bin kişinin (o günkü nüfusun azlığı da hesaba karılsa büyük bir rakamdır. Nüfus 40 milyon, binde bir kişi...) açlıktan, 25 bin kişinin ise açlığın yol açtığı hastalık nedeniyle öldüğünü "Çocuklar sokak ortasında bırakılıp terk edilmişlerdi; hatta bazı ana-babaları kundaktaki çocuklarını yemeler gibi olaylar gün ışığına çıkarılmıştır." diyerek bildiriyordu... (Aktaran: Çetin Yetkin, İktidara Karşı Türk Direnişleri ve Devrimleri, Cilt 2, syf: 608)

Dönemin gazetesi olan Basiret'in 24 Mayıs 1874 tarihinde çıkan sayısının da ise, halkın açlıktan ağaç kabukları, ot kökleri, otları ve hayvan leşlerini yediklerini yazıyordu. 29 Şubat 1875 tarihinde Levant Herald isimli gazete de, Osmanlı egemenliği altında yaşayan halkın, hayvan leşi yemeye mahkum olmasını şu sözlerle anlatıyordu;

"(...) başka bir yerde ise açlıktan kıvranan halk, çürümeye

başlayan bir deve leşini yemeye başlayınca, yetkililer bunu engellemek için leşi gizlice gömdürmüşler, ancak aç insanlar leşin gömülü olduğu yeri saptayarak çıkarıp yine yemişlerdir..." (age, syf.608)

Bu gün yoksul halkımızın çöplerden ekmek, yiyecek toplamasını, aşevlerinde karnını doyurup, hatta çoğu zaman (adına "beslenme yetersizliği" diyerek halkla alay etseler de) 2.5 aylık Kübra bebek gibi açlıktan öldürülmesini düşünerek, dünle-bugünün arasında pek fark yoktur. Tek fark sömürünün niteliğidir. Dün, merkezi-feodal Osmanlı egemenleri sömürüyordu, bu gün işbirlikçi-tekelci burjuvazi (emperyalizm ve oligarşi bloğu) ile sürmektedir sömürü

İşte, Osmanlı döneminde halkın yaşadığı koşullar hemen her dönem böyledir...

26 Ağustos 1875'te 2. kes sadrazam olan Mehmet Nedim Paşa, "Rus yanlısı" olarak ün yapmıştı. Hatta bu nedenle ismi çoğu yerde "Nedimof" olarak anılıyordu.

Diğer yandan yolsuzluk yapıyor, kendisini eleştirenleri görevden alıyor, ya da çok uzaklara sürgüne gönderiyordu...

Bu dönemde halkın, açlığa, yoksulluğa ve tüm saray çevresine karşı memnuniyetsizliği artar. Tam da bu süreçte başka bir şey daha olmuş, 9 Mayıs 1876 tarihli kararla basına sansür uygulanmaya başlanmıştı... Bundan böyle basın, hükümet işlerinden, ülke sorunlarından, halkın açlığından, yoksulluğundan, memnuniyetsizliğinden bahsedemeyecekti!

Tıpkı bugün olduğu gibi "ekonominin iyiye gittiği, krizlerin teğet bile geçmediği, halkın her şeyden memnun olduğu açlığın-yoksulluğun, zulmün olmadığı"yı söyleyen bir basın yaratmak istiyordu Osmanlı egemenleri...

Diğer yandan bir gelişme de, medrese öğrencilerini ilgilendiren durumdur...

1876 tarihinde hükümet çok sayıda vâkıfa el koyar. Bu vakıflar medrese öğrencileri için oldukça önemlidir. Zira öğrencilerin birçok gideri, okul için ihtiyaçlar bu vakıflar aracılığıyla karıştığından, medrese öğrenciler çok zor durumda kalmışlardır. Bu durum eğitimin daha zor ve paralı olmasını da beraberinde getirecektir...

Bu uygulama karşısında medrese öğrencileri (suhteler) boş durmayıp,

hızla örgütlenir. Gençlik her zaman örgütlenmek ve haklarını korumak için mücadele etme potansiyelini bünyesinde taşıdığı için eyleme geçmede biran olsun duraksamazlar...

Gerek halkın yoksulluğu, açlığı ve basın üzerindeki yoğun sansür, gerek ise vakıflara el konulup öğrencilerin zor durumda bırakılması, bardağı taşran son damla olur...

Ve 10 Mayıs 1876 günü, medrese öğrencileri ayaklanıp, eyleme geçer... Öğrenciler, İstanbul-Fatih Camiinde toplanır. Aralarında (kendi çıkarları için olsa da) Ulemalar ve halktan insanlar da vardır. Gürül gürül akan kalabalık, sesleriyle meydanı inletirler. Osmanlı zaptiyeleri bile karşılarında duramaz, Öğrenciler yürüdükçe kalabalık artar... Kalabalıktan oluşan sesler bir çığ gibi büyür...

Fatih camiinden yürüyerek Süleymaniye Camiine gelirler. Buradaki açıklama da; öğrenciler, şeyhülislamı ve kimi Osmanlı egemenlerini istemediklerini açıklarlar. Bu arada kimi öğrencilerde aralarında anlaşarak Mahmut Nedim Paşa'yı yakalayıp öldürmeye karar verirler. Fakat Paşa uyanık davranarak hızla kaçır...

Gençliğin bu kitlesele yürüyüşü ve devam eden girişimler Osmanlı egemenlerini korkutur. Ve kimi iktidar için değişiklikler yapmak zorunda kalırlar. Bazı Osmanlı görevlileri değiştirilerek, yerlerine yeniler getirilir...

Padişah Abdülaziz tahtta oturmaya devam etse de, bu durum uzun sürmez. İktidar içi kavga da 30 Mayıs 1876 yılında tahttan indirilip, yerine V.Murat daha sonra da II. Abdülhamit geçer...

Böylelikle medrese öğrencilerinin başlattığı eylem ve devamında yaşanan olaylar Osmanlı'yı sarsar...

Medrese öğrencilerinin bu eylemi önemlidir. Zira eylemin özünde Osmanlı'nın ardan sömürü ve zulmüne bir tepki vardır... Bu sömürü ve zulmü birebir kendi yaşamlarında görmeleri vardır...

Kuşkusuz bu tepkinin farklı noktalara dönüşmesini düşünmek devamında iktidarın (Osmanlı'nın) yıkılmasını beklemek gerçekçi olmazdı... Çünkü medrese öğrencilerinde alternatif başka bir sistem bilinci, ideali henüz yoktu, aldıkları eğitimin niteli de bilinmektedir.

Fakat kendi çağlarına göre onlar gençliğin atılğan güçlü yanını açığa çıkarmış, Osmanlı'nın sömürsü ve zulmüne tepki göstermişlerdir. Ki, peşine bir sömürücü bir başka sömürücüye iktidarı bıraksa da gençliğin örgütlenerek her şeyi başarabileceğine örnek olmuşlardır. Bu yanıyla Anadolu tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Anadolu haklarının tarihinde gençliğin önyak olduğu isyanlardan, örgütlü tepkilerden bir ve en önemlisidir Suhte Ayaklanması veya "Talebe-i Ulum Olayı denilen eylemi..."

Bugünün gençliği Dev-Gençlileri ise daha sağlama bir temel üzerindedir. Dev-Gençliler, tarihten oldukları güç ile M-L'nin yol göstericiliğe ve umudun önderliğinde mücadele etmektedirler... Bu mücadele sadece basit bir iktidar değişikliği için değildir. Yen bir toplumun, sosyalist toplumun kurulması amaçlıdır. Bunun için dün olduğu gibi, bugün de gençliğe çok iş düşmektedir.

Ve Dev-Gençliler, Anadolu tarihinden aldıkları güç ile bunu başaracaklardır...

Dün nasıl Suhteler örgütlenip yürüdüğünde saraylar-saltanatlar sarsılıyor ise, bugün de Dev-Gençliler ülkenin dört bir yanında yürüdüğünde, direnişe geçtiğinde egemenlerin rahat koltukları sallanmaktadır...

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Gençlik tarihin her döneminde ayaklanmaların motor gücü olmuştur. Saftır, temizdir ve haksızlığa karşı hep isyan halindedir. Her kavganın en önde gidenidir. O nedenle gençlik bugün de Dev-Genç saflarında örgütleniyor. Ülkemiz devrim tarihinde önemli bir yere sahiptir ve öyle de kalmaya devam edecektir.

Gençlik kısa sürede örgütlenebilir. Haklı talepler karşısında bedel ödemekten çekinmez. Dinamik ve atılgandır. Ancak Suhte ayaklanmasında düzeni değiştirecek bilinçten yoksundular. Bugün ise çok büyük bir mirasa sahiptir gençlik. O miras üzerinden doğru hedefe yani devrime kanalize edilginde en hızlı adımlarla ilerleyecektir. İşte bu nedenle gençlik olmadan devrim olmaz diyoruz.

VERGİ AYAKLANMALARI (1906-1908)

1900'lü yılların başıdır. Halk yoksulluktan kırılır, göç yollarına düşerken Osmanlı yönetimi, iki yeni vergi daha alınacağını duyurur.

Vergilerden biri, herkesten alınacağı duyurulan “Şahsi Vergi”, diğeri ise hayvanı olanlardan alınacak “Hayvanat-ı Ehliye Rusumu” adlı vergidir. Zaten canı burnunda olan halkın hoşnutsuzluğu bu vergilerle birlikte açık tepkilere dönüştü. Kastamonu, Erzurum, Sinop, Diyarbakır, Samsun, Trabzon, Van, Bitlis, İzmir illerinde halk ayaklanmaları başladı. Özellikle tepki duyulan Şahsi Vergi'dir.

Çünkü bu vergide hiç kimsenin maddi durumu, geliri hesaba

katılmayacak, herkes aynı miktarı ödeyecek diye buyrulmuştur. Verginin asıl yükü yoksullara düşecek, zenginler ise gelirleri açısından hiç bir önemi olmayan küçük bir miktar ödeyecektir. Yeni vergilere ilk tepki Kastamonu halkından gelir.

KASTAMONU AYAKLANMASI;

Halk ağır vergiler altında ezilirken kentin yüksek rütbeli devlet memurları vergiden muaf tutulmuştur. Tepki ilk olarak bu noktada açığa çıkar. Kastamonuluların en çok tepki duyduğu kişi validir. Vali Enis Paşa'nın yönetiminde rüşvet, yolsuzluk, toplanan paraların kişisel çıkarlar için harcanması almış başını gidiyordu. 1906'nın Ocak ayında yapılan Belediye seçimleri halkın tepkisini göstermesine vesile olur. Kastamonu halkı seçimleri boykot eder. Halk, seçimlere katılmadığı gibi, valinin tüm şahsi vergileri ödeyecek kadar zengin olduğunu, kent halkından değil validen vergi alınması gerektiğini söylemektedir. Vergilerin kaldırılması taleplerini bir dilekçe ile İstanbul'daki merkezi hükümete bildirirler, fakat cevap alamazlar. Bunun üzerine 21 Ocak'ta, Vilayet Konağının önünde bir gösteri yaparak, telgrafhaneye yürüyüp burayı işgal ettiler. 500 kişiyle başlayan işgal, akşam saatlerinde dört bin kişi olmuştur. Kastamonu'da yaşayan Müslüman, Ermeni, Rum her kesimin katıldığı işgal günlerce sürer.31 Ocak'ta "ek vergilerin kaldırılması, Vali ve Defterdarın görevden alınması" için gösteri yapılır. Esnaf destek için işyerlerini kapatır. Vali ayaklanmayı bastırmak için Ali Rıza Paşa'yı görevlendirmek istese de ret cevabını alır. Ali Rıza Paşa askerinin halka karşı zor kullanmayacağını belirtir. Çaresiz kalan vali kentin ileri gelenlerini, Şeyhleri, Müftüleri arabulucu olarak gönderir. Fakat halk onları da rehin alarak valinin görevden alınması için Sultan'a dilekçe yazmalarını sağlar.

1 Şubat'ta İstanbul hükümeti, ayaklanmaların diğer illere de yayılacağı korkusuyla geri adım atarak valiyi görevden almak zorunda kalır. Çünkü Sinop'ta da halk vergilere karşı çıkıp, telgrafhaneyi işgal etmiş, Kaymakamı zorla bir gemiye bindirerek, şehir dışına çıkarmıştır. Kastamonu ayaklanması biterken, bu defa Erzurum halkı aynı taleplerle ayaklanmıştır.

ERZURUM AYAKLANMASI;

Burada da halk, Vali Nazım Paşa'nın vergileri kişisel

ıkarlarına harcamasına tepki duyuyordu. Bir de “Şahsi Vergi” ve “Hayvanat-ı Ehliye Rusumu” vergileri çıkarılınca tepki doruğa ulaştı. Erzurum halkının geleneksel yöntemi olan “Mazhar-ı Umumi” yapılarak, 18 ve 70 yaş arası bütün erkekler vergilerin iptal edilmesini isteyen bir dilekçe hazırlayıp imzalarlar. İmza defterleri valiye götürülür. Olumlu bir cevap alamayan halk İttihat Ve Terakki Cemiyeti'nin desteğiyle örgütlenip, 13 Mart'ta Telgrafhane'yi işgal etti.

28 Mart'ta okullar kapanmış, dükkanlar kapatılmış, memurlar görevlerinin başına geçmeyi reddetmişlerdir. “Can verenler” adlı bir örgüt, valinin, sarayla görüşmesini engellemek için özel telgraf hattını keserek, valiye gözaltına aldı. Saray ayaklanmanın geliştiğini görüp, ayaklanmayı bastırmak için Erzincan ordu komutanı Mehmet Zeki Paşa'yı görevlendirdi. Zeki Paşa bu görevi reddedince, hükümet çaresiz kalıp Erzurum Valisi Nazım Paşa'yı görevden aldı.

Halk bir zafer kazanmıştı ama bununla yetinmedi. Çünkü Vali değiştirilmış ama henüz yeni vergiler kaldırılmamıştır. Tepkiler devam etti.

Yeni vali olan Mehmet Ata Bey 3 Mayıs'ta Erzurum'a gelince, bazı rüşvetçi memurları görevden alarak halkı yatıştırabileceğini düşündü. Bu memurları görevden aldıktan sonra halktan vergilerin toplanması için emir verdi. Ve ayaklanmaya katılanlar için soruşturma başlattı. Fakat Erzurum'a yakın olan Bayburt, Narman ve Hasankeyf, Bitlis, Sivas, Giresun, Trabzon, Samsun gibi yerlerde de ayaklanmalar olduğu için pratikte bir Şey yapamadı. 1906 21 Ekim'inde halk tekrar vergilerin kaldırılması talebiyle Valiye gitti. İsteklerinin reddedilmesi üzerine bir gösteri yaptılar. Jandarma gösteriye müdahale edip, halkın üzerine ateş açtı. Birçok Şehit veren halk, Őiddete karşı Jandarma komutanı ve saldıranlardan bir kısmını yakalayarak cezalandırdı. 22 Ekim'de İstanbul'dan Mart'taki ayaklanmanın önderlerinin tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi için emir geldi. Vali bunun üzerine 60 kişiyi tutuklattı. Tutuklananlar arasında “Can Verenler” rgtnn nderi Durak Bey ve Erzurum müftüsü de vardır.

Ayaklanmanın nderlerinden Hacı Akif AĞa'yı tutuklamaya giden askerler ise direnişle karşılaştı. Direniş hemen yayıldı. Halk tutuklananların serbest bırakılması talebiyle sabah Vilayet Konağını kuşattı. Can korkusuna düşen vali, srgndekilerin geri getirilmesi için emir vermek zorunda kaldı. Srgndekiler Erzurum'a döndüler. Vali görevden alındı. Bir süre sonra yeniden

tutuklamaların, sürgünlerin gündeme gelmesiyle 5 Mart'tan 22 Mart'a kadar sürecek olan gösteriler başladı. İstanbul hükümeti halkın kararlılığını görünce sürgüne gönderilenlerin geri dönmesini sağlayacak Genel Af ilan etmek zorunda kaldı. 25 Mart'ta da vergiler tümüyle kaldırıldı.

TRABZON AYAKLANMASI;

Erzurum direnişinden cesaret alan Trabzon halkı 1906 Eylül-Ekim-Kasım boyunca gösteriler yaptı, yer yer çatışmalar çıktı. Kastamonu ve Erzurum'dakine benzer gelişmeler burada da yaşandı. Sürgünler oldu, Şubat'ta vali değişti.

VAN AYAKLANMASI;

Van valisi Ali Bey Şubat ayında (1907) göreve başlar başlamaz, vergilerin toplanmasını ister. Van müslüman nüfusun azınlıkta olduğu bir ildi. Ermenilerin bir hayli yoğun olduğu bu ilde Ermeni Devrimci Federasyonu, örgütlü bir güç oluşturmayı başarmıştı. İttihat ve Terakki cemiyeti ile bu örgüt ortak eylemler yapmaya başladı. Van Valisi askeri kuvvetleri İttihatçıların üzerine yolladı. İttihatçılar iki gün boyunca jandarmalarla çatıştı.

Bu ayaklanmalar Anadolu'nun birçok yerinde birbirinden bağımsız ama birbirinden güç alan bir şekilde yaşandı. 1906'da vergilere karşı başlayan ayaklanmalar, gün geçtikçe siyasallaşıp, Sultan Abdülhamit mutlakiyetçi rejiminin yıkılıp yerine meşrutiyetin getirilmesinin, 1908'de seçimler yolu ile kurulacak temsili bir meclisin, anayasal düzenlemelerin önünü açtı.

AYAKLANMADAN BİZE MİRAS KALAN;

Onlar saraylarda otursun, günlerini gün etsin, yoksul halk ise tüm yıl çalışıp emeğini, alınterini onların sofralarına döksün... Elbette böylesine bir adaletsizlik kabul edilemez. İşte bu nedenle Anadolu'da halkımız ayaklanmıştı. Mesele sadece vergi meselesi değildir. Yaşanan büyük adaletsizliktir. Bugün de halkımızın sırtına en ağır vergiler yükleniyor. Halk çalışıyor, üretiyor o saraylarda oturan asalaktar tüketiyor. İşte kabul edilemeyen budur. Bu haksızlık bitinciye kadar halkın kavgasında bitmeyecektir.

1908 GREVLERİ

Özellikle yabancı sermayeye karşı gelişen 1908 grev dalgasının yerli ve yabancı sermaye çevresinde yarattığı şaşkınlık ve huzursuzluk, o güne kadar sürekli küçümsemiş ve çalışanlar arasında ikinci sınıf işçi olarak kabul edilmiş müslüman tebaadan işçilerin de grevlere kitlesel katılımıyla perçinlenince, yabancı ve yerli sermayeyi korumanın ve devleti kurtarmanın yolu bir kez daha yasakçılıkta aranacaktı.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde '1908 grevleri' olarak bilinen işçi grev ve eylemleri II. Meşrutiyet'in ilanını izleyen ilk özgürlük günlerinde İstanbul ve Selanik'ten başlayarak imparatorluğun başka bölgelerine de dalga dalga yayıldı. Ağustos'un başlarında ülkenin dört bir yanında grev haberleri gelmeye başladı... Ağustos'un ilk yarısında Dersaadet liman, Paşabahçe Şişe Cam, İzmir liman, İzmir jarmado halı fabrikası, İncir kutu imalathanesi, İstanbul tramvay, Samsun tütün ticarethaneleri işçileri, İstanbul gazete mürettipleri... Grevdeydiler... 15 Ağustos tarihli gazeteler

aralıklı olarak aylarca sürececek büyük demiryolu grevlerini haber veriyorlardı. Anadolu-Bağdat demiryolu işçileri, İstanbul ve İzmir tramvay şirketleri işçileri, Şark Demiryolları Kumpanyası, Sirkeci Şimendifer fabrikası işçileri, Selanik-Dedeağaç demiryolu işçileri, Yedikule Şimendifer fabrikası işçileri, Aydın-İzmir demiryolu işçileri, Selanik elektrikli tramvay hattı işçileri, Selanik sigara fabrikası işçileri... Ağustos 1908 boyunca grevdeydiler. 1908 grev dalgası Eylül'de şiddetini ve yaygınlığını artırarak sürdü... Bunlara, Selanik Telgraf idaresi memurlarının, ticarethane ve mağaza çalışanlarının, Kazlıçeşme Debbağhane işçilerinin, Havagazı şirketi işçi ve memurlarının, Kavala'da 12 binden fazla tütün rejisi işçisinin grevleri eklendi. Ekim başlarında... Zonguldak-Ereğli kömür havzasında, Ergani bakır madenlerinde, Balya-Karaaydın Simli kurşun işletmesinde işçiler greve gittiler, çeşitli olaylar patlak verdi... Deniz işletmeleri işçilerinin eylemleri ve huzursuzlukları grevlere dönüştü. Şirket-i Hayriye makinistleri, tayfaları ve memurlarının başlattıkları grev, diğer yerlerde olduğu gibi üzerlerine asker gönderilerek zorla dağıtıldı... Bu önemli ve büyük grevler dışında, Eylül ve Ekim 1908'de mağaza çalışanlarından otel ve lokanta garsonlarına, temizlik işçilerinden yazmacı esnafına, müretteplerden Adana pamuk fabrikası, Hereke dokuma fabrikası, Varna Ticaret işletmeleri personeline kadar çeşitli işyerlerinde grevler görüldü. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, c.6, sf.1835)

İKİNCİ BÖLÜM:

KURTULUŞ SAVAŞI Ve KURTULUŞ SAVAŞINDAN BU GÜNE

HALK İSYANLARI VE DİRENİŞLER

KURTULUŞ SAVAŞI

“HASTA ADAM” OSMANLI SON DÖNEMLERİNİ YAŞIYOR

1800'lü yıllar, yani 19. yüzyıl, Avrupa kapitalizmi açısından yeni bir aşamaya geçişi ifade ederken Osmanlı hızlı bir çöküş süreci yaşamaktadır. Feodalizm Avrupa'da kapitalizme dönüşürken zayıf dinamiklere sahip Osmanlı feodal yapısı bu gelişimi sağlayamaz. Sınırlarının genişliği, doğal zenginlikleri, ham madde kaynağı oluşu vb. gibi nedenlerle sömürgeciler için cezbedicidir Osmanlı. Buna eklenebilecek en önemli olgular ise Osmanlı'nın tarihsel olarak geri kalmışlığının getirdiği açmazlardır. Ciddi bir ekonomik, sosyal, siyasal bunalım içindedir Osmanlı. Savaşlardan savaşlara koşan, yağma, talan ve istilaya dayanan yapısıyla elde ettiği sermaye birikimini lükse, savaşa ve borca dağıtan, feodal dönemin üretim ilişkilerinde ısrar eden, sermaye birikimi zayıf ve kapitalistleşmeyi frenleyen bir Osmanlı tablosu. Güçsüzdür Osmanlı. Bir yanda ulusal ba-

ğımsızlık savaşlarıyla uğraşmaktadır, diğer yandan sömürüye, zulme başkaldıran Anadolu halk ayaklanmalarıyla. İşte bu gerçekler nedeniyle “hasta”dır Osmanlı ve kendisini emperyalizmin kucağına atar. Yarı-sömürgeleşme süreci başlar ve yıllar geçtikçe Osmanlı bünyesi, sömürgecilikle didiklene didiklene “hasta adam” Osmanlı adeta yatağa düşer. İmzalanan ticaret anlaşmaları, birbirini adeta kovalayan borç -kredisömürgecilik anlaşmaları, nihayet Osma lı’yı 1875 yılında borçlarını ödeyemeyecek duruma geldiğini yani iflas ettiğini açıklamaya kadar götürür. Yaşanılan Osmanlı’nın yarı-sömürgeleşme sürecinden başka bir şey değildir.

Sömürgeciliğe, saray çevresine karşı hiç mi tepki yoktur? Tepki vardır ama bu tepki küçük-burjuva aydın kesimiyle sınırlıdır. Ve bu kesimin o dönemde en büyük yanılığı, yoksul halkla bütünleşerek hareket etme ve Osmanlı’ya köktenci bir tavır alma yerine, tepkilerini saray içi darbelere, kendine güvensiz yöntemlere bel bağlayarak gündeme getirmeleridir. Burjuva devrimleri çağında, bu kesimlerin ufkunda sadece meşrutiyet vardır. Reformcudurlar. 1908’de, örneğin sözde “hürriyet rüzgarları” eser Osmanlı’da ama gerçekler görüldüğü gibi değildir. Sömürünün en vahşi koşullarını yaşayan yoksul emekçi halkı düşünen yoktur. Bu sürece damgasını vuran İttihatçılar, İngiliz’in, Fransız’ın, Alman’ın sözcüsü, eli ayağı durumundadır. Onlara göre sorunların, sıkıntıların çözümü ya Alman ya Fransız ya da İngiliz reçetelerinde ve müdahalelerindedir.

Ve 1914... Emperyalistler arası I. Paylaşım Savaşı başlıyor...

OSMANLI TESLİM OLMUŞ, VATAN İŞGAL ALTINDA

1914’te I. Emperyalist Paylaşım Savaşı başladığında, yarisömürge Osmanlı devleti de Avrupa emperyalist devletleri arasında paylaşılmak istenen devletlerden biriydi. Savaş sona erdiğinde Osmanlı yenilen devletlerarasındaydı. Osmanlı Sultanı Vahdettin 1918 Mondros Mutarekesi’yle kayıtsız şartsız teslim oldu.

Teslim olan saray saltanat sahibi, feodal zorbalardır. Onursuzdurlar. Teslim olan, vatanın satışına, talanına “evet” diyen ne işçiler ne de köylülerdir. Yani yoksul halk değildir bu utancı, bu namussuzluğu yaşayan. Sevr Anlaşması sonrası işgal edilir vatan. Ülke toprakları düşman çizmesi

altındadır.

İşçiler işgale karşı ilk tepkisini Sultanahmet'te yaptığı mitingle gösterir. Tepkilidirler ama ulusal bir uyanışa önderlik edecek durumları da yoktur. Daha işgalin ilk yıllarında, tarihin örnek bir tavrı olarak not ettiği, işgal altında bulunan Adana'da, halkı işgalcileri desteklemeye davet eden bildirilerin basımını dört matbaa işçisinin engellemesi önemlidir. İşten atılırlar.

İŞGALALTINDA İSTANBUL

“İtilaf devletleri ülkeyi karış karış paylaştıktan sonra 15 Mart'ı 16 Mart 1920'ye bağlayan gece fiili olarak işgali gerçekleştirdi.

“... İşgalin ilk gününden İstanbul ve çevresinde sıkıyönetim uygulanmaya başlandı. Meclis dağıtıldı, birçok milletvekili ve ulusal hareketi destekleyen seçkin siyaset adamları Malta adasına sürüldüler. İşgalciler ilk olarak İstanbul'daki işçi örgütlerini dağıttılar. Devrimci sendikalar ve gruplar tümüyle yeraltına itildiler. Devrimci bir örgütle ilişkili olmanın karşılığı ölüm cezasıydı. İşgalciler (Boğaz'ın Asya kıyısında bir banlıyo olan) Beykoz'da çeteci olduklarından kuşkulandıkları 27 taş işçisini kurşunladılar. Türk yurttaşları için özel bir askeri mahkeme kuruldu. Hükümet büroları, basımevleri, gazete ve dergi yönetim yerleri işgal makamlarının sıkı gözetimi altında alındı. 'Sükun ve nizam' ise itilaf polisi ve jandarmasınınca korunmaktaydı.”

Başta işçiler, aydınlar ve öğrenciler olmak üzere halk, gizli teşkilatlarda örgütlenmeye başladı. İşbirlikçilerin “İngiliz Muhipleri Cemiyeti”ne karşı “Azm-i Milliye Cemiyeti” kuruldu 28 Mayıs'ta

yaklaşık 200 bin kişi Sultanahmet Meydanı'nda işgale karşı miting yaptı.

İstanbul'un semtlerinde ve işgalin yayılma durumunun bulunduğu Marmara'da pek çok direnişçi gruplar oluştu. "Beykoz'da Yetimoğulları, Kefken'de İpsiz Recep, İzmit'te Büyükarıslan ve Bulgar Sadık çeteleri, Bursa'da Hamit Ağa ve Vardar müfrezeleri, Gölcük'te Yörük, Yalova'da İbo, Yenişehir'de Yörük Mustafa, Kocaeli'nde Kandıralı Halil Çavuş, Zibaoğlu Hüseyin Efendi, Yahya Kaptan müfrezeleri, Karamürsel'de 'ne olursa olsun' ve Gökbayrak taburları..." bunlardan bazılarıydı.

İşbirlikçi İstanbul Hükümeti, 18 Nisan 1920'de Kuvayı İnzibatiye Teşkilatı'nı kurdu. Teşkilat "Kuvayı Milliye adı altında eşkiyalık yapanların yakalanması ve tepelenmesi" için kurulmuştu. İngiliz emperyalistleri, bu işbirlikçi teşkilat için 600 tüfek ve çok miktarda cephane verdiler.

Ama bunlar da işgale karşı direnişi kıramadı. İstanbul Feshane Fabrikası işçileri Eyüp teşkilatını kurdular. Bu teşkilata Lofçalı ve Bosnalı göçmenler de katıldı. Bunun dışında pek çok fabrikada çalışan işçiler, hamallar, arabacılar da Kurtuluş savaşını desteklemek üzere özel örgütlülükler oluşturdular... İstanbul Üniversitesi öğrencileri işbirlikçi öğretim üyelerine karşı protesto gösterileri ve boykotlar yaptılar...

1915'te düşmanı Çanakkale'den geçirmemek için 200 bin asker toprağa düşmüştü. Emperyalist donanma gemileri üç yıl sonra boğazlardan "elini kolunu sallayarak" geçti ve İstanbul'u işgal etti. Anadolu da işgal altına alındı.

Adana'yı Fransızlar, Urfa, Maraş, Antep, Merzifon ve Samsun'u İngilizler işgal etti. Antalya ile Konya'yı ise İtalyanlar...

Osmanlı paşaları, komprador burjuvazi ve gayri-müslim sermaye sahiplerinden oluşan egemen sınıflar, işgale davetiye çıkarırken, kimi küçük-burjuva aydın çevreler "yabancı destek olmadan yurdun bütünlüğünü korumak mümkün değildir" diyerek mandacılığı savunuyor ve İngiliz ya da Amerikan mandasını istiyordu. Oysa Anadolu'nun işgal edilmesi zaten İngiltere ve ABD'nin onayıyla gerçekleşmişti.

Egemen sınıfların teslimiyetçiliği, çeşitli küçük-burjuva kesimlerin mandacılığı savunmalarının aksine Anadolu'da birçok yerde işgale karşı yerel direnişler başlamış ve yerel kongrelerde, Erzurum ve Sivas kongrelerinde vatanseverlerin hedefi belli olmuştur: YA İSTİKLAL YA ÖLÜM!

EMPERYALİST İŞGALE KARŞI TEPKİLER ASLOLARAK İKİ BİÇİMDE GÜNDEME GELİR

Bir yanda ulusal özellikleri olan çetelerin yürüttüğü savaş, diğeri ise Anadolu esnafının “sivil, aydın, asker zümrenin” yani küçük-burjuvazinin ilk başlarda demokratik taleplerle sınırlandırdığı Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri ve onların pratikleri vardır. Çetelerin yürüttüğü mücadele halkı da içine alır. Ege’de Demirci Efe, Yörük Ali Efe gibi efeler, bu bölgede etkin ve silahlı bir güç durumundadırlar. Geçmiş yıllarda halkın öfkesine ve kinine sahip çıkmış, düzeni yıkacak güçleri olmasa da, silahlı bir güç olarak halkın adeta umudu olmuş Çakırcalı Mehmet Efe’den Atçalı Kel Mehmet’ten devraldıkları mirasla ulusal kurtuluş savaşında işgale karşı ilk direniş cephelerini açanlar oldular. Aynı biçimde, işgal edilmiş Antep topraklarında Şahin Bey ve Karayılan, Maraş’ta ise Aslan Bey önderliğinde yükseltir direniş. Ve savaşırılar.

Yaptıkları karakol baskınları, düşman güçlerin yollarını kesip çatışmaları, attıkları pusular ve düşmana verdirdikleri kayıp, el koydukları silah-mühimmat, ilçe baskınları ile büyük yararlar sağlamış, yoksul halkın ulusal kurtuluş hareketi yanında yer alıp saf tutmasında da etkili bir güç olmuşlardır.

Emperyalist işgalle beraber, ulusal onurlarını satmamış, duyarlı Anadolu eşrafı tarafından, buldukları bölgelerde direniş örgütleri olarak hareket eden Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri, yoksul halkı ulusal kurtuluş savaşına katmada etkili olmuşlardır. Bu süreçte, Mustafa Kemal ve arkadaşları ulusal kurtuluşa katılacak güçlerin farkındadırlar ama aynı güçler dağınık durumdadırlar. Bu aynı zamanda hem var olan savaşa önderlik için atılması gereken adımlen, diğeri yanıyla da Kemalistlerin işgal sonrası sürecin de önderliğini yapma yani iktidar düşüncesinden başka bir şey değildir. Kongreler yapılır ve güçler Ankara merkezli Kuvva-i Milliye (Ulusal Kuvvetler) çatısı altında toplanırlar. Kuvva-i Milliye bir anlamda komite tarzı örgütlenmedir. Ancak, karşı karşıya olunan sorun, emperyalist işgalin parçalanmasıdır; ulusal kurtuluşu sağlayacak bir savaştır ve bu örgütlenmeler bu anlamda bu ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Zamanla oluşturulan düzenli ordu ile ulusal kurtuluş savaşı verilir. Çetelerin bir kısmı da bu orduya katılırken bir kısmı, başlangıçta yan yana oldukları Kemalistlerle ters de düşebilmişlerdir. Kaygıları var olan durumlarını meşrulaştırmak ve kalıcılaştırmak olunca Kemalistlerle çatışmaya da girebilmiş ve

imha edilmişlerdir.

Burada, Ege bölgesindeki ulusal mücadeleye önderlik eden Çerkes Ethem'e değinmek gerekir. Çerkes Ethem Kuvva-i Seyyare'nin (Seyyar Kuvvetler) lideridir. Savaşın başında, ideolojik-politik bir çizgisi olmasa da, Ekim Devrimi'nin etkileriyle sosyalist düşünceye sempati duymuş, sol bir programa sahip "Yeşil Ordu" yu kurmuştur. Ancak bu yapının siyasiliği biçimseldir ve Kuvva-i Milliye gibi siyasi merkezi bir örgütü, ideolojik-politik hedefleri olan bir yapı olamamıştır. Kurtuluş Savaşı'nın ilk yıllarından itibaren Kemalistlerle, onların politikalarıyla bütünleşemez Çerkes Ethem ve Kemalistlerce alt edilir. Çerkes Ethem yurt dışına kaçır ve Yeşil Ordu örgütlenmesi de dağılır. Onun için, ulusal savaş kapsamında söylenecek tekşey vardır; Çerkes Ethem emperyalist işgale karşı anti-emperyalist bir tavır takınmıştır. Halkçı karakteriyle ve düşünce yapısıyla Mustafa Kemal'in alternatifi ve düzen karşıtı bir güçtür. İşgal koşullarında gösterdiği son tavır bu gerçekleri değıştirmez.

EGEMENLER İHANET EDERKEN DİRENEN HALKTI

İzmir'in işgalinden önce Anadolu'nun hemen tüm bölgelerinde Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri oluşturulmaya başlandı. Bir kısım Anadolu eşrafının buldukları bölgelerde oluşturdukları bu direniş örgütleri, yoksul köylülüğü bu örgütler aracılığıyla Kurtuluş Savaşı'na kattı. Anadolu artık kadınlarının, gelinlerinin ırzına geçilen, çocukları katledilen, İzmir'in işgalinde olduğu gibi bir anda asker-sivil beşyüze yakın insanı öldürülen, Fransız, İtalyan, Yunan bayraklarının dalgalandığı bir Anadolu'ydu. Bazı eşraf ve ayan, işgalcileri törenle karşılıyor ve düşman bayrağını ilk onlar asıyordu evlerine.

Emperyalizmin silahlandırıp Anadolu'ya saldırttığı Yunan askeri, 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıktı. İzmir'e çıkan ilk Yunan askeri de alınının ortasından kurşunu yedi. İzmir'in işgaline karşı ilk direnişi başlatan gazeteci Hasan Tahsin'dir. Kurşunları bitene kadar çarpışır ve cebindeki bombayı da savurduktan sonra şehit düşer. İlk kurşun atılmıştır; İzmir'in işgaline karşı, aynı gün Aydın, Denizli, Burdur ve Konya'da 17 Mayıs 1919'da Erzurum, Bursa, Tire ve Havza'da kitlesel mitingler düzenlendi. Bunları 23 ve 30 Mayıs'ta İstanbul'da çok büyük kalabalıkların toplandığı Sultanahmet mitingleri izledi. Sultanahmet mitinginden sonra işgale karşı protesto eylemleri yasaklandı.

ÇERKEZ ETHEM

*Ateş ve ihaneti gördük
Ruhumuz fırtınalı, etimiz mütekamil
Sevgisiz ve ihtirazsız çıplak devler değil*

...
*İnsanların başında kalpak
Yüreklerinde keder
İnanılmaz zafları, korkunç kuvvetleriyle
Silahları ve beygirleriyle insanlardı dayananlar
Yüreklerinde müthiş bir umut vardı*

1. Paylaşım Savaşı'nda Osmanlı Devleti yenilmiş, Sevr Anlaşması'yla, emperyalistlere ülkeyi talana, açık işgal ve sömürüye açmıştı. Osmanlı işgale davetiye çıkarırken bir yandan halka hiçbir tepki göstermemesini, daha büyük sorunlar yaşanacağını söylüyordu. Ve ilk olarak İzmir işgal edildi. Ege, Antep, Hatay, Maraş, Ada, Doğu illeri... Ancak bu yerlerin hemen hepsinde, işgale karşı ilk kurşunu atan Hasan Tahsin gibi direniliyordu. Halk Anadolü'da, başta kendiliğinden de olsa, Ege, Antep, Maraş... vb. illerde tepkisini açığa vurmaya başladı.

Yoksul halk deniyordu. Halk direnirken, toprak ağaları emperyalistlerin yanında yer alıyor, Anadolu eşrafı ise kendi gelecek kaygıları, kendi güç ve otoritelerinin sarsılacağı kaygısı ile bu direnişin yanında yer almıyorlardı. Bu işgalden rahatsız oldukları halde, filizlenmeye başlayan direnişe de kayıtsız kalıyorlardı.

Ulusal onurunu çiğnetmeyen bir kısım Anadolu eşrafı ise buldukları bölgelerde “Müdfaa-i Hukuk Cemiyetleri” adıyla direniş örgütleri kurmuş, yoksul köylüyü bu cemiyetler aracılığıyla ulusal kurtuluş savaşına katmışlardır. Kemalistlerin halka uzanan kolları bu cemiyetler olmuştur. Bu cemiyetler, daha sonra Kuvayı Milliye’de merkezileştirilmiştir.

Çerkez Ethem’de bu Kuvayı Milliye birlikleri içinde bir komutandır. Daha önce de Balkan Savaşı’nda subay olarak yer alan Çerkez Ethem, 1886’da Balıkesir’e bağlı Emreköy’de doğdu. Ailesi Kafkasya’dan Anadolu’ya göçle gelen Çerkes boylarından Sapsığı Oymağındandır.

Yunanlılar Ege’yi işgal ettiğinde de, bu işgalin halkta yarattığı tepkiyi toparlayarak, işgale karşı mücadelenin örgütlenmesinde yer alır. Bölge içinde çalışmaya başlayan Çerkez Ethem, Salihli ve çevresined kısa zamanda güçlenir. Ege Bölgesi’nde bir bütün olarak halkında desteğiyle Yunan saldırılarını boşa çıkarır; önemli bir direniş ruhu yaratır.

Ateşi ve ihaneti gördük.

*Düşman ordusu yine başladı yürümeye Akhisar, Karacabey
Bursa ve Bursa’nın Şarkında Aksu*

Çarpışarak çekildik

920’nin 29 Ağustos’u

Uşak düştü.

Yaralı ve dehşetli kızgın

Fakat toprağımızdan emin Dumlupınar sırtlarındayız.

Nazilli, düştü...

Ateşi ve ihaneti gördük. Dayandık.

Dayanmalıyız. 1920 Şubat, Nisan, Mayıs, Bolu, Düzce, Geyve, Adapazarı İçimizde Hilafet ordusu Anzavur isyanları.

Anadolu topraklarının emperyalistlerce işgaline karşı gerçekleştirilen anti-emperyalist kurtuluş savaşı boyunca Ege'de Yeşil Ordu ismiyle bir cephe açılmıştır. Bu cephenin mimarlarından biri Çerhes Ethem'dir. Bu ordu bölge içinde, gerekse başka illerde, hain Osmanlı yönetimini destekleyen gerici iç ayaklanmaların bastırılmasında etkin rol oynayan bir ordudur. Gerek bölge içinde, gerek bölge dışında Kemalistlerin önderliğinde işgale karşı örgütlenen bu savaşı zayıflatmak için emperyalistlerin propagandası ve yardımlarıyla halk isyana teşvik edilmektedir. Bu tarz gerici ayaklanmalara verilebilecek en iyi örnek Anzavur isyanıdır. Kurtuluş Savaşı boyunca en çok uğraştıran, Kemalistleri en çok zorlayan bu gerici ayaklanmanın lideri Anzavur'dan ismini almıştır isyan. Bolu, Düzce, Adapazarı gibi yerlerde de halk padişah ve işgalci ülkelerin yanlısı propagandaların etkisiyle Kuvayı Milliye'ye karşı ayaklanmıştır. Uzunca bir süre Anzavur kuvvetleriyle mücadele eder Yeşil Ordu ve Çerhes Ethem. Ve önce Anzavur kuvvetlerini bozguna uğratar. Sonra diğer ayaklanmaları. Anadolu topraklarındaki rili ufaklı bu gerici ayaklanmaların bastırılmasından sonra, Yozgat'ta gerçekleşen ayaklanmayı da bastırır.

Bu isyanları bastırdıktan sonra orduyu dinlendirmek için Ankara'ya gelen Çerkes Ethem ve Yeşil Ordu, halkın büyük bir sevgi gösterisiyle karşılaşır. Kurtuluş Savaşı boyunca Yeşil Ordu ve Çerkes Ethem büyük yararlılıklar göstermiştir. Yeşil Ordu, Sovyetler'deki Ekim Devrimi'nin dünya kamuoyunda yaratmış olduğu prestijden etkilenmiş bir ordudur. Ve kurtuluş savaşı içinde, Kemalistlerden daha sol bir programa sahiptir. Kuruluşundan itibaren kendi içinde yer alan silahlı güçleri, bağımsız yapısını korumuş, bu bağımsız yapısı nedeniyle Kemalistlerle anlaşmamıştır. Ancak Sovyetler'deki devrimden etkilenmesi de biçimseldir. Çünkü sosyalizmi kavrayacak ideolojik şekillenmeden, bunun getirdiği siyasi niteliklerden yoksun bir örgütlenmedir.

Çerkes Ethem ve Yeşil Ordu'nun Ankara'ya geldiği sıralarda Ankara'da da Sovyetlerdeki Bolşevik Devrimi'nden etkilenen bir rüzgaresmektedir.

İç isyanları bastırmada gösterdiği üstün başarı ve Çerkes Ethem'in elindeki silahlı güç Kemalistleri kaygılandırmaya başlamıştır. Çerkes Ethem'in halk üzerinde yarattığı etki, bununla birlikte ortaya çıkan güç, Mustafa Kemal'in sahip olduğu gücün üzerine çıkmıştır. Kemalistleri kaygılandıran asıl önemli nokta da burasıdır. Bu gücün ortaya çıkmasıyla birlikte, otoritesinin sarsılacağı kaygısına kapılan Mustafa Kemal, bu gücü dağıtmaya çalışır.

Bu gücü dağıtmak için, ilk iş olarak isyanları bastırmada bire bir çalışan Çerkes Ethem komutasındaki bu orduyu tasfiye ederek Çerkes Ethem'in uzaklaştırmaya çalışır. Bu amaçla, "Kuvayı Milliye birliklerinin isyanlar sırasında güçsüzlüğünü söyleyerek düzenli orduya geçmeliyiz" diyerek, bu birlikleri dağıtma kararı alır. Batı Cephesi kumandanı olan Ali Fuat Paşa'yı 21 Kasım 1920'de Moskova büyükelçisi olarak atar, yerine İsmet İnönü'yü getirir. Ali Fuat Paşa, Çerkes Ethem'in güç aldığı insanlardan biridir. Amaç onu yalnızlaştırarak güçten düşürmektir. Yine Yeşil Ordu ile sürekli irtibatlı olarak çalışan Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe komutasındaki birlikler, Yunanlılara karşı önemli başarılar elde etmiştir. Bölge içinde artık Yunanlılar iyice gerilemiş, bu birlikler sayesinde bir köşeye sıkışmış durumdadır. Batı Cephesi kumandanlığına gelir gelmez, İnönü bu birliklerin düzensiz ve başına buyruk olduğunu belirterek, tasfiyeye yönelir. Zaman zaman çatışmalar yaşanır.

Çerkes Ethem'le Kemalistler arasındaki çelişkinin temel nedenlerinden biri de, Kemalistlerin çıkar kavgalarını ve pis ilişkilerini gören Çerkes Ethem'in buna karşı çıkmasıdır. Mustafa Kemal'in bu tartışmalarda asıl amacı kendilerine alternatif olan bir gücü yoketmek vardır. Düzenli ordu tartışması ise tek başına güç olmak isteyen Kemalistlerin, Çerkes Ethem'i tasfiye etmek için kullandıkları ve üzerine bolca demagoji yaptıkları bir şeydir. Kuvayı Milliye'nin düzenli bir ordu olmayışının vermiş olduğu zayıflıklar elbette ki vardır. Ancak tasfiye kararı, onu güçlendirmek için alınmış bir karar değildir.

Bu sürtürşmeler gitgide daha da boyutlanır. Bunun üzerine Çerkes Ethem meclise bir telgraf çeker. Çektiği telgrafta sitem ederek, "Hükümet üyeleri birbirine dalkavukluk ediyor. Kutsal görevlerinizi, çıkarlarınıza feda etmiş görünüyorsunuz" der.

*“Dört top
Ve bin sekiz yüz atlı bir ihanet
Yani Çerkes Ethem,
Bir gece vakti
Kilim ve hali yüklü katırları
Koyun ve sığır sürülerini önüne katıp
Düşmana geçti.
Yürekleri karanlık
Kemerleri ve kamçılarını gümüşlüydü.”*

Artık iyice ümitsizliğe kapılmıştır Çerkes Ethem. Bu siyasi çekişmelerden kendine bir çıkış bulamaz; komutan ve askerlerini toplayarak bir konuşma yapar. Birliğine yaptığı konuşmada; “Ben kardeşkanı dökülmesine karşıyım, ayrılmak isteyen ayrılabilir” diyerek evine gitmek isteyenine evine, düzenli orduya katılmak isteyenine orduya katılabileceğini söyler. “Düzenli orduya geçiş” adı altında yapılan tasfiyeden haberdar olan birlikte de savaşma ruhunu zedelemiştir.

Ve Ege’de Yunan işgalinin kırılmasını sağlayanların başında yer alan Çerkes Ethem, 1921 Şubat’ının son günlerinde Yunanlılara teslim olur. Liderleri Çerkes Ethem olan Yeşil Ordu’da, Çerkes Ethem yurtdışına kaçınca dağılır.

Burada Çerkes Ethem’i değerlendirirken, hemen belirtelim; herhangi bir şey, salt “doğru” veya “yanlış” olarak değerlendirilemez. Ve biz herhangi bir şeyi değerlendirirken sadece sonuçtan bakarak değerlendiremeyiz.

Çerkes Ethem, Kurtuluş Savaşı’nın ilk yıllarından itibaren Kemalist politikaya yedeklenmeyi reddedince, Kemalistlerle bir iç çatışmaya girmiş ve yenilmiştir. Burada Çerkes Ethem için söylenecek tek şey onun antiemperyalist bir tavır takındığıdır. Dahası halkçı bir yapısı vardır, bunun için varolan düzene karşıdır. Bu yanlarından dolayı Mustafa Kemal’e alternatif bir güçtür ve Mustafa Kemal’den ilericidir. Kemalistlerin çeşitli oyunlarından ve POLİTİK YETERSİZLİĞİNDE dolayı, durumu değerlendiremeyip hataya düşmüştür. Hataya düşerek Yunanlılara sığınmış olması yüzünden, işbirlikçi egemen sınıfların ona “hain” damgası vurma bu gerçeği değiştirmez.

İLK KARAKOL BASKINI

Kurtuluş Savaşı'nda eski ordudan kalan birliklerin ve Kuvva-i Milliye örgütlerinin yanısıra Efeler de önemli bir rol oynamış ve istisnalar dışında işgale karşı direniş saflarında yerlerini almışlardır. Demirci Mehmet Efe, Gökçen Efe, Çerkes Ethem, Koca Mehmet Efe, Mursallı Mehmet Efe Kurtuluş Savaşı'nda kahramanlıklar gösteren efelerden bazılarıdır.

İzmir'in işgalinden bir gün sonra Yörük Ali Efe ve adamları tarafından Yunan kuvvetlerinin üstlendiği Malgaç Karakolu'na yapılan baskın, Kurtuluş Savaşı'nın ilk baskını olarak tarihe geçti.

İşgalcilerin ayak bastığı her yerde kendiliğinden halk direnişleri başladı. Antep'te, Maraş'ta, Urfa'da Fransız işgaline, kendiliğinden örgütlenen bir silahlı halk direnişiyile cevap verildi. Kahramanlıklar ad kahramanlar. Savaş boyunca Anadolu'nun dört bir köşesinde nice isimsiz kahramanlar destan yazdı.

KUVVA-İ MİLLİYE

(ULUSAL KUVVETLER)

İlk Kuvva-i Milliye 1919 Mayıs'ının sonlarında Ödemiş'te kuruldu. Bunu Alaşehir, Çine ve Sarayköy'de kurulanlar izledi. Birçok yerde vatansever subaylar ellerinde kalan az sayıdaki askeri birlikle milis kuvvetlerinin kurulmasına girişti. Efeler, çeşitli yerlerde silah ve cephane takviyesi olarak Kuvva-i Milliye'ye katıldı. Ege'de Yunanlılar'a karşı çete savaşı geliştirilirken, Güney'de Fransız işgalcileri yöre halkının başlattığı çete savaşlarıyla kovuldu.

4 Eylül 1919'da yapılan Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal ve arkadaşlarının müdahalesiyle tüm Anadolu'daki direnişin merkezileşmesi sağlandı.

HALKIN ÖZSAVUNMASI: YEREL KONGRELER

Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenmesi resmi tarihe göre içinde Amasya, Sivas, Erzurum gibi birkaç kongreden ibarettir. Ama gerçek böyle değildir. İşgalin ilk günlerinden 1920'de, TBMM'nin kuruluşuna kadar geçen dönemde, Anadolu halkı çok yaygın bir örgütlenme çabası içinde olmuştur. Kimi araştırmacılar bu döneme "Kongreler Dönemi" der. İki yıl boyunca Anadolu ve Trakya'da Kurtuluş Savaşı'nı yürütmek ve Osmanlı dışında yeni yerel iktidar organlarını oluşturmak için sayısız kongre toplandı. Bunlardan bazıları; Kars Kongresi, Ardahan Kongresi, İzmir Büyük Kongresi, Balıkesir Kongresi, Nazilli Kongresi, Alaşehir Kongresi, Muğla Kongresi, Edirne Kongresi, Oltu Kongresi, Lüleburgaz Kongresi, Afyon Kongresi'dir.

Bunların hemen hepsi yerel ölçekteki kongrelerdir. Yani Anadolu'da kurtuluş için örgütlenme, ülke çapında bir önderliğin ortaya çıkmasından önce başlamıştır. Merkezi bir nitelik taşıyan Sivas Kongresi toplandıktan sonra da bu yerel kongre işleyişleri devam etmiştir.

Yerel kongrelerin hedefi de ulusal kurtuluştur. "Yerel kongre hareketleri işgal tehditlerine karşı öz savunma ihtiyacından ve devletin iktidar güçlerinin bu ihtiyacı karşılayamamasından doğmuştur." Bu kongreler, bu iki yıllık süre içinde, buldukları bölgelerin güvenlik sorunlarından vergi sorunlarına, bölge dışına çıkışları yasaklamaya, doğal afetlere hatta diğer ülkelerle ilişkilere kadar pek çok konuda kararlar almış, bu süre zarfında devlet işlevini üstlenmişlerdir.

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA İŞÇİLER

Osmanlı ve egemen sınıflar teslim olurken, işçi sınıfı "Ya istiklal ya ölüm" diyenlerin yanındaydı. İstanbul tramvay işçileri, Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek için yabancı şirketlere karşı grevler yapıp gösteriler gerçekleştirdiler. Ankara İmalat-ı Harbiye işçileri bir sendika kurarak Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanması için var güçleriyle çalıştılar. Haliç Mavnacılar Cemiyeti, inşaat işçileri ve Zeytinburnu İmalat-ı Harbiye Fabrikası Yardım Derneği, Adana Türközü matbaası işçileri Kurtuluş Savaşı'nı aktif olarak desteklediler. Mavnacılar, inşaat ve fabrika işçileri silah sevkiyatında önemli görevler üstlendiler.

1 Mayıs 1920'de İstanbul'da işçiler, "Bağımsız Türkiye" pankartı açarak yürüdüler. 1 Mayıs 1922'de İstanbul Kağıthane'de 6 bin işçi İstanbul'un işgalini protesto mitingi yaptı. Reji tütün işçileri grev kararı aldı. İşgal altındaki İstanbul'da işçiler grev ve direnişlerin yanısıra, oluşturdukları örgütlenmelerle de, Anadolu'daki direnişin lojistik ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli işler yapmışlardır.

SOSYALİST AYDINLAR KURTULUŞ SAVAŞI'NDA

Zekeriya Sertel'in yönetiminde yayınlanan Büyük Mecmua, 6 Mart 1919 tarihli ilk sayısında şu Çağırıcıyı yapmıştı: "Ümitsizliğe düşüp etrafımıza zehir saçacağımıza yahut herkese milletin geleceğinden ümit kalmadığını yayacağımıza oturup elbirliğiyle çalışmak ve milletin... Gerçek bir millet olmasını sağlamak gerekir."

İşgalcilerin baskılarına ve çok sıkı sansüre karşın Büyük Mecmua'da yazan Faruk Nafiz, Yusuf Ziya, Falih Rıfkı, Orhan Seyfi, Köprülüzade Fuat gibi aydınlar, 1920'de dergi kapatılıncaya dek halkı bağımsızlık savaşına çağırmaya devam ettiler.

Aynı dönemlerde yayınlanan "Hakimiyet-i Milliye" gazetesi, Trabzon'da yayınlanan "İstikbal" gazetesi, Kastamonu'da çıkan "Açıksöz" gazetesi, aydınların Kurtuluş Savaşı'nı desteklemesinin ifadesiydiler.

Bunun dışında savaşa fiilen katılan aydınlar da vardır. Nazım Hikmet, Ankara hükümetine başvurup cephede görev ister. Hikmet Kıvılcımlı Ege dağlarındaki efelere katılıp işgale karşı direnişin örgütlenmesinde yer alarak savaşır. Baytar Salih, Öğretmen Ethem Nejat, Mustafa Suphi, Dr. Şefik Hüsnü işgale karşı cepheye gidip savaşan aydınlardandır. Ankara'da, İzmir'de, Samsun'da, Antep'te yani vatanın her köşesinde emperyalizme karşı savaşan aydınlar vardır.

İŞGAL ALTINDA HALKIN YARATICILIĞI

Kurtuluş Savaşı boyunca Anadolu'daki hakim örgütlenme Kongreler ve Kuvay-i Milliye'dir. Bunlar meşru ve açık örgütlenmelerdir. Ancak işgal altındaki bölgelerde düşmanın yoğun bir denetimi vardır ve buna karşı pek çok gizli örgütlenmeler oluşturulmuştur. Karakol Cemiyeti, Felah Grubu, Müdafaa-i Milliye Heyet-i Merkeziyesi, İmalatı Harbiye Grubu, Muavenet-i Bahriye Heyeti, Namık Grubu... Bunlardan bazılarıdır.

Bunların en önemli işi, İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve silah taşımaktır. Çünkü hemen tüm silah, cephane üretim merkezleri İstanbul'dadır. Bu malzemeler, işçiler tarafından gizli gruplara aktarılmaktadır. Bunun yanısıra bazı gruplar bildiri dağıtmak, direnişler örgütlemek, askeri eylemler yapmak gibi görevler de üstlenmişlerdir.

ÖDEMiŞ DİRENİŞİ

15 MAYIS 1919

15 Mayıs 1919 sabahı güneş doğarken Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir (Özerk) Bey'in evinin kapısı acı acı çalındı.

“... Kapıya çıktım, teğmen Naci'yi pek heyecanlı ve sinirli vaziyette karşımda görünce ne var, ne oldu diye sordum. Titreyen elleriyle banan bir telgraf uzatırken “İzmir'i Yunanlılar işgal etmiş kumandan bey” dedi.

Yüzbaşı Tahir evine gelen teğmen Naci Bey'e eşraftan Hacı Mümtaz Efendi ile O'nun uygun göreceği kişileri daireme getir, ben de hemen geliyorum dedi. Hacı Mümtaz ve üç arkadaşı sabahın erken saatlerinde Yüzbaşı Tahir Bey'in makamına geldi.

Yüzbaşı Tahir telgrafı gelenlere de okudu. Rezil bir biçimde yaşamaktansa, milli bir örgüt kurulmasını önerdi. Gelenlerin hepsinin renkleri atmıştı. “Böyle vaziyetleri görmektense doğuşe doğuşe ölmeye hazırız, bütün Ödemiş halkının da aynı fikirde olduğunu temin ederiz” dediler.

İlk iş olarak, heyetten iki kişinin Hükümet Konağındaki Maliye kasasına el koyarak güvence altına alması kararlaştırdılar. Yüzbaşı Tahir, hacı Mümtaz ve arkadaşlarının yanına bir teğmen vererek acele Kaymakama gitmelerini istedi.

İzmir'in işgal haberini duyan kimi yedek subaylar, Yüzbaşı Tahir Bey'in makamına gelmişlerdi. Görev istiyorlardı.

Hacı Mümtaz Efendi başkanlığında Ödemiş Hükümet Konağı'na gidenleri karşılayan Kaymakam bu heyete kasayı mühürletmediği gibi, bir milli direniş örgütü kurulmasının zararlı ve olumsuz yönlerini de uzun uzun anlattı.

Bu sırada, Tire'nin Kahrat köyünde oturan ve ünlü Çakıcı Efe'nin eski kızanlarından Gökçen Efe, Yüzbaşı Tahir Bey'in yanına geldi. Herhangi bir harekette emre hazır olacağını söyledi.

GİZLİ CEMİYETİN TOPLANTISI

İzmir'in işgal günü, Kaymakamın bu olumsuz tutumu Ödemiş'teki yurtseverleri üzmüştü. Kulaktan kulağa bildirişimle akşam Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey'in odasında gizli bir toplantı yapıldı.

Bu gizli komite ilk toplantısında ilçenin yönetimine doğrudan doğruya el koymak yönünde aşağıda ki kararları aldı:

1-Para bulunan her devlet kurumuna el konulacak ve kasaları mühürlenecekti.

2-İlçede bulunan Yedek Subaylar derhal silahaltına çağrılacak.

3- Depolardaki silahlar, gerektiğinde halka dağıtılmak amacıyla güvence altına alınacaktır.

4- Dağlarda dolaşan zeybeklere haber gönderilerek, Yunanla savaşma zamanı geldiği bildirilecektir.

5- Civardaki ilçe ve nahiyelerle ilişkiyi sürdürmek için güç ve moral verici telgraflar kararlaştırıldı.

İLÇE KAYMAKAMININ TUTUMU

İlçe Kaymakamı Bekir Sami (Baran) bey, ilçeye yeni tayin edilmiş ve İzmir Valisi İzzet Bey'in adamı olarak biliniyordu.

İzmir Valisi İzzet Bey'in tutumu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açıktı. Zaten İzmir'e Sadrazam Damat Ferit tarafından işgal güçlerine yardımcı olması için getirilmişti. Valinin yakını olan Ödemiş

Kaymakamı Bekir Sami (Baran) Bey'den Vali'nin düşüncesinin karşıtı bir davranış beklenemezdi. Kaymakam Bekir Sami Beyin direniş karşıtı tutumu... 29 Mayıs 1919 gününe kadar sürdü.

15 MAYIS 1919 GÜNÜ BELEDİYEDE YAPILAN TOPLANTI

İzmir'in işgali haberi halk arasında hızla yayıldı. Gizli komitenin de çalışmaları sonucu halk 16 Mayıs günü Belediye binasında toplantıya çağrıldı. Binanın içi dışı dolmuştu. Yerli Rumlardan kimileri olan bitenleri uzaktan izliyordu.

Toplantı başlayınca ilk sözcü Avukat Refik Şevket (İnce) aldı. Ülkeyi işgale başlayan Yunanlılara silahla cevap vermenin gereğini anlatan heyecanlı ve etkili bir konuşma yaptı.

Yıllık iznini Ödemiş'te geçirmekte olan Yarbay Halim Pertev Bey daha önceleri Ödemiş'te askerlik Şube Başkanlığını yapmış, üniformasının parlaklığı ve abartılı giyimi nedeniyle halk arasında "şingirdaklı zabıt" adıyla anılıyordu.

Ne var ki, Halim Pertev, Iraklı emekli subay Sait Bey bu toplantıda moral kırıcı konuşmalar yaptılar.

Belediye Başkanı Ali Efendi o sırada hasta olduğundan toplantıya katılmadı ama Başkan Yardımcısı ve Yeni Cami İmamı Edip Hoca da olumsuz konuşmasıyla Halim Pertev'e destek oldu. Toplantı kararsızlık ve yılgınlık havası içinde dağıldı.

BİRGİ'DE YAPILAN TOPLANTI

15 Mayıs 1919 günü İzmir Redd-i İlhak Heyeti'nin telgrafı Birgi'ye de geldi. Ödemiş'e çok yakın bir nahiye olan Birgi halkı Aydınolu Mehmet Bey'in yaptırdığı tarihi Aydınolu Camii'ned belediye Başkanı Tefik Bey'in başkanlığında bir toplantı yaptı. Bu toplantıda önemli kararlar alındı.

Bu ilk toplantının sonuçları sonraları olumlu olarak görülecekti. Gerçekten Salih (Özben) ve Salih Vecdi (Can) daha sonra ilk kurşun savaşlarına katıldılar. Bir sonraki aşamada Bozdağ cephelerinin kurulmasında görev aldılar.

AKŞAM TİCARET ODASI'NDA YAPILAN TOPLANTI

Ödemiş'te belediyede yapılan toplantının olumsuz yönde sonuçlanması gizli örgüt üyelerini harekete geçirdi. Aynı günün akşamı (16 Mayıs 1919) Ticaret Odası Salonu'nda yeni bir toplantı düzenlendi. Bu kez toplantıya sadece direnişi destekleyen yurtseverler çağrıldı.

Belediye'de yapılan toplantının düş kırıklığı devam ediyordu. Öncelikle Yunan İşgali protesto edildi. Ama ortalıkta devlet adına güvenilir bir varlık kalmamıştı. İstanbul'da hükümet de kendi başlarını derdine düşmüştü. Konuşmacılar "namusumuz ve malımız ayaklar altında kalacak" diyorlardı. Bu arada Yunanlılar yerine "ehveni şer" olan İtalyanların çağrılması düşüncesi ortaya atıldı. Yurtsever Müftü Hacı Hüseyin Efendi bu düşünceye şiddetle karşı ve "Memlekete hiçbir düşmanın davet edilmesi fikrini kabul etmeyeceğini ve Yunanlılar gelirse er geç sürmek çıkarmak mümkün olduğu halde, İtalyanları geldiği takdirde o imkanların da büsbütün ortadan kalkacağını" söyledi.

ÖDEMİŞ GENÇLERİN KURDUĞU GİZLİ ÖRGÜT

Toplantılar sürerken, Ödemiş'te öğretmen ve yedek subaylardan oluşan bir gizli örgüt daha kuruldu. Bu örgütün üyeleri titiz ve çok dikkatli hareket ediyorlardı. Hiçbir yerde toplantı yapmıyorlardı. Sokaklarda iki kişi konuşuyor, sonra diğer üyelere kararlar yine sokakta iletiliyordu. Üyeler bu gizli örgüte yemin ettirilerek alınıyordu. Gizli örgütün hiçbir üyesi kendisine yemin ettiren bir iki arkadaşından başkasının ismini bilmezdi.

İlk kurucuları öğretmen Hamdi Bey (Göksel), öğretmen Faik (Kızıltan) Bey ve Yedek Subay Ahmet Şükrü Bey (Konuk) güvendikleri kişilere amaçlarını kulaktan kulağa söyleyerek örgütlenmeye başladılar. Sayıları yirmi kişiye kadar yükseldi. Bu gizli örgüt Yunan işgaline karşı tek yol olarak silahlı direnişi öneriyordu.

Bu gizli örgütün çalışmaları Kaymakam tarafından öğrenildi. Liderlerinden Ahmet Şükrü, Öğretmen Hamdi ve öğretmen Faik polis tarafından tutuklanarak Kaymakamlığa götürüldü.

Kaymakam Bekir Sami Bey gençlere "Siz Yunan'a karşı teşkilat kuruyormuşsunuz, gelecek Yunan kuvvetlerine bomba atacaktımsınız, sizi yakalatır, kollarınızı bağlar, Yunan'a teslim

ederim” dedi. Ancak orada bulunan Ödemiş Kadısı vatansever İsmet Efendi araya girerek olayın büyümesini önledi.

GİZLİ TOPLANTI

Ödemiş Kaymakamı'nın olumsuz tutumu halkın üzerinde de etkili olmaya başlamıştı. Kaymakam Bekir Sami Kuvayı Millicilere karşı bir cephe oluşturmuştu. Bu duruma bir çare bulunmalıydı.

19 Mayıs gecesi Eczacı Tevfik Bey'in evinde gizli bir toplantı yapıldı.

Kaymakamın vücudunun ortadan kaldırılmasını Hakkı Paşazade Fahri Bey üstlenmek istedi. Ancak uzun görüşme ve tartışmalardan sonra Yanık Halil İbrahim Efe'ye görev verilerek Kaymakamın, Hükümet Konağı'ndan kaçırılması ve bilinmeyen bir yerde tutuklu olarak koruma altına alınması kararlaştırıldı. Benzer bir girişim gençler tarafından da uygulamaya konulmak istenmiştir.

(Bu) planlar yapılırken, olaylar hızlı gelişti, bu karar bir süre ertelendi;

Hamidiye Kahramanı olarak ün yapmış olan eski Bahriye Nazırı Rauf Orbay Ödemiş'e geldi. Rauf Bey'in Ödemiş'e geldiği günlerde yöneticilerin morali çok bozuktu. Yunan askerlerinin İzmir'e çıkışından itibaren hareket halinde olan Ödemiş'e ne olmuştu?

İlk günlerden beri direnişçilerin yanında yer alan Hakkı Paşazade Fahri Bey ile Adagide'li Hanaylıoğlu Mehmet Ağa ve efelerden Yanık Halil İbrahim vurulmuşlardı. Cenaze namazları Ödemiş'te o günlerde kılınmıştı.

Bu üç Kuvayı Milliyeci direniş yönünde çalışmalar yapmak için Nazilli'ye hareket ettiler. Taşoluk adı verilen yerde eski bir kan davası nedeniyle eşkıya Dıklaç Koca Mustafa çetesi tarafından öldürüldüler.

Bu üç Kuvayı Milliyeci'nin öldürülmeleri gerek halkın, gerekse yöneticilerin morallerini çökertmişti.

HAMİT ŞEVKET, ALBAY BEKİR SAMİ BEY'LE NASIL TANIŞTI?

Ödemiş'te Kuvayı Milliye'nin kuruluşunda önemli görevler alan Hamit Şevket, Mayıs'ın ilk haftasında kendiişleriyle ilgili olarak İstanbul'daydı. İzmir'in işgalini duyunca, İstanbul'da yapılan toplantılara ka-

tıldı.

Esat Paşa'nın kurmuş olduğu Milli Ahrar Partisi (Ulusal Özgürlük Partisi) ile ilişki kurdu. Bir an önce Ödemiş'e dönmek istiyordu. Deniz yoluyla Bandırma üzerinden İzmir'e giderken Bandırma'ya geçmekte olan Albay Bekir Sami (Günsav) ile tanıştı.

Yurtsever bir genç olan Hamit Şevket, İstanbul'da Ulusal Özgürlük Partisi'nin hazırladığı nüfus istatistiklerini dağıtmak için Ödemiş'e gitmekte olduğunu söyledi. Bu istatistiklerle Yunan işgalinin Wilson prensiplerine aykırı olduğu kanıtlanacaktı. Albay, uzun söyleşilerinde Hamit Şevket'e "Vatanın ancak kan dökülerek kurtulacağını" izah etti.

ÖDEMİŞ SARILIYOR

Takvimin yaprakları 29 Mayıs 1919'u gösteriyordu. İzmir'in işgalinden on dört gün geçmişti. Yunanlılar Aydın'a girmişlerdi. Tire ve Bayındır birkaç gün önce işgal edilmişti.

Böylece Ödemiş her yönden sarılmış bulunuyordu. Diğer yörelere gelen felaketin Ödemişlilerin başına gelmesinin çok yakın olduğunu halk duyumsuyor, dakika dakika yaşıyordu.

HÜKÜMET KONAĞI'NIN ÖNÜNE ASTIRAYIM

Yerli Rumlar Ödemiş'i işgal edecek olan Yunan birliklerini karşılamak için tören çalışmalarını sürdürürlerken, Yüzbaşı Rasim Bey Bozdaelardan geçerek Ödemiş'e 10 kilometre yakındaki Birgi nahiyesine indi. Oradan Ödemiş kaymakamıyla yaptığı telefon konuşmasında, "Düşman eline düşmek üzere olan Ödemiş'teki silahların daha emin bir yere nakli için validen emir almadıkça silahlara el sürülmeyeceğini söyleyeni ve Ödemiş'te yapılacak teşkilata engel olanları hükümet kapısı önünde astirayım da, validen o zaman emir alsınlar" demişti.

Daha Ödemiş'in içine girmeden Jandarma Komutanı ve Kaymakam'a gereken gözdağını veren Yüzbaşı Rasim, ikinci sıralarında Ödemiş'e vasil oldu. Yüzbaşı Rasim'in Ödemiş'e gelişi, kuşukları silmiş, herkese yepyeni bir ruh ve canlılık gelmişti.

Öte yandan 25 Mayıs'ta Bayındır'ın, 28 Mayıs'ta Tire'nin Yunanlılar tarafından işgaliyle Ödemiş çok yakından tehdit edilmiş bulunuyordu.

... Hamit Şevket Bey: "Şimdi kaymakamın yanına gidiyoruz. İyilikle

olmazsa kendisine mücadeleyi zor kullanarak kabul ettireceez” dedi. Yurtsever gençler, Hükümet Konaerının bitişindeki kahvehanede toplanmaya başladılar. Sınirler gergindi. Sonunda, kaymakamın odasına buyur edildiler. İşbirlikçi İzmir Valisi Kambur İzzet’in has adamı olarak Ödemiş’e gönderilen ve daha önceki direniş hareketlerini türlü yollarla engelleyen Bekir Sami’nin yüzü sapsarı, sesi kısıktır. Ama bugüne kadar söyledikleriyle tam zıt şeyler söylüyor.

“Efendiler, günlerden beri neler çektiemi ben bilirim. Bir taraftan yüksek makamlardan aldığım emirlerin tesiri altında ezilir ve bocalarken, bir taraftan da milletimin üzerine çökmekte olan felaketleri düşünürken vicdan ızdırapları içinde yanıp kavruluyordum. Direniş yanlısı olan gençlerin düşüncelerinde çok haklı olduklarını bugün ben de kabul ediyorum. Gaflet içindeymişim.”

Artık işler yoluna girmiş; ilk direniş hareketi, ilk Kuvayı Milliye’nin kuruluşu ortaya çıkmıştı. Ödemiş’te geçici bir hükümet kurulmuştu. 29 Mayıs’ı 30 Mayıs’a baelayan gece yarısından sonra alınan tarihi kararlar aşaeıdadır.

ÖDEMiŞ’TE DİRENİŞ HÜKÜMETİ

1- Bugünden itibaren Ödemiş’te Yiğit Ordusu adıyla bir milli örgüt kurulacak.

2- Bugünden itibaren Ödemiş hükümeti İzmir ve İstanbul hükümetleriyle her türlü bağlantısını kesecektir.

3- Hacı İlyas Tepesi denilen sırtlarda milli bir cephe kurulacak ve Yunan kuvvetlerinin buradan ileriye geçmeleri engellenecektir.

4- Zeybekler düze indirilip, silahlandırılacaklar ve cephede görevlendirileceklerdir.

5- Yapılacak milli işler ve hareketlere karşı çıkan kişiler derhal kurşuna dizilecektir. Bu kararlar el ve duvar ilanları ve tellallar vasıtasıyla bütün halka duyurulacaktır.

İzmir’in işgali üzerine Ödemiş’te başlayan girişimler, böylelikle disiplinli bir direniş hareketine dönüşüyordu.

Yedek subaylar askerlik şubesinin geniş meydanında ilerleyerek silah ve cephane deposuna yaklaştılar. Ele geçen silahların 240 tanesi 1898 modeli Alman tüfekleriydi, ancak

Mondros Antlaşması gereğince me

kanizmaları işgal güçlerince alınmıştı. Tüfekçi ustası Emin Atar göreve çağrıldı. Sabahlara kadar çalışılarak 250 martin ve 100 kadar kasalı mavzer çalışır duruma getirildi. Jandarma Çavuşu Şuayip Koler de jandarma deposunda bulunan 600 kadar mavzeri bizzat halka dağıttı.

Tepeden tırnağa kadar silahlanmış Ödemiş gençliği silah deposuna da, memlekete de ve her şeye de egemen olmuştu. Ufuklar işte o andan itibaren açılıyor ve bir kör duman gibi her yeri kaplayan karanlıklar sıyrılıyordu.

Şafak sökmesine çok az kalmıştı. Silahlanma işlerini bitiren Yedek Subaylar, Süvari kışlasının üst katındaki komutanlık odasına geldiler. Kuvayı Milliye Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey karşısında silahlanmış gençleri görünce onurlu ve heyecanlı bir biçimde tarihi emrini verdi:

“Hacı İlyas sırtlarında cephe tutacaksınız, içinizden birini komutan seçin.”

Bu çekirdek kuvvet, giriş yolunu tutmak amacıyla, gecenin karanlığında kışladan hareket etti.

Hacı İlyas tepelerine varıldı. İlk iş olarak cephenin solunda yer alan tren istasyonundaki telgraf tesisleri yıkılmalıydı.

Cephede bu görevler yerine getirilirken, Ödemiş’te günün ilk ışıklarıyla bildiriler pazar yerlerinde tellallar tarafından okunmaya, kahvelere asılmaya, minarelerden ilan edilmeye başlandı.

Ödemiş halkı topyekün bir yürek oldu. Herkes elinden geleni yapmak istiyordu.

Civar köylere postalar çıkarıldı. Halk silah başına çağrıldı.

Öğleye doğru ilçe merkezinde coşku son kerteyi bulmuştu. Kuvayı Milliye Komutanlığı’na başvuran gönüllüler, cepheye gitmek istiyorlardı.

31 MAYIS 1919 CUMARTESİ

Bu arada Ödemiş’i işgal etmekle görevlendirilen Torbalı’daki Efzon Alayı aynı gece Çatal istasyonuna yanaştırıldı, ertesi gün için savaş düzeni aldılar.

31 Mayıs 1919 akşamüzeri; İlkurşun Tepesi’nde savunma düzeninde toplanan (Kuvayı Milliyeci) kuvvetler 200-300 kişiyi bulmuştu.

Postlu Mestan Efe komutasındaki 100 kadar atlı, cepheye geldi. Cephedekilerin morali yükselmişti.

Sabahın ilk ışıkları sökerken, gözlemci: “efzon alayından birliklerin yaklaştıklarını” bildirdi.

Ahmet Şükrü Bey ve 80 savaşçısı Küçük Menderes ırmağını geçerek Zincirlikuyu’ya gelmişti. 1 Haziran 1919 sabah saat 08.00 sularında, ateş emrini verdi; 80 tüfek birden patladı. Efzon askerleri neye uğradıklarını anlayamadan dağıldılar, bir süre görünmediler.

İLK KURŞUN SAVAŞI

Zincirlikuyu’da savaş sürerken, aynı saatlerde, Cevalas komutasındaki (kuvvetler) Hacı İlyas tepelerine doğru ilerlemeye başladı. Ödemişli Kuvayı Milliyeciler uyanık, heyecanlı savaşı bekliyorlardı.

Bu sırada Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin’in kuvvetleri ateşe başladılar.

Cephe komutanı Ali Orhan, cepheye civar köylerden gelen on beşonaltı yaşındaki çocuklarla Kayıkçıoğlu Molla Hüseyin Efe’ye cepheye gönderiyordu.

Her yer adeta inliyordu. Altı yüz yıldır, düşman çizmesi görmemiş olan Küçük Menderes ovasında bir ölüm kalım savaşı verilirdi.

Günün erken saatlerinden başlayan savaş, geç saatlere kadar devam etti. Direnişçiler adım adım buldukları yeri savunarak geri çekilmek zorunda kaldılar.

ÖDEMiŞ’İN İŞGALİ

Ödemiş Müftüsü Hacı Hüseyin Efendi ile Rum Papazı gelen Yunan Birlikleri Komutanını karşıladılar.

Kuvayı Milliye’nin bu ilk hareketine katılanlar ise geriye çekilerek Alaşehir’e geçtiler. Daha sonra kurulan Ödemiş Kuvayı Milliye cephelerinde görev aldılar.

Evet, Ödemiş’teki direniş çabaları işgale engel olamadı ama Yunan ordusu karşısında ulusal bilincin, ilk halk silahlanmasının somut örneğini verdi. İşgal güçlerine karşı çıkılabileceği düşüncesinin Ege bölgesinde dalga dalga yayılmasını sağladı. Kuvayı Milliye direnişçilerinin daha sonra yapacakları örgütlenmelerin yolunu açtı.

KARBOĞAZI DİRENİŞİ

Tarsus'a bağlı Gülek kasabası, Toros Dağları'nın zirvelerinde bulunan bir geçit yeridir. Karboğazı ise, kasabanın 15 km uzağındadır. İşte o Karboğazı'nda, çam ağaçlarının içinde bir anıt vardır. Dağların yücesinde bulunan bu anıtın ana figürü, elleri silahlı bir erkek ve bir kadın heykelinden oluşur. Karboğazı Kuvayi Milliye Anıtı'dır bu.

Bu anıt, Çukurova bölgesinin emperyalist işgalden kurtuluşunun ilk kıvılcımı sayılan bir çarpışmanın hatırasına yapılmıştır. Karboğazı savaşı da denilen bu çarpışma, emperyalist işgalcilere karşı halkın cesaret ve fedakarlık dolu direnişinden küçük bir kesittir ve fakat bugün "kemalist" geçinip emperyalistlerle işbirliği içinde olanlara, İngiliz mandası olsaydık daha özgür olurduk diyen İslamcılara da büyük bir derstir.

1. Emperyalist paylaşım savaşında yenilmiş olarak çıkan Osmanlı, emperyalistler tarafından paylaşıldı. Bu paylaşımın sonucu olarak Fransız işgal birlikleri, 17 Aralık 1918'de Mersin'de karaya çıktılar.

19 Aralık'ta Tarsus, 20 Aralık'ta Adana işgal edildi. Çukurovalılar, bu oldubitti karşısında şaşkındı. Yenilen Osmanlı'nın

işbirlikçi politikalarıydı, işgalin altında Osmanlı yönetiminin izni ve onayı vardı; ama hep olduğu gibi halkın üstüne yürüdü işgalci çizmeleri.

Bu durumda ne yapılacaktı? Belli ki sarayda zevk-ü sefa süren taht sahiplerinden halka bir fayda yoktu. Dahası kendilerinden medet umanlara “direnmeyin, işgal birliklerine yardım edin” diye telgraflar göndermekteydiler.

Fransız işgal güçleri, bölge halkına değişik biçimlerde zulmetmeye başlamıştı. Öyle ki işgalcilerin zulüm ve hakaretlerine karşı yöre halkı çareyi Toroslar’a doğru göç etmekte buluyordu. Bu büyük göç dalgasına yörede “kaç kaç” adı verilmişti. Ama elbette bölgenin yiğitleri kaçmayacak...

Vatansever Çukurovalılar, bir araya gelip örgütlenmeye başladılar. “YA İSTİKLAL YA ÖLÜM”dü onların şiarı da. Fransız işgal güçleri, bu halk direnişini aşağılamak için başka birçok bölgede de olduğu gibi “baldırı çıplak çetesi” adını koymuştu. Çukurova köylüsünün çoğu yalınayaktı belki. Yıllardır süren savaşlar, kıtlıklar sonucuydu bu. Lakin baldırı çıplaklar, işgalcilere karşı yine de donanımlıydılar.

Vatan duygusuyla donanmışlardı. Çukurova ve sahil şeridini elde tutan Fransız ordusu, Toros dağ yollarının güvenliği için Pozantı kasabasını da bir taburla işgal etmişti. Anadolu içlerine ilerlemek için Gülek Boğazı’na hakim olmaları gerekirdi. Pozantı’yı büyük bir birlikle işgal etmelerinin amacı buydu.

Fransızlar Anadolu içlerine ilerlemek istiyorlardı fakat çevrede bulunan Yörük obalarının yiğitleri, tren yollarını sabote ediyor, köprüleri yıkıyordu. İşgalciler, bu eylemlerle kırırdıyamaz hale geliyordu. Dadaloğlu’nun torunları, işgalcilere karşı “dağlar bizimdir” demektedirler yine. Ve öyleydi gerçekten. Dadaloğlu yiğitleri yüzünden dağlara yanaşamıyordu bile işgalci. İşte onlardan biriydi Alpu köyünden Usta Mehmet.

“Sessiz bir sabah gelmek üzere, şafak söküyor. Her taraf koyu bir sessizlik içinde... Bu sessizliği Alpu köyünden çıkıp Belmece kayalıklarına doğru ilerleyen iki gölgenin ayak sesleri bozuyor. Bu gölgeler, Fransızların Pozantı’da yaptığı alçaklıklara katlanamayan iki bacanağın gölgesidir. Birisi Sunullah’ın oğlu Usta Mehmet, öteki de bacanağı Ömer’di. On dakika sonra, düşman karargahı olan tünelden yüz metre kadar yükseklikte ve 500 metre kadar uzaklıkta olan Belmece kayalıklarına ulaşılar.”

O sırada düşman karargahı olan tünelin ağzında bir parıltı

belirmişti. Parıltı bir parlayıp, bir kayboluyordu. Sunullah'ın oğlu Usta Mehmet, bacanağı Ömer'e "birisi maniple yapıyor aynayla. Şuna bir kurşun sallayacağım bacanak" deyip silahını parıltıya doğrultuyor. Nişan alıp tetiğe basıyor...

Baldırı çıplaklardan Usta Mehmet'in sıktığı kurşun, hedefini bulmuştu. Hedefteki düşman komutanının ta kendisiydi. Halkın şahlanacak gazabının işaret fişeğidir sıkılan bu kurşun ve ardı gelecektir.

"Bu kurşun Pozantı'da sıkılan ilk kurşundu. Maraş'ın Sütçü İmam'ının ilk kurşunu gibi, İzmir'in gazeteci Hasan Tahsin'in ilk kurşunu gibi, ilk kurşundu... Bu ilk darbeyi yiyen düşman, geri çekilerek Pozantı'daki tabura iltihat etti.

Bundan moral bulan çevre köylerin çeteleri de düşmanı sıkıştırarak aman vermemeye başlamıştı..."

Sonrasında Fransız güçleri Pozantı'dan çıkamaz oldular. Yardım amacıyla Adana ve Karaisalı'dan gönderilen Fransız kuvvetleri de Pozantı'ya ulaşamadılar. Çünkü o "baldırı çıplak" çeteler, yollarını kestiler. Pozantı'daki tabura destek kuvvet ulaştıramayan işgal komutanlığı bunun üzerine geri çekilme talimatı yolladı. Plana göre, Namrun-Gözne üzerinden Mersin'e çekileceklerdi.

İşgalci ordu, 25 Mayıs 1920 günü yola çıktı. Yolda rastladıkları bir çoban ve karısını da rehberlik etmeleri için yanlarında alıkoydular. Fransız komutan, çobana, doğru ve kestirme yolu gösterirse yüklü miktarda para vermeyi vaat etti. Fakat o cahil, baldırı çıplak köylünün düşüncesi farklıydı. Fransızın çil çil paraları için Anadolu halkına ihanet etmek, onun aklının köşesinden bile geçmemişti. İlk fırsatta karısını köye gönderip "çetelere haber ver, düşmanı Karboğazı'na sokacağım" diye de tenbihler.

Çobanın adı, Gülekli Kumcu Veli'dir. Vaat edilen parayı elinin tersiyle ittiği gibi, kendi hayatını da riske atarak düşman taburunu pusu atılacak yere doğru götürür. Bu arada Kumcu Veli'nin karısı, dağları, tepeleri aşıp haberi yöredeki milis güçlerine ulaştırır. Gerisini, Karboğazı çarpışmasının gazilerinden Gülekli Kemal'in anlatımından öğreniriz:

" Bu haberi alır almaz bu Aydınli aşiretinden de bize geçen on iki kişi ile akşam karanlığı basarken Germeçbeli'ni çıktığımızda düşmanın Karboğazı mevkiinde karargah kurmuş, ateşlerini yakmış olduklarını gördük. Burada yapacağımız işi arkadaşlarımızla tartışmamız, istişare etmemiz gerekiyordu..."

Çünkü karşılarında donanımlı bir tabur, sayı, silah, eğitim durumu kendilerinden epeyce üstün bir kuvvet vardı. Ya işgalci tabura dokunmayacaklar, ya da ne olursa olsun deyin saldıracaklardı. Ne olabilirdi? Zafer fazla mümkün gözüküyordu, ölebilirlerdi de...

“... Yaptığımız istişare sonucunda... Düşmanı pusuya düşürebilmek için daha ileri gitmemiz gerektiğine karar verdik. Hayvanlarımızı Germeçbeli'ne bırakarak harekete hazırlandık. Harekete hazırlandığımız zaman mevcudumuzun hepsi 44 kişiden ibaretti. Yalnız bu 44 kişinin öyle bir azim ve imanı vardı ki, her biri bir düşman bölüğüne karşı koyabilecek güçte oldukları inancı, davranışlarından anlaşılıyordu. Sabahleyin düşman öncüleri gözükmeye ve bize doğru yaklaşılmaya başladığı sırada, biz de düşmanın geçeceği yol üzerine siperlerimizi yaparak tüfekleri yerleştirdik.

Düşman pusu kurduğumuz noktaya geldiği zaman hepimiz birden aralıksız ateşlerle düşmanın öncülerini tamamen imha ettik...”

“Vurun namus günüdür” diyor ya türkü; işte o gündür yaşanan. Düşman şaşkınlık içinde karşılık verir. Bir o yana, bir bu yana çekilmeye çalışsalar da fayda etmez. Milislerin kurşunları hiç boşa gitmez. Çatışma bu şekilde akşama kadar sürer.

“Biz düşmanı çevirdiğimizde akşam olmuş ve ortalık da kararmaya başlamıştı. Artık düşman kuvveti bir tarafa gidemeyeceğini, kendilerini de koruyamayacaklarını anladıkları bir sırada, düşman tarafından Türkçe bir ses duyduk. ‘Komutanımız teslim olacak. Komutanınızla görüşmek istiyor’ diye bağırıyordu...”

Sayıları az da olsa öfkeleri çok, donanımları yetersiz de olsa, onur, namus, vatan ve halk sevgisiyle donanmış baldırı çıplaklar, Fransız taburunu 28 Mayıs 1920’de teslim aldılar. Çok sayıda ölüsü olan Fransız taburundan bir binbaşı, 27 subay ve 650 asker esir alındı. 2 top, 830 tüfek, 13 makineli tüfek ve diğer cephaneliğe el konuldu.

Kumcu Veliler’in, Usta Mehmetler’in, Gülekliler’in, çobanın isimsiz eşi ve binlerce başka isimsizin Toroslar’ın yücesinde yarattığı Karboğazi abidesi, bu topraklardan mandacılığa verilmiş en kesin cevaplardı. Ve bu topraklarda elbet, Kumcu Veliler hala yaşıyor, bu topraklar ulusalcı ya da İslamcı veya başka bir kılıfa bürünen mandacılara bırakılmadı hiç...

ANADOLU TOPRAKLARI İŞGAL ALTINDA EMPERYALİZM ANADOLU İNSANINI TANIMIYOR. AMA TANIYACAKTIR;

FRANSIZLAR'IN ANTEP HALKINA 5 TESLİM ŞARTI

1-Şehrin bila kaydi şartı iki saata kadar teslimi (bu teslim şartını kabulünüzü kale üzerine beyaz bir bayrak çekilmesiyle göreceğim).

2-İki saat sonra bilumum memurini hükümet, kuvvayi milliye kumandanı, heyeti merkeziye azaları, eşrafı memleket, arzi mutevaat etmek üzere derhal karargahıma gelecek.

3- Memlekette ne kadar silahlı ve muharip kuvvet varsa silahlarıyla beraber teslim olacak.

4- Antep Kasabası halkı, Fransız'lara isyan ettiğinden dolayı ceza olmak üzere bir buçuk milyon altın lira tazminatı harbiye verecekler.

5- Bu para tedarik edilinceye kadar bilumum eşraf ve tüccar hapsedilecektir.

Kolonel Andree-Kolonel Abadi

ANTEPLİLER'İN FRANSIZLAR'A VERDİĞİ CEVAP:

Silahına sarılan Antep halkı, sizden zelinane af talebinden ziyade siperi altında kalarak ölmeyi kendisine büyük ve mukaddes bir şeref bilir. Bundan zevk alır.

Sizin bayrağınızın meş'um temevvücü (dalgası) altına girecek ne bir tek Antep'li, ne de bir tek Türk tasavvuf edemiyoruz. Antep halkı ya ölmeyi veyahutta vatanını kurtarmayı kendisine düstur ittihaz etmiştir.

Binaenaleyh Antep'te ziruh (canlı) bir fert kaldıkça ve memlekette de taş üstünde taş bir tek duvar kaldıkça Fransız askeri bu kasabaya giremeyecektir.

Heyeti Merkeziye Antep Halkı Adına

BİR YİĞİT Kİ:

MOLLA MEHMET KARAYILAN

*“Atına binmiş de elinde dizgin
Vardığı cephede hiç olmaz bozgun
Çeteler içinde Yılanım azgın
Vurun Antepçiler namus günüdür / Vurun Kürt uşığı namus günüdür*

*Sürerim sürerim, gitmez kadana
Fransız kurşunu değmez adama
Benden selam söylen nazlı anama
Vurun Antepçiler namus günüdür / Vurun Kürt uşığı kavga günüdür*

Karayılan der ki; harbe oturak

Kilis yollarından kelle getirek

Nerde düşman varsa orda bitirek

Vurun Antepililer namus günüdür/ Vurun Kürt uşağı kavga günüdür

Anadolu halkı vefalıdır yiğitlerine. Sazlarıyla, sözleriyle, ağıtlarıyla anarlar düşenlerini. Karayılan bin bir açan tohum gibi düşerken toprağa; Antep halkı işte bu sözlerle andı onu...

Anadolu tarihi sayısız kahramanlık, direngenlik ve zulme karşı başkaldırılarıyla doludur. Hiçbir an yoktur ki Anadolu'da yeni bir kahramanlık destanı yazılmasın, yeni bir yiğit yoğrulmasın. Kawa'dan, Bedreddin'den, Mahirler'den bugünlere uzanan bu tarihin belki de en destansı dönemi "Kurtuluş Savaşı"ımızdır. Emperyalizmin işgallerine karşı Anadolu halkının topyekun direnişi bu dönemdedir. Osmanlı'nın işbirlikçiliğine karşı dik duruş işte yine bu dönemdedir.

Halk işgallere karşı yerelde örgütlenip Kuvva-i Milliye adını alırken, İzmir'de Hasan Tahsin ilk kurşunu atarak başlattı direnişi... Ardından Demirci Mehmet Efe, Ege Dağları'nda ayaklandı... Ve İç Anadolu'da Ethem...

Ve Maraş'ta Sütçü İmam... Ve Antep...

Tam 6317 şehit ile tarihinin en amansız savaşına tanık olmuştu. Bir yandan işgalciler, bir yandan soyguncu çeteler... Düşman şehre ilk ayak bastığında gelenler **İngiliz'di**. Ardından Antep'i **Fransızlar'a** bıraktılar. Antep halkı öfkeliydi, gizli örgütlenmeler daha ilk günden başlamıştı. Ufak bir kıvılcıma bakıyordu her şey. Ve 21 Ocak 1920, ilk kıvılcım alevlendi. Annesiyle birlikte evine giderken, Fransız işgalcilerin tacizlerine taşla karşılık veren Kamil adında bir çocuk, askerler tarafından süngülenerek öldürülmüştü. Antep'in ilk şehidi henüz 14 yaşındaki Kamil olmuştu. Bu olayla birlikte artık direniş açık bir şekilde başlatılmıştı.

20 Ocak 1920 günü, Antep-Maraş yolu arasındaki Karabıyıklı mevkiinde Antep'ten Maraş'a geçmekte olan büyük bir bölük Fransız birliği, Karayılan Çetesi tarafından bertaraf edilmişti. Haber Antep'e ulaşınca

büyük sevinçle karşılandı. Herkes Karayılan adındaki bu yiğidin kim olduğunu tartışıyordu.

Karayılan bir askerdi. 1. Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda Sarıkamış'ta savaşmış, bu savaşta ayağından yaralanmış, savaş bitince de köyüne dönmüştü. Aslında Antep'in yerlisi değil, Besni kazasına bağlı Kürt Elifler köyündendi. Asıl adı Mehmet'ti. Varlıklı sayılabilecek Kabalar aşiretine mensuptu. Küçük yaşta kendi kendine okuma-yazmayı öğrenmiş, bir süre köy imamlığı yapmış ve halk arasında Molla Mehmet olarak anılmaya başlamıştı. Babası, kendisi 16 yaşındayken çeteler tarafından öldürülmüştü.

Köyüne döner dönmez halkın perişan halini gördü ve harekete geçti. Tamamı akrabalarından 82 gönüllüyü çete olarak topladı. Bir an bile tereddüt etmeden 1600 baş hayvanını satarak cephanelik satın aldı ve kimseden yardım almaksızın çetesini donattı. Önce soyguncu çetelere karşı mücadele etti; Eşkıya Bozan Ağa'yı vurup, çetesini dağıttı. Ardından kimsenin haberi olmaksızın Antep-Maraş yolundan geçen Fransız birliklerine saldırarak 50 kişiyi esir aldı ve bu saldırıyla adını duyurdu. 82 kişilik çetesıyla birlikte kuşatmayı yarıp Antep'e girmeyi başardı ve Mehmet Sait (Şahin Bey) önderliğindeki Antep Direnişi'ne dahil oldu.

Çetesıyla Antep Cezaevi'nin kapılarını açtıran Karayılan, mahkumların ellerine silah vererek çetesine yeni gönüllüler kattı ve düşmanla savaşmaya durmaksızın devam etti. Elmalı cephesinde Birinci ve İkinci Ağcakoyunlu cepheleri, İkizkuyu Cephesi, Nizip Yolu Savaşları, Kurbanbaba Savaşı ve Mağarabaşı Savaşları'nda çetesıyla birlikte yer aldı.

Bu arada 24 Mart günü, 300 kadar adamıyla, Antep-Kilis yolundaki Elmalı Köprüsü'nde tam 4 gün boyunca Fransız ikmal yollarını kesen Şahin Bey, düşmanın şehre girmesine engel olmaya çalışıyordu. 4. Günün sabahında 18 kişi kalmışlardı, yanındakilerin geri çekilelim telkinlerini "Düşman buradan geçerse ben Antep'e ne yüzle geri dönerim, düşman benim cesedimi çiğnemededen Antep'e giremez" diyerek reddeden Şahin Bey, akşama doğru tek başına kalmış, Elmalı Köprüsü'nü yıktırarak taşların arkasında sipere yatmıştı. Tek başına Fransızlara karşı koyarken mermisi bitti ve cephanesiz kaldı. Tüfeğini köprünün taşlarında kırarak, yumruklarıyla düşmanın üzerine atıldı...

"Ben Antepliyim, Şahin'im ağam.

Mavzer omzuma yük.

Ben yumruklarımla dövüŖeceğim.

Yumruklarım memleket kadar büyük...”

Fransız işgalci askerleri onu sol kulağının arkasından ve karnından süngüleyerek öldürdüler.

Şahin Bey'in şehitlik haberi Antep'e tez ulaştı. Şahin Bey'in naaşını Karayılan kucağında taşıyarak şehre getirdi ve defnettii. Şehitlere yas tutacak vaktin olmadığını herkes biliyordu. Kavga artık daha çetin, gün artık daha kızıldı.

24 Mayıs 1920 sabahı Karayılan erkenden kalktı. Her zaman olduğu gibi beyaz elbiselerini giyip tüfeğini kuşandı. Karargah olarak kullandığı Karagöz Camii'ne giderek cami imamına kamçısını ve gümüş saplı kamasını emanet etti. “Dönersem bunları geri alırım, dönemezsem köydeki kızım Selvi'ye verirsın” diyerek Sarımsak Tepe mevkiine doğru yola koyuldu.

O gün Sarımsak Tepe'de zorlu bir savaşta galip gelmişlerdi. Düşman kaçmaya başlayınca Karayılan'ın içi içine sığmadı, bir hışımla doğruldu siperden. İlerdeki çiti aşmak için yeltenirken vurulduğunu hissetti. Yıllardır cephelerde olan bir asker olarak bu hissi daha önce de yaşamıştı. Sinsice ateşlenen bir kurşun göğsünü parçalamış, ciğerini delmişti. Kabalar Aşireti'nden Molla Mehmet Karayılan 32 yaşında işte böyle şehit düşmüştü.

Karayılan varlıklıydı. Bölgesinin en köklü, en namlı aşiretlerinden birinin reisi konumundaydı. Yüzlerce baş hayvana, dönümlerce araziye, mala mülke sahipti. Gençti, sağlıklıydı, yeni evlenmiş, yeni çocuk sahibi olmuştu. Üstelik Antep'in yerlisi bile değildi. Ama kar etmedi. **Karayılan 1600 baş hayvanını satarak, arazilerini sahipsiz bırakarak; karısını dul, çocuğunu yetim bırakmak pahasına Antep savunmasına katıldı.** Kimseden tek bir kibrit çöpü bile yardım almadan kendi başına kurdu çetesini. Hepsi de aşiretinden akrabalarıydı. Şehit düştüğünde ise kızına miras olarak sadece “kamçısı ve gümüş saplı kamasını” bıraktı.

İstese hiç bir Ŗeye karışmaz, rahat minderinde oturur, bebesini büyütürdü. Malını mülkünü o telaşeden nasıl zararsız çıkaracağını hesaplardı. Kimse de “sen niye savaşmıyorsun” demezdi. İşte bu yüzden Karayılan'ın Fransızlara karşı savaşması insanları bu kadar şaşırtmıştı.

Antep, 11 ay süren bu savaşta 6317 evladını şehit verdi. Ve bu sayı Kurtuluş Savaşı'ndaki bütün savaş meydanlarında şehit düşen insan sayısının yarısına eşittir...

MARAF DİRENİŞİ

ARABABAŞI KÖYÜ DİRENİŞİ RAMAZAN VE EŞİ SEEM AYŞE HATUN

1.Emperyalist paylaşım savaşı sonunda Osmanlı imparatorluğuna ait topraklar emperyalist devletlerce paylaşılmıştı. Anadolu toprakları da emperyalistlerin işgali altındaydı. Maraş İngiltere'nin işgal ettiği bir Anadolu kentiydi. Daha sonra ise emperyalist devletler kendi aralarında yaptıkları anlaşma sonunda Maraş'ı Fransızlara terk ettiler. İşgal önce mitinglerle gösterilerle protesto edildi. Fransız işgali Maraşlılar'da gittikçe artan tepkiye neden oldu. Maraş halkı elbette bu şekilde yaşamayı kabul etmeyecekti. Ama ne yapacaklardı? İşgale karşı henüz bir direniş örgütlenmemiştı. İşgal olur zulüm olur da buna karşı bir direniş olmaz mı? Örgütsüz de olsa zulme direnmek haktır diye işgalciye kurşun sıkan Sütçü İmamları vardır. Anadolu'nun Sütçü İmam'ı halkın onurunu kıran, namusunu kirleten bu işgale karşı ancak silahlı bir karşı koyuş ile direnebileceğinin yolunu göstermiştı Maraş halkına. Osmanlı Devleti 1. Paylaşım Savaşı sonunda hem

askeri olarak yenilgiye uğramış hem de koca imparatorluğu lime lime teslim eden anlaşmalara imza atmıştı. Buna rağmen Anadolu halkı bu işgali hazmedememişti ve çeteler şeklinde örgütlenmeye başlamıştı. İşgal ve sömürü konusunda hayli deneyimli olan Fransızlar, yıllardır birlikte yaşayan kardeş halkları birbirine karşı kışkırtıyordu. Ermeni, Türk, Kürt şeklinde bölmeye ve düşmanlaştırmaya çalışıyordu. Bu emperyalist politikanın farkında olmayan ulusal haklarını emperyalistlerin güdümünde kazanacağını düşünen bazı Ermeni grupları ile Maraşlı kuvvetçiler arasında bazı çatışmalar yaşanıyor ve aralarında ki çelişki giderek büyüyordu. Fransızlar Maraş ileri gelenlerini tutuklayıp tehdit etmesiyle birlikte gerçek yüzlerini göstermiş oldular. Maraş halkı gerçek bir halk savaşı veriyordu. Halk; içinde yaşadığı evini, erzağını, çocuklarını, bu savaşa katmıştı ve tüm yaratıcılığı ile Fransızlara teslim olmamak için mücadele ediyordu. Halk savaşlarında, özellikle güçlü, güçsüz, eğitilmiş, eğitimsiz ayrımı yapmadan herkesin gücü ve yeteneği ölçüsünde savaşa katılması sağlanır. İşte Maraş savunması da bir halk savaşıydı. İmamından eşrafına çocuk, kadın, yaşlı demeden herkes onurunu korumak için Fransızlara karşı mücadele ederek, korkularını aşarak ilerliyordu. Anadolu kadınları silahlanmış, ellerine geçirdikleri her malzemeyi silaha çevirmişler, silah taşımadan, hasta taşımaya kadar ihtiyaç duyulan her yerde olmuşlardır. Savaş kendi içinde kahramanlarını da yaratır her zaman. Kadın savaşçıları... Ölümün kapısını çalmasını beklemeden ölümün üzerine yürüyen kurtuluşun savaşmaktan başka bir yolunun olmadığını gören kadınları da çıkarmıştır. Kadın savaşçılardan biri de ARABABAŞI köyünden Senem Ayşe Hatun'dur.

Onlar kendilerinden yüz yıllar önce elde silah zalime karşı vuruşan Hakikat Bacılarının soyundadırlar.

Soyuna sahip çıkmak soyuna ihanet etmemek gerektiğini bilir Senem Ayşeler. Bildikleri içinde mevzilendikleri bölgeyi düşmana teslim etmemek için direnirler. Ölen askerlerin arkasından gözyaşı dökmeye zaman dahi bulamadan boşalan mevzilere geçerler. Maraş direnişinde Kümbet Tepe'de mevzilenmiş Fransız birliklerine karşı yalnız başına kurşun atan Ramazan, düşman yalnız başına çarpıştığını anlamasın diye durmadan yer değiştirerek ateş eder ve düşmana kalabalık bir karşı koyuş olduğu izlemine vererek düşmanı oyalar. Ramazan'ın yanı başında karısı Senem Ayşe duruyordu. Ellerinde bir tek silah vardı. Ama Senem Ayşe'nin yüreği silahtı. Korkmuyor saklanmıyor kocasını

cesaretlendiriyordu. Tetik çeken eli güçlendiriyordu. Ramazan düşman kurşunu ile vurulduğunda kocasının bedenine sarılı fişekliği çıkardı. Tüfeğini kucakladı ve Ramazan'dan boşalan mevziye geçti. Ramazan'ın yaptığı işi şimdi Senem Ayşe yapıyordu. Kumandan durumu fark edip destek gönderene dek devam etti tek başına çatışmasına. Senem Ayşe gelenlere kocasının vurulmuş bedenini gösterdi ve “Onu bu hale getirdiler” dedi. Ama karısının sağ olduğunu bilmiyorlardı. “Elbette onun öcünü alacağım” diye yeminler etti Senem Ayşe Hatun. İşte Maraş'ta dilden dile dolaşan Senem Ayşe'nin hikayesi böyle başladı. Fransız askerleri Maraş'ı terk edene kadar dövüşmeyi sürdürdü Senem Ayşe Hatun.

SENEM AYŞE DİYOR Kİ;

Haklı olduğunuz bir davada tek yol savaşıdır. Mücadele etmektir. Savaşmak isteyen önünde bir engel olamaz. O, silahını da yolunu da bulur. Kadınlığımız mücadelemizin önünde bir engel değil; ancak beceri, üretkenlik ve sahiplenmeyle savaşı büyütecek, güçlendirecek bir özelliktir. Hakikat Bacılarımızın yolunda yürümeye devam edin diyor Senem Ayşe Hatun, CEPHELİ kadınlara. Çünkü Anadolu ihtilali sürüyor.

Milliyet **İSTİKLÂL SAVAŞI** **16 HAZİRAN 1919**

HALK ÜYAN YÖRESİ ARDI HIRANDIR **gazetesi** HAZIRLAYAN: ÖMER SAMİ COŞAR

Bergama düşman işgalinden kurtuldu

Geca geç vakte kadar devam eden karlı çarpışmalardan sonra 400 kişilik Yunan taburu imha edildi

BERGAMA
Türk ordusu Bergama'ya 15 Haziran günü geldi. Yunan ordusu ise 17 Haziran günü Bergama'ya geldi. Türk ordusu Bergama'ya geldiği anda Yunan ordusu da Bergama'ya geldi. Türk ordusu Bergama'ya geldiği anda Yunan ordusu da Bergama'ya geldi. Türk ordusu Bergama'ya geldiği anda Yunan ordusu da Bergama'ya geldi.

Gelibolu' da toplanmışlar

Yunan askerleri, "Türklerin birinci defa ve ikinci defa Gelibolu'ya geldiği" haberini duyunca, Gelibolu'ya geldi. Yunan askerleri, "Türklerin birinci defa ve ikinci defa Gelibolu'ya geldiği" haberini duyunca, Gelibolu'ya geldi.

İZMİRİN İŞGALI KARTPOSTAL VE MEKTUPLU PROTESTO EDİLECEK

İzmirli öğrenciler, İzmir'in işgaline karşı kartpostal ve mektuplarla protesto edeceklerdir.

İŞGALCIYE KARŞI ANADOLU BAĞIMSIZLIK SAVAŞINDA

BERGAMA BASKINI

(15 HAZİRAN 1919)

Yunan ordusu, İngiliz emperyalizminin desteğiyle İzmir'i işgal ettiğinde tarih 15 Mayıs 1919'dur. Yunan ordusu İzmir'e ayak bastığında karşısında işgale karşı koyacak bir ordu bulamamıştı ve bunun rahatlığı içerisindeydi. Haklıydılar, çünkü Osmanlı padişahı ve İstanbul hükümeti emperyalizme boyun eğmiş, işbirlikçilik ve teslimiyet politikalarını uygulayan bir pozisyondaydılar. Emperyalist ülkelerle imzalanan anlaşma-

larla Osmanlı ordusu "ordu" olmaktan çıkartılmış ve büyük oranda tasfiye edilmiş, silahsızlandırılmıştı. Osmanlı padişahı yalnızca saltanatını düşünüyor, bu doğrultuda emperyalistlerin tüm isteklerini yerine getiriyordu. Yunan ordusu, kısa bir süre sonra, ilk andaki sessizlikten dolayı büyük bir yanılığın içinde olduğunu anlayacaktı. İzmir'e geldiklerinde karşılarında işgale direnen bir ordu görmeseler de halk bu işgale izin vermeyecekti. Osmanlı padişahı ve İstanbul Hükümeti işgale karşı bir direniş örgütlenmesini engellemek için Yunan ordusunun İzmir'i işgal edeceğini halktan gizlemişti. Bununla da yetinmemiş ayrıca işgale karşı çıkabilecek İzmir Valisini ve Kolordu Komutanını görevden almış yerlerine işbirlikçi politikalarına uygun hareket edecek kişileri atamıştı. Yunan ordusunun padişahın dostu olduğuna, ona karşı mukavemet etmenin hilafete karşı mukavemetle eş değer olduğuna dair propagandalar yapılmıştı. Ancak halk, Ege ve tüm Anadolu'da, İzmir'in Yunan ordularınca işgal edilmesini şiddetle protesto etmekteydi. İzmir'e iyice yerleşmeye çalışan Yunan ordusu aynı zamanda işgali genişletmekteydi. 20 Mayıs 1919'da Menemen, 25 Mayıs 1919'da Manisa ve 29 Mayıs 1919'da Aydın'ı, aynı gün Ayvalık'ı işgal etmişti. Ayvalık'ın işgali ardından Yunan ordusunun Bergama'yı da işgal edeceği haberleri yayılmaya başlamıştı. Ege'de henüz, tüm Anadolu'da olduğu gibi düzenli ordular oluşturulmamıştı. İşgale karşı milis güçler örgütlenmekteydi. Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe, Çerkez Ethem gibi isimler önderliğinde örgütlenen bu kuvvetler Osmanlı ordusu içindeki işgal karşıtı subaylarca destekleniyordu. Dahası bunlar, ulusal kurtuluş savaşı için örgütlenme çalışması da yürütüyorlardı. Genel tablo böyleyken, Bergama'da yaratılacak direniş halkların bağımsızlık için hangi zorlukları aşabileceğini gösterecekti. Bergama'da o günün koşullarında işgale karşı örgütlenmiş herhangi bir kuvvet yoktu.

Halk bu nedenle Yunan ordusunun Bergama'yı ele geçirmesini engellemek için başta Balıkesir ve Ayvalık'tan olmak üzere çevre il ve ilçelerden milli kuvvetlerin harekete geçmesini istiyordu. Buralarda Bergama'yı savunmak üzere hazırlıklar yapılırken 11 Haziran 1919'da Yüzbaşı Kemal Bergama'ya gönderilmişti. Ancak, başta "Eğer düşman gelirse memleketi silahlı bir şekilde, olanaklarımız ölçüsünde savunacağız" diyerek çevre il ve ilçelerden yardım isteyen halk, işgal yanlılarının etkisinde kalmıştı. Öyle ki, işgal yanlıları, Yunan ordusunu Bergama'ya

çağırın bir kağıdı imzalatmak için çalışma yürütmüşlerdi. Yüzbaşı Kemal Bergama'ya gelir gelmez önce Kaymakamla görüşmüş, onun kararsız ve daha çok padişahın etkisi altında olduğunu görmüştü. Yüzbaşı Kemal kahvelerde halkla ve eşrafla görüşmeler yapıyordu. Bu görüşmeler sert tartışmalara varıyordu.11 Haziran gecesinde tellal bağırtarak "Balıkesir ve Ayvalık'tan kuvvet yetişinceye kadar 4-5 Yunanlı'ya şehri çiğnetmemek için yedi yaşından yetmiş yaşına kadar Allah'ını seven silahını kapıp hükümet meydanına gelsin" diye halka çağrı yaptırmış, bu çağrının sonucu sadece 30 kadar Bergamalı, Yüzbaşı Kemal'in etrafında toplanabilmişti. Bergama 30 kişiyle savunulacak ve esas olarak da çevre yörelerden gelecek kuvvetler Bergama'ya ulaşınca kadar zaman kazanılacaktı. Yüzbaşı Kemal ve beraberindekiler vakit kaybetmeden Yunan ordusunun Bergama'ya gireceği Reşadiye istikametine doğru ilerlemişlerdi. Bakırçay üzerinde bulunan Eğriköy Köprü girişinde mevzilenmişlerdi. Bu sırada 20 kadar gönüllü daha katılmıştı saflarına. Fakat işgal yanlıları boş durmuyordu. İşgalciye bizzat çağrı kâğıdı gönderenler bu yirmi kişi içine de adam katmışlardı. Gönüllüleri vazgeçirmeye çalışıyorlardı. Gönüllüler içinde fısıldaşmalar başladı. Hainlerin çabası sonuç vermişti.

Gönüllüler, Yüzbaşı Kemal'e, kendisinin padişah düşmanı olduğunu, Yunanlılar'ın padişaha dost olduğunu, evlerine gitmek istediklerini söylerler. Tüm bunlar kısa bir sürede yaşanmıştır. Bütün ikna çabalarına rağmen gönüllüler dağılmaya başlar. Eşrafın gönderdiği adamlar bununla da yetinmezler ve Yüzbaşı Kemal'i öldürmeye çalışırlar. O civarda bulunan Tuzca Efe buna engel olur fakat Yüzbaşı Kemal bölgeden ayrılırken bir süvari keşif kolunun baskınına uğrayarak tutsak edilir. Gönüllüler birliğinin dağılması ve Yüzbaşı Kemal'in tutsak edilmesiyle Bergama'nın savunulması olanağı kalmamıştır. Yunan kıtaları o gecenin sabahında, 12 Haziran saat 10.00'da ellerin kollarını sallayarak Bergama'ya girer. İşgalciyle iyi geçinip düzenlerini koruyup, servetlerini kaybetmek istemeyen, bu amaçla işgalcilere karşı direnişi engelleyen eşraf, Yunan ordusunu Bakırçay Köprüsü'nde karşılarlar. Elleri teslimiyetin simgesi olan beyaz bayrak, sıcak buğday ekmeği ve bir kâse tuz vardır. Onlar gibi düşünmeyen, propagandalarının etkisinde kalmayan halkın bir yandan işgalciye öfkesi büyürken, işgalcinin Bergama'ya hiç bir direnişle karşılaşmadan girmesinin üzüntü ve utancını yaşıyordu Bergama halkı. Yunan tabur

komutanı ilk olarak Bergama Kaymakamı ile görüşmüştü.

İşgale karşı olan fakat Osmanlı padişahının buyruklarından çıkamayan Kaymakam, Yunan tabur komutanına sadece; "...Bu işgali protesto ederim. En yakın zamanda askerlerinizi Bergama'dan çekmenizi talep ederim" diyebilmişti. Ve fakat durum buyken işgalciyi protesto etmek yetersiz, hele de ondan askerlerini çekmesini talep etmek anlamsızdı. İşgalciye karşı savaşılacak, işgalci defedilecekti...

Bergama dışında hazırlıklar sürüyordu. Ayvalık'ta 172. Alay Komutanı olarak Yarbay Ali Çetinkaya, Bergamalı Adem Bey'in 300 kişilik Kuva-i Milliye müfrezesi ve Binbaşı Cemal komutasındaki erler, 250 kişilik Kuva-i Milliye ve iki ağır makinalı tüfek ile Belligedik'e gelmişti. Soma mıntıkasında ise 188. Alay Komutanı Yarbay Akif Bey 100 kadar eriyle, Poyracık'ta 76 kişilik nizamiye kuvveti ve 265 kişilik kuvvetiyle hazırды. Kınık'ta ise Emekli Kolağası Kemal Bey emrinde olan yedek teğmen Fehmi ve Halim idaresinde 53 silahtan ibaret Kuva-i Milliye müfrezesi vardı. Baskını Binbaşı Cemal yönetecekti. Bergama daha önce askerlik deneyimli milislerin çoğunlukta olduğu gönüllüler ve nizamiye erleri tarafından doğudan-batıdan-güneyden sarılıyordu. Baskın gece yapılacaktı. Yunan taburu dağınık ve sokaklarda, çarşıdaydı. Ani baskını beklemiyorlardı, bozguna uğramışlardı. Uzaklaşp baskına cevap vermeye çalışan birlikler de çok dayanamıyor ve dağılıyorlardı. Menemen'e doğru kaçıyorlardı. 15 Haziran 1919 günü saat 22.30'da Yunan ordusu Bergama'da bozguna uğratılmış ve 400'den fazla kayıp verdirilmişti. Bergama'yı işgalciye peşkeş çeken, direniş engelleyen Bergama eşrafı ve işgali onaylayan Hürriyet ve İtilaf Partisi yanlıları ortadan kaybolmuşlardı. Halk sevinç içerisindeydi. Bergama baskını, Anadolu halklarının emperyalizme karşı bağımsızlık savaşında önemli olaylardan biridir. İlk kez bir şehir-ilçe kendi çevre milisleriyle düşmanı püskürtmüştür. Bergama'ya Kurtuluş Savaşı'nda bir ilk olma özelliği kazandırmıştır. İlk olma onurunu yaşatmıştır. Ki, bu örnek daha sonra Ege'de, Anadolu'da çoğalacaktır. Yunan ordusuna bu yenilgi ağır gelmiş ve 4 gün sonra çok daha büyük kuvvetlerle Bergama'ya saldırmış, yol boyunca ve Bergama'da birçok vatansever öldürülmüş, Bergama tekrar işgal edilmişti. Ama artık teslimiyetçi ruh hali değil, direnişçi ve hatta düşmana baskın vermenin yarattığı moralli bir ruh hali hakimdir.

Bergama, İzmir, Ege, tüm Anadolu emperyalizme karşı savaşma iradesi ve zafer inancı kazanan halkların mücadelesiyle

özgürleştirilmiştir.

BÖYLE KURTARDIK!

“Asker olduğumu sonradan öğrendim. Memleketim Ordu. Suşehri’nden çıktık. Sivas’ı, Yozgat’ı, Akdağmaden’ini geçtik. Ben üstelik yalın ayaktım. Yok ki bir şey giyeyim. Yol yok, iz yok. Bastığımız yerler çakıltaşı. Ayaklarım hep kan içinde kaldı. Bir öküz kestiler. Öküzün gönünden bana bir kanlı parça verdiler. Bu deriden çalıp diyecekmişim de giyecekmişim ayağıma. Ben çarık dikmesini nereden bilirim. Zaten memlekette çarık yüzü gördüğüm mü var? Neyse bize uydurma bir çarık diktiler. Ama dedim ya yol düz değil ki hep çakıl. Ayağımın altında bir kanlı deri. Düz yolda neyse ya, bir bayıra gelince derinin tabanı dönüp ayağımın üstüne çıkıyor. Yürüyemiyorum bir türlü. Hasılı çok eziyet çektik. Neyse o vaziyette -Bolvadin İstasyonudiyorlar. Oraya kadar vardık. (...)

Boyna talim terbiyeyle uğraşıyoruz. Talim terbiye dediğin de ne? Sağa dön, yere yat, diz çok, ateş... Başka birşey yok. (...) Bizi düşman çadırına gönderdiler, çadırlara giderken tel örgülerden geçiliyor. Tel örgüleri geçmek için kesmek gerekiyor. Ama kestirmediler. Meğer gavur düşman tel örgülere zil koymuş. Telleri dokunuldu mu ziller çalmaya başlıyor, ses ta öbür baştan iştiliyor. Ben o zaman daha çocuk sayılırım. (...) Çadırlara yaklaştık. Ben dediğim gibi iki Erzurumlu erin arasındayım. Çadır direğinin dibine bir çoban köpeği bağlamışlar. Köpek bizi görünce gözlerini öyle kocaman açtı. Benim gözlerim de köpeğin üzerinde. Daha köpeğin ‘hırr’ demesine kalmadan Erzurumlu çocuklardan birisinin hayvanın boğazına sarılmasıyla ayağını yerden kesmesi bir oldu. Köpek çırpınıp duruyor. Erzurum’lu er kocaman köpeği öyle bağdu. Hemen çadıra daldık. Çadırda üç kişi vardı. Hepsisi de horul horul uyuyor. Erzurum’lu süngüyü çekip, adamlardan birinin göğsüne dayadı. Yahu insanın dili hiç böyle uzun olurmuş hiç bilmezdim. Gavur gözünü açıp da karşısında bizi görünce korkusundan dili bir karış dışarı fırladı. Bunların üçü de subay. Kattık hepsini önümüze. O gece bizimkiler Afyon cephesinde 150 esir aldılar. (...)

Bizi görünce verdiler üzerimize topu, verdiler makinalı tüfeği. Ama biz bir yara almadan döndük geldik. Yanımızda 150 esir. Bize mükafat olarak ne verdiler biliyor musun? Kesme şeker varya hani. Biz ona ‘tıkıl’ derdik o zamanlar. (...) Görüp göreceklerimiz bu. Yok ki ne versin? Bizim zaten mükafat beklediğimiz yok.

(...) Artık Büyük Taarruz başlıyormuş. Biz de cepheye yollanıyoruz. (...) Hepimize birer parça un verdiler. Bu unu gündüz kuru çalı yakma koşuluyla bir taşın üstüne koyup pişireceğiz, 'Helle' yapıp yiyeceğiz. (...) Neyse taşların altında çalıyı yakıyoruz. Taş kızıp da üzerine hamuru koyunca taşlar başlıyor patır patır patlamaya. Askerin yüzüne gözüne çarpıyor. Çok kişi kör oldu. Baktılar olmayacak, 'unları dökün!' diye emir verdiler. Unun yerine peksimet dağıttılar bize. Adam başı üç peksimet, o da altı günlük. Yani üç peksimeti altı günde yiyeceğiz. Peksimetler kurumuş çarıklarımızla birlikte çantamızda. Ben o altı günlük peksimeti daha cepheye vardığımız gece yedim. Çantayı üzerimden çıkarmıyorum. Çantada ufak bir delik buldum. O delikten elimi sokup peksimetleri aldım aldım yedim. (...)

"Derken Eskişehir tarafından bombardımanlar başladı. Biz ihtiyattayız. Bizim önümüzde asker var. Onlar sıkışırsa biz yardıma gideceğiz. Neyse, sıra bize geldi. Bir ateş başladı ki, yer gök bir oldu. (...) Üç saat sonra kafir bize karşılık vermeye başladı. Bir de baktık bizimkilerden karnını tutan gidiyor. Biz bekliyoruz. Bir yandan da yaraları sarıyoruz." "Geçmiş olsun hemşehrim. Ne varki düşmandan korkuyorsunuz." Yumruklarını sıkıyorlar, bağırıyorlar: "Ölmeyeceğim, senden intikamımı alacağım, ölmeyeceğim" diye bağırırsaklarını tutup gidiyorlar. (...) Afyona girdik. Dağın tepesinde susuzluktan yanmıştık. Su yok. O kadınlar, çocuklar, kızlar testisini dolduran gelmiş. "İç kardeş iç" diye askerin ağzına döküyorlar. "İşte böyle yokluklar içinden geçip bu savaşı kazandık."

SONUÇ; Bir bütün olarak Kurtuluş Savaşı'nın niteliği ve tarihsel anlamına ilişkin önemli olan; sadece ülkemizden emperyalistleri söküp atması değil, genç Sovyetler Birliği'nin emperyalistlerce kuşatılmasının önünde bir kalkan olması ve dünyada başarıyla sonuçlanan bir ulusal kurtuluş savaşı olmasıdır. Bu yanı sıra ulusal kurtuluş savaşı, diğer ezilen dünya halklarına esin ve moral kaynağı olmuştur. Ve ilk kez bu savaşta, işgal ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın doğurduğu özel koşullarda bir kısım Anadolu eşrafı ve toprak ağasının halkla bütünleşmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

KURTULUŞ SAVAŞI'NDAN BU GÜNE HALK İSYANLARI VE DİRENİŞLER

“VAGON Lİ” EYLEMİ

Fransız Vagon-Li şirketinin Beyoğlu şubesinde çalışan Naci Bey adlı işçinin, işyerinde Türkçe konuşması üzerine şirket müdürü Mösyö Janoni, bu işçiyi işten atar. Olayın duyulması üzerine, 23Şubat 1933'te bakın neler oluyor:

Darülfünun (üniversite) öğrencileri o gün bir toplantı yaparlar... (ve bu olayı protesto etmeye karar verirler.)

Öğrenciler Beyoğlu'nda taş bulamayacakları düşüncesiyle, üniversitenin arkasındaki arsalardan taşları toplamışlar, gazete kağıtlarıyla muntazam paketler yapıp yanlarına almışlardır. Saat 16.30'da dağınık olarak üçerli beşerli gruplar halinde, tramvay, tünel, taksi gibi çeşitli vasıtalarla Galatasaray'la, Parmakkapı arasında toplanmaya başlamışlardır.

Toplantıyı sezen Vagon-Li müdürü Mösyö Janoni şapka ve bastonunu alarak hemen kaçmıştır...

Saat 17.30'da kız ve erkek öğrencilerin adedi bir kaç yüze varmıştır... İstiklal Caddesi'ndeki trafik durmuştur... Öğrencinin biri, duran bir tramvayın basamağına çıkmış ve... Ateşli sözler söylemiştir. Öğrenciler ellerindeki taşları fırlatarak ve sopalarla mağazaya hücum etmiş, bir hamlede kepengi kırarak yere indirmişler, camları ve şirket levhalarını kırmışlardır. Heyecan bu sırada doruk

noktasına çıkmıştır. Sonra içeri girip büroyu tahrip etmişlerdir.

... Yirmi dakika sonra 300 kişilik polis kuvveti ve itfaiye arazözleri gelmiştir... Nümayiş devam etmiştir.

Arazözler su sıkmaya başlamış, fakat öğrenciler, hortumları sıkarak suyu kesmişlerdir... Polis otuz kadar öğrenciyi gözaltına alarak Galatasaray Karakoluna götürmüş, fakat arkadaşları 'milli heyecana tercüman olan arkadaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını istiyoruz' diye müdahale etmişlerdir... Gözaltına alınan öğrenciler saat 21.00'de serbest bırakılmışlardır.

Diğer taraftan, Galatasaray'daki Vagon-Li acentesini tahrip eden gençler... Karaköy'e yürümüşler, oradaki Vagon-Li acentesini de tahrip etmişlerdir. Sonra... Öğrenciler Milliyet, Vakit ve Haber gazeteleri önünde, gençliğin teessürünü ifade etmişler, 'Yaşasın Gençlik, Yaşasın Gazi' diye bağırılmışlardır...

Cumhuriyet gazetesi önünde gençlik, 'Sütunlarınızı, başmakalenizi güzellik müsabakalarına tahsis ediyorsunuz, gençliği hiç düşünmüyorsunuz' diye bağırıştır.

Yıl 1933'tür. Gençlik, ulusal onurlarına yönelik bir tavır karşısında derhal tavır alır. Bağımsızlık savaşının ruhu henüz canlıdır... Ve öte yandan; Gençliğin mücadele, örgütlenme tecrübesi henüz çok fazla değildir. Ama bu gençlik, eylemi, taşları önceden tedarik edişten, onları ambalajlamalarına, Beyoğlu'nda toplanış biçimlerine kadar bugün de uygulandığında başarılı olabilecek bir yetkinlikte örgütlemiştir. Eylemden sonra gazeteleri dolaşmaları, onlara yönelttikleri eleştiriler de oldukça politik ve iradi davrandıklarının bir diğer göstergesidir... Öte yandan, görülmektedir ki, polis daha o zamanlar arazözle su sıkacak bir halk düşmanlığı içinde örgütlenmektedir... Vatansaverlerin işi hiç bir zaman kolay olmamıştır.

555 K

“29 Nisan 1960'ta, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri, ilk dersten sonra bahçeye çıkarak toplanmaya başladı; saygı duruşundan sonra, 'Hürriyet! Hürriyet!' diye bağırarak öğrencileri coplu ve silahlı atlı polisler çembere almaya başladı... 'Dağılın!' komutuna öğrenciler; 'Menderes istifa! Hürriyet, hürriyet!' diye karşılık verdi; ardından saldırı başladı. Harekete geçen atlı polisler, öğrencileri acımasızca copladı, yerlerde sürükledi. Bu aşamada, gerekli hazırlıkları yapmış olan SBF'li öğrenciler, arkadaşlarının yardımına koştu; polisleri taş ve kömür bombardımanına tuttular. Ancak, daha fazla direnemeyerek okula çekildiler ve kapıları kapattılar. Bunun üzerine bir itfaiye arazözü getirilerek, fakülte binasına basınçlı su sıkılmaya başlandı. Öğrenciler, yangın musluklarına hortum takarak basınçlı suya basınçlı suyla karşılık verdiler; bir ara arazözünü de ele geçirerek 'su savaşını' kazandılar bile. 'Su savaşı'ndan 'ıslak çıkan' komutan çılgına döndü ve ateş emri verdi; makinelerden çıkan mermiler SBF duvarını paramparça

ederken, bina içine giren emniyet güçleri öğrencileri kurşunlayıp coptan geçirdi. Onlarca öğrenci yaralandı. 58 öğrenci cezaevine gönderildi. İstanbul'dan sonra Ankara'da da sıkıyönetim ilan edildi... 30 Nisan 1960'ta Sultanahmet Meydanı'ndaki gösteriler sırasında Nedim Özpolat adlı öğrenci öldürüldü...

555 K koduyla büyük bir gösterinin yapılacağı kulaktan kulağa yayılmaya başladı. Kodun anlamı 5. Ayın 5'inde 5'te Kızılay'da buluşalım demektir. Halkın bu parola uyarınca sokaklarda biriktiği sırada Başbakan Menderes halkın arasına karışacak ve sevgi gösterileriyle karşılanacaktı. Ancak hükümetin bu tasarımı gerçekleşmedi; Hukuk'a ve Siyasal'a yapılanları kınamak ve isteklerini daha geniş kitlelere duyurmak için büyük bir eylem hazırlığı içine giren öğrenciler, 555 K kodunu kendi sloganları durumuna getirdiler. Ankara ve İstanbul'da trafiğin sıkışık, caddelerin kalabalık olduğu anlarda, ansızın bir köşeden fırlayan bir grup 'Menderes istifa !, hürriyet!' sloganlarını haykırarak halkın arasına karışıyor... Bu eylemler kısa zamanda gösteriye dönüştürülüyordu. Sistematiği biçimde sürdürülen bu eylemler sırasında 555 K kodu, büyüğü bir formül olarak kulaktan kulağa yayılıyordu... 5. ayın 5'inde saat 5'te Kızılay'da yapılan gösteriye binlerce öğrenci katıldı. Hükümetin onca çabasına karşın topladığı bir avuç insan kalabalık arasında kaybolup gitti. Çankaya'dan makam arabasıyla Kızılay'a inen başbakana kalabalık 'Menderes istifa!' diye haykırdı; arabasından inip kalabalığa karışmaya kalkışınca tartaklandı. Polis, meydanın bir köşesindeki grubu dağıtmaya ve susturmaya çalışırken, bir başka köşeden beliren grup aynı marşın melodisini ve aynı sloganları haykırıyordu. Menderes lehine düzenlenen senaryo boşa çıkmıştı. Binlerin ağzından uyarlanmış sözleriyle Gazi Osman Paşa dökülüyordu: Olur mu böyle olur mu/ Kardeş kardeşi vurur mu/ Kahrolası diktatörler/ Bu dünya size kalır mı?" (Kafa Tutan Günler 68 Güncesi, Esat Korkmaz, syf: 2223)

“AÇLARIN YÜRÜYÜŞÜ”

1962 yılının işçi eylemlerinden biri de Ankara'da gerçekleştirildi: 'Çıplak ayaklılar Meclis'e yürüdü'... Ekonomik istemlere dayalı bir 'karın sorunu' olarak başlayan bu gösteri, eylem içinde içeriğini ve hedeflerini değiştirerek başka biçimlere dönüştü ve iktidar çevrelerinde geçici bir panik yarattı. 26 Nisan 1962'de Yapı-İş Federasyonu, inşaat kolundaki işsizliği protesto etmek amacıyla bir yürüyüş düzenlemeye karar verdi 'Fukara Tahir' unvanıyla ünlü Tahir Öztürk'ün yaptığı başvuru, Vali Nuri Teoman tarafından, bu sektörde işsiz olmadığı gerekçesiyle reddedildi. Bunun üzerine sendika, miting ve yürüyüşün anayasal bir hak olduğunu, işsizlere iş bulunmasını, 12 saat yerine 8 saat çalışmak istediklerini ileri sürdü. Zor durumda kalan Valilik, Çalışma Bakanlığı'ndan konuya ilişkin görüş istedi; dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, Ankara'da inşaat işkolunda yoğun bir işsizliğin söz konusu olmadığını belirtti. Gelişmeler üzerine vali, köylülerin köylerine dönmelerini istedi, gerekirse yol paralarının kendilerince karşılanacağını açıkladı. Bu aşamada 'Fukara Tahir' devreye girerek, bu olanağın, ancak kendisinin mitinge gelip işsizleri ikna etmesiyle sağlanabileceğini öne sürdü; görüşmeler sonunda mitingün 3

Mayıs'ta yapılmasına izin verildi.

Mitinge Yapı-İş üyesi ve işsiz yaklaşık 5 bin kişi katıldı. Gösteri alanına gelen vali, sakıncalı bulunduğu dövizlerin indirilmesini istedi. Ancak, kararlı görünen kalabalık buna yanaşmadı ve sloganlar atarak yürüyüşe geçti; polisin, Rüzgarlı Sokak'ın sonunda ve Anadolu Ajansı'yla Opera Binası önünde kurduğu barikatları aşarak Sıhhiye'ye ulaştı. Oradan coplara saldırıya geçen polisi yararak, koşar adımlarla Meclis'in kapısına dayandı. Burada çatışma daha da şiddetlendi ve kimi işçiler gözaltına alındı... Kitle patlamaya hazırdu ve yeni olaylar bekleniyordu; Meclis ve Senato Başkanlarının, işçiler tarafından seçilecek bir heyeti bildirmesiyle hava biraz sakinledi. Görüşmeye 20 kişilik bir temsilci grubu katıldı; gerekli güvencelerin verilmesi üzerine işçiler, Meclis'ten ayrıldı. Olaylar hemen durulmadı; tutuklanan işçilerin bırakılmasını sağlamak için sürdürüldü. Artık eylemin içeriği değişmiş, hedefi siyasal iktidara yönelmişti. 'Af değil iş!', 'İnönü istifa!', 'Ecevit istifa!' sloganlarıyla Ankara caddelerini inleyen Yapı-İş üyesi işçiler ve işsizlerin gösterisi, sonraları 'açların yürüyüşü' olarak ünlendi." (Kafa Tutan Günler, 68 Güncesi, Esat Korkmaz, sf: 35-36)

15-16 HAZİRAN

SEL OLUP AKTIK MEYDANLARA

15 Haziran'ı göstermeden günler önce fabrikalarda çoktan tartışmalar başlamıştır. Sendikaların tüm engellemelerine rağmen emekçiler yeni çıkarılmak istenen "Sendikalar Yasası"na karşı, kendileri karar alacaklarını, direneceklerini tartışmaktadır.

"Ben 1500 işçinin çalıştığı Türk Demir Döküm Fabrikası işçilerinin temsilcisiyim... Biz Şkrimizi kararımızı kendimiz vermeliyiz. Ne genel başkan vekili, devrimci sendikalar tabandan idare edildiği için kararı tabandan veriliyor. Burada kardeşlerim kararı bizler vermeliyiz. Bizler de Demir Döküm işçileri olarak karar verdik ve ant içtik."

Bu konuşmaların yapılmasından bir gün sonra İstanbul o güne kadar görmediği bir işçi direnişine tanıklık edecektir. 15-16 Haziran direnişii emekçilerin mücadelesinde bir dönüm noktası olduğu gibi aynı zamanda sömürücüler için de adını anarken dahi titredikleri bir kabus olacaktır.

İktidar, emekçinin her türlü hakkını elinden alıp hiç sesini çıkarmayacağını hesaplamaktadır. Sendikalar Yasası da böyle bir

düşünceyle AP iktidarı tarafından hazırlanır. Yasanın anlamı, devrimci işçilerin örgütlü olduğu DİSK'in yokolması anlamına geliyordu.

İktidar yanıldı. İstanbul ve Kocaeli'den bir sel gibi akan işçiler, Dev-Genç'lilerin de katıldığı yürüyüşlerle iki gün boyunca tüm ülkeyi sarstılar. Patronlar, onbinlerin ayak seslerinde bu ülkeyi istediği gibi yönetemeyeceklerini gördüler. Ne polis barikatları, ne panzerler hiç birisi işçilerin sel olup alanlara akmasını engelleyemedi. Aradan on yıllar geçmesine rağmen, işçi sınıfının hak alma mücadelesinde zengin deneyler içeren 15-16 Haziran direnişleri aynı zamanda emperyalistlere de verilen bir cevaptır.

1968'lerde NATO Balkanlar Konseyi Toplantısı'nda alınan, "işçi ve gençlik hareketleri zararlı olmaktadır, en kısa zamanda bastırılması gerekir" kararının ülkemize yansması olan baskı yasanını geri püskürterek halkın gücünü göstermiştir.

DİSK'in yok olmamak için direniş kararı almasının ardından, direnişin kontrolünden çıkması, insiyatişın tabanda örgütlü devrimci işçilerin eline geçmesinin karşısında engelleme girişimleri de sonuçsuz kalmıştır.

Fabrikalarda kararların alınmasının ardından 15 Haziran'da ilk olarak Anadolu Yakası'nda Otosan işçileri "Bütün Kininiz İşçilere mi?", "Savaş başladı" vb. sloganlar yazan pankartlarla yürüyüşe geçerler. Kocaeli, Gebze, Kartal, Levent, Şişli, Bakırköy, Topkapı, Gaziosmanpaşa, Eyüp, Silahtar'dan da fabrikalar boşaltılarak onbinlerce işçi yürüyüşe geçer. Yürüyüşü engellemek isteyen polis ve asker barikatları çatışılarak açılır. Dev-Genç'liler çatışmaların her anında emekçilerin yanibaşında yer almıştır. Çatışmalarda bir polis ve üç işçi ölür.

Barikatlarla işçilerin yürüyüşünü engelleyemeyeceğini anlayan devlet, yürüyüşü durdurmak ve Taksim'e ulaşılmasını engellemek için Haliç üzerindeki köprüleri açarak geçişi engeller.

Bu arada Disk yönetimi de çağrılar yapmakta, direniş durdurmaya çalışmaktadır. Eylemler Kocaeli ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan edilmesi ile sona erer. Ancak işçiler yasayı engellemişlerdir. Kazanan cüretle karar alıp, cüretle direnen işçilerdir.

Türkiye işçi sınıfının 15 -16 Haziran'da doruk noktasına çıkan direniş, sonraki yıllarda da Tariş'lerde, Paşabahçe'lerde, Zonguldak'larda sürdü...

6. FİLO'NUN TÜRKİYE ZİYARETİ

“YANKEE GO HOME!”

“TÜRKİYE HALKI,
BUNA SEYİRCİ Mİ KALACAKSIN?”

İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri 16 Temmuz'da 6. Filo'yu protesto eylemlerine başladılar. Ertesi gün 17 Temmuz 1968'de Teknik Üniversite Yurdu toplum polisi tarafından basılarak her yer tahrip edildi. 7 saat süren olaylarda 30'dan fazla öğrenci tutuklandı. 47 öğrenci hastaneye kaldırılacak ölçüde dövülerek yaralandı.

Olay sabahı ilk olarak, "Teknik Üniversitelerdir" imzasıyla şu bildiri yayınlanmıştır:

“Beklenen gün gelmiştir.

Amerikan uşağı, faşist, zorba ve hayasız yöneticiler artık kendilerini gizlemek gereğini de duymadan milliyetçi güçleri yok etme savaşına başlamışlardır.

Türkiye halkı, buna seyirci mi kalacaksınız?

Gün direnme günüdür, gün savaş günüdür, kalk birleş, ülkeni kurtarmak için, sömürgecini kovmak için, hainleri yok etmek için oğullarınla yan yana dövüş.

Bugün dövüldük, bir kısmımız yaralandı, yerlerde süründük, öldürölmek istendik.

Bugün her günkünden daha azimli, daha inançlı, daha cesur, daha devrimciyiz.

Bugün faşizme, faşist yöneticilere, emperyalizme ve Amerika'ya daha çok düşmanız.

Devrimci dayaktan korkmaz, devrimci faşistten korkmaz, devrimci ölmekten korkmaz.

Halk için, halkla, halkın gerçek devrimini yaparak, Amerika ve onun uşağı hainleri kovup kendi düzenini kurmasına kadar kavga bitmeyecektir.

Devrim ve halk yolunda ezilecek bilgi dolu her kafa, halk devriminin kutsal taşında birer çiçek olacaktır.

Yaşasın Türkiye halkı, yaşasın geri kalmış ülke halkları, yaşasın halk savaşının zaferi.”

Daha sonra, İTÜÖB başkanı Harun Karadeniz ve İTÜTOTB başkanı Çetin Uygur, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a şu telgrafı çekmişlerdir:

“Amerikan 6. Filosunun her gelişinde İstanbul'un lüks otelleri Amerikan genelevleri şeklinde çalışmaktadır.

Görevi, bu tür yerlerdeki Amerikalıları yakalamak olan polis, Amerikan genelevleri olarak çalışan otellerin kapısında nöbet tutmaktadır.

Amerikalıların bu tür rahatını sağlayan polis, devrimci Türk gençliğini tutuklamakta ve gençliğe saldırmaktadır. Bu saldırılarının sonuncusunu bugün sabah saat 04.00'de Teknik Üniversite yurduna yaptılar. Yataklarında uyumakta olan öğrencileri topladılar. Silahlarını ateşlediler.

Ölü ve yaralı sayısı belli değildir. Bu kimin polisidir?

Bazı kişiler döviz krizini, genel ev gibi işleyen oteller ve gece kulüplerinde ulusumuzun onurunu satarak gidermek düşüncesi içinde midirler?

Öldürdükleri kişilerin hesabı bile sorulmayan ülkemizde, gençliğin bu soruşturmayı çok geniş tutacağıının da bilinmesi gerekir. Görevinize başlarken anayasa uyarınca Türk ulusunun şeref ve namusunu korumak için and içtiniz. Sizi göreve çağırıyoruz.”

“AMERİKALI İT, EVİNE GİT!”

YÜRÜYÜŞ BAŞLIYOR: 24 saatten beri uykusuz ve sinirleri oldukça gerili bulunan gençlerin, ‘polisi’ ve ‘Altıncı Filoyu’ protesto yürüyüşü, saat 12.50’de başlamıştır. İstanbul Üniversitesi’nden minibüslerle gelen gençlerin de katıldığı bu yürüyüş sırasında, sık sık, ‘Sükan istifa’, ‘Katil Sükan’, ‘Pis Amerika’, ‘Amerikalı it, evine git’, ‘Bağımsız Türkiye’ diyerek bağırılmıştır... Gümüşsuyu’ndan Taksim’e kadar çeşitli marşlar söyleyerek çıkan gençler, Taksim Zafer Anıtı’nın önünde bir saat kadar beklemişlerdir. Burada, ‘Amerikan emperyalizmini yerici’ bazı konuşmalar yapılmış ve ‘polislin son tutumu şiddetli bir dille’ eleştirilmiştir. Saat 13.50’de, Taksim’den Gümüşsuyu’na aynı şekilde marşlar söyleyerek geri dönen gençler, yol üzerinde bulunan Amerikalı ailelerin yattığı Opera Oteli’ni taşlamışlar, karşit gösterilerde bulunmuşlardır.

GENÇLER DOLMABAĞÇE RIHTIMINDA: Teknik Üniver-

site önünde, Dolmabahçe’ye giden yolu keserek, gençleri üniversite bahçesine sokmaya çalışan yöneticilerin, bütün uyarı ve çabaları yarar sağlamamış ve bu sırada çemberi yaran öğrenciler, Dolmabahçe Rihtimi’na doğru koşmaya başlamışlardır. Kısa zamanda Dolmabahçe sırtlarından bir çığ gibi rihtime akan gençler, derhal sahilde bekleyen Amerikan donanmasına ait motorlara taşlarla hücumu geçmişlerdir. Neye uğradıklarını şaşırın Amerikalı denizciler, kurtuluşu kaçmakta bulmuşlardır.

TAHRİBAT VE AMERİKALI AVI: Gençlerin bu ani baskını sırasında henüz kaçmaya fırsat bulamayan Amerikalılara ait bir askeri otobüs, bir pikap ve bir araba da, taş yağmuruna tutulmuş, içerdekilerinden bazılarının da yaralandıkları görülmüştür. Gençler bu defa rıhtımda bulunan, gene Amerikalılara ait iki irtibat bürosunu tahrip etmiş, birini de denize yuvarlamıştır. Dolmabahçe rıhtımındaki bu olaydan habersiz olarak gelen bazı Amerikalı erlerle subayları da gene bu arada yakapaça eden gençler, yüzlerini boyamış, iyice dövüldükten sonra, bir kısmını denize atmışlardır. Geç vakte kadar rıhtımdan ayrılmayan gençler, Yeşilköy'den Amerikan donanmasına erzak getiren bir kamyonu da çevirerek yakmışlardır..."(Cumhuriyet, 18 Temmuz 1968)

6. FİLO'NUN TÜRKİYE ZİYARETİ

Vietnam halkının kanını döken 6. Filo davetlimiz değildi, yaldızlı davetiyeler göndermemiş, yollarına halılar sermemiştik...

Ama işte davetli olmamalarına karşın, geliyorlardı.

Gençlik günler öncesinden hazırlandı 6. Filo'nun gelişine. Ülkemizi işgal eden, zenginliklerimizi yağmalayan, namusumuza el uzatan bu katiller sürüsü topraklarımıza ayak basamayacaktı. İTÜ, Yıldız Teknik Okulu ve ODTÜ Talebe Birliklerinin temsilcileri 7 Ekim 1967'de Amerika'yı protesto eden ve karaya çıkışlarını engellemeyi amaçlayan bir miting düzenlediler. Gençler geç saatlere kadar bekledilerse de 6.Filo'dan hiç kimse Dolmabahçe'den karaya çıkmaya cesaret edemedi. Filo komutanı Koramiral William İ.

Martin de sabah 09.00'da Dolmabahçe'den karaya çıkması gerekirken, korkudan çıkamamıştı. Bir helikopterle önce Yeşilköy'e, oradan da başka bir yere uğramadan Amerikan konsolosluğuna gider. Kendini en güvenli hissettiği yer orasıdır çünkü. Uşaklarıyla görüşmelerini yapıp, yine aynı şekilde, helikopterle gemisine döner. 6. Filo'nun gelişi üzerine Fikir Klüpleri Federasyonu (FKF) tarafından yayınlanan bildiride gençliğin kararlılığı şöyle belirtilir: "Amerika'nın Vietnam'daki vahşetine, Türkiye'deki pervasızlığına dur demenin zamanı gelmiştir. Türkiye'de girebileceği iğrenç oyunların tasavvuru, insan bilincinin bu dev savaş makinesiyle mutlaka başedeceği inancımızdan bir şey eksiltmemiştir." (Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketi Tarihi, sf: 375) Bu gelişmeler herkesi yerli yerine oturtur. Kimin vatansever, kimin vatan haini olduğu ortaya çıkar. Devrimci gençlik ABD'li askerleri protesto edip, topraklarımıza sokmazken, Türkiye Milliyetçi Öğretmenler Konfederasyonu Genel Başkanı Selahattin Arıkan, "solcuların işi azıtmaları halinde kahraman Türk ordusu müdahale edecek ve Yunanistan'da olduğu gibi komünistlerin hakkını avuçlarına sokacaktır." (age. sf: 358) diye devrimci gençliği tehdit ediyordu.

Devrimci gençliğin 6. Filo'ya karşı mücadelesi sürer. FKF, 6. Filo limanda kaldığı süre boyunca Dolmabahçe'de açlık grevi yapma kararı alır. 12 Ekim'de açlık grevine başlanır. Ancak egemen sınıflar efendilerine karşı girilen bu harekete tahammülsüzdü. Polis greve saldırır. Grev çadırı, battaniye, pankart ve Türk bayrağı bile suç unsuru sayılarak toplatılır. Baskılara rağmen "Grev devam edecektir. Buna her gün yeni insanlar eklenecek ve grev çiğ gibi büyüyecektir" açıklaması yapılarak eylem yeni katılımlarla sürdürülür. İzmir'de gençliğin 6. Filo gidinceye kadar sürecektir oturma eylemi valilik tarafından yasaklanır. Bu arada karaya çıkabilen Amerikalılar pisliklerini sergilemekte gecikmezler. İstanbul'da 7 Amerikalı, sarkıntılık yapmak, kavga etmek suçlarıyla adliyeye sevk edilir. Onlar bu pislikleri yapıp, sağa-sola saldırırken, polis de onların güvenliğini almaktadır. 15 Ekim'de İzmir Cumhuriyet Meydanı'nda Amerika protesto edilir. 16 Ekim gecesi Taksim Anıtı'nın önünde ABD bayrağı yakılır.

6. Filo 17 Ekim saat 16.00'da ülkemizden defolup gitmek üzere demir alırken; FKF "Altıncı Filo gidene kadar Açlık Grevi" eylemini saat 18.00'de filo gittikten sonra bitirir.

AP Kadın Kolları'ndan Selma Yüksel ve bazı AP'lilerin bulunduğu görülmüştür.

Karşı grup, orduevinin önünde toplanmışlar, mitinge katılmak üzere gelmekte olan Kız Teknik Öğretmen Okulu öğrencilerinden yüz kişilik grubun yolunu kesmişlerdir. Kız öğrenciler karşı grubun üzerlerine geldiğini görünce kaçışmışlardır. Karşı grubun aralarına aldıkları bir grup kız öğrenciye karşı, karşı gruptaki bazı şahısların elle sarkıntılık ettikleri ve sıkıştırdıkları görülmüştür.

...

Mitingi baltalamak isteyen karşı grup, orduevinin önünde toplanmış ve "Allahu Ekber, Allahu Ekber" diye bağıarak mitingcilerin bulunduğu tarafa doğru yürüyüşe geçmiştir. ... Bu sırada karşı gruptan olup da ellerinde kalın sopalar bulunan iki kişi polisler tarafından yakalanıp gözetim altına götürülmek istenmiş, ancak Toplum Polisi Müdürü Erdoğan Aliveren'in emriyle serbest bırakılmışlardır. Aliveren, elindeki ses yayın aletini karşı gruptakilere vermiş ve bu gruptaki bazı kişilerin mitingci gençleri kınayan konuşma yapmalarını sağlamıştır. ... 29 Nisan olaylarının kutlandığı bugünkü mitingde polis, 1960 yılında olduğu gibi, gençlerin üzerine saldırmış, bir kısmını coplamıştır. ... Karşı grubun saldırılarına polisin ilgisiz kalması ve yakaladıklarını hemen serbest bırakması dikkati çekmiştir. ... Gençler bunun üzerine hep bir ağızdan, "Hükümet istifa", "Demirel istifa", "Sükan istifa" diye bağırmışlardır. ...

... Konuşmaların bitiminden sonra, program gereğince dağılmak üzere ellerinde bayraklar olduğu halde Kızılay'a doğru yürüyüşe geçen gençlere, karşı gruptaki kişiler, taş ve sopa atmışlardır.

... Taş yağmuruna rağmen yürüyüşe devam eden gençlere, Kızılay Genel Merkezi'nin önünde, toplum polisi müdahale etmiş, cop ve sopalarla dağıtmak istemiştir. Polis, bu sırada, mitingcilerden çok sayıda öğrenciyi yakalayıp arabasına bindirmiştir. ... Toplum polisininin, otomobillerin içinde de gençleri dövdükleri görülmüştür. ...

"BU KAVGA AMERİKA İLE ORTAK OLMAYAN HERKESİNDİR"

1969 Mart'ının ortalarında öğrenciler süresiz boykot kararı alırlar.

"Ankara'daki üç üniversitede boykotları yürütenlerin bir araya gelerek oluşturduğu 'Genel Boykot Komitesi' üyeleri, 3 Nisan 1969 Perşembe günü, düzenledikleri basın toplantısında, Türkiye'de

bulunan tüm üniversite öğrencilerine özetle şu çağrışı yapmışlardır:

‘Ankara Üniversitesinin, ODTÜ’nün, Hacettepe üniversitesinin ve yüksekokulların gençliği olarak, Amerikancı iktidarın baskı kanunlarına başkaldırdık.

Sırtını Amerika’ya dayamış halk düşmanı, artık karşısında bütün devrimci Türk Gençliğini bulacaktır... Amerikancı iktidarın baskı kanunlarına başkaldırdık. Bu kanunları çıkaramayacaktır. TRT’nin Amerika’nın sesi olmasına, bağımsızlık, özgürlük, ekmek diyenlerin hapisanelere doldurulmasına, üniversite özerkliğinin kaldırılmasına müsaade etmeyeceğiz. Bu kavga, tüm gençliğin ve Amerika’yla ortak olmayan herkesindir.”

DTCF’de boykotu kırmak için faşistler saldırır. Öğrenciler saldırının arkasından SBF’yi işgal ederler.

“İşgalci öğrenciler, içeriye girdikten hemen sonra, dışarıdan gelecek saldırıları karşılayacak önlemler almış, bu arada sabah okula gelen öğretim üyelerini de içeri almayarak geri çevirmişlerdir.

SBF İşgal Komitesi sözcüsü, düzenlediği basın toplantısında, ‘Siyasal Bilgiler Fakültesini kurtarılmış yurt toprağı olarak ilan ediyoruz’ diyerek, olaylardan hükümeti sorumlu tutar ve sözlerine şöyle devam eder: ‘... Adalet Partisi’ni yıpratacak tüm eylem biçimlerini deneyeceğiz. Başımızda bulunan gayri milli iktidar uzaklaştırılıp milli iktidar kuruluncaya kadar savaşımız devam edecektir. Türkiye’de bir ikinci milli kurtuluş savaşı verilmektedir.

‘Gayri milli ve anayasa dışı kalmış bir iktidar bize kanunları uygulayarak işgallerin suç olduğunu söyleyemez... Bu işbirlikçi iktidarla sonuna kadar savaşacağız. Kavgamız zaferle sonuçlanacaktır.”

(Mahir, Turhan Feyizoğlu, s.121, 122)

“DEVİRİMCİ GÖREV: TESLİMİYETÇİLİK DEĞİL, FAŞİST TERÖRE, YAYGARAYA KARŞI MÜCADELEYİ YÜKSELTMEKTİR”

Maraş katliamının duyulmasının hemen ertesinde sabah erken saatlerde okullara giden Dev-Genç’liler açık olan tüm okulları (birçok okul faşistlerin taktikleri gereği kapatılmış ve açılması için mücadele edilmek-

tedir) işgal eder.

Okulların her yanı katliamı protesto eden, hesap sorulacağını haykıran pankartlarla donatılır, megafonlarla çevreye yayın yapılır, okul içinde forumlar yapılır. Tüm işgaller birer miting ve yürüyüş ile sonuçlandırılır. İşletme Fakültesi'ni işgal eden binlerce öğrenci işgal sonrası Aksaray meydanına kadar yürürler ve burada 300'ü aşkın devrimci gözaltına alınıp Selimiye kışlasına kapatılır, 15 gün insanlık dışı katliamı protesto etmek suçundan gözaltında tutulurlar.

Bu protestolar sadece yükseköğrenim kurumlarıyla da sınırlı kalmaz. Devrimci hareketin önderliğinde işçi-memur vd. tüm alanlarda gerçekleştirilen protesto eylemleriyle birlikte, Liseli Dev-Genç'in inisiyatifinde işgal edilen birçok lisede de katliam aynı biçimde protesto edilip yürüyüşler ve mitinglerle sonuçlandırılır.

... Protestonun şiddeti oligarşiyi ürkütür ama engellemeye güçleri yetmez. İstanbul'un pek çok yüksekokulu, sayısız lisesi işgal edilmiş, binlerce kişi bir anda harekete geçmiştir.

... Kahramanmaraş katliamı karşısında ilk gün nefretini en geniş şekilde dile getiren Türkiye halkı ve Devrimci Gençlik, ikinci gün 13 ilde ilan edilen sıkıyönetimle karşı karşıya geldi.

Devrimci hareketin "Sıkıyönetim Halka Karşıdır! Devrimci Görev: Teslimiyetçilik Değil, Faşist Teröre Yaygaraya Karşı Mücadeleyi Yükseltmektir" çağrısı yurt çapında yankısını bulurken, sokaklar, okullar sıkıyönetimi, Kahramanmaraş katliamını gerçek yönleriyle ortaya koyan duvar yazıları, afişler, pullarla donatılmıştır. Herkesi faşistlere karşı mücadeleye, birliğe ve demokratik haklara sahip çıkmaya çağıran bildiriler elden ele dolaşmaya başlamıştır.

Radyolarda, televizyonlarda, Sıkıyönetim komutanlarının bir yasaklar listesi şeklindeki ilk bildirimleri yayınlanırken, gece saat 21.00'de Taksim meydanı bir anda ellerinde meşaleler taşıyan binlerce insan tarafından doldurulur... Taksim meydanını ellerindeki ateşlerle aydınlatan binlerce Dev-Gençli "Sıkıyönetime Hayır!", "Kahrolsun Faşistler!", "Maraş Katliamının Hesabı Sorulacaktır!" diye haykırırlar. Sadece Taksim'de değil, tüm İstanbul'da yankı bulan bir eylemdir bu. Taksim'de yükselen bu devrimci ses, Karaköy'de ve birçok mahalli bölgede aynı şekilde haykırılır. (Gençlik I, Haziran Yayınları, sayfa 240-244)

1 MAYIS MAHALLESİ; GECEKONDU YIKIMINA KARŞI DİRENİŞ

22 yıl öncesinin, 1977'nin Ümraniye'si bugünkü gibi değildi. Henüz çok katlı binalar yoktu o zaman. Ankara asfaltı dışında tüm yollar topraktı. Yazın toz, kışın çamur, balçık içindeydi. Ümraniye'nin 1 Mayıs Mahallesi ise, Anadolu'dan aş-ış için yollara düşüp İstanbul'a gelen yoksul halkın başını sokacağı bir gecekondu yapmaya çalıştığı yeni yerleşim yerlerinden biriydi. Yeni yeni kondular yükseliyordu.

Devrimciler ise hem halka evini yapması için yardım ediyor, hem de onları bilinçlendirmeye, örgütlemeye çalışıyor, mafyaya, faşistlerin saldırılarına, yıkım ekiplerine karşı birlikte önlemler alıyorlardı. Yıkımcılar

iki defa gelmiş ama her defasında direnişle karşılanmış ve püskürtülmüşlerdi.

2 Eylül'de yine geldiler. Ancak bu sefer yalnız değillerdi. Arkalarında askerler, panzerler, zırhlı araçlar ve yüzlerce polis vardı. Bu sefer direnişin çok çetin geçeceği belliydi.

Yıkım ekipleri görüldüğünde 1 Mayıs'ın yoksul halkı da evlerinden çıkıp sokaklarda toplanmaya, direnişe hazırlanmaya başladı. Kepçeler mahallenin bir ucundan yıkıma başlamışlardı bile. Gece gündüz, dışından tırnağından artırarak yapmaya çalıştığı kondularını kurtarmak için halk sloganlarla yıkım ekiplerinin ve polisin üzerine yürüdü. Yıkımcılar çekilmeye başladı ama öte yandan panzerler ve polis ilerledi. Ve birden ortalığı sis ve gözyaşartıcı bombaların sesleri, dumanları kapladı. Kurşunlar vızır vızır halkın üzerine yağıyordu. Yaralananlar oldu. Buna rağmen geri çekilmediler. Taş, sopa, kürek... Ellerinde ne varsa, ne buldularsa bunlarla direndiler. Bir yandan da yaralılarını kendileri tedavi etmek zorundaydılar. Çünkü mahalleyi saran polis yaralıların hastaneye götürülmesine izin vermiyordu.

Direniş karşısında polis mahalleye giremiyor, ama saldırıdan da vazgeçmeyip yakaladıkları insanları döverek gözaltına alıyordu. Bunun üzerine bir araya toplanan halk yürüyüşe geçerek, Ankara asfaltını işgal edip trafiği kesti. Halkı dağıtamayan polis geri çekilerek bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Direniş zafere ulaşmıştı. Ama çoğu direniş, çoğu zafer gibi bu da kolay olmamıştı. Onlarca yaralının yanında, 6 da can verilerek kazanılmıştı zafer.

ÇORUM DİRENİŞİ

"Alaaddin Camii'ne bomba atıldı." Herşey Cuma namazı sonrasında camide yapılan bu anonsla başladı. "Komünistler Alaaddin Camiini ateşe verdi." diyerek hem camiyi hem de dini kurtarmak adına kitlenin duyguları galeyana getirildi ve 'cihat' ilan edildi.

Aslında Çorum'da ilan edilen bu cihadın bir de öncesi vardı. Faşizmin katliamcı yüzünü Çorum'da görmek ve olayları nasıl tırmandırdığını görmek için ilk olayların çıktığı döneme dönmek gerekir. Çorum; Sivas, Maraş, Tokat, Amasya gibi Alevi-Sünni halkın bir arada yaşadığı illerden biridir. Bu yüzden de faşizmin provokasyon yaratarak "böl-parçalayönet" politikasıyla halkları birbirine düşürebileceği zeminin olduğu bir ildir.

'80'li yıllara faşizm ağır bir krizle girdi. Bu krizin yanı sıra devrimci mücadelenin alabildiğine gelişmesi bu krizi daha da derinleştiren önemli bir etkendi. Bu yüzden de oligarşi '74'lerden sonra sivil faşistleri müca-

deleyi bastırmak için alabildiğine etkin kullanmaya başladı. Sıkışmış oligarşiyi kitlesel katliamlara yöneltti. Mezhepsel ve ulusal temelde yaratacağı provokasyonlarla kitlesel katliamlar yapacak ve halkı sindirecekti.

Planlanan buydu. 16 Mart'ta İstanbul Üniversitesi'nde öğrencilere yapılan saldırı ve Maraş'ta bunu net olarak göstermişti. Süreç '80'lere dek artık bu şekilde evrilecekti. Yani tek tek devrimcileri-demokratları katlederek bir halkı sindiremeyeceğini anlayan oligarşi halkı mezhep, ulus, din vb. şeklinde atomlarına kadar bölüp parçalayarak yapay saflaşmalar yaratmayı ve ardından parçalamayı, birbirine düşürmeyi, yani güçsüzleştirmeyi istedi. Bu duruma getirilmiş bir halkınsa kolayca susturulacağı, sindirileceği açıktı. Oligarşinin hedefi buydu. İşte bu hedefi gerçekleştirmek istediği yerlerden biri de Çorum oldu.

Çorum olayları iki aşamada gerçekleşti diyebiliriz. Ancak olaylar başlatılmadan önce CIA ajanı Robert Alexander Peck Çorum'a gelerek araştırmalar ve incelemeler yapar. Burada AP, MHP il başkanları ve CHP Belediye başkanı ile görüşür hatta bazı köylere de gider, AleviSünni halkla ilgili bilgiler alır. Emperyalistler devrim tehlikesi karşısında boş durmuyor, işbirlikçileri ve ajanları ile katliam planları yapıyorlardı.

İşte Maraş'taki katliamdan sonra Peck Çorum'da da bulunmuş ve Maraş'taki rolünü devam ettirmiştir.

Olayların başlatılması için önce Çorum'un Alaca ilçesi pilot seçilir. Çünkü Belediye başkanı MHP'lidir. Senaryo uygulamaya konur. Alaca Adliyesi emanet deposu soyulur ve 21 adet silah çalınır. (Bu silahlardan biri daha sonra MHP'li birinin üzerinde yakalanır) Belediye başkanı Ramazan ayının başlamasına denk gelen (!) bu süreçte bildiri yayınlayarak halkı cihada çağırır. Ve Çorum'da adım adım başlar olaylar. Bir hafta içinde birçok işyeri bombalanır, evler taranır ancak yetmez. 27 Şubat'ta "Hayat pahalılığı ve yoksulluğu protesto mitingi"inde provokasyona başvurulur. Valilik miting alanı olarak faşistlerin yoğun olduğu bir bölgeyi verir.

Faşistler ise bölgede mevzilenmiş olarak hazır beklemektedirler. Ancak provokasyon miting iptal edilerek boşa çıkartılır. Faşistler burada

başaramamıştır ama vazgeçmemiştir de. Başarabilmek için bir yandan da faşist kadrolaşma devam etmektedir. Tunceli'de saldırılarıyla tanınan Nail Bozkurt Çorum'a Emniyet Müdürü olarak atanır. Ancak kadrolaşma bununla bitmez, sırada emniyet teşkilatı vardır. POL-DER'li devrimcidemokrat polisler sürgüne gönderilir ve yerlerine POL-BİR'li faşist polisler getirilir. Kadrolaşma böylelikle şimdilik tamamlanır. Artık olaylar boyutlandırılabilir.

Ve böylece birinci olaylar başlatılır Çorum'da. Faşistler şehir merkezinde gösteri yaparlar ve bazı işyerlerine saldırıp camlar kırarlar. Sloganları ise "Kana kan intikam", "Kanımız aksa da zafer İslam'ındır. Faşistlere bu sloganları attırırsa şefleri, Gün Sazak'ın cezalandırılmasıydı. O süreçte hem faşizmin ülke genelindeki planını bozacak, hem de halk kitlelerine moral verecek

Hareketimizin politikası faşistler saldırdığında savunma ve can güvenliğini sağlamaktan çıkıp aktif savunma ve saldırıyı örgütlemektir. Diğer yandan da devletten desteğini ve tüm gücünü alan faşistlere öyle bir darbe vurmalydık ki, sarsılmalı demoralize olmalıydılar. Yani cesaretleri kırılmalıydı. İşte bu politikanın ürünü olarak hiç beklemedikleri yerden, can evlerinden vurduk onları. Faşist katliamlardan birinci dereceden sorumlu MHP yöneticilerden faşist şef Gün Sazak'ı cezalandırdık. Böyle bir saldırıyı beklemiyorlardı. Büyük bir şaşkınlık ve moral bozukluğu içindeydi faşist güruh ve devlet. Büyük bir darbe yemişlerdi. Bunun yarattığı etkiyle kuduz köpek misali saldırıya başladılar. Ancak saldırılar plansızdı.

Yaşadıkları şaşkınlık ve aldıkları darbe onları bu hale getirmişti. İşte Çorum'da yaptıkları gösteriler de bu ruh haliyle yapılıyor ve intikam naralarıyla salyalarını akıtıyorlardı. Ancak o gün sadece birkaç işyerinin camlarının taş ve sopalarla kırılmasıyla geçti. Hazımsızlıkları ve aldıkları darbe sonucu ertesi günlerde de saldırılarını devam ettirdiler. İlçeleri Çorum'a bağlayan yolları kontrollerine alarak merkezle ilçelerin bağı kestiler, ayrıca diğer yandan Çorum'a Yozgat'tan, Alaca, İskilip ve Osmancık'tan faşist militanlar taşındı. Bu şekilde başarıya ulaşacaklarını

düşünüyordlardı ancak halkın direnişini karşısında saldırıdan istedikleri sonucu alamadılar. Karşılarında direnen bir halk vardı. Saldırıları tek tek devam ediyordu. Bu saldırılar sürecinde üç POLBİR'li polisin cezalandırılması polisleri daha da saldırganlaştırırdı. Dönemin İçişleri Bakanı Mustafa Gülcigil'in "Çorum'da devleti yıkmak isteyen solun karşısına devlete destek fikrinden hareket eden sağ çıktı" açıklamasıyla faşistlere açık bir mesaj ve destekti. Öyle ki sözlerden de anlaşılacağı gibi devletten sınırsız destek alan faşistler daha da pervasızlaşıyordu. Kaldı ki, devlet her türlü olanağı sunuyordu. Çorum'da SSK'nın kullanılması buna somut bir örnektir. Selahattin Ardıç kamyonuyla, Çorum-Ortaköy yolu üzerindeki Ovasaray Köyüne giderken faşistlerin saldırısına uğrar ve yaralanır. Yanında kardeşi de vardır. Kardeşi onu hemen SSK Hastanesi Acil Servisine getirir. Çok kan kaybetmiş olmasına rağmen buradan Devlet Hastanesine gönderilir. Doktorlar babasına tahlil yaptırması için bir şişe kan verir. Ancak kapıdaki görevli "Komünistler burada kan tahlili yaptıramazlar" diyerek şişeyi kırar. Zaten çok kan kaybeden Selahattin Ardıç, kan bulunmadığından kısa sürede ölür. Kan şişesini kıransa suçlu bile bulunmaz. Hastanelerde yaşanan gelişmeler de böyleydi ve SSK Hastanesi'nde olanlar bu kadarla da sınırlı değildi. Faşistler üs olarak kullanıyorlardı SSK'yı. Silahlar depolanıyor, bodrumda ise işkence yapılıyordu. Faşistler çok rahat gizleniyordu. Öyle ki, arama yapıldığında bıyıklarını, saçlarını keserek kimlik değiştirecek, hatta "görevli" belgesi çıkartacak kadar yararlı bir üstü faşistler için. Nitekim daha sonra ikinci olaylar hastane çevresinde başlatılacaktır. İkinci olaylara gelene kadar Haziran ayında saldırılar tamamen son bulmasa da azalır. Ancak bu süre içinde çok yoğun bir göç yaşanır. Alevi-Sünniler azınlıkta oldukları yerlerden göç edip kendi mezheplerinden olan insanların bulunduğu mahallelere yerleşirler. Evini terk etmeyenlerse tehdit edilirler. Bu da etkisiz kalınca evleri taranır. Haziran ayında da son bulmaz. Ve gerginlik köylerde de devam eder. Bir Alevi köyünde dört kişi ekinlerin arasında kurşunlanmış, silahla taranmış cesetler bulunur. Çorum halkı traktörleriyle ürün yerine ceset toplayacaktır. Ancak daha bulamadıkları pek çok kaybın yanında, tarlaların cesetle dolması uzaklaştırır köylüyü tarlalardan. Çalışmaya baş-

larlar. Faşistler ise özellikle Sünni köylerde

Alevilerin Müslümanları katlettiklerini, öldürdüklerini anlatarak halkı yönlendiriyorlardı. Birarada yaşamış halkları birbirine düşmanlaştırıyorlardı. Faşistlerin amacı Çorum'u Maraş'a çevirmektir ve bunu açıktan söylüyorlardı da. 30 Haziran'da ikinci olaylar SSK'nın çevresindeki semtlerde ve Sünni köylerde halkı cihada çağırın bildirilerin dağıtılması, CHP'liler ve devrimcilerin yoğunlukta olduğu semtlere saldırılarla başlatıldı. Aynı günün akşam saatlerinde ise saldırılar Pol-Bir'li polislerin desteğiyle daha da tırmandırılır. Alevilerin oturduğu Üçevler semtine saldırarak onlarca insan gözaltına alınır. Üçevler birinci olay sırasında tüm saldırıları püskürterek faşistleri mahallelerine girdirmemiştir. Bu yüzden polis Alevilerin önde gelenlerini ve devrimcileri gözaltına alarak yeni bir direnişini engellemeyi planlıyordu. Gözaltıların ardından evleri ve Üçevler mahalleleri uzun namlulu silahlarla taranır ardından yüzlerce ev ateşe verilir.

İşyerleri yakılır ve yağmalanır. Telefon kabloları kesilerek haberleşme ve yardım almaları engellenir. İtfaiyeyi ise kurdukları barikatlarla engellerler. Bu çatışmalarda da dört kişi katledilir. Ertesi gün sokağa çıkma yasağı ilan edilse de bu fiilen uygulanmaz. Ve o gün Çorum'un pazarıdır. Pazar için köylerden gelen Alevilerin önü silahlı faşistlerce kesilir ve dövülür. Para, saat, altın gibi eşyalar da yağmalanır. 3 Temmuz günü ise nispeten sessiz geçer. O gün valilikte de, MHP'de de farklılıklar yaşanır. MHP'ye yabancı birçok insan gelir. Telefonlar sıklaşır ve sürekli Cuma'dan sözedilir. Bu arada polisin Alevilerin oturduğu semtlere yaptığı operasyonla yüzlerce insanı gözaltına alır ve çok sayıda silah toplanır. Evet, 3 Temmuz sabahı sokağa çıkma yasağı da ortadan kaldırılarak her şey tamamlanır. Ve katliam başlatılır. 4 Temmuz 1980'de Cuma namazı sırasında Çorum'un bütün camilerinde "Komünistler Alaaddin Camii'ni ateşe verdi" diyerek kitleyi galeyana getirdiler. Hedef Milönü Mahallesi. Kamyonlardan kitleye saldırı için sopa ve silah dağıtıldı. Camiden sürekli "Allah allah" sesleri duyulmaya başlandı. Bunun mahallelerine saldırı olduğunu sanan Milönü halkı camiye doğru koşmaya başlar. Camiinin yanındaki inşaattan ve polis panzerlerinden halkın üzerine ateş açıldı. Polis

jandarma ve faşistler halka birlikte saldırdılar. Ve bu sırada çok sayıda insan katledildi. Faşistler rehin aldıkları on kişiyi kurşuna dizdiler. Emri MHP il başkanı İsmail Taştan ve Çorum ÜYD Başkanı Seydi Erenyel'den almışlardı. Alınan rehinelere işkence yapılmıştı. Sonra da şişlenerek, kafaları parçalanarak katledildiler. Alaaddin Camiisine doğru koşarken yuvarlanıp katledilenlerden biri de tıp öğrencisi Süleyman Atlas'tır. Süleyman panzerden açılan ateş sonucu yaralandı. Halk Süleyman'ı polislere vermemeye çalışır ancak polisler götürürler Süleyman'ı.

İşkence yapılır Süleyman'a. Vücudunun pek çok yerinde sigara izmariti söndürülmüş, vücudunun çeşitli bölgesine şiş sokulmuş ve kolu parçalanmıştır. Ancak SSK hastanesinde ölüm nedeninin omzundan aldığı yaradan diye rapor edilmiştir. Oysa Süleyman işkenceyle katledilmiştir. Süleyman katledilmiştir ama ailesinin acısı bununla da bitmeyecektir. Köylerinin yolu faşistlerce tutulduğu için gidemiyorlardı bu yüzden. Süleyman'a mezar da bulunamıyordu. Ailesi bahçesine gömmeye hazırlanıyordu ancak faşistlerin giremediği büyük Palabıyık köylüleri Süleyman'ı köylerine götürüp gömdüler. Çorumlular bulabildikleri ölülerine mezar arıyordu. Ancak kayıpların mezarı bile yoktu.

Ya bir tarla arasında ya da köylerinde uzakta ama nerede oldukları belli değildi. Ve pek çoğu yıllar sonra ancak bulunabildiler. Bulunabilenlerin cesedi ise görenleri dayanamaz hale getirecek haldeydiler. Bunlardan biriydi Ali Paçacı. Yarı yanmış haldeydi Ali Paçacı'nın cesedi. Birçok yerinde kesik yaraları vardı. Boynu ise aldığı bir darbe ile öne düşmüştür. Faşizmin vahşetinin görüntüsüydü bu cesetler. Ve kimisi kurşunla, kimisi işkenceyle, satırla, bıçakla katledilmişlerdi. İki ay süresinde katledilenlerin sayısı 50'yi bulmuş, yüze yakın insan da yaralanmıştı. Ancak Çorum'u Maraş yapacağız diyen faşistler Çorum'u Maraş yapamamıştır. Çorum'da öz olarak vermeye çalıştığımız olaylar işte böyle yaşandı. Ancak buraya kadar sadece olayları aktardık. Çorum halkının direnişi, direniş özelliklerini vurgulamak için ayırdık. Çünkü bugün yaşananlar açısından örnek alınması gereken yanları var. Çorum'da halk gerek birinci olayların, gerekse asıl katliamın yaşandığı ikinci olaylar sırasında saldırıları barikatlarla püskürttü. Çorum katliamı ve direnişi bu açıdan önemlidir. Öyle ki

devrimcileri almaya çalışan polisler halk üç koldan saldırı başlattığında anında barikatlar kuruldu. Saldırılar barikatlarla püskürtüldü. Halk devrimcilerle birlikte bütün geceyi barikatın başında geçirdi. Sırayla nöbet tutuldu. Komiteler kuruldu, parolalar tespit edildi. Halk elindeki silahları devrimcilere verdi. Silahlar tek bir elden toplandı ve insanlara dağıtıldı. Barikatların başında ateşler yakıldı. Halkın morali oldukça yüksek... Özellikle Milönü mahallesindeki direniş diğer mahallelere de, köylere de örnek oluyor, moral veriyordu. Direniş sadece merkezle sınırlı kalmıyordu, köylere de yayılıyordu. Çevre köylerde de barikatlar kuruluyor, silahlarla nöbetler tutuluyordu. Faşistler girdirilmiyordu, ayrıca köylerden traktörlerle kente inilip Milönü halkına destek veriliyordu. Olaylar sırasında yiyecek vb. sıkıntısı olduğundan köylüler ekmek getiriyorlardı. Getirilen yiyecekler bölüştürölüp barikatlara dağıtılıyordu. Silahlı köylülerde barikatlara dağılıyor ve birlikte çatışıyordu. Tüm bunları ayarlamak içinse komiteler kurulmuştu.

"Çorum mahallelerinde bütün siyasal eğilimlerinde katılımıyla 40 tane komite oluşturuldu. Bunlar üç ana komitede merkezileşerek direniş boyunca nöbet, mühimmat ve para sorunlarını çözmeye çalıştılar. Komiteler kiraları, iki, bir lira civarında dondurduktan sonra, ihtiyacı olanların para, yiyecek sorunlarını üstlendiler. Örneğin çatışmalardan sonra bir yardım kampanyası açıldı ve 4 Temmuz'da faşistlerin bölgesinde sabaha kadar direndikten sonra köylere çekilmek zorunda kalan 30-40 aileye ev ev gerekli ev eşyası ayarlandı. Öte yandan Nurettin Paşa Caddesi'nde faşistlerce yakılan yüz kadar dükkan elbirliğiyle onarıldı ve burada kurulan bir esnaf komitesi dükkanların tekrar açılması işini devraldı. Komiteler ayrıca devrimcilerin denetimi altındaki bölgelerde bağnaz Alevilerin baskısıyla göç etmek isteyen Sünnileri ikna etmeye çalıştılar ve bağnaz Alevilere karşı bir mücadele başlattılar". Sivil faşist terörlü resmî terörlü için geçtiği yıllarda faşizm Çorum'da istediğini başaramamıştı. Ve bunun tek nedeni vardı.

Faşizme karşı yükseltelen devrimci şiddeti. Maraş'ta halkın üzerinde yarattığı korku ve moral bozukluğunu kaldırıp mücadele edildiğinde kazanılabileceğini gösteren tek etken faşizme karşı mücadele tarzındadır.

Gün Sazak cezalandırması bunu sağlayan önemli bir eylemdi. Tüm işkenceciler ve faşistler bu cezalandırma ile korkuya kapıldılar. Faşizmin katliamları ve işkenceleri somut olarak açığa çıktı. Faşist cephede moral bozukluğu ve teşhir yaşanırken halka büyük moral verdi. Çorum halkı eylemden ve mücadele tarzından aldığı moral güçle katliamı boşa çıkarttılar. Nitekim Gün Sazak cezalandırıldıktan sonra faşizm terörünü arttırsa da halkın teslim alınamayacağıнын göstergesi oldu Çorum direnişi. Faşist terörün karşısında cenaze kaldırmaktan yorulmuş bir halk Çorum direnişini yaratacak noktaya gelmiş, getirilmiştir. Yaşadığımız süreci aynılaştırmıyoruz ancak bugün de öz olarak faşizme karşı mücadele yine silahlı mücadeleyi yükseltmekten geçiyor. Bugün de faşist terör alabildiğine yükseliyor. Öğrenciler sokak ortasında polislerin denetiminde vuruluyor. O koşullarda silahlı, zincirli saldırıya uğruyorlar. 1 Mayıs'a giden işçilere öldüresiye saldırıyor, polis alanlara çıkan işçiye, memura, hakkını arayan halka gaz bombalarıyla saldırıyor, işten atıyor, gözaltına alıp işkence yapıyor. Ve artık birer birer değil dörder dörder kaybediyor. Yani özcesi bugün mücadelemizin geldiği aşamada, devlet sindirmenin tek yolu olarak katliama, işkenceye, kaybetmeye, gözaltına başvuruyor. Yani teröre. İşte faşist terörün bugün geldiği aşama ve her geçen gün bunun tırmandırıldığını görünce bugün de görevimiz aynı. Faşist terör ancak kitlesel bir şiddetle geriletebilir, etkisizleştirilebilir. Bugün herkes örgütlenmeli ve silahlanmalı. Dün komitelerde barikatlar kurup mevzimizi savunduk.

Dün Çorum'da halk birlikte direndi. İşçisi, köylüsü, memuru, mahallelisi, genci, yaşlısı, kadını ve erkeğiyle faşist saldırıların karşısında... İstanbul, Ankara, İzmir, Mersin, Tarsus, Zonguldak, Antalya, Tunceli, Suluova, Bursa, Gümüşhacıköy, Edirne, Samsun, Trabzon, Rize, Artvin gibi birçok yerde grevler, korsan gösterileri ve yürüyüşler düzenlendi. Ve bu birliktelik güç ve moral verdi Çorum halkına. Bugün de hangi ilde, hangi halk kesimi olursa olsun saldırı bizedir. Dün Çorum'daki gibi sivil faşistlerin ve devletin saldırılarına kitlesel olarak karşı durmalıyız. Dünün hesabını ancak böyle sorabilir ve güvencesini de ancak böyle sağlayabiliriz.

“DEVİRİMCİYİM”

Tarih 15 Mart 1982...

Atatürk Öğrenci Sitesi Spor Salonu'nda tarihi bir dava başlıyor... Bütün ilk duruşmalarda olduğu gibi; saat 10.00-10.30'a doğru yargıç Seyfettin AYDIN'ın yaptığı mahkeme açılış konuşması, devrimci tutsakları korkutmak ve böylece 'evet efendimci' tutuma zorlamayı amaçlar tarzdaydı.

... Ve bu hava altında kimlik tespiti için davanın 1 no'lu sanığı kürsüye çağrıldı. 1 no'lu sanık kimlik bildiriminden önce konuşma hakkı istedi ve 'mahkeme tutsakların sorunlarıyla ilgilenmelidir' dedi... Heyetin konuşma izni vermemesine aldırmadan, işkencenin varlığını kanıtlayan belge ve raporları barındıran dosyasını heyetin yüzüne sallayarak, siyasi şube ve cezaevlerinde devrimcilerin katledildiğini, işkencelerden geçirildiğini açıkladı.

... Karşılarında, aciz, yargılanmayı bekleyen bir topluluk bulacağını umanlar yanılmıştı. Karşılarında cuntanın acizliğini, kan içiciliğini sergileyen, halkın öfkesini, devrimci mücadelenin yenilmediğini haykıran bir ses vardı. Bu ses, ardından güçlü, birbirini tamamlayan, birbirine kenetlenmiş bir koroyu getirecekti. Kimlik tespiti yaptırmayan birinci sanık zorla yerine oturtulduktan sonra, 2. sanık kürsüye çağrıldı.

Bu arada söz isteyen savcı; 'üç-beş kişi yargılamayı geciktirmek istiyor, yavrularınızın tahliye olmasını engelliyor' diye konuşarak tutsakları bölmeye, ailelerin gözlerini boyamaya çalıştı. Ailelerin ve tutsakların protesto amaçlı, ısrarlı alkış ve ısıkları karşısında konuşamayınca yerine oturdu. 1 no'lu sanık yerinde konuşmaya başladı:

'Savcı Recep SÖZEN, Şube'den çıkıp da karşısına geldiğimde, işkenceyi yüzüme karşı savunma cesaretini göstermiş biridir. Şimdi de kalkmış işkenceleri anlatma istemimizi 'şov' diye adlandırıyor. Böyle davrandığı sürece kendisi şov yapıyor...'

- Atın bunu dışarı, konuşturmayın!

Yargıç Seyfettin AYDIN'ın 1 no'lu sanığı mahkemeden atma girişimi devrimci tutsakların fiili direnişleri ve İNSANLIK ONURU İŞKENCEYİ YENECEK, 'KAHROLSUN FAŞİZM!' sloganlarıyla engellendi. Ve yargıç kararını geri aldı...

Tam da bu anda dinleyiciler bölümünden ak saçlı bir baba ayağa kalktı ve '60 yaşıma geldim, devlete hizmetim 30 yıl, ziyarette oğlum 'işkence yapıyorlar' dediği de inanmadıydım, devlet yapmaz bilirdim, güvenirdim. Oğlum mahkemede gözüm önünde dövülüyor, cezaevi duvarından içerisi görünmez, kimbilir orada neler oluyor? Oğluma inanıyorum' diyerek günün özetini yaptı. Yargıç Seyfettin AYDIN bu kez dinleyicilere döndü, kin ve çaresizlik içinde erlere hedefi gösterdi.

- Dinleyicileri dışarı çıkarın!

Ama o kadar kolay değildi bu. Devrimci tutsakların 'ANALAR BABALAR EVLATLARIN YANINA!' sloganını atmasıyla beraber içerde kalmakta -coplanmalarına rağmen direnen ana, babalar yargıca ikinci kez geri adım attırdılar.

... Kimlik tespitinden sonra heyetin söz hakkı verileceğini söylemesi ve devrimci tutsakların kimlik vermeyi kabul etmelerinin ardından, 1 no'lu sanık yine kürsüye çağrıldı.

- Mesleğin ne?

- Devrimciyim! Heyet beşinci sanıktan sonra 'Mesleğin ne?' sorusunu sormaktan özenle kaçındı, tüm sanıkların mesleği devrimcilik olursa, cuntanın sindirme politikasının iflas ettiği açığa çıkmış olmayacak mıydı? (Bir Direniş Odağı Metris)

12 EYLÜL SONRASININ EN UZUN İLK GREVİ: **MİGROS**

12 Eylül sonrasında, 1987 tam bir “grevler yılı” oldu. Netaş’ta başlayan grev, Derby, Petrol-İş, Deri-İş grevleri, DMO (Devlet Malzeme Ofisi) grevi ile devam etti ve cunta sonrasında en uzun ilk grevi olan Migros Grevi yaşandı. 20 Ağustos 1987’de başlayan, 33 Migros mağaza ve deposunda 1100 işçinin katılımıyla yapılan Migros grevi 132 gün sürdü.

Grevin amacı açık ve net olarak şöyle konulmuştu: “Grevimiz yalnızca ‘ekmek’ için değil, ama aynı zamanda demokrasi mücadelesinde bir araç olacaktır.”

Tez-Koop-İş Sendikası’nda örgütlü olan Migros işçilerinin 72 maddelik taleplerinden 18’i kabul edilmedi. Bunun üzerine işçiler direnişe başladı. 12 Eylül sonrasında en uzun grevi olan Migros, yalnızca ekonomik ve sosyal hak sağlamakla kalmadı, çalışma şartlarında, iş güvenliğinde ileri haklar elde ederek ve işçilik onurunun kazanılmasını

sağlayarak zaferle sonuçlandı.

Migros grevi hem sağlanan ekonomik ve sosyal şartlar hem de işçi sınıfının sendikal mücadelesine yaptığı kazanımlar açısından en başarılı grevdir. Bu başarının kaynağında gerici merkeze rağmen şube düzeyinde greve önderlik eden Devrimci Sol vardır.

12 Eylül yönetimi grevlerin başarısını engellemek için, diğer halk kesimleriyle dayanışmayı engellemek amacıyla da düzenlemeler yapmıştı. Migros grevinde dayanışmayı engellemek için provokasyon girişimi de boşa çıkarıldı. Migros grevi baştan sona ilerici-demokrat gençliğin, demokratik örgütlerin, sendikaların, mahalle halkının ve uluslararası çeşitli kurum ve kişilerin desteğini aldı.

Sermayeye karşı verilen mücadele aynı zamanda uzlaşmacı-devletçi sendikal anlayışa karşı da verildi. İstanbul Deri-İş Sendikası tarafından düzenlenen “Lokavtları Protesto ve Grevlerle Dayanışma Mitingi”ne en geniş katılımı Migros işçileri sağladı. 12 Eylül sonrası ilk işçi mitingi 20 Eylül 1987’de yapılan bu miting oldu.

Migros grevinin başarısında daha önce yaşanmış grevlerin deney ve tecrübelerinden yararlanmanın da payı vardı. Bir Netaş grevi olmasaydı, Petrol-İş, Deri-İş, Seydişehir, DMO grevleri olmasaydı, Migros grevinin bu kadar başarılı olacağını söylemek zordu.

İşçi hareketinin tarihi bugüne de ışık tutuyor. Migros’tan, kazanılan ve kaybedilen diğer bütün grevlerden, işçi eylemlerinden öğreniyoruz ve işçilerin örgütsüzleştirilmek istendiği günümüzde işçi sınıfının direniş tarihine yeni direnişler eklemek için örgütleniyoruz. Yeni Migroslar yaratmak, işçilerin direnişini örgütlemek Devrimci İşçi Hareketi’nin elindedir...

1 ARALIK DİRENİŞİ

Tarih 1 Aralık '89'u gösteriyordu ve İstanbul Üniversitesi her zaman ki olağan günlerinden birini yaşıyordu. Ta ki, dört bir yandan silah sesleri duyulmaya başlanana kadar. Bazıları için bu beklenmedik bir şeydi. Ama 6 Kasım'dan sonra faşist saldırıların giderek arttığı bir dönemde bu bazıları için pek de beklenmedik bir gelişme değildi. Silah seslerinin geldiği yöne baktıklarında yanılmadıklarını anladılar. Faşistlerin birçoğu öğrenci bile değildi. Okulda gövde gösterisi yaparken, silahlarıyla kantine girip afişlerini asarken polis sessizce izlemiş, adeta onların güvenliğini almıştı.

İşte o an kantinde bir genç kız "Faşizme yaşam hakkı tanımayacağız. Çünkü bunlar halk düşmanlarıdır" diyerek herkesin şaşkın bakışları arasında tek başına afişleri yırtmaya başladı. O genç kız Dev-Genç'li Hamiyet Yıldız'dı. Dev-Genç cesaret, cüret, kararlılık demektir. Hamiyet de Dev-Genç' in cesaret, cüret ve kararlılığıyla 1 Aralık direnişinin ilk kıvılcımını ateşlemişti. Faşistlerin gösterisine, okulu işgal altına alma çabasına karşı devrimci öğrencilerin karşı gösteriyi örgütlemesiyle başlayan

direnif kısa sürede yayıldı. İstanbul'daki tüm Üniversiteler'den devrimci, demokrat öğrenciler İstanbul Üniversitesi'ne gitmek için yola çıktılar.

1 Aralık gecesi okulda toplanan üç bin öğrenciyle İstanbul Üniversitesi işgal edildi. Gelecek saldırılar bu coşkulu kitleyle göğüslenecekti. Ali Rıza Kurt, Ekrem Akın Savaş, Erol Yalçın, Soner Gül... DevGenç'liler tüm coşkularıyla oradaydılar. Direnişin hem hamallığını, hem de kurmaylığını yapıyorlardı. Direnişe geçen üç bin öğrencinin kafasında o an sadece bir şey vardı: Faşist saldırılara boyun eğilmeyeceğın göstermek...

O gün, 1 Aralık'ta Beyazıt'ta iki ayrı cephe vardı. Üniversite içinde saldırıya karşı direnme kararlılığındaki öğrenciler, dışarıda ise öğrencilere saldırmak için bekleyen polisler. Kararlılık polislerin gözlerini korkutmaya yetti. Öğrencilerle anlaşma yapma yolunu seçtiler. Yapılan pazarlıkta işgale son verildiği takdirde kimseyi gözaltına almayacaklarına dair "şeref sözü" verdiler. Ancak verdikleri "şeref sözlerinin" hiçbir kıymeti olmadığını gösterip yine kalleşliklerini yaptılar ve okulu boşaltan öğrencileri gözaltına almaya kalktılar. Dev-Genç'lilerin tavrı yine kendine güvenli ve netti. "Polis otobüslerine binmeyeceğiz" diyerek polis çemberini yarmak için ilerlediler. Teslim olmayı reddeden kitle polis çemberini yararak direnişe son noktayı koydu. Polis ancak 25 öğrenciyi gözaltına alabilmişti.

3 OCAK GENEL GREVİ

DİRENİŞİN GÜCÜ HALKIN BİRLİĞİDİR

Tarihe yazılan bazı olaylar vardır, üzerinden yıllar geçse de sınıflar mücadelesi açısından hep sanki dün yaşanmış gibidir. Adeta her karesi kazanmıştır hafızalara.

3-4 Ocak 1991 Genel Grevi ve Zonguldak maden işçilerinin Ankara yürüyüşü de böylesi olaylardan birisidir.

3-4 Ocak 1991 Genel Grevi ve Zonguldak maden işçilerinin Ankara yürüyüşü işçi sınıfının mücadelesine örnek olmaya devam ediyor.

“3 Ocak'ta tüm ülkede hayat durdu. Türkiye işçi sınıfı, tarihinde ilk kez, üretimden gelen gücünü kullanarak genel greve gitti. 1986'dan bu yana sokaklarda, meydanlarda yankılanan "Genel Grev" şiarı, 3 Ocak günü fiili bir eylem haline dönüştü. Direnişin etkisi dalga dalga tüm ülkeye yayıldı ve bir genel grevin koşullarını yarattı.

Devlet güdümlü Amerikancı Türk-İş yöneticileri tabanın baskısı karşısında, genel grev kararının altına imza atmak zorunda kaldı.

3 Ocak'ta tüm Türkiye'de hayat durdu. 2 milyonu aşkın emekçi savaş hazırlıkları yapan Özal iktidarına ve faşizme meydan okudu.

3 Ocak Genel Grevinin hazırlanmasında Zonguldak maden işçilerinin rolü, tüm halk güçlerini etkileme açısından bir manivela görevi gördü. 1990 sonunda toplu iş sözleşme görüşmeleri olumsuzlukla sonuçlanan 300 bin işçiden grev hakkı olan 50 bin maden işçisi, tüm maden işçilerinin ve işçi sınıfının sorumluluğunu alarak tavırlarını belirlediler; Direnişe geçtiler.

Zonguldak maden işçisinin direnişi bir anda patlak veren bir tepki değildi.

12 Eylül boyunca örgütsüzleştirilmiş, boyun eğdirilmiş, Amerikancı Türk-İş'e mahkûm edilmiş işçi sınıfının; "ARTIK YETER" deme noktasına geldiği bir süreçte gündeme gelmişti. Bu madenlerde verilen yüzlerce şehidin, binlerce yaralının isyanıydı. Bu isyan, emperyalist savaşın faturasını halka yüklemeye çalışan ANAP iktidarındaydı. Ve bu isyan, 12 Eylül faşizmiyle susturulan, ezilen işçinin ve tüm halkın isyanıydı.

Maden işçilerinin greve çıkmasıyla Zonguldak'ta hemen her gün mitingler, yürüyüşler yapılmaya başlandı. Direniş kısa sürede Zonguldak sınırlarını aşarak ülkenin dört bir yanında yankısını buldu. Örgütlü, örgütsüz halkın her kesiminden büyük destekler almaya başladı.

Devrimci Sol Güçler ve Devrimci işçi Hareketi'nin yerel güçlerinin yanısıra DEV-GENÇ'liler, BEMSEN'liler, TAYAD'lılar, DEMKAD'lılar, grevin başlamasının ikinci gününden itibaren Zonguldak'a giderek, Genel Grev şiarının yükseltilmesi için çalışmalar yürüttüler. Devrimci Sol Güçler ülke çapında 600 bin bildiri dağıttı. Sayısız eylemler gerçekleştirdi.

Devrimci hareket, genel grev çağrısının yayılmasında olduğu gibi, emekçilerin alanlara taşınmasında ve direnişin politikleştirilmesinde etkili oldu.

3 Ocak direnişine sadece işçiler değil, memurlar, öğrenciler, gecekondu halk, işportacılar, şoförler, kadınlar, avukatlar ve daha halkın birçok kesimi katılarak direnişe güç verdiler.

4 OCAK; MADENCİLERİN ANKARA YÜRÜYÜŞÜ

Maden işçilerinin grevi 35 günü geride bırakırken madenciler, 4 Ocak'ta Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük yürüyüşünü başlatmak için madenci anıtının önünde toplandılar. Madenciler, eşleri ve çocuklarıyla 90 bin kişi harekete geçtiler. Sabah 06.30 olduğunda madenci anıtının etrafı çevre bölgelerden akın akın gelen 60 bin madenciyle dolmuştu. Her bölge kendi kortejini oluşturdu, son konuşmalar yapıldı ve sabahın 07.30'unda söz bitti, emek ordusunun yürüyüşü başladı.

Hedef Ankara. Güzergah Üzölmez yolundan Devrek, Mengen ve E-5 karayoluydu. Köylerden, yollardan katılanlarla sayı 90-100 bine ulaştı. Uzun madenci saflarına 350 otobüs eşlik ediyordu. Dayanışma için gelen 200'ün üzerinde otobüsün Zonguldak'a girişi engellendi. Ankara'dan, İstanbul'dan yola çıkan otobüsler yoldan geri çevrildiler. Maden işçisi bütün engellemelere rağmen yürümekte kararlıydı. "Yolumuz Anakara Hedef Çankaya" diyordu emekçiler.

Maden işçileri haklılıklarıyla, kararlılıkla kara-kışa bakmadan eşleri ve çocuklarıyla yürüyorlardı. Bütün gözler, kulaklar kilometre kilometre yürüyüşten gelen haberlere çevrilmişti. Direniş artık tüm halkın direnişiydi. Bu hava halkı yürüyüşe çekti. Birçok insan dağları-barikatları aşır, yürüyüşe katıldı. Uçsuz, bucaksız 6 kilometre uzunluğunda bir insan seli barikatları aşı aşı Ankara'ya akıyordu. Üniversitelerde forumları yapıldı.

Fabrikalarda işçiler Zonguldak maden işçileriyle dayanışma grevleri başlattılar.

Dorukhan Tüneli'ne gelindiğinde işçiler, devletin silahlarıyla karşılaştılar. Dağ taş tutulmuştu askerler tarafından işçiler barikatlara yüklendi ve barikatları aştı. İşçilerin hedefi E-5 karayoluna çıkıp yolu trafiğe kesmekti. 15 bin kişilik öncü işçi kolu E-5'e çıkmayı başardılar. İşçiler yola yatarak trafiği keseceklerdi. Ancak işçiler sendikacılar tarafından geri çevrilerek yolu trafiğe kapatmalarına engel olundu. Yürüyüş Mengen'de bir mola daha verdi. Dorukhan barikatını koruyamayan iktidar, işçileri durdurmak için bir yandan daha geride askeri hazırlıklarını sürdürürken, diğer yandan çeşitli manevralarla işçileri oyalamaya çalışıyordu.

Maden işçilerinin gücü Başbakan'ı Bolu'ya getirmişti, iktidar yürüyüşü Mengen'de bitirmek, işçileri geri döndürmek istiyordu. İşçiler bu kez Mengen sokaklarını doldurdular. Soğuk, açlık, yorgunluk kararlılıklarından bir şey eksiltmemişti. Dirençleri tüm halka direnç, moral, güç aşıyordu. İktidarın temsilcileri bütün görüşme şartlarını tek bir noktaya bağlamıştı: 'işçileri geri döndürmek'. Bütün bölgeyi askeri yığınakla doldurmuş, madencileri soğuk ve açlıkla yenmek, için ablukaya almışlardı. Yiyecek, giyecek ve ilaç yardımlarını bile engelliyorlardı.

Direnişin en büyük gücü halkın her kesimiyle bütünleşmesiydi. Yurdun her tarafında halk, direniş için birşeyler yapıyordu. Mesela Kozlu'da kadınlar kahvehanelere giriyor, konuşmalar yapıyor, "Orada kardeşleriniz ölüm kalım savaşı veriyor, siz burada ne arıyorsunuz?" diye erkekleri madenci yürüyüşüne destek olmaya gönderiyorlardı.

Zonguldak'ta kadınlar, madenci anıtında meşalelerle gösteri yapıyor, esnaf kepenk kapatıyordu. Yardımlar toplanıyor, madenciler daha sıkı dirensinler diye binlerce battaniye direnişçilere taşınyordu. Maden direnişçilerinin kardeşlerinin, oğulları kızlarının desteği, mücadeleye, yürüyen emek ordusuna akıyordu. Geri çevrilmek pahasına 10 bin kişi daha güç vermek için yollara diziliyordu.

Panik içindeki iktidar, işçilerin önüne barikat kurmakta buldu çareyi. İşçilerin önüne kurulan barikatlardan birisi de TÜRK-İş engeliydi.

İşçilerin devrimci bir önderlikten yoksun olmaları, sendikal önderliğin işçileri burjuva muhalefetin icazetine mahkûm etmesi, barikatların aşılmasını engelledi. Yürüyüş sendikacılar tarafından

bitirildi. Ancak her Őeye rađmen Zonguldak yűrűyűűű, Tűrkiye iűçi ve emekçileri için bir okul, madencilerin kasklarındaki ıűıklar gibi bir műcadele ıűığı olmuűtur.

PAŞABAHÇE DİRENİŞİ

(24 TEMMUZ 1991)

1991'in Temmuz-Ağustos ayları, Paşabahçe'de büyük bir direnişe tanıklık etti. Toplu Sözleşmenin imzalanmasının ardından 640 işçinin sokağa atılması karşısında Paşabahçe cam işçisi üretimi durdurdu ve işyerinden ayrılmama kararı aldı.

İşgal, 24 Temmuz gecesi halaylarla, sloganlarla başladı.

İşgali öğrenen diğer vardiyalardaki işçiler, gece boyunca fabrikaya akın ettiler. İşten atılmayan işçiler de "bugün sanaysa yarın bana" sloganıyla direnişte yer aldılar.

Direnişin ikinci günü... Direniş tüm Paşabahçe'ye yayıldı. Bu kez işçi aileleri akın akın fabrika çevresine geldiler. Öğle saatlerinde sayıları iki bini buldu. İşçi aileleri ve çevreden direnişi desteklemeye gelenler, yolu trafiğe kapattılar. Yol 2,5 saat boyunca ailelerin işgalinde kaldı.

Sonraki günler, Sümerbank'tan, Beykoz belediyesinden, memurlardan, deri işçilerinden, Dev-Genç'lilerden desteğe gelenlerle direniş büyüdü.

Direnişin 5. günü... 29 Temmuz... Paşabahçe, Beykoz, Çubuklu esnafı kepenk kapatarak direnen işçilerin yanında tavır aldı. Kepenk kapatmaya katılım, yüzde yüze yakındı.

Direniş, kendi içinde giderek kurumlaştı, komiteler oluşturuldu. Paşabahçe artık direnişle yatıp, direnişle kalkıyordu. Adeta yeni bir hayat kurulmuştu orada. Orada yatılıyor, orada kalkılıyor, komünler kuruluyordu. Kristal-İş'in baştaki çeşitli olumsuzluklarına karşın, devrimci işçiler giderek direnişin yönetiminde etkin hale geldiler. Örgütlü, disiplinli, kendi güvenliğini alan, ihtiyaçlarını karşılayan bir direniş yaratıldı.

Polis de hep oradaydı. Hep saldırı fırsatı aradı. Ama binlerce işçi ve ailesi karşısında buna cesaret edemediler. Dayanışmaya gelen devrimci işçileri, öğrencileri, memurları gözaltına almaya çalışan polis, karşısında yine direnen işçileri buldu.

Her gün doğal mitingler, yürüyüşler yapıldı. "Gece mitingleri" direnişin özgünlüklerinden biri oldu. Bir camiden "asker fabrikaya saldırıyor" anonsu yapılırca, fabrika önünde 15 dakikada ellerinde sopalarla binlerce insan toplandı.

Direnişin 21. günü... Zafer işçilerin. Talepler kabul ettiriliyor.

İşçi sınıfı mücadelesinin işten atılmalarda odaklaştığı bir süreçte, Paşabahçe işçisi, devrimci bir önderlikle güçlü bir mevzi, örnek bir direniş yarattı. İşyerindeki işçilerin birliği açısından, sınıfın dayanışması açısından, diğer halk kesimleriyle bütünleşme açısından, yasaların aşılıp direnişin meşruluğunun dayatılması açısından, ÖRNEKTİ. İşçilerin deyişiyile, "sermayeye tükürdüğünü yalattılar!"

GAZİ AYAKLANMASI

Yoksulların İsyanı Gecekonduarda Köyden kente göçün hızlanmasıyla birlikte kentler, özellikle de İstanbul yoksul halkın yaşadığı gecekonduyla dolmuştur. Gecekondu halkın düzene öfkesinin, yoksulluğa ve zulme isyanının çeşitli biçimlerde yaşandığı yerler haline gelir. Tekellerin “gecekonduardan gelip gırtlığımızı kesecekler” sözlerinde ifadesini bulan korkusu, yoksullardan, ezilenlerden duyulan korkudur.

Özellikle devrimcilerin örgütlü olduğu gecekondu düzen için her zaman büyük tehlikedir. Bunun için de panzerler sokaklarından hiç eksik olmaz, zulüm karakollara sığmaz.

İşte Gazi Mahallesi bu yerlerden biridir. Zulme ayaklanmayla cevap vererek, gecekondu direnişlerinin, yoksul halkın zulme isyanının simgesi oldu.

Gazi Mahallesi tarihi isyanlarla dolu topraklardan çıkıp gelen her milliyetten, mezhepten halkın yaşadığı yerdir. Sivaslısı, Tokatlısı, Ağrılısı,

Karslısı, Dersimlisi... Birlikte, bir arada yaşamaktadır. Gazi, aynı zamanda devrimci çalışmanın da yoğunlaştığı yerdir. Halk için "kötü bir örnek"tir. Bedreddin'in "ortaklar" düzeni nasıl kötü örnek diye yokedildiyse, Gazi de devrimci halk muhalefetine ön saflarındaki bir semt olarak örgütlenmesi dağıtılmak, sindirilmek istendi.

İstanbul'un orta yerinde 1970'de kurulan mahalle hiçbir alt yapıya sahip olmadan, halkın ihtiyaçları karşılanmadan yıllarca yaşadı. Elektrik 1984'te geldi, baraj kenarında olmasına rağmen evlerde su 1987'de akmaya başladı, 1988'e kadar otobüse binmek için kilometrelerce yürümek gerekiyordu. Ama zulümle tanışması çok daha erken oldu. Devlet Gazi'yi hem susuz, yolsuz, aç bırakıyordu, hem de isyan etmesin, örgütlenmesin diye zulmediyordu. Gözaltılar, işkenceler, tutuklamalar, ev baskınları, kuşatmalar Gazi Mahallesi'ndeki yaşamın doğal parçaları haline getirilmeye çalışıldı. Ancak, Gazi emekçileri bu tür saldırıları sineye çekmemiş ve her seferinde devrimci evlatlarıyla birlikte faşizmin karşısına dikilmiştir.

Kontrgerilla 12 Mart 1985'de kahveleri tarayıp katliam yaptığında, halkı korkutmak bir yana, hiç hesaplamadıkları bir ayaklanmanın da fitilini ateşlediler.

İLK KURŞUNA HALKIN CEVABI AYAKLANMA

12 Mart günü, Pazar akşamlarının klasik görüntüsü olarak kahveler dolu. Bu görüntüde eksik olanlar da birazdan kahveye girip "kimlikler beyler" diyerek pis yüzünü gösterecektir yine. Her gün sokakta, kahvelerde, işyerlerinde yapılan kimlik kontrollerinden biri daha yapıldıktan sonra sırttan suratlarıyla orayı terk eden polisler birazdan yağacak kurşunların habercisidir.

Kahvenin bir köşesinde oturan yaşlı Halil dede, bilgeliği, saflığı ve temizliğiyle tüm Gazi halkının "Halil Dedesi"dir. Aksakalı, elinde bastonu ile saatler 21.00'i gösterdiğinde kurşunların ilk hedefi ve patlayan öfkenin simgesi olacağını bilmeden çayın yudumlamaktadır.

İsmet Paşa Caddesi'nde serseri bir mayın gibi ticari bir taksi kahve-

lerin önüne geldiğinde yavaşlar. Açılan camından dışarı uzanan hain eller, yüzyıllardır bu halka zulmeden devletin elidir. Birbiri ardına yağın kurşunlar Dostlar, Cihan, Yavuz, Kardeşler ve Doğu Kahvehaneleri ile Sarıcioğlu Pastahanesi'nde cam seslerinin kurşun seslerine karışmasına neden olur.

Kurşunlar sessizce uyuyan geceyi uyandırmamıştır sadece. Aynı zamanda nerede ne zaman öfkesini göstereceği bilinmeyen Anadolu halkının zulme isyanını da uyandırmıştır. 67 yaşındaki Halil dede'nin alnından sızan kan, başta Gazi halkı olmak üzere tüm İstanbul'un gecekondularına "sorun bu zulmün hesabını" diyen bir resim karesi olarak kaydedildi tarihe.

Kurşun seslerinin duyulmasıyla tüm halk sokağa döküldü. Kahvehanelerin önünde toplananlar Halil dedenin kurşunlanmış bedeninde bin yıldır yaşanan zulmün bu düzen durdukça onları terk etmeyeceğini gördüler. Zulme karşı isyan olmadan, zulmün geriletilemeyeceğini tüm Türkiye'ye göstermenin hazırlıklarına giriştiler.

"Kahrolsun faşizm", "Katil devlet" sloganları gecenin karanlığını yırttığıında sokaklar binlerce insanla dolmuştu çoktan. Daha sonra Karadeniz dağlarında şehit düşen Ali Haydar Çakmak'ın "Hedef Karakol!" sloganı zulmün kaynağını halka gösteriyordu. Kontrgerilla katliamına tepki olarak sokağa dökülen halk, devrimcilerin önderliğinde isyanını ayaklanmaya dönüştürüyordu.

Zulüm şimdi kendini koruma derdindeydi. Halk yılların biriken öfkesiyle işkencelerin, infazların, baskının hesabını soruyordu.

Halkın isyanını bastırmak için Cemevinin işbirlikçi yöneticileri devreye sokuldu. Ama kar etmedi. Bu öfke öyle kolay bastırılacak bir öfke değildi. Bu öfke tüm gecekonduların öfkesi olmuştu çoktan. Kalabalık kitle önüne çıkan engelleri aşarak ilerliyordu. En önde, halkın en yiğit evlatları vardı. İşkenceci polis şefinin telsizini alıp kafasında parçalayan 17 yaşındaki cepheli Sezgin Engin karakolun hemen yakınında panzerlere karşı da göğsünü açarak direnenlerin başındaydı.

Zulmün namluları yine çalışmaya başladı. Halkın üzerine hedef gözeterek, rastgele açılan ateşten yaralananlar kanlar içinde yere düşerken,

öfkeli halk, yaralılarını alıp götürürken dişe diş, göğüs göğüse çatıştı.

Yapılan konuşmalarla, atılan sloganlarla, dökülen kanla halkın inancı, hesap sorma isteği daha da büyümüştü. Taşla, sopayla direniş sürdü. Polis, panzerlerin arkasında korkarak ilerlemeye çalışsa da bu ilk saldırı püskürtüldü. Ardından kurulan barikatlar, günler süreceak ayaklanmanın ilk barikatlarıydı. Evlerde, dükkânlarda barikalarda kullanılacak ne varsa halk taşıyordu.

Halkın gücü Gazi sokaklarında oligarşiye büyük bir korku yaşatıyordu.

Gece 02.00 olduğunda barikatlar Cemevi önüne çekilmiş, binlerce halk barikatların etrafında birikmişti. Sadece Gazi halkı yoktu. İstanbul'un her yanından gecekonduar Gaziyi direnişlerle, yakılan ateşlerle, Gazi'ye akan binlerce yürekle selamladılar.

Sabaha karşı karanlığı yaran panzerin ışıkları ölüm getirdi. Halkın elindeki taşından, yüreğindeki öfkesinden başka silahı yoktu. Fırlatılan taşlara devletin cevabı yağın kurşunlar oldu. Barikatların hemen yanibaşında Mehmet Gündüz Halil Dede'den sonra Gazi halkının ikinci şehidiydi o gün. "Mehmedi vurdular..." haykırışı öfkeyi bileedi, panzerler ve katiller sürüsü projektörleriyle karanlığı yardılar ama halkın barikatını yaramadılar.

Gazi halkı 12 Mart'ta bir destan yazarak girdi 13 Mart'a. Öldüler, yaralandılar ama teslim olmayı hiç düşünmediler. Zalimler korku içinde kaçıırken Anadolu halkının isyanının ne demek olduğuna bir kez daha tanık oldular.

"Görün nasıl

Ayaklanır da umut yürür üstünüze! Korku nasıl da boğar sizleri
Görün! Görün ve korkun bizden"

Binlerce kişi yeniden karakola yönelirken, yaklaşık bin kişi de Cemevi önündeki barikalarda bekliyordu. "Bu işkence ve katiller yuvasını dağıtacağız" diye yükseliyordu öfke. Karakola yürüyenlerin yüzünde ne kadar büyük bir öfke varsa, karakolun önünde bekleyenlerin yüzünde de o kadar büyük bir korku vardı. Faşistlere ait işyerlerini dağıtarak caddenin sonundaki karakola yaklaşan halkın önünde bu kez panzerlerle kurulan barikatlar vardı. Panzerlerin üstünde patlayan molotoflar, yağmur gibi yağın taşlar karşısında polisin "Allah Allah" sesleriyle toparlanmaya çalışması da fayda etmedi. Korkuyla kaçışlarına tüm dünya tanıklık etti. Kaçamayanlar ölü taklidi yaparken, "kaç ulan kaç"

sesleri birbirine karıştı. Halkın gücü karşısında daha fazla dayanamayan katiller sürüsü, her türlü silahla taramaya başladılar. Kurşunların karşısında “ölmek var, dönmek yok” kararlılığı ile çatışan halk kayıplar, yaralılar verdi, direndi.

“Çatışmalar olurken benim gördüğüm şeydi. Herkes tek yürekti. Belki bu olayları hiç görmeyenler vardı çoğunlukla. Ama o gün bunları düşünen yok. Yanımızda ölenler de oldu mesela, yaralanan da oldu. Bizim korkumuz gençlerimizin ölmesiydi. Başka bir korkumuz yoktu. Onun dışında coşkuluyduk. Özellikle arkasına toplandığımız barikatlarda coşku büyüktü. Herkes devleti, yasayı filan bir kenara bırakmıştı. Mesela sokağa çıkma yasağını dinlemedik.

Dinlesek bu bize yakışmazdı. Onlar devletse biz de halkız...”
(Gazi, gecekonduardan geliyor halk, Haziran Yayınları)

Gün Sali'ya dönerken faşizmin tüm oyunları boşa çıkarılmıştı. Ne sözde solcuların ayaklanan halkı durdurmak için oraya getirilmeleri, ne “kötü polis, iyi asker” oyunu ne de sokağa çıkma yasağı hiçbir şey fayda etmedi. Bir gün önce yaşanan katliam öfkeyi daha da büyüttü.

Gazi'de zulüm devletinin yasaları ayaklanma boyunca geçerli olmadı. Bir yandan, ilk gün düşenlerin cenazeleri kaldırılırken, diğer yandan barikatların başında nöbetler sürdü.

Pazartesi akşamı kurulan komite taleplerini devlete bildirdi:

1-Asker ve polis çekilecek, sokağa çıkma yasağı kaldırılacak.

2-Gözaltındakiler serbest bırakılacak.

3- Cenazeler Gazi mezarlığına defnedilmek üzere halka teslim edilecek.

4- Dışarıdan gelen halk engellenmeyecek.

Bu arada tutuşan kıvılcım tüm gecekonduarı sarmıştı. Ümraniye 1 Mayıs mahallesinde yaşanan çatışmalarda halktan 6 kişi şehit düşmüştü.

Taleplerin kabul edilmesi ve cenazelerin Gazi'ye getirilmesiyle zafer kazanılmıştı. 20 bin yürek şehitlerini uğurlarken devasa boyutlardaki Cephe imzalı "Saldıran Devlet, Direnen Gazi Halkıdır" pankartı ayaklanmayı özetliyordu.

Gazi zulmün tarihine katliam, halkın tarihine ayaklanma olarak geçti. Anadolu halkı, Gazi ayaklanmasıyla isyanının zulüm ve yoksulluk sürdürdüğüne bitmeyeceğini gösterdi. Bin yıllık isyanımız Gazi ile sürdü.

GAZİ ŐEHİTLERİNİN TARİHE NOTU

Öyle anlı Şanlı kişiler değildik,
ÇalıŐırdık fabrikada, bürolarda.
Kadrimizi bilecek misin bari
Besledik seni bunca olayla
Giderdik kanayan susuzluğunu
Binlerce insanın kanıyla
Bizden mi sözedeceksin tarih,
Sarıp solmuŐ sayfalarında?
Çektiklerimiz için
Yok, ödöl falan beklediğimiz
Ne de o koca ciltlerinizde
Resmimiz olsun isteriz
Yalnız yalın anlat öykümüzü
Geleceğin insanlarına
Yerimizi alacak olanlara
Nasıl cesurduk kavgada

AYAKLANAN GAZİ'DEN ANLATIM...

“BİZİM ÖFKEMİZ BİLE BİR SİLAHTIR...”

Evde oturmuş televizyon seyrediyordum. Televizyonun alt yazısında Gazi Mahallesi'nde dört kahvehanenin tarandığını ve bir kişinin öldüğünü yazıyordu... Olayın ne olduğunu öğrenmek için haberleri bekledik. Haberlerde devrimcilerin slogan attığını ve karakola yürüdüğünü gördük. Bu katliamın kontrgerilla tarafından yapıldığını düşündük... Birden kapı çalındı... Gelenler mahalle komitesinden arkadaşlardı. Tek tek bütün evleri gezip halkı çağırıyorlardı...

Saat gece 01.00-01.30 gibi tepede toplandık. Bizden önce dört minibüs hareket etmişti. Biz, 40-50 kişi kadar vardık... Bir minibüsle Gazi mahallesine hareket ettik. Biraz geç kalmıştık. Bu nedenle olay yerine ulaşamayabilirdik. Biz, ne olursa olsun oraya gitmek istiyorduk. Yol boyunca dikkatimizi çeken birşey vardı. Devriye olarak gezen polis arabaları tek tük idi. Birçoğu sokakların bir köşesine sinmiş, kendilerini koruma telaşındaydılar. Nihayet Gazi mahallesine gelmiştik.

... “Halkız Haklıyız Kazanacağız”, “Kahrolsun MİT, CIA, Kontrgerilla” sloganlarıyla biz de halka karıştık... Orada oturan insanları bulup olayın nasıl meydana geldiğini ve nasıl müdahale edilmeye çalışıldığını öğrenmeye çalıştık. Sloganlar hiç durmadan devam ediyordu.

... Yağmur hızlanmaya başlamıştı. İnsanların büyük bölümü evlerine kalın birşeyler almaya gidiyor. Dışarıdaki insanlar yağmurdan korunmak için Cemevi'nin kapalı bulunan ve hala inşaat halinde bulunan bölümüne geçtiler. İnsanların azalmasını fırsat bilen polis Cemevi'ne yaklaştırmaya başladı. O gece karakola yapılan yürüyüşten sonra geri çekilirken kurulan barikatlar polis tarafından dağıtılmıştı. Barikatları güçlü kurup başına da güvenlik koysaymıştık, polis bu kadar rahat gelmeyebilirdi.

... Elimizdeki taş ve sopalarla polis konvoyuna saldırdık... O anda orası eski çağ savaşlarını andırıyordu. Polis, belki silah olarak bizden güçlüydü ama mermisi bittiği an yapacak hiçbirşeyi yoktu. Aynı zamanda yüreksiz, inançsız ve korkaktı. Bizim taşlarımızdan arkasına bile bakmadan kaçtılar... Bir sivil polis arabası dönüş yapamadı, bizim daha çok yaklaştığımızı gören polisler otoyu bırakarak kaçmaya başladılar...

Bizimle beraber polise saldırmayan insanlar, yukarıda küçük

küçük barikatlar kurmaya başladılar... Biz geri çekildikçe polis daha fazla ateş açıyordu. İnsanlar saklanacak yerler aramaya başladılar. Atılan taşlar polise ulaşmıyordu. Ama atmaya da devam ediyorduk. Bu arada kumun üzerinde biri yere yığıldı. O anda olay yerinde şehit düştü. Onunla birlikte dört kişi daha hastaneye kaldırıldı. Silah sesleri susmuş, polisi püskürtmüştük.

O anda hiç kendi telaşıma düşmedim. Savaşı yaşamıştım. Birçok insandan '80 öncesi yaşanan sokak çatışmalarını dinlemiştim. Ama ilk kez bunu yaşıyordum. İşte düşman karşımda. Yapacak tek şey var, direnmek, saldırmak, savaşmak! Şehitlerimizi marşlarla sloganlarla gömmek...

Hava aydınlanmaya başladı. Sırılsıklam olmuştuk, fakat kavganın sıcaklığı insanın üşümesini engelliyordu. Sabahleyin daha da kitleselleşmeye başladık. Çocuklar, gençler, kadınlar, yaşlılar hepsi sokaklardaydı... Cemevi'nin önünde Gazi mahallesinden tanıdık bir arkadaşına rastladım. İki kişi ve arkadaş evlerine gidip hem haberleri seyrettik hem de yemek yedik. Ayaklanma boyunca halkın bu yöndeki katkıları hiç bitmedi. İnsanlar yaralıların tedavisi için evlerini açtılar. Direnişçilerin yemek vb. ihtiyacını karşıladılar. Direnişçilere çay ve sigara taşıdı.

Televizyonların olayları nasıl yansıttıklarını merak ediyorduk. Haberlerde "kışkırtıcılar", "provokatörler" olayı bu duruma getirdiler diyorlardı. Televizyon kameraları gerçekleri yansıtmıyordu. Halkın Gazi mahallesinde yaşadığı bir savaş vardı. Bu barikatları halk ve devrimciler birlikte kurduk. Bu barikatların bir yanında halk diğer yanında devlet vardı. Ve saldıran devlet, katliam yapan devlet, direnen halk ve devrimcilerdi. Haberleri dinledikçe tepki duymamak elde değildi. Biraz evin sahibi anayla sohbet etmeye başladık. Bize Alevi olup olmadığımızı sordu. Yanımdaki arkadaş Alevi idi. Ben de Sünni olduğumu söyledim. Sen niye geldin dedi. Biz ona burada bir Alevi-Sünni çatışması olmadığını, halka karşı devlet ve sivil faşist işbirliğiyle bir saldırının olduğunu ve AleviSünni bütün halkın buna karşı ses getirmesi gerektiğini anlattık... Biz daha sonra çıktık ve Cemevi'ne doğru yürümeye başladık. Yolda bir sürü insan Cemevi'ne doğru gidiyordu. Cemevi caddesine geldiğimizde çok büyük bir kalabalık vardı. Yaklaşık 6-7 bin kişi. Karakola yürüyüş başladığında halk toplanmaya başladı. "Halkız Haklıyız Kazanacağız", "Yaşasın Halkın Adaleti", "Faşizmi Döktüğü Kanda Boğacağız" sloganlarını atarak yürüyorduk. Herkesin elinde taş, sopa; kadın ve çocuk herkes hesap sormaya gidiyordu. Polisle

aramızda çok az bir mesafe kaldı. Halk, yürümeye devam edince, polis insanları taramaya başladı. Biz slogan atıyor, polisi yuhalıyorduk. İnsanların bir kısmı başka yerlerden polise saldırıyordu... Polis ateş açıyor, halk buna taşla, sloganla cevap veriyordu...

Polisi tamamen kuşatmaya çalışıyorduk. Okulun arka tarafından dolandığımızda yine polisle karşı karşıya geldik. Kalkanlarını siper etmişlerdi kendilerine. Daha doğrusu birbirlerinin arkasına saklanıyorlardı. Biz de PTT araçlarını siper olarak kullanmayı düşündük...

Masabaşı Devrimcileri Görün Bu Anı; Polisler birara cesaretlerini toplayıp postanenin oradaki sokaklardan saldırmayı denediler. Aynı anda püskürttük... Özellikle bir tanesi bizim bulunduğumuz sokağın tam karşısındaki evden... En atak olarak gördüğümüz insanlara nişan alarak ateş ediyordu. Yanımızda bulunan Cumhuriyet muhabiri onun tam cepheden ateş ederken fotoğrafını çekince ona nişan alarak ateş etti. Vuramadı... Oradaki okulun bahçesinde bir Atatürk heykeli var. Bu heykelin arkasında 14-15 yaşında bir genç, polisi taşıyordu. Bu genç, heykelin arkasından çıkar çıkmaz ayağından vuruldu. Bütün polisler bizim bulunduğumuz yeri sürekli ateş altında tutuyordu. Bu yüzden o gencin yanına gidemiyorduk. Bu genç, o anda yere yatmayıp tekrar kalktı, tekrar zafer işareti yaparak polise taş attı. O anda düşündüm, onca geçmişlerine rağmen masabaşlarından, masabaşı devrimciliğinden kurtulamayanlar bunu görmeliydi. Halkımızın nasıl savaştığını görmeleri lazımdı.

Çatışma devam ediyor. Yaralılar ve şehit düşenleri taşıyorduk. Bunları genelde kucakta taşıyorduk. Çünkü etrafta fazla araç yoktu...

Bu çatışma esnasında karşı yoldan Su Deposu tarafından, büyük bir kalabalık kitle pankart açmış, Gazi mahallesine desteğe geliyorlardı.

... Cemevi'nin önünde çok kalabalık bir halk kitlesi vardı. Bu insanları çatışmanın olduğu bölgeye indirmeye çalıştık. Hepsi gelmese de bir kısmı bizimle çatışmaların bulunduğu yere geldiler. Bu arada jandarma da olay yerine geldi. Jandarma çok kalabalıktı. Jandarma halk ile polisin arasına bir barikat kurdu... Jandarma komutanı "Evlerinize dağılırsanız polis geri çekilecek" diyor. Yanında bulunan Emniyet Müdür Yardımcısı (Mehmet Çağlar olabilir) ve Cemevi yöneticisi de Jandarma Komutanı'nı

destekliyordu. Jandarmanın amacı direnişini kırmaktı. Oligarşi, askeri bu şekilde kullanarak direnişini bitirmek istedi. Fakat amacına ulaşamadı. Çünkü Gazi Mahallesi'nde devlet bir katliam gerçekleştirmişti. Halkın evlatları şehit düştü. Bu yüzden tepkileri kırmak kolay değildi. Bu tepkileri kıramadılar da. "Asker Sivas'ta Neredeydi", "Faşizmi Döktüğü Kanda Boğacağız", "Halkız Haklıyız Kazanacağız", "Mahir Hüseyin Ulaş Kurtuluşa Kadar Savaş" sloganları atılıyor, taşlar savruluyordu..."

(Gecekondulardan Geliyor Halk GAZİ,

"Ayaklanmanın İçinden" başlıklı bölümden, syf 66-70)

GAZİ BARİKATI

TEMMUZ 1996

Dün, 1996 ölüm orucu döneminde, Gazi’de ardından Nurtepe’de, Okmeydanı’nda kurulmuştu barikatlar... Yıl 2000, şimdi Ankara’nın göbeğinde Kızılay’da, İstanbul’un göbeğinde Beyoğlu’nda kuruluyor barikatlar... Henüz küçük küçük, kısa süreli... yarın, kim bilir... Yıl 2000, şimdi hapishanelerde yükseldi birer birer barikatlar... Saatler, günler geçirdiler barikatlar arkasında... Zulüm sürüyor... Barikatlar, zulmün olduğu ülkelerde yükseliyor...

“Gazi sokakları yine polis panzerleriyle doluydu. Sivil, resmi yüzlerce polis Gazi’ye her giren çıkkanı arıyordu.

... Gazi’nin en hareketli caddesi İsmetpaşa. Bugüne kadar neler görmemiş ki bu cadde. Onlarca şehidin kanı aktı bu caddeye. ...

Kaç kez yakıldı kim bilir bu asfalt? Yan yana molotof attıkları yoldaşları burada vurulup düşmüşlerdi. Gazililer her seferinde sahip çıkmışlardı dostlarına, evlatlarına, yoldaşlarına.

Bugün de ölüme yatan tutsakları sahiplenmek için cemevine toplanmışlardı. Bu sabah basın çağrılmıştı Cem evine. Kaç gündür evlerine uğramayan Gazililer tutsakların yalnız olmadığını duyurmak için bekliyorlardı. Kaygı ve öfke hakimdi bakışlarına.

...

Gazi ayaklanmasına ev sahipliği yapan İsmetpaşa

Caddesi'nde barikatlar bu defa tutsaklar için kuruluyordu. Aynı öfke ve coşkuyla ilmek ilmek örülüyordu barikatlar. Bir korunca topluluğu gibi çalışıyordu barikattakiler. Caddenin bütün çıkışları girişleri barikatlarla kapatılmıştı.

Bir yandan marşlar söyleyen direnişçiler, diğer yandan da barikatu güçlendirmek için malzemeleri taşıyorlardı.

Bu işe en çok sevinen de çocuklardı. Zaten kaç gündür 'ne zaman barikat kuracağız' diye soruyorlardı büyüklerine.

...

İsmetpaşa esnafı kepenklerini kapatmıştı. Kepenklerle asılan pankartlardan birinde 'Dışarıdakileri Öldürmeden İçeridekileri Öldüremezsiniz' yazılıydı. Bu dört sözcük kararlılığını özetlemişti Gazi halkının. Binlerce polis korkutmuyordu onları. Cesaretlerini ölüme yatan savaşçılardan alıyorlardı.

Haberi duyan cemevine geliyordu. Oğlu hapisanede olan Hatice ana evden çıkmış, Cem evine gidiyordu. Yoldaş komşusuyla karşılaştı.

- Hayrola nereye akşam akşam, diye sordu komşusu.
- Cemevinin orada barikat kuruldu. Ben de oradan gelip çocukları kontrol ettim. Geri gidiyorum, dedi aceleyle.
- İyi o zaman. Az bekle, ben de geliyorum.

...

Gazililer barikatın ilk gecesini halaylar çekip, marşlar söyleyerek geçirdi. Barikatın ardında hesap soranlar vardı.

... Gün aydınlanmaya başlarken barikat ve halayın yorgunluğuyla ateşin başına biriken direnişçiler arasında koyu bir sohbet başlamıştı. Düşmanın taktiklerini konuşuyor ve yorum yapıyorlardı.

... Bu sırada yönetim odasındaki telefon çaldı. Tahminlerinde yanılmamışlardı. Arayan, Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Bayrak'tı. Yeni bir yöntem deniyorlardı bu defa. 'Eylemi bitirin, barikatları kaldırın, söz veriyoruz kimse gözaltına alınmayacak, evlere baskın düzenlenmeyecek' diyordu.

... görevli, sakın ama kararlı bir ses tonuyla tane tane konuşmaya başladı:

- Biz kendimiz için bir şey istemiyoruz. Her türlü bedeli göze alarak buraya geldik. Bizim isteğimiz, hapisanelerdeki Ölüm Orucu savaşçılarının taleplerinin kabul edilmesi. Bir yetkili, herhangi bir televizyon kanalına çıkıp tutsakların taleplerinin kabul

edildiğini açıklayana kadar barikatları kaldırmayacağız. Eylemimiz devam edecek, diye cevap verdi.

Talepleri tutsakların talepleriyle aynıydı. Talepleri kabul edilinceye kadar...

Öğle saatlerinde halka ve basına eylemin amacı ve talepleri bir açıklamayla yeniden tekrarlandı. ...

- Cezaevlerinde sırf siyasi kimliklerinden dolayı özgürlükleri ellerinden alınmış devrimci tutsaklar; devletin bizzat kanunen tanıması gerektiği haklar yine devlet tarafından çiğnendiği için Ölüm Orucuna başladı.

... Biz de destek vermek için Gazi'deki tutuklu yakınları, dostları, arkadaşları olarak on gündür açlık grevi yapıyoruz. Şunun bilinmesini istiyoruz. O insanlar her an ölebilir. O insanlar ölümlerine pençeleşiyor ve hala bizi oyalamaya çalışıyorlar... O insanlar, insanlık için kavga ettiler. Onlar güzel yarınlar için canlarını ölüme yatırmışlar. Bizim onlara karşı görevimiz var. Biz onları öldürtmeyeceğiz.

...

Hava yavaş yavaş kararıyordu. Bu gece barikatın ikinci gecesi olacaktı. Barikat ateşleri iki gündür hiç sönmeden yanıyordu...

...

Haberlere göre, polis insanların barikata katılmasını engellemek için gözaltına alıyordu. Eylem Komitesi tarafından hemen bir açıklama daha yapıldı basına: 'Eyleme devam ediyoruz. Barikatlar tutsakların talepleri kabul edilinceye kadar kaldırılmayacak. Bizim talebimiz tutsakların talebidir. Bizimle değil, tutsaklarla görüşün' dediler.

Akşam saatlerinde işten gelip barikata katılanlarla barikatın arkasındaki kitle sayısı ikibinbeşyüze kadar çıktı. ...

Her taraftan destek mesajları geliyordu cemevine. Gazi barikatları beden beden örülen barikatlara güç veriyordu. Bütünleşti, büyüdü barikatlar.

...

Gazililer yeni başlayan günü barikat başında türküler ve marşlarla karşıladı. Okmeydanı ve Nurtepe'nin de barikatlarla donatılmış olduğunu duyduklarında hem sevinç, hem de onurla karşıladılar bu haberi. Direniş İstanbul sokaklarına yayılıyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

KÜRTLERİN TARİHİ VE ANADOLU'DA KÜRT HALK AYAKLANMALARI

Neredeyse bütün Kürt coğrafyasına yayılmış olan Celalî Kürtleri 20.yüzyılın başlarında Doğu Kürdistan'da bir ayaklanma sırasında.

KÜRT İSYANLARI VE KÜRTLERİN TARİHİ ZULMÜN OSMANLI'YA UZANAN KÖKLERİ

Anlatacağımız acılı bir tarihtir. Tarihi boyunca devletleşemeyen, devletleştirilmeyen, istilalar altında yaşamış, kendi iç parçalanmışlıklarının bedelini ağır ödemiş, zulme direnebilmek için dağlara çekilmek zorunda kalmış, dili yasaklanmış, adı yasaklanmış, kendisi yok sayılmış bir halkın tarihidir.

“Yurtsuz halk Kürtler” diye nitelendirmişti bir yazar Kürtler’i. Bir yurtları vardı onların da, halen de var. Tarih indinde yaşadıkları o yurdun üzerinde “Kürdistan” yazıyor. Seyahatnameler, resmi belgeler bir döneme kadar sözediyor onlardan. Ama sonra bir ülke, bir halk siliniyor belgelerden. Dünya “idari” haritalarında “Kürdistan” yazılı bir yer gözüküyor bugün. Oysaki kan değmedik yeri kalmamış dağlar, ovalar var.

Kürt politikalarının özeti olan ilhak, imha ve asimilasyonun ilk uygulamaları Osmanlı’ya uzanmaktadır. Çünkü sömürücü egemen sınıfların mantığı, imparatorluk da olsalar, cumhuriyet de olsalar, aynı şekilde işliyor.

KÜRDİSTAN'IN TARİHİ

Sonraki yüzyıllarda çeşitli beylikler kurmalarına rağmen, bir devletleri olmadı. Med Devleti yıkıldıktan sonra, Kürdistan'ın büyük bölümü Makedon Kralı İskender'in orduları tarafından işgal edildi. İşte Kürtler'in bundan sonraki tarihi hep işgal altında geçecektir. Kürt aşiretlerinin tarihteki izleri, ancak şu veya bu imparatorluğun tarihi içinde sürülebilecektir. Persler, Sasaniler, Emeviler, Abbasiler, Bizans, Moğollar, Karakoyunlular diye uzayıp gidiyor istilacıların listesi.

Bu istilalardan Arap istilasası, Kürtler 'in tarihteki adı üzerinde de belirleyici bir etki yaptı. Arap istilasına kadar Kürdistan'a "Kordu" ve Kürt halkına da "Kordular" denilmekteydi. Arap istilasından sonra Kordu bölgesi halkına Kürt veya Kurd; çoğul olarak da E'krad (Kürtler) denilmeye başlandı.

İlk parçalanma, ilk "muhtariyet" Osmanlı ve Safevi İmparatorlukları arasındaki Çaldıran Savaşı Kürt tarihinde önemli dönüm noktalarından biridir. Tarih 1514'tür. Görünürdeki neden Şii-lik-Sünnilik arasındaki mezhep çatışmasına dayansa da Osmanlı-Safevi mücadelesinin temeli ekonomiktir. Her ikisi de imparatorluğunun sınırlarını genişletip verimli ovalara ve ticaret yollarına ulaşmak istemektedir. Osmanlı-Safevi arasındaki bu çekişmenin savaş alanı ise Kürdistan topraklarıdır. Sınırlar orada kesişmektedir. Bu nedenle her iki devlet de Kürt aşiretlerini kendi yanına çekmeye çalışır, bunun için bazen baskı yapar, bazen ayrıcalıklar tanır. Tabii en çok da Kürt aşiretlerin bölünmüşlüğünden Alevi, Sünni, Şafii-lik ayırımından yararlanırlar. Yavuz Sultan Selim, Bitlis Emiri İdris-i Bitlisi aracılığıyla Sünni Kürt aşiretlerini yanına çeker.

Kürt aşiretler, Türkmen Aleviler'e karşı giriştiği kırım da Yavuz Sultan Selim'in yanında yer alır. Öyle ki Kürt Alevi aşiretler de katliamın hedefi olur; Kürt, Kürt'e katlettilir. Çünkü din, "ulusal kimlik"ten daha ön plandadır.

Kürdistan'ın İkiye Ayrılması; Van Gölü'nün kuzey doğusunda bulunan Çaldıran Ovası'nda gerçekleşen Çaldıran Savaşı'nda Osmanlı ordusunun sayıca ve teknik üstünlüğü karşısında Şah İsmail'in ordusu yenilir. Bu savaşla fiili olarak yeni sınırlar oluşur ve Kürdistan fiili olarak Osmanlı ve Safevi devletleri arasında ikiye bölünmüş olur. Genelde tarihçiler Kürdistan topraklarının ilk bölünüşü olarak 17 Mayıs 1639 tarihli Kasr-ı Şirin Anlaşması'nı gösterirler. Evet, Kasr-ı Şirin Anlaşması'yla Kürdistan tarihte ilk kez resmi bir anlaşma yoluyla parçalanmıştır. Ancak Çaldıran Savaşı sonrasında savaşın sonucu olarak ortada bir anlaşma metni olmamasına karşın Kürdistan toprakları iki ayrı devlet tarafından pay edilmiştir.

Osmanlı Kürdistan'ın Tamamını İşgal Eder; Çaldıran Savaşı'ndan sonra da Osmanlı Safevi arasındaki savaşlar sürmüştür. Bunlardan biri de Safeviler'in Diyarbakır kuşatmasıdır. Kuşatma karşısında İdris-i Bitlisi'nin Kürt aşiretleri adına Osmanlı sarayından bir komutan gönderilmesi talebi kabul edilir ve Yavuz Sultan Selim Safeviler'e karşı savaşı yönetmek üzere Bıyıklı Mehmet Paşa'yı "Diyarbakır Eyaleti Beylerbeyi ve Kürdistan Orduları Genel Komutanı" olarak atar. (Cumhuriyet'in bir döneminden itibaren yasaklanan Kürt ve Kürdistan sözleri, tarih boyunca işte böyle hep kullanılagelmişti oysa.) Sonuçta Safeviler püskürtülür, devamında Safevi ordusu birçok yerde bozguna uğrattılır. Bu savaşların sonucunda 1515 yılında Kürdistan'ın neredeyse tamamı Osmanlı egemenliğine geçmiştir.

Osmanlıların ilerleyişi karşısında Safeviler "barış" istemek zorunda kaldılar. Bunun üzerine Mayıs 1639'da Osmanlılar ile Safeviler arasında Kasr-ı Şirin Anlaşması imzalandı. Bu anlaşma sonucunda Zağros Sıradağları Osmanlılar ile Safeviler arasında resmi sınır olarak kabul edildi. Bu anlaşma sonucunda oluşturulan sınır küçük birkaç değişikliklerle İran-Türkiye sınırı olarak günümüze kadar gelmiştir.

İşgal Edilen Kürdistan'da Osmanlı Politikası; Osmanlı'nın Kürt aşiretlerine yönelik politika değişikliğinin ilk somut yansıması, Padişah 4. Murat'ın Melik Ahmet Paşa'yı Diyarbakır'a vali olarak ataması oldu. Melik Ahmet Paşa Diyarbakır'a atanır atanmaz ilk iş olarak Kürt beylerinden Yusuf Han'ın yönettiği İmadeye ve Mezuri

üzerine yürüdü. Bunu diğer aşiretlere yönelik başka saldırılar izledi. Kürt aşiretlerine tek tek yapılan bu saldırıları, diğer Kürt aşiretleri seyretmekle yetindiler.

Osmanlı bazen çeşitli bahanelerle Kürt Beylikleri'ne doğrudan kendisi saldırırken bazen de Kürt beylerini ve aşiretlerini birbirlerine karşı kışkırtarak bu işi rakip bey ve aşiretlere yaptıyordu. Amaç Kürt aşiretlerini güçten düşürmek, aralarındaki anlaşmazlıkları büyütmek vemerkezi devleti güçlendirmektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu sınırlarını oluşturan Kürdistan toprakları, Yavuz Sultan Selim'in Kürt beyleri ile yaptığı anlaşmanın sonucu olan özerkliklerini artık kaybetmeye başlıyorlardı. Osmanlı, o güne kadar Kürt Beylikleri'nin iç işleyişine karışmayıp sadece asker ve vergi almakla yetinmekteydi.

Osmanlı'nın batıda gerilediği, yeni kara ve deniz ticaret yollarının ortaya çıkmasıyla gelirlerinin azaldığı, iç çelişkilerin hızla keskinleştiği bu dönemde, Osmanlı "toprak kaybetmeme" kaygısıyla sıkı bir şekilde merkezileşmeye başladı. Toprak kaybetmemek için yapılan savaşlar nedeniyle Kürt Beyliklerinden daha fazla asker istenmesi, yine savaşlar nedeniyle vergilerin ağırlaştırılmasıyla birlikte Kürtlerle Osmanlı arasındaki çelişkiler de arttı.

Osmanlı, Kürt aşiretlerinden istediklerini alabilmek için eskisi gibi mevki-makam dağıtma gibi yöntemlere başvurmakla birlikte, artık asıl silahı zordu. Osmanlı zorbalığı Kürtler üzerinde kendisini ilk kez bu kadar açıktan ve kesin olarak hissettirmekteydi. Osmanlı ordusu, istendiği ölçüde asker, vergi vermeyen beyliklerin üzerine yürüyordu artık, katliamlar birbirini izledi.

MERKEZİLEŞME VE BEYLİKLERİN AYAKLANMALARI

19. yy'da Osmanlı'da yaşanan gelişmeler Kürdistan'da da yansımaları buldu. Osmanlı'nın Batı'ya bağımlı hale gelmesi ve bu bağımlılığın sonucu olarak yapılan düzenlemeler, Kürdistan'daki yapıyı da etkileyecekti kaçınılmaz olarak. Bu dönemde emperyalistlerin müdahaleleriyle Osmanlı devlet yapısı, ekonomik ve siyasi açıdan yeniden şekillendirilir.

19. yüzyılın başında ilan edilen Tanzimat ve İslahat Fermanları'yla birlikte Kürtler'e adeta tepeden inme bir şekilde merkezi yapı dayatılır. Osmanlı'nın Batı ve Orta Anadolu'da uygulamaya başladığı il, ilçe, bucak tarzındaki idari örgütlenme biçimi, Kürdistan'da da uygulanmaya başlandı. Kürt Beylikleri'nin

tahtı her geçen gün daha fazla sallanmaktadır. Osmanlı bu dönemde, o güne kadar Kürt aşiretlerinin mülkü kabul edilen topraktan vergi alabilmek ve asker ihtiyacını karşılayabilmek için beyliklerin tasfiye edilmesinde veya en azından ekonomik ve siyasi olarak zayıflatılmasında yarar görüyordu. 1858'de çıkarılan toprak yasasıyla beyliklerin toprakları ellerinden alınmaya çalışılır. Diğer yandan aşiretler bu yasayla yerleşikliğe de zorlanırlar.

Kürtler, hem merkezi yapının dayatılmasına, hem de Islahat Fermanı'yla birlikte gayri Müslüm tebaaya tanınan geniş haklara karşı çıkarlar. Kürdistan'da bir nevi denetimleri altında bulunan Ermeniler'in, Asurlular'ın kendilerine eşit hatta bazı azınlıkların ekonomik güçlerinin siyasi güce dönüşüp kendilerinden üstün konuma gelmelerini istemezler.

OSMANLI KÜRT AYAKLANMALARINI BASTIRIR

Ancak beyliklerin tasfiyesi, isyanlarla uygulanamaz hale gelir. 1800'lerin ilk yirmi-otuz yılı boyunca peş peşe Timur Paşa Ayaklanması, Abdurrahman Paşa Ayaklanması, Soran Emiri Mir Muhammed Ayaklanması, Bilbaşlar Ayaklanması, Bedirhanlı İsmail Paşa Ayaklanması, Bedirhan Bey Ayaklanması gibi sayısız ayaklanma gerçekleştirilir.

Bu ayaklanmalarda ilk başta bazı kentlere ele geçirilse de ayaklanmaların tümü ezilir. Çünkü hemen hepsi, tek bir aşirete, beyliğe dayanan ayaklanmalardır.

Sorunları aynı olmasına karşın, Osmanlı'nın manevraları, örneğin askerin vergi isteğini hepsinden aynı anda yapmaması, bazılarına daha yüksek makamlar verip etkisizleştirilmesi gibi yöntemleri, aşiretlerin biraraya gelmesini önlemeye yeter. Sonuçta Osmanlı için birkaç aşireti askeri olarak alt etmek zor olmaz.

Bedirhan Bey Ayaklanması bunların en önemlilerinden biridir. Kısmen de olsa Kürt Beylikleri'nin birliğinin sağlandığı bir ayaklanma olması yanı sıra da diğerlerinden ayrılır. Ve bu ayaklanmada, Kürtler İdris Bitlisî'den sonraki en büyük ihanetlerden birini yaşarlar. Bedirhan Bey'in yeğeni Yezdan İzzettin Şer Osmanlı saflarına geçerek ayaklanmayı sırtından vurdu. Ayaklanma bastırıldıktan sonra ihanet eden Yezdan İzzettin Şer ise Hakkâri'ye Osmanlı Valisi olarak atandı. İhanetinin ödülü Osmanlı Valiliği oldu.

KÜRDİSTAN EYALETİNİN KURULMASI: 1847'de Bedirhan Bey Ayaklanmasının yenilgiyle sonuçlanmasıyla Kürdistan Eyaleti kurulur. Eyalet Muş, Hakkâri sancaklarıyla Cizre, Bothan ve Mardin'i içine alıyordu. Oluşturulan "Kürdistan Eyaleti'nin askeri merkezinin neresi olacağına dair padişaha sunulan Sadrazamlık Tezkeresi'nde Osmanlı yönetiminin Kürtlere nasıl baktığı eksiksiz biçimde tarif edilmektedir.

Tezkerede şöyle denilmektedir: *"... sırf padişahımız efendimizin eseri olarak eşkiya elinden kurtarılan ve belki de bu suretle yeniden fethedilen Kürdistan Bölgesi'nin geleceğine dair... Hususiyle Kürdistan'ın kalbinde bulunduğundan ve bu suretle Anadolu ordusunun yumruğu, mütemadiyen nezaret altında tutulması icabeden Kürtler'in tepesinde bulunacağından dolayı, Ahlat'ın bundan böyle Anadolu ordusuna merkez ittihaz edilmesi..."* (Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 16)

"HÜRRIYET, EŞİTLİK, KARDEŞLİK" TEN KÜRTLER'E DÜŞEN

Meşrutiyetin ilk döneminde İttihat ve Terakki'nin dilinde "Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik" sloganı vardı. İttihat ve Terakki'nin önderliğinde kurulan "Müttefika-i Osmaniye" adlı örgütlenme de bu sloganın ifadesi gibiydi. 17 Nisan 1909'da kurulan "Müttefika-i Osmaniye", imparatorluk sınırları içindeki ulusların birliği demektir. Cemiyet şu örgütlerden oluşuyordu:

"Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Ahrad Fırkası, Ermeni Daşnüksütyun, Rum Cemiyet-i Siyasiyesi, Fırka-i İbad, Arnavut Başkim Kulübü, Kürt Teavvün Kulübü, Çerkes Teavvün Kulübü, Bulgar Kulübü, Mülkiye Mezunin Kulübü, Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ve bütün gazeteler." (Naci Kutlay, İttihat Terakki ve Kürtler, syf 155)

"Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik" sloganı tüm halkları kendisine çekiyordu doğal olarak. Kürt aydınları da bu çekimin dışında kalmadı. Sürgündeki birçok insan -ki aralarında birçok Kürt önderi

de vardiyeniden ülkeye dönebildi. Kürtler içerisinde etkin bir yeri olan Bediüzzaman Said-i Kürdi (Nursi) meşrutiyetin ilanıyla aşiretlere çektiği telgraflarda "İstibdat'dan en çok Kürtlerin çektiğini ve mutluluklarının meşrutiyette olduğunu" söyleyerek meşrutiyet'e sahip çıkmalarını istiyordu. Çok uzun sürmeyecek bu "özgürlük" döneminde her alanda birçok örgütlenmeler oluşmaya başladı. Kürtler'in önde gelen isimlerinden Emin Ali Bedirhan, Şerif Paşa ve Seyit Abdülkadir'in öncülüğünde 1908 yılı sonunda "Teali ve Terakki Cemiyeti" kuruldu. Cemiyet "Kürt Teavvün ve Terakki Gazetesi"ni yayınlamaya başladı. Cemiyet üyeleri bir süre sonra Kürtçe Bilgiler Yayma Cemiyeti'ni kurdular. Cemiyetin Bitlis, Diyarbakır, Muş, Musul ve daha başka yerlerde de şubeleri açıldı.

Ne var ki, meşrutiyetin ilanının üzerinden bir yıl geçmeden İstanbul'da 31 Mart gerici ayaklanması patlak verdi. Ayaklanma bastırıldı. Güçlerini pekiştiren İttihat ve Terakkiciler olayın sorumlusu olarak gördükleri II. Abdülhamid'i tahttan indirerek yerine V. Mehmet Reşat'ı getirdiler. (27 Nisan 1909)

Tarihin bu dönemecinde de Kürtler zararlı çıktılar. 31 Mart olayında birçok Kürt aşireti Abdülhamid'ten yana tavır aldılar. Bundan dolayı Kürt dernekleri ayaklanmacılarla ilişkileri oldukları gerekçesiyle kapatıldılar. Bu, İttihat ve Terakki'yle Kürt aydınları arasındaki ilişkinin de sertleşmesini getirdi.

Ve yine bu dönemde Kürtler arasındaki önderlik kavgaları ve iç çelişkiler, İttihatçıların Kürtler'e karşı başlattığı mücadelede büyük bir fırsat oldu. "Rakipler, birbirini Türk hükümeti katında itibardan düşürmek için, karşılıklı olarak 'İhanet, Rusya'yla ilişki ve ayrılıkçılık' suçlamalarında bulundular. Bundan yararlanan hükümet 1911 yılına doğru, Kürt siyasi ve eğitim cemiyetlerini dağıttı..." (Celile Celil vd., Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi, syf; 67-68)

Kürtler'in bu legal çalışma dönemi kısa da olsa önemli etkiler yarattı. Derneklerin kapatılmasıyla Kürdistan'daki siyasi çalışmaların odağında bu kez medreseler oturdu.

OSMANLI OYUNU; HALKLARI BİRBİRİNE KARŞI KIRDIRMA

İktidarını pekiştiren İttihat ve Terakki içinde giderek Türkçü-Turancı düşünce egemen olur. Bu da Osmanlı sınırları içinde

yaşayan diğer uluslara karşı baskıların artması demektir. Bazı Kürt aşiretlerinin gerici ayaklanma sırasında padişahın yana tutum takınması, bazı Kürt aşiretlerinin ise, feodal yapılarının bozulacağı kaygısıyla baştan itibaren meşrutiyete karşı çıkması nedeniyle, İttihat ve Terakki iktidarı, bunlar üzerine yönelmekte gecikmez.

Dersim'e düzenlenecek sayısız seferin ilki, İttihat ve Terakki iktidarının ilk dönemindeydi.

Uzun süredir vergilerini ödemeyen, Osmanlı egemenliğini tanımayan Dersim aşiretleri üzerine "Sefer" görevi, 4. Ordu Komutanı Mehmet Zeki Paşa'ya verilir. Dersim üzerine 24 tabur asker gönderilir. Yapılan plan oldukça basittir; "Aşiretler birbirlerinden çok uzak ve dağınık vaziyettedirler. Bunların hiç bir vakit birleşerek toplu halde hareket edecek kudretleri ve güçleri olmaz. Her hareket ayrı ayrı tedip olunur... Birleşmeler bile cephaneleri çok sınırlıdır.

Çaresizlik içinde aman dileyerek silah bırakmaya mecbur edilebilirler." (Aktaran M. Kalman, Belge ve Tanıklarıyla Dersim Direnişleri, syf. 95)

Ancak "Dersim'e sefer olur, zafer olmaz" sözü de o zamandan tarihe kaydedilmeye başlanır.

Şiddetli çatışmalar yaşanmasına karşılık dağa çekilen halka karşı Osmanlı ordusu ciddi bir başarı kazanamaz. İstenilen amaca ulaşılamadan hareket sona erdirilir.

İttihat ve Terakki'nin hedef aldığı kesimlerden biri de Ermenilerdir. Ekonomik gücü eline geçirmek, çarpık da olsa "batılılaşmak" isteyen İttihatçılar, ticaretle en büyük güçlerden biri olan Ermenilere saldırıları bu nedenle kıskırtmışlardır. Bu katliamlarda Kürt aşiretlerini kullanan İttihat Terakki iktidarı, Kürt ayaklanmalarına karşı da Ermeniler'i kullanmaktan geri durmamıştır.

1912-13'teki Balkan Savaşı Osmanlı yönetimine pahalıya mal oldu. Savaşın getirdiği yıkımla boşalan devlet hazinesini doldurmak için, halktan ve aşiretlerden alınan vergi miktarları arttırılırken, Kürtler'e düzenli orduda askerlik yapma zorunluluğu da getirildi. Alınan bu kararlar büyük bir tepkiyle karşılandı.

İttihat ve Terakki'nin bu yeni uygulamalarına karşı ilk ayaklanma 1914'te Bitlis'in Hizan İlçesi'nde başladı. Ayaklanmanın önderliğini Molla Selim yapmaktaydı. İçişleri Bakanı olan İttihat ve Terakki önderlerinden Talat Paşa, Bitlis ve Van

Valileri'ne gönderdiği telgraflarda kendilerine "askeri hal" ilan etme yetkisi verirken, ayaklanmanın sert şekilde ezilmesini buyurdu.

Ve öyle de oldu. İttihat ve Terakki bu ayaklanmayı diğer halklara gözdağı teşkil etmesi için özellikle çok sert bir şekilde bastırmıştı. Bölgedeki Ermeniler de, Kürtler'in mallarına mülklerine el koyacağı korkusuyla, ayaklanmayı bastırmak için Osmanlı ordusuyla birlikte hareket ettiler.

BÖLGE DEVLETLERİNE YASLANMA POLİTİKASI KISKACINDA...

Osmanlı sınırları içerisinde bu olaylar yaşanırken Kürdistan'ın İran

sınırları içinde kalan bölümü de sakin değildi. İran'da, 1906'da, Osmanlı'dan önce "Meşrutiyet" benzeri bir hareket gelişmişti. İran'da Şah rejimine karşı burjuva demokratik taleplerle gerçekleşen ve "Anayasal Devrim" diye adlandırılan bu ayaklanma sırasında da Kürtler nesnel gerçeklikleri nedeniyle tek vücut bir hareket sergileyemezler. Kürt aşiretlerinin bir kısmı demokratik talepler yanında yer alırken, bir kısmı da Şah'ı destekler.

1907-08 dönemindeki Kürt ayaklanmalarında ise, 1905 Rus Devrimi'nin etkisiyle Kürt aşiret reisleri yavaş yavaş "özerklik", "İçişlerine karışılmaması" gibi istekleri zayıf da olsa telaffuz etmeye başladılar. Ancak bu talep, daha çok İran'da etkin olan Rusya veya İngiltere'ye dayanılarak dile getirilmeye çalışılıyordu. Hayderan Konfederasyonu Reisi Hüseyin Paşa, Zilan Aşireti Reisi Selim Paşa gibi büyük Kürt feodalleri, "Rusya yanlısı", bir diğer kısım ise, İngiltere'yle ittifak içindeydi.

Bir de Osmanlı'yla işbirliği içindeki Kürt önderleri vardı. İran Şah'ının güçsüzlüğünü değerlendiren II. Abdülhamid ve daha sonra İttihat ve Terakki, özellikle Hamidiye Alayları'ndan ve Kürt aşiretlerden oluşan güçlerle İran sınırlarına karşı saldırılar gerçekleştirip yeni yerleri ele geçiriyordu. Osmanlı yönetimi ele geçirdikleri topraklardaki Kürt aşiret reislerine imtiyazlar ve hediyeeler vererek, onları kendi tarafına kazanıyordu.

Bir süre sonra, tüm İran Kürdistan'ını ve İran'ı ele geçirmek için yine Kürtlere dayanan bir plan yürürlüğe konuldu. Eski İran Şahı Muhammed Ali'nin kardeşi Abdülfatih Mirza, İran Kürdistanı ve Azerbaycan'da Osmanlı desteğiyle ayaklandı. Bu girişim başarılı

olursa, Mirza kendisini İran Şahı ilan edecek ve Osmanlıların himayesine girecekti.

Ayaklanma İttihat ve Terakki'nin silah ve para yardımıyla 1911'de başladı. Osmanlı birliklerinin de desteğiyle İran Kürdistanı'ndaki birçok aşireti kendi saflarına kazandı. Fatih Mirza kendisini Kürdistan Hükümdarı ilan etti. Ardından Tahran'a doğru sefer hazırlıklarına başladı. Ama Osmanlı işbirlikçiliği nedeniyle güç toplayamadığı gibi bir süre sonra ordusu dağıldı.

Fatih Mirza, 1912'de etrafına topladığı güçlerle yeniden ayaklandı. İttihat ve Terakki yeniden kendisiyle ilişkiye geçerek yardım önerdi. Ancak bir önceki ayaklanmada olduğu gibi halkın tepkisiyle karşılaşmaktan korkan Fatih Mirza bu teklifi kesin olarak geri çevirdi.

İstedikleri cevabı alamayan İttihatçılar bunun üzerine ayaklanmanın bastırılması için İran'a yardım önerdiler. İran da bu teklifi reddederek ayaklanmayı kendi güçleriyle bastırdı.

İran-İrak-Türkiye-Suriye arasında, yüzyıl boyunca onlarca kez tekrarlanacak olan bu politika, ilk kez bu dönemde bu kadar açık hale dönüşmüştü. Bölge devletleri, kendi çıkarları için Kürt ayaklanmasından yana olabiliyor, ama ertesi gün aynı ayaklanmayı bastırmaya da kalkışabiliyorlardı. Bölge devletlerinden birine yaslanmak, tarihin hiçbir döneminde Kürtlere yarar sağlamayan bir politika oldu, ama tarihten ders çıkarmayan, aşiret çıkarlarından ötesini hesaplamayan Kürt feodal, milliyetçi önderlikler bu politikada ısrar ettiler.

SEVR, KÜRTLER İÇİN BİR KURTULUŞ MUYDU?

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin sonu anlamına da geliyordu.

Sevr'e göre Osmanlı'ya sadece İstanbul ve çevresi bırakılmıştı; o da İngiltere'nin kontrolünde olmak üzere. Diğer bölgeler ise emperyalist ülkeler arasında pay ediliyordu.

İzmir ve çevresi Yunanlılara Kilikya ve çevresi Fransızlara; Musul, Diyarbakır, Hakkâri İngilizlere; Güneybatı Anadolu İtalyanlara bırakılıyordu. Ayrıca Ermeni ve Kürtlere emperyalistlerin kontrolü altında özerklik tanınıyordu. Ermenistan'ın sınırları Kasım 1920'de ABD Başkanı Wilson tarafından belirlenmişti, Kürdistan bölgesi ise İngilizler 'in denetiminde olacaktı.

Mondros gibi Sevr de emperyalist paylaşımı belgeleyen bir işgal anlaşmasıydı. Ancak bu emperyalist dayatmanın içinde Kürtler'e "özerklik" tanınmış olması nedeniyle, bu emperyalist dayatma, Kürt milliyetçileri tarafından savunuldu.

Oysa Sevr'de, hiçbir millete gerçek anlamda bir bağımsızlık,

özerklik tanınması söz konusu değildir; emperyalist devletlerin o günkü meselesi Osmanlı'yı paylaşmaktır. Osmanlı sınırları içindeki Kürt, Ermeni, Arap gibi milliyetleri "bağımsızlık", "otonomi" vaatleriyle kendine bağlamaya çalışmışlardır. Başka bir deyişle, emperyalistler, Kürtler'in özerklik, bağımsızlık özlemlerini, kendi istila amaçları için kullanmışlardır. Emperyalist politika, klasik böl-parçala politikasının bir uygulamasıydı; daha 1. Paylaşım Savaşı döneminden itibaren bir taraftan Kürt-Ermeni çelişkisi yaratılmış, yeri geldiğinde Türklerle-Rumlar; Kürtlerle-Ermeniler birbirine karşı kışkırtılmıştır. Böylelikle emperyalizm güçten düşürdüğü, yordduğu halkları kendine muhtaç hale getirmek istemiştir.

Kürt milliyetçileri gerek uluslararası resmi bir belgede Kürtler'e "otonomi" tanımış olması, gerekse de Sevr'de Kürt delegelerin bulunmasından dolayı Sevr'e birçok olumlu misyon yüklemiştir. Sevr'in emperyalist niteliği görülmediği gibi, Sevr'deki "hayal kırıklığına" rağmen yine de övgüler dizilmekten geri durulmamıştır.

Sevr Anlaşması'nın 62. Maddesi, İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetlerinden oluşan bir komisyonun altı ay içinde Kürtler'in özerkliğinin koşullarını hazırlamasını öngörüyordu. 64. Maddede ise, "bağımsızlık" ihtimali de öngörülüyor ve şöyle deniyordu:

"Kürtler, bu bölgelerdeki nüfusun çoğunluğunun Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyeti Kongresine başvururlarsa ve konsey de bu nüfusun bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa... Türkiye, bu tavsiyeye uymayı yükümlenir."

Kısacası Sevr'e göre, yani Sevr'e göre Van, Bitlis, Erzurum ve Trabzon illerini içine alacak bir Ermeni devleti kurulacak. Diyarbakır, Urfa, Cizre çevresinde ise emperyalizmin himayesinde Kürt özerk bölgesi oluşturulacaktı.

Ancak emperyalistlerin "ulusal sorunları" çözmek değil, emperyalist çıkarlar peşinde olduğunun tüm göstergeleri daha o günden ortadaydı. Nitekim Osmanlı sınırları içindeki Kürtler'in özerkliğini, hatta bağımsızlığını savunan İngiliz emperyalizmi, Güney Kürdistan'ı ele geçirdiğinde, ilk işi buradaki Kürt hareketini kanlı bir biçimde bastırmak oldu. Aynı baskı ve katliamlar, İran sınırları içinde kalan Kürtler'e karşı da uygulandı.

GÜVENİLEN DAĞLARA KARLAR YAĞIYOR

Bu dönemin Kürtler açısından kilit isimlerinden biri Şerif Paşa'dır. Şerif Paşa Paris görüşmelerine ve Sevr'e Osmanlı

delegesi olarak katılmıştı. Fakat Kürdistan Teali Cemiyeti, İstanbul'daki işgal kuvvetlerine Şerif Paşa'nın kendilerini temsil edebileceğini belirtti. Şerif Paşa, 16 Nisan 1919'da Osmanlı delegeliğinden çekildi ve Kürt delegesi olarak faaliyetlerini yürüttü. Sevr Konferansı'nda Kürtler'in isteklerini, "Birleşik Kürdistan" haritası eşliğinde dile getirdi.

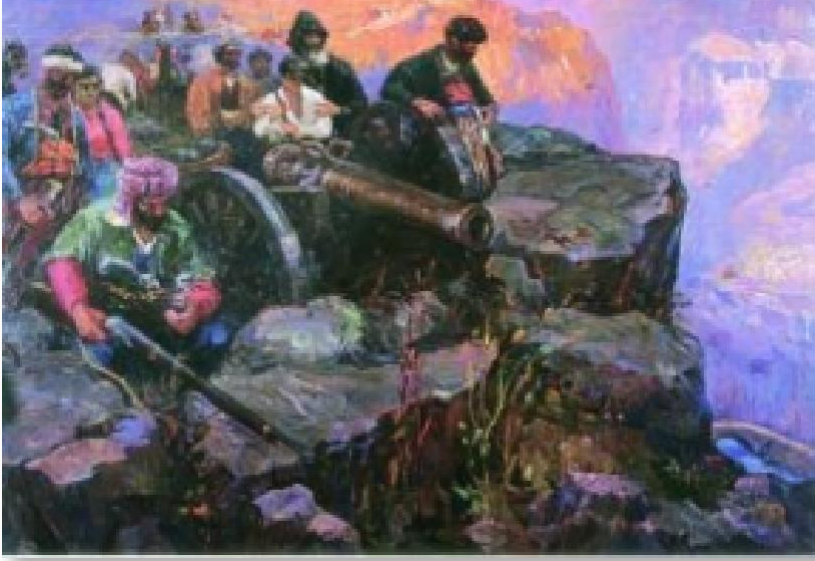
Kürt çevrelerinin kimileri onun temsilciliğini kabul etmedi. Ancak ağırlıklı bir kesim öyle görmeye devam etti. Şerif Paşa sonuçta 24 Nisan 1920'de "Saltanat ve Hilafete bağlılığımdan dolayı..." diyerek Kürt delegeliğini de bıraktı.

Tabii sorun tek başına Şerif Paşa'nın niteliğiyle ilgili değildir. Esas olarak ortada iç bütünlüğü olan bir Kürt hareketi yoktur. Varolan çeşitli örgütlenmeler de dar aydın hareketi veya aşiret örgütlenmesi olmaktan öteye gidememiştir. Bu yanıyyla Kürt halkının mücadelesine önderlik etmekten çok uzaktırlar.

Anti-emperyalist bir bakış açısı yoktur. Paris görüşmelerinde de, Sevr'de de Kürtler açısından görüşmeler adeta Kürt-Ermeni çelişkesine, hangi ilin kimin sınırlarında olacağına indirgenmiştir. Bel bağlanan tek güç emperyalizmdir. Çözömlenemeyen sınır sorunu da emperyalistlerin insafına bırakılmıştır. Ancak bu anlaşma, gerek Ermeni tarafında gerekse de Kürt tarafında çeşitli tepkilere yol açtı. Çeşitli Kürt aşiretleri, Osmanlı yanlısı Kürt çevreleri antlaşmayı kabul etmediler.

Fakat bu arada, tüm hesapları alt üst eden başka bir gelişme yaşanıyordu. Emperyalistlerin Sevr'deki hesapları, Anadolu Kurtuluş Savaşı'yla bozuldu. Emperyalistler artık tamamen kendi dertlerine düşecek, Ermeniler'i, Kürtler'i öylece yüzüstü bırakacaklardı. Önce Wilson "Prensipleri"ne bel bağlanmıştı, sonra diğer emperyalistlerin "muhtariyet" sözlerine. Kurulan hayaller bir bir yıkıldı. Öyle ki Osmanlı Devleti daha Ekim 1919'da İstanbul'daki bütün Kürt örgütlerinin faaliyetleri için yasaklama kararı aldığıında, Kürtler'e özerklikten bahseden ve aslında İstanbul'da yönetimi elinde bulunduran İngilizler buna bile ses çıkarmadılar.

Kürtler yine yasaklarla, ilhak ve işgal edilmiş topraklarıyla başbaşıydılar. Emperyalistlerden medet umacak durumda da değillerdi artık. Ne olursa halkların kendi yapacaktı. Anadolu ve Mezopotamya, şimdi emperyalistlerin çizdikleri sınırlarla değil, bir kurtuluş savaşıyla yeniden şekilleniyordu. Peki, bu yeniden şekilleniş içinde Kürtler'in yeri ne olacaktı?

KURTULUŞ SAVAŞI VE İŞGAL KARŞISINDA KÜRTLER VİLAYET-İ ŞARKIYE MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ

1919'da Anadolu'nun dört bir yanında Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri (MHC) kurulmaktaydı. 4 bölgesel merkez oluşturulmuştu: Batıda İzmir MHC, güneyde Adana MHC, doğuda Doğu Anadolu'da, Vilayet-i Şarkıye MHC, Trakya'da Trakya MHC. Cemiyetler içerisinde en güçlü olanı Vilayeti Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (VŞMHC) idi.

Cemiyetin 4 Aralık 1918 tarihli kuruluş bildirgesinde şunlar söylenmekteydi; "Vilayet-i Şarkıye'de anasır-ı galip olan Türk ve Kürtler'in hukuku milliyesini muhafaza azmiyle alakadar baazı zevatı marife tarafından bir heyet teşkil edilmiştir."

VŞMHC Kürtler'in oturdukları bölgeleri işgalden kurtarmayı amaçlıyordu ve Kürtler'le Türklerin ortak mücadelesini savunuyordu. Ve bir kongresinde şöyle deniliyordu: "şark vilayetlerinde Türk Krtsz, Kürt Türk-söz yaşayamaz".

Anadolu işgal altındaydı. Kürdistan da işgal altındaydı. Üstelik işgalci aynıydı. Başka deyişle, Kürt halkının da Türk halkının da düşmanları aynıydı. Bu aynılık iki halkın ortak mücadele vermesinin objektif koşulunu oluşturuyordu.

Bu süreçte Kürt aşiretleri feodal yapılarını sürdürmekteydiler. Kendi iç dinamikleriyle bir ulusal hareket olarak tarih sahnesine çıkma aşamasında değillerdi. Emperyalist işgal ve gelişmeye başlayan Kurtuluş Savaşı karşısında Kürt halkı ikili bir tavır geliştirdi. Bir kısım Kemalistlerle birlikte tavır geliştirirken, diğer bir kısım ise, ya sessiz kaldı ya da emperyalist devletlerden medet ummaya devam etti.

Bu ikili tavır, Kürt aşiretleri için olduğu kadar, aydın kesim için de geçerliydi. Hakim feodal yapı, objektif olarak Kürtlerin kendilerini bölgedeki gç durumuna göre ayarlamasını ve farklı kesimlerle işbirliği içinde parçalara ayrılmasını beraberinde getirmektedir. Bundan dolayı da her Kürt hareketi bağrında çeşitli yanları bir arada taşımıştır.

Ulusalıcı düşüncelere sahip Kürt aydınlarının, Kürt ulusal sorununun ancak Türk ulusal hareketiyle birlikte çözüleceği yönündeki düşünceleri, Kürtler'in Anadolu Kurtuluş Savaşı'na katılışının bir nedenidir. Bir diğer neden ise, feodal aşiretlerin, tıpkı Türk eşraf-ayan kesimi gibi Ermeni hareketi karşısında "mülk"lerini koruma ve Kemalistler'in çeşitli vaatlerine bağlanma temelinde olmuştur.

Kemalistler, Kürtler'i yanlarına çekmek için yoğun bir biçimde "Ermeni meselesi"ni ne sürdüler. Kemalistler'in Kürtler'e yönelik propagandası şöyle zetlenebilirdi: "Emperyalistler bağımsız Ermenistan ilan edecek, Kürdistan topraklarını da Ermenistan'a katacaklar, Kürtler sürülecek."

Kazım Karabekir, Kürtler'in kendilerine katılmasının "Kürdistan'ın Ermenistan olacağını anlatmakla" sağlanacağını söylerken bu politikayı

özetlemiş oluyordu. Zaten Sevr ve Paris görüşmelerinde Ermeniler'in ve emperyalistlerin bu tür isteklerine tanık olan Kürtler açısından bu tez oldukça inandırıcıydı. Bütün bunların sonucunda İngiltere'nin hizmetinde Kürt dernekleri, ABD mandacılığı savunucuları olsa da, Kürt aşiretleri genellikle Kurtuluş Savaşı'na katılırlar.

Öte taraftan şu da çok açık görülmektedir ki, bu süreçte bir Kürt ulusal hareketinden ve bunun Kemalistler'le ittifakından sözedilemez. Feodal aşiret yapılanması ve aşiretler arasındaki çelişkiler bunun önünde engel durumundadır. Bu nedenle Kürtler'in Kurtuluş Savaşı'ndaki yerini ve bu dönemin sonuçlarını değerlendirirken, "Kürtler aldatıldılar" veya "Kemalistlerle birleşmediler" gibi açıklamalar getirmek, süreci izah etmeye yetmez. Bütünlüğü sağlanmış bir Kürt ulusal hareketi olmadığı için, ilişkiler de buna göre şekillenmemiştir.

Kemalistler bağımsızlık savaşında Kürtler'le ittifaka, Kürtler'i Kurtuluş Savaşı'na katmaya özel bir önem verdiler. Çünkü Kürtler'in emperyalizmin "böl-parçala " politikalarına alet olması durumunda bağımsızlığın tehlikeye düşeceği açıktı. Başta İngilizler olmak üzere emperyalistlerin Kürtler üzerindeki manevraları etkili bir şekilde sürüyordu. Yani emperyalist işgal karşısında Kürtler zorunlu bir ittifaktı.

Kemalistler'in Kürtler'le ittifak politikasını değerlendirirken Kemalizm'in sınıf karakterini hiç unutmamak gerekir. Osmanlı bürokrasisinin sivil-aydın kesiminin yukardan aşağıya geliştirdiği bir hareket olan Kemalist hareket, tüm ittifak ve politikalarında küçük-burjuvazinin sınıf karakterine uygun olarak ikili tavırlar sergilemiştir.

Emperyalizme karşı tam bağımsızlıktan yanadır, ama aynı zamanda kapitalizmi savunur. Milli bir burjuvazi yaratmak ister, ama iktidarının sarsılacağı endişesiyle burjuvazinin tekelleşmesini de dizginlemek ister. Aynı dönemde gelişen Sovyet Devrimi karşısındaki tutumu da benzerdir; Bir yandan emperyalizme karşı Sovyetler'in desteğini alır, dayanışma içinde olurken öte yandan halk üzerinde yaratacağı etkiden korktukları için de hep mesafeli olmuşlardır. Bir yandan Kürtleri Kurtuluş Savaşı saflarına kazanmaya çalışan Mustafa Kemal, diğer yandan Kürt örgütlenmelerinin önünü kesmeye çalışmaktadır. Kürdistan Teali Cemiyeti

başta olma üzere, çeşitli Kürt derneklerinin ve kulüplerinin faaliyetleri Kemalistler'i özellikle rahatsız etmiştir.

Mesela M. Kemal 15 Haziran 1919'da Amasya'dan Diyarbakır'a çektiği telgrafta Kürt derneklerine karşı alınan "önlemlere" desteğini şöyle ifade etmekteydi: "Ülkede nifak çıkarmak isteyen her cemiyet derhal dağıtılmalıdır... Bu gibi önlemlerin alınması yurtseverlik görevinin icabıdır. Bundan dolayı ben, sizlerin Kürt derneği konusunda aldığınız önlemleri bütünüyle onaylıyorum." (Kürt SiyasetTarihi, syf. 111)

Fakat aynı dönemde, Kemalistler, Kürt aşiretlerini yanına çekebilmek için Kürtler'e ulusal haklarını tanıma vaadinde de bulunmuştur. Nitekim bu vaatler etkili de olmuş ve sonuçta çeşitli Kürt aşiretleri Kemalistler'le birlikte hareket etmiştir. Mustafa Kemal daha Samsun'a çıktığında şunları söylemektedir:

"Kürtler'in serbest gelişimlerini temin için ırki ve içtimai hukukları aynen kabul edildi. Böylece yabancıların Kürtler üzerinde yapacağı propagandaların bu şekilde önünün de alınacağı, Kürtler'in malum olması hususu belirtildi." (Dünden Yarına Kürtler, Halil Nebiler, Muhsin Kızılkaya, syf. 36

)

M. Kemal 18 Haziran 1919'da 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği telgrafta ise "İngiliz himayesinde bir müstakil Kürdistan teşkili hakkındaki İngiliz propagandası ve bunun taraftarları bertaraf edildi. Kürtler de Türklerle birleşti." (Aktaran, Ö. Bakış, 19 Haziran 1999) demektedir.

Özet olarak söylemek gerekirse, İngiliz kışkırtmasından kaygı duyulan bu süreç için Kürtler'in inkârı gibi bir durum sözkonusu değildir. Tam aksine özerklik vaatlerinin yanı sıra "kardeşlik", dindaşlık, birliktelik vurguları sıkça yapılmaktadır. Ve bu durum Kurtuluş Savaşı boyunca devam edecektir...

KURTULUŞ SAVAŞINDA KÜRTLER

Kürtler'in Kurtuluş Savaşı'na katılımı, en somut ifadesini, Anadolu çapında örgütlenmiş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nden biri olan

Vilayet-i Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde (VŞMHC) bulunuyordu. Emperyalist işgale karşı silahlı birlikler oluşturulması kararını alan VŞMHC, bu yanıyla emperyalist çözümlerden medet uman bir politikayı savunan Kürdistan Teali Cemiyeti'nden farklı bir konumdaydı.

23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'ne Kürt delegeler de katıldı. 5 ilden 54 delegenin katılımıyla başlayan Kongre'de Bitlis 3, Erzurum 23, Sivas 10, Trabzon 16, Van 2 delege ile temsil edildi. Elazığ, Diyarbakır ve Mardin'de seçilen delegeler ise İstanbul hükümeti yanlısı valilerin engellemeleri sonucu kongreye katılmadılar. Kongreye katılan Kürt delegelerinin sayısı 22'dir. Kongrede seçilen ve 9 kişiden oluşan temsil heyetinde de 3 Kürt yer aldı. Kongrede Trabzon, Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Harput, Van, Bitlis illerinin emperyalist işgale karşı savunulması kararlaştırıldı. Her türlü manda yönetimi reddedildi.

Erzurum Kongresi sonrasında Mustafa Kemal 10 Ağustos 1919'da Kürt aşiretlerine birer mektup göndererek, onları kurtuluş mücadelesine ve bir süre sonra yapılacak Sivas Kongresi'ne katılmaya çağırdı. Mektuplarda birlikte mücadele edilmesi gerektiği vurgulanırken, Kürdistan Teali Cemiyeti'nin yürüttüğü faaliyetlerden ve "dış devletlerin" oyunlarına gelinmemesinden özellikle bahsedilmekteydi.

Ancak bu mektuplara Kürt aşiretlerinin birçoğu ilgisiz kaldı. Bu ilgisizliğin başlıca nedenleri, Erzurum Kongresi'nde Kürtler'in hakları konusunda beklentilerin karşılanmamış olması, M. Kemal'in ittihatçılığı noktasında duyulan kaygılar ve padişaha karşı söylemlerdi.

Sivas Kongresi çalışmalarının yürütüldüğü günlerde Anadolu'da birçok önemli gelişme yaşanıyor. Batı Anadolu'da Yunan birliklerinin ilerleyişi sürerken, Fransızlar Mersin'e asker çıkardılar. Karadeniz'de ise İngiliz ve Yunan filoları dolaşıyordu. Kongre bu koşullarda toplandı. Ancak yukarıda belirttiğimiz gibi, Kürt temsilcileri bu Kongre'ye fazla katılmadılar.

Kongreye çağrılı olanlar arasında Koçgiri Ayaklanmasına da katılmış olan Alişan Bey ve Nuri Dersimi de bulunmaktaydı. Koçgiri aşiretleri kongreye katılmasa da Mustafa Kemal'le Alişan Bey arasında bir görüşme gerçekleşir. Bu görüşme, Kürt liderlerin ABD'nin Kürt çözümüyle,

Kurtuluş Savaşı'na katılmak arasında yaşadıkları ikilemi de gösterir.

Nuri Dersimi bu görüşmeyi şöyle anlatmaktadır;

"Bu faaliyet dönemimizde Mustafa Kemal... Benim Dersim milletvekili, Alişan Bey'in ise Zara milletvekili sıfatıyla kendisiyle ilişki kurmamızı talep etti. Alişan Bey'i gönderdik. Mustafa Kemal Alişan Bey'e; 'Ne amaçla çalıştığınızı biliyorum, bir kez de bizzat sizden duymak istiyorum' demiş. Alişan Bey;

'Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson Prensipleri'ne göre Vilayeti Şarkıye'nin Kürt nüfusunun yoğunlukta bulunduğu doğu illerinin Ermenilere verildiği anlaşılmaktadır. Bu karara karşı Doğu İlleri'nde örgütlenmek ve Kürt nüfus yoğunluğunu meydana koyarak vatanımızın Ermeniler'e verilmesini reddetmek için çalışmakta olduğumuzu' bildirmiş.

M. Kemal cevap olarak: 'Wilson Prensipleri'ni millet paçavra yapmış, atmıştır. Sizi Sivas temsilcisi, Baytar Nuri'yi de Dersim temsilcisi sıfatıyla ileriye hareket etmenizi görmek isterim', demiştir. Bunun üzerine Alişan Bey Sivas'tan dönmüş, Milli mücadelede azimkar bir arzuyla çalışmaya devam etmiştir." (Hatıratım, N. Dersimi, syf, 98-99)

Erzurum ve Sivas Kongreleri Kurtuluş Savaşı için önemli bir kilometre taşı olmasına rağmen, diğer ulusların ve Kürtler'in hakları bu kongrelerde esaslı bir şekilde yer bulmamıştır. Tam tersine, Sivas'ta oybirliğiyle alınan kararda, "Mondros Silah Bırakılması'yla belirlenmiş sınırlar içinde kalan alanın tek bir bütünlük oluşturduğu ve bu alanın hiçbir parçasının hangi nedenle olursa olsun Osmanlı Devleti'nden koparılamayacağı" belirtiliyor (Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi, syf. 94-95) ve Kemalistler daha o günden, işgale karşı mücadeleden hareketle azınlıkların ulusal hareketini önlemenin, yeni doğan Türkiye'nin gündeminden ulus sorununu çıkarmanın zeminini oluşturuyorlardı.

AMASYA PROTOKOLÜ: TUTULMAYAN VAATLER!

22 Ekim 1919'da imzalanan Amasya Protokolü, Milli Kurtuluş Mücadelesinin İstanbul hükümeti tarafından resmi olarak kabul edildiği ilk anlaşmadır. Bu protokolün ikinci önemli noktası ise, Kürtler'e "ırki-kültürel hakları"nın verilmesinin kabul edilmesidir.

Sivas Kongresi'nden sonra tüm Anadolu'da işbirlikçi padişaha ve Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne karşı tepki giderek büyüyordu. İşgalci emperyalist devletler de Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin halkın gözünden düştüğünü, diğer taraftan Kemalistler'in Anadolu'daki etkinliğinin giderek yayıldığını görüyorlardı. Bu durum karşısında İngilizler Kemalistlerle ilişki kurma yolları aramaya başladılar. Bunun bir aracı olarak da İngilizler Damat Ferit Paşa'yı görevden alıp yerine Ali Rıza Paşa'ya hükümet kurdurdular.

Bunun üzerine 20-22 Ekim 1919'da Amasya'da İstanbul Hükümeti'yle Heyeti Temsiliye adına M. Kemal, Rauf Orbay ve Bekir Sami Bey'in katıldığı bir toplantı yapıldı. Çeşitli konularda anlaşma sağlandı ve beş ayrı tutanak imzalandı.

Varılan anlaşmaya göre Kemalistler emperyalistlere yönelik saldırılarını durdururken, İstanbul Hükümeti ise Mondros Antlaşması'yla belirlenen sınırların korunmasını savunacaktı. Millî Kurtuluş Mücadelesinin İstanbul Hükümeti tarafından resmi olarak kabul edildiği Amasya Protokolü'nde bir gündem maddesi de Kürtlerdir.

Gerçekte protokolde ikili bir yan vardır. Birinci olarak Kürtler'in ayrılmasının mümkün olmadığı belirtilmekte ve ancak buna bağlı olarak bazı haklar tanınmasından sözedilmektedir. Şöyle ki:

"1-Beyannamenin birinci maddesinde Osmanlı Devleti'nin düşünülen ve kabul edilen sınırının, Türk ve Kürtler'in oluşturdukları araziye içine aldığı ve Kürtler'in Osmanlı toplumundan ayrılmasının imkânsızlığı izah edildikten sonra, ... Bununla beraber Kürtler'in serbest (özgürce) gelişmelerini sağlayacak şekilde sosyal ve geleneksel haklar yönünden imtiyazlara nail olmaları desteklenip, yabancılar tarafından Kürtler'in bağımsızlığı adı altında yapılmakta olan yayınların önüne geçmek için de

bu noktanın şimdiden Kürtlerce bilinmesi uygun görüldü." (1962 yılında yayınlanan "Tarih Vesikaları" Dergisi'nden aktaran İsmail

Beşikçi)

Kemalistlerin Kürtler'in haklarıyla ilgili en önemli taahhütlerinden biri Amasya Protokolü ile belgelenmiştir. Fakat Amasya Protokolü'nün Kürtler'le ilgili taahhütlerinin belirleyici yanı, Kürtler'i emperyalistlerin kullanmasını önlemek için Kürtler'e vaatlerde bulunmaktan ibaretti.

Emperyalist işgalin sona erdirilmesiyle bu tehlike büyük ölçüde ortadan kalkınca, Kemalistler de bu vaatlerini rafa kaldırmışlardır. (O kadar ki, protokoldeki bu taahhütler uygulanmadığı gibi, inkarcı ve asimilasyoncu yönetim, sonraki yıllarda yayınlanan çeşitli belgelerden, hatta Mustafa Kemal'in Nutuk adlı kitabından bile, bu maddeleri veya maddelerin bazı cümlelerini çıkarmıştır.) Kemalistler'i bu vaatlerini uygulamaya zorlayacak örgütlü bir Kürt ulusal hareketinin olmayışı nedeniyle de, protokol hiçbir zaman hayat bulmadı.

“VURUN KÜRT UŞAĞI, NAMUS GÜNÜDÜR”

Vaatler tutulmayacak da olsa, elbette Kürtler'in o gün Kurtuluş Savaşı'na daha yaygın biçimde katılımında etkili olmuştur. Özellikle Kilikya cephesinde Fransızlar'a karşı verilen mücadelede Kürtler önemli rol üstlendiler. Kimi zaman Kuvay-i Milliye Birlikleri'ne kumanda ettiler. Aşiretlerin milis güçleriyle Fransız, İngiliz, İtalyan ve Yunan işgalcilere karşı savaştılar.

Antep savunmasındaki Kürtler için söylenen "vurun Kürt uşağı namus günüdür" sözü o zamanlara aittir. Türk-Irak sınırındaki ve Cizre, Şırnak bölgesindeki Kürtler de sık sık İngilizlerle çatıştılar.

Kurtuluş Savaşı'nın önemli cephelerinden biri olan Urfa'da bulunan birçok aşiret de aktif olarak mücadeleye katıldı. Daha sonra Şeyh Sait Ayaklanması'nda asılacak olan Bitlis mebusu Yusuf Ziya ve Hasan Hayri, Hamidiye Alayları eski komutanlarından Cibranlı Halit, 1929 Ağrı İsyanının önderi General İhsan Nuri Bey, Kurtuluş Savaşı'na katılan Kürt önderler arasındadır.

Çeşitli Kürt aşiretlerinin yanı sıra Hamidiye Alayları'ndan kimi aşiretler de Kurtuluş Savaşı'nın Doğu Cephesi'nde yer aldılar. Bu cephenin komutanı olan Kazım Karabekir, Hamidiye Alayları'nı Kafkaslar'a karşı ve keza Kemalistler'e karşı olan Kürt hareketleri ezmek için de kullanmayı planlıyordu. Fakat Kazım Karabekir bu amacına ulaşamadı. Hamidiye Alayları zamanla Kemalistler'le ters düşerek yer yer ayaklandılar. Bu ayaklanmalar içerisinde en önemli olan yukarıda da adını belirttiğimiz Cibranlı Halit Bey'in

ayaklanmasıdır. Cibranlı Halit Bey, 1920 yılında Varto, Karlıova, Malazgirt, Bulanık ve Hınıs ilçelerindeki, aşiretlerin ileri gelenleriyle görüşerek kendine bağlı aşiretleri silahlandırdı. Yapılan görüşmelerde TBMM Milletvekili Yusuf Ziya ve arkadaşları aracılığıyla Milletler Cemiyeti'ne başvurup, "bağımsızlık" kazanma konusunda anlaştilar. Ayaklanma esas olarak kendi gücüne, Kürtler'in birliğine değil, emperyalistlerin Milletler Cemiyeti aracılığıyla yapacağı müdahaleye bel bağlamıştı. Kemalistler bu ayaklanmayı bastırdılar.

KOÇGİRİ

AYAKLANMASI:

HAKLI TALEPLERDEN GERİCİ BİR KONUMA SAVRULUŞ

Kürtler'in Kurtuluş Savaşı dönemindeki en önemli ayaklanmaları Koçgiri Ayaklanması'dır. Kürtler'in talepleri haklıydı ama ayaklanmanın zamanı onu gerici bir konuma sürüklemişti. Ayaklanmaya önderlik eden Koçgiri Aşireti Hafik, Zara, İmranlı, Suşehri, Refahiye, Divriği, Kangal, Ovacık ve Kuruçay ilçelerini çevreleyen 135 köye yayılmıştı. Aşiret reislerinden Haydar Kürdistan Teali Cemiyeti'nin İmranlı şubesini kurmuş, ayaklanmanın önderi Dersim'in Hasanlı Aşireti'nden Alişer de derneğin sekreterliğine getirilmişti. Ayrıca İstanbul'dan gelen Nuri Dersimi de hazırlıklara katılıyordu. 1920'nin başlarında Koçgiri, Malatya, Dersim, Erzincan, Elazığ gibi bölgelerde faaliyet yürüten Alişer, Seyid Rıza ile temasa geçerek ayaklanma hazırlıklarına girişti. Yürüttüğü çalışmalar Kürtler arasında destek gördü. Sırf Batı Dersim cephesinde 45 bin kişilik bir kuvvet ayaklanmaya hazır hale getirildi. Ayaklanma hazırlıkları sürdürülürken küçük çaplı

saldırılar da düzenlenerek hem çeşitli stratejik yerler ele geçiriliyor, hem de cepbane ihtiyacı karşılanıyordu.

Ankara Hükümeti bu gelişmeler karşısında önce Kürtler'in taleplerine karşı çıkmadıklarını söyleyerek oyalama taktiklerine başvurdu. Bu amaçla Koçgiri Aşireti Reisi Alişan'ı Refahiye Kaymakamlığı'na, kardeşi Haydar'ı da Ümraniye Müdürlüğü'ne atadı.

15 Kasım 1920'de Hozat'ta toplanan Kürt önderleri Ankara Hükümeti'ne bir nota göndererek, "Kürtler'e özerklik" tanıyıp tanımayacaklarını hemen açıklamasını istediler. Nota'da ayrıca "Elaziz, Malatya, Sivas ve Erzincan mıntıkları hapishanelerinde mevcut bütün Kürt mevkuflarının hemen serbest bırakılması, Kürt çoğunluğu bulunan mıntıklardan Türk hükümeti idare memurlarının çekilmesi, Koçgiri mıntıkasına gönderildiği haber alınan askeri müfrezelerin derhal geri alınması" isteniyordu. (Aktaran, Kürtler İsyen-ı Tenkil, Hıdır Göktaş, syf. 39)

Ankara Hükümeti bu sorulara cevap vermedi. Fakat ipleri de tamamen koparmadı. Oyalama manevralarına devam etti. Bu amaçla Dersim'e bir heyet gönderildi. Fakat Dersim aşiretleri bu heyeti kabul etmeyip kovarak çektikleri bir telgrafla Ankara Hükümetine meydan okudular:

"Ankara Büyük Millet Meclisi Riyasetine Sevre muahedesi mucibince; Diyarbekir, Elaziz, Van ve Bitlis vilayetlerinde müstakil bir Kürdistan teşekkül etmesi lazım geliyor, binaenaleyh bu teşkil edilmelidir, aksi takdirde bu hakkı silah kuvvetiyle almaya mecbur kalacağımızı beyan eyeriz." (Kürtler İsyen-ı Tenkil, Hıdır Göktaş, syf, 39-40)

Bu açıkça savaş ilanıydı. Kemalistler bölgeye askeri sevkıyat başlattığı için bir an önce ayaklanmanın da başlatılması gerekiyordu. Fakat aşiretler arsında tam bir organizasyon kurulmuş değildi. Zorlu kış koşulları da ayrıca önemli bir sorun durumundaydı. Ağır kış koşulları nedeniyle Dersim ve Koçgiri arasında bağlantı kopmuştu. Ayaklanmanın başlatılması fikri ağırlıkta olmasına rağmen mevcut koşullardan dolayı ayaklanmanın baharda başlatılması kararlaştırıldı.

Kemalistler'in yönetimindeki Ankara Hükümeti ise Kürt aşiretlerinin içinde bulunduğu durumun farkındaydı. Bunun için bir taraftan askeri hazırlıklarını sürdürürken diğer taraftan da çeşitli manevralarla ayaklanma başlamadan Koçgiri aşiretlerini bölmeye yöneldi. Nitekim kendilerine milletvekilliği teklif edilen Diyap Ağa,

Meço Ağa, Kangooğlu Ahmet Remzi ve Binbaşı Hayri vaatlere inanarak Kemalistlerle birlikte oldular. Dersim mebusu yapılarak Ankara'ya getirildiler.

Ankara Hükümeti artık saldırı için fırsat kolluyordu. Dersim'den yardım alamayan Koçgiri aşiretleri bu durum karşısında 6 Mart 1921'de ayaklanmayı başlattılar. Ümraniye'ye bir saldırı düzenlenip ilçe ele geçirildi ve Ümraniye merkezine Kürt bayrağı çekildi.

Bu gelişmeler karşısında Kemalist yönetim Elazığ, Erzincan, Zara ve Divriği'de sıkıyönetim ilan etti. Gönderilen askeri birliklere daha önce Giresun bölgesinde Rumlar'a yönelik katliamlarıyla ün salan Topal Osman Çetesi'nin de katılımıyla Koçgiri'ye saldırı başlatıldı. Dersim ve Erzincan arasında kanlı çatışmalar yaşandı. Özellikle Topal Osman Çetesi tam bir vahşet uyguladı.

“BÜTÜN KÖYÜ YAKINI!”

Kemalistler'in Koçgiri İsyanı'nı bastırmak için gönderdiği orduya ilk “kontra” örgütlenmelerden biri olan ve Rumlar'a, komünistlere karşı katliamlar gerçekleştiren Topal Osman Çetesi'ni katması ve ordunun başındaki Nurettin Paşa'nın o zaman birliklerine yazılı olarak verdiği talimat, Kürtler'e karşı onyıllarca uygulanacak politikanın o günlerden nasıl şekillendirildiğinin de göstergelerinden biriydi:

"... isyan ve eşkıyalıkta ayak direyenlerin mallarına el konulacak ve en yakın hükümet merkezine teslim ile evleri yıkılıp yakılacaktır. Ayaklanmada ve eşkıyalıkta direnenler tek kişi olmayıp köy halkı oldukları takdirde bu işlem bütün köy için uygulanacaktır." (Kürter, İsyan-ı Tenkil, Hıdır Göktaş, syf. 4)

Gözaltına alınan yüzlerce Kürt, Batı vilayetlerine sevk bahanesiyle yollarda katledildi.

Ayaklanma 17 Haziran 1921'de sona erdi. Alişer'in kumanda ettiği Koçgiri kuvvetleri direnmelerine rağmen yardım gelmemesinden dolayı yenilir. Alişer ve diğer komutanlar geri kalan güçleriyle Divriği, Kuruçay, Arapgir Dağları'nda çatışarak Dersim'e çekilirler.

Ayaklanma bastırıldıktan sonra Sivas'ta olağanüstü mahkeme kuruldu. Yapılan yargılama sonucunda kimisinin gıyabında 114 kişi hakkında idam cezası verildi.

Koçgiri Ayaklanması tamamen haklı talepler üzerinde gelişmiştir. Fakat Türkler'in ve Kürtler'in yaşadıkları tüm topraklar emperyalist devletler tarafından işgal edilmiştir. Anadolu Kurtuluş

Savaşı bu emperyalist ölkelere karşı verilmektedir. Bu yanıyla emperyalizmi zayıflatan bir konumdadır. İlericidir. Bununla çatışma içerisinde olan her hareket kendi içinde ne denli haklı olursa olsun objektif olarak gerici bir konuma düşer. Koçgiri Ayaklanması da işte böyle bir konuma düşmüştür. Kürt ve Türk halklarının çıkarlarıyla çelişen bir durumdadır.

Bu ayaklanmalara karşın, Kürt aşiretlerinin bir bölümü, aşiretlerin dışında hareket eden yoksul Kürt köylüleri, Kuzey Kürdistan'da ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde emperyalist işgalcilere karşı savaşmaya devam ediyorlardı. Dolayısıyla tarihe damgasını vuran Koçgiri Ayaklanması'nın gerici yanı değil, Kürtler'in Kurtuluş Savaşı'nda Türkler'le yanyana savaşması olacak ve dolayısıyla da bu savaş içinde oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kürtler'in temsilcileri de yer alacaktı...

1920: TBMM'DE 72 KÜRT MİLLETVEKİLİ

1923: "NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE"

23 Nisan 1920'de açılan Büyük Millet Meclisi'nde 72 Kürt milletvekili bulunmaktaydı. Ve şöyle denilmekteydi; "Bu kürsüde konuşma hakkı iki millete aittir: Türkler ve Kürtler!" Fakat belirtmek gerekir ki, çeşitli bölgelerde seçime katılım pek olmamıştı ve bunların başında da Kürdistan illeri geliyordu. M. Kemal durumu şöyle ifade etmektedir;

"Sayın Baylar, 19 Mart 1920 günü uyarınca yurdun her yerinde seçimler... Yapılmaya başlandı. Yalnız kimi yerlerde duraksamalar ve engellemeler oldu. ... Duraksama ve direnme gösteren yerler şunlardı; Dersim, Malatya, Elazığ, Konya, Diyarbakır ve Trabzon." (Söylev, Türk Dil Kurumu, syf. 310)

Bu "direnme ve duraksama", Kürtlerin Kurtuluş Savaşı'ndaki istikrarsız yerleşmelerinin ve Kürtlerin haklarına/geleceğine ilişkin belirsizliğin doğal bir sonucuydu. Böyle de olsa, Kürtler'in mecliste kendi kimlikleriyle temsil edildiği bir tablo vardı.

İşte bu koşullarda, Lozan görüşmelerinde İngiltere'nin talebi üzerine, TBMM'deki Kürt milletvekillerine ayrılmak isteyip istemediklerinin sorulması dahi, Kemalistler tarafından itirazsız kabul edildi.

Konu hemen mecliste olağanüstü oturumda görüşüldü. M. Kemal Kürt milletvekillerinden bu konudaki düşüncelerini söylemelerini istedi. Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey yaptığı konuşmada "Bu memleket Kürtlerle Türklere aittir. Bu kürsüden yalnız iki ulusun "Kürt ve Türk uluslarının konuşma hakkı vardır" derken, tüm meclis bu sözleri onaylıyordu. Ertesi gün meclise M. Kemal'in isteği ile milli kıyafetleriyle gelen Kürt milletvekilleri Lozan'a çektikleri telgrafla Kürtler'in Türkler'den hiçbir zaman ayrılamayacağını belirttiler.

Ve fakat... Fakat sonra, meclise milli kıyafetiyle gelip Lozan'a çekilen telgrafa imza atan Kürt milletvekillerinden biri olan Dersim Milletvekili

Hasan Hayri Bey, Şeyh Sait Ayaklanması'nda asılacak, asılmadan önceki sorgusunda da kendisine "meclise neden milli kıyafetlerle geldiği" sorulacaktı.

Çünkü ilkinde "ittifak", ikincisinde "inkar" geçerli politikaydı.

Bu durum Kemalistler'in sınıf temelinden kaynaklanan tutarsızlığına ve Kürtler'e karşı politikasındaki değişime tipik bir örnektir. Kurtuluş Savaşı döneminde "kardeş" olan, ittifakına özel bir önem verilen Kürtler cumhuriyet sonrasında inkar edilmeye başlanacak, bizzat M. Kemal'in "milli kıyafetleriyle" meclise gelmelerini istediği Kürtler, "Dağ Türkleri" yapılacaktı...

‘KENDİ KÜRT’ÜNÜ EZ, ÖTEKİNİ DESTEKLE’ POLİTİKASI

20. yüzyıl boyunca birçok kez tanıdığı olacağımız bu politikanın ilk karakteristik örneklerinden biri, Kurtuluş Savaşı yıllarında Irak Kürdistanı'nda gelişen Berzenci Ayaklanması karşısında uygulanmıştır. Bu ayaklanma karşısındaki tavır, Kemalistler'in Kürt sorununa nasıl bir pragmatizmle yaklaştığının da göstergesidir. Kısaca hatırlatalım.

Kürdistan'ın Irak sınırları içinde kalan bölümü, Bağdat, Kerkük,

Süleymaniye, Musul, bu dönemde İngiliz yönetimi altındadır. İngilizler Mezopotamya'yı altı bölgeye bölerek her bölgenin başına bir subay atadılar. Ayrıca çeşitli aşiret reislerini de yönetime aldılar.

İngilizler'in Güney Kürdistan'ı işgali sırasında Kürt aşiretlerinin bir kısmı, İngilizler'i desteklemiş, Osmanlı'yı bölgeden çıkarmasına yardım etmişlerdir. Süleymaniye Valisi olan Şeyh Mahmut Berzenci de, İngiltere'yle işbirliği karşısında onların desteğiyle bir Kürt devleti kurma hesabı yapıyordu. Aynı düşüncedeki 40 Kürt ileri geleni de şöyle bir bildiri yayınlamışlardı:

"Haşmetmeaplarının hükümeti, doğu halklarını Türk esaretinden kurtarma hazırlığını belirtmiş olduğuna ve onların bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım gösterme arzusunda bulunduğuna göre, bizler Kürt halkının temsilcileri olarak, haşmetmeaplarının hükümetinden Kürt halkına İngiliz himayesi altında gelişme yolunda yürüme olanağını sağlamasını rica ediyoruz." (Kürt Siyaset Tarihi, syf. 130)

Emperyalistlere yaslanma politikası bir kez daha hayal kırıklığıyla sonuçlanacaktı. İngiltere, Kürtler'in hiçbir talebini kabul etmediği gibi, Berzenci gibi güçlü liderlerin denetiminde olan bazı bölgeleri zorla ayırarak, halkın ulusal değerlerine yönelik saldırılar gerçekleştirip, kültür anıtlarını yıkarak, aşiretler arası iç çelişkileri körükleyerek, Kürt aşiretlerini güçsüzleştirmeye yöneldi. O dönemin tanıklarından Refik Hilmi gelişmeleri şöyle anlatıyor;

"Şeyh Mahmut artık İngilizlere güvenmiyordu ve onlardan umudunu kesmişti. Bu nedenle anlaşabileceği aşiret başkanları ile temasa geçti. ... İngilizler her tarafta düşman kazanmıştı ve birçok yerde İngilizlere karşı saldırı olmuştu. ... Daha önce Türklerin bölgelerinden çıkarılmasına sevinen ve İngilizleri kurtarıcı sanan birçok kimse, yavaş yavaş düşüncelerini değiştirmeye başladılar." (Şeyh Mahmut Berzenci Hareketi, Refik Hilmi, syf. 30)

Nihayetinde Mayıs 1919'da Berzenci Ayaklanması başladı. Süleymaniye ele geçirildi. Ayaklanma Kerkük'e kadar ulaştı. Irak ve İran'da birçok Kürt aşireti ayaklanmaya katıldı. Berzenci elde ettiği başarıların ardından Kürdistan'ın bağımsızlığını ilan edip, İngiliz bayrağını indirerek onun yerine Kürt bayrağını dalgalandırdı.

Berzenci hareketi yayılırken İngilizler saldırıya geçtiler. 17 Haziran'da Bazian yakınlarındaki çatışmada Şeyh Mahmut Berzenci yenildi, kendisi yaralı olarak yakalanırken, Süleymaniye düştü. Berzenci Hindistan'a sürgüne gönderildi.

Ama bu yenilgi Berzenci hareketinin sonu olmadı. Çünkü

Nisan 1920'de San Remo'da toplanan emperyalist devletler, Irak'ta manda yönetimi kurma kararı aldılar. Ardından İngiltere 1921'de Irak'ta Emir Faysal'ı kral ilan edip, manda yönetimini oluşturdu. Manda yönetimi oluşturulması, gerek Arap, gerekse de Kürt milliyetçi çevrelerde geniş tepkilere yol açtı. Parça parça ayaklanmalar başladı.

İngiltere, artan tepkileri bastırmak için yeniden Berzenci'yi kullanmaya çalıştı. Hindistan'dan geri çağrılan Berzenci, Bağdat'ta İngiliz yüksek komiseri ve Irak hükümetiyle "Kürdistan'da düzenin sağlanması ve Kemalistlerin engellenmesi" konusunda anlaşdı. İngiltere bunun karşılığında "Özerk Kürdistan" vaadinde bulundu.

Bu anlaşmayla Süleymaniye'ye geri dönen Şeyh Mahmut, İngilizler'in beklentilerinin aksine onların politikalarına aykırı hareket etmeye başladı. Gücünü büyütüp, ekim başında kendini "Kürdistan hükümdarı" ilan etti. Berzenci'nin Kardeşi Şeyh Kadir Berzenci başkanlığında bir hükümet kuruldu.

Roje Kürdistan (Kürdistan Güneşi) isimli bir gazete yayınlanmaya başladı.

Berzenci bu kez de İngiltere'ye karşı Kemalistler'le ve Sovyetler Birliği'yle ilişki kurmaya çalıştı. İşte tam bu noktada Kemalistler'in Berzenci hareketine karşı gösterdiği tutum, çok çarpıcı ve öğreticidir. Kemalistler, İngiltere'yle Musul konusundaki çatışma nedeniyle Berzenci hareketine destek vererek bir anlaşma imzaladılar. Antlaşmaya göre; "Türk hükümeti Güney Kürdistan'a bağımsızlık verilmesi vaadinde bulundu ve onun iç işlerine karışmamayı garantiledi; Şeyh Mahmut Kürdistan ve Süleymaniye hükümdarı olarak tanındı; Güney Kürdistan'ın silahlı kuvvetleri savaş halinde Türk hükümeti tarafından kullanılabilecekti." (Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi, syf. 124)

Misak-i Milli içindeki Kürtler'i inkar siyasetine yönelen Kemalistler, kendi sınırları dışındaki Kürtler'e "bağımsızlık" vadediyor, "Kürdistan hükümdarı" nı tanıyordu. Bölge devletlerinin çıkarları için kendi Kürtleri'ni ezerken Kürdistan'ın diğer parçalarındaki Kürt hareketlerine destek vermesinin çarpıcı bir örneğiydi bu.

M. Kemal'in Sovyet diplomatı S.İ. Aralov'la yaptığı görüşmede Berzenci'yi desteklemekteki mantığını şöyle ortaya koyuyordu:

"İngiltere, Kürtlerin iki devlete Türkiye ve İran'a ait olmasından yararlanıyor ve bu durumu kullanıyor. ... Şimdi Kürt reisleri bölündüler: Birileri İran'a yöneliyor, diğerleri İngiltere'ye, bir

üçüncüleri ise bize... Biz Türkler-dedi, Kemal gülümseyerek buna borçlu kalmayacağız. Kürdistan'ın güneyinde Fettik Kürtlerinin v.b İngilizlere karşı ayaklanmasına yardım edeceğiz." (Aktaran, Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi, syf. 124)

Ama işler kısa sürede değişti. İngilizler, 1923'te Berzenci hareketine karşı büyük bir saldırıya geçtiler. Kürt kentlerinin havadan günlerce bombalandığı ve Berzenci hareketinin yenilgiye uğratıldığı bu saldırıda, o döneme kadar Berzenci Hareketini destekleyen Kemalistler de Berzenci Ayaklanması'nı bastırmaya yöneldi. Çünkü Kemalistler, Musul meselesini, İngiltere'yle çatışarak değil, anlaşarak çözüme politikasını izliyordular o sıralar.

İNKARCILIĞIN VARACAĞI YER; KATLIAMCILIK

Artık "cumhuriyet dönemi" politikaları yürürlükteydi. Ne var ki bu yeni dönemde Kürtler için hiçbir şey yoktu. Mustafa Kemal önderliğindeki Kemalist hareketin cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirdiği ve resmi tarih kitaplarında "batılılaşma"nın, "uygarlaşma"nın gereği olarak gösterilen "Harf Devrimi", "Şapka Devrimi", resmi dilin Türkçe yapılması, ulusal ve yerel kılık-kıyafetlerin yasayla sınırlandırılması gibi politikalar, bir yanıyla da ulusal farklılıkları, kültürleri yoketmeye yönelikti.

Bu uygulamalar, nihayetinde başta Kürtler olmak üzere, Anadolu'daki tüm halkların varlığının inkarı olan "Kürt Yok Türk Var", "Ne Mutlu Türküm Diyene", "Türküm, Doğruyum, Çalışkanım..." sloganlarına dönüşecek, bu sloganları benimsememenin karşılığı ise, katliamlarla verilecekti.

Kemalist iktidar, Kürtler'in desteğine ihtiyacı kalmayıp da "Türk-Kürt kardeşliği"ni unuttunca, ulusal öz taşıyan Kürt ayaklanmaları kaçınılmaz olarak birbirini izledi. Bu nedenle, cumhuriyetin

özellikle ilk 15 yılı, peşpeşe Kürt ayaklanmalarıyla ve ayaklanmalara karşı gerçekleştirilen katliamlarla, sıkıyönetimlerle, Takrir-i Sükun gibi baskı yasalarıyla doludur.

Cumhuriyet sonrası gelişen ilk büyük Kürt ayaklanması olan Şeyh Sait isyanı, Kemalist iktidarın Kürtler karşısında izleyeceği politikanın en keskin biçimde ortaya çıkmasını sağlayacak ve 80 yıl boyunca izlenecek politikalar bu dönemde şekillenecekti...

HASAN HAYRİ NEDEN ASILDI?

Hasan Hayri, ilk meclisteki Kürt milletvekillerinden biriydi. Dersim milletvekiliydi... Şeyh Sait ayaklanması sırasında da Dersim halkına mektuplar göndererek itidalli olmalarını tavsiye etti...

Ne var ki, Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılmasından sonra, Mustafa Kemal'in emriyle kendisi ve yeğeni Celal Mehemet yakalandılar. Sorgu sırasında, İstiklal Mahkemesi Başkanı Ali Saip, Hasan Hayri'ye dönerek;

'Ankara'daki Meclis toplantılarına niçin Kürt milli kıyafetiyle geliyordunuz?' diye sordu.

Hasan Hayri savunmasında 'Meclis'e Mustafa Kemal'in talimatıyla, milli kıyafetle gidiyor ve yine O'nun talimatıyla, Kürtlerin Türklerden ayrılmak istemediğini belirten telgrafları Lozan Konferansına çekiyordum' diye belirtti.

Fakat bu savunma TBMM eski mebusu Hasan Hayri ve yeğeni Celal Mehemet hakkında çoktan idam kararını vermiş olan mahkemeyi etkilemedi. Ancak, idam sehpasında Hasan Hayri, Kemalistler'in Kürt politikalarını görerek Kürt milleti için canlarını feda edenlere saygı duydu. Ve asılmadan önce 'Yaşasın Kürt milleti! Ey Kürt şehitleri, işte Hasan Hayri de sizlere kavuşuyor!' diye seslendi. (Yararlanılan kaynak, 1925 Kürt Ayakanması, Syf. 39)

Evet, Kemalist iktidarı desteklemesine, şeyh Sait isyanına karşı çıkmasına rağmen, Hasan Hayri neden asıldı?

KLASİK BİR 'CUMHURİYET' TAKTİğİ

Cumhuriyet sonrası gelişen ilk büyük Kürt ayaklanması olan şeyh Sait İsyanı'nı bastırmak için çıkarılan kanunlar ve oluşturulan İstiklal Mahkemeleri, cumhuriyetin tartışmasız "Tek Adam"ı olan Mustafa Kemal tarafından ite var olan tüm muhalefeti ezmek-sindirmek için kullanılmıştır. Bu politika, tüm cumhuriyet tarihi boyunca değişmez bir yöntem olarak uygulanacak, bazen Kürtler'e, bazen şeriatılara, bazen komünistlere karşı çıkarılan yasalar, dzenii ve dışı tüm muhalefeti sindirmekte kullanılacaktır.

1925 yılında ıkarılan Takrir-i Sükun işte bu uygulamanın ilk örneğiydi. Yasa hükümete ve cumhurbaşkanına olağanüstü yetkiler veriyordu. Dönemin gazeteleri, bu yetkilere Kurtuluş Savaşı dönemi hükümetlerinin bile sahip olmadığını yazıyorlardı.

Kanunun etkisi Kürdistan'la sınırlı kalmadı. Yasanın verdiği yetkiyle her türlü muhalefet faaliyetleri ortadan kaldırıldı. Anayasadaki kısmi özgürlükler askıya alındı. Kurtuluş Savaşı'nın komutanlarından olan ama o günlerde Mustafa Kemal'e muhalif olanlar tasfiye edildi. 1945'lere kadar sürecek olan tek parti dönemi başladı.

Muhalif tüm yayın organları kapatıldı. Kapatılan yayın organlarından başlıcaları, İstanbul'da; Tevhidi Efkar, Sebilürreşat Dergileri, İttihatçıların Son Telgraf ve İstiklal Gazeteleri, Adana'da Seyhan Gazetesi, Trabzon'da İstiklal Gazetesi'ydi. Dönemin sol içerikli legal yayın organlarından Orak-eki ve Aydınılıkdergileri de bu baskıdan payını aldı.

ŞEYH SAİT İSYANI:

İSYAN BASTIRILDI, ZULÜM BAKİ KALDI

“Cumhuriyet sonrası gelişen ilk büyük Kürt ayaklanması olan Şeyh Sait isyanı, Kemalist iktidarın Kürtler karşısında izleyeceği politikanın en keskin biçimde ortaya çıkmasını sağlayacak ve 80 yıl boyunca izlenecek politikalar bu dönemde şekillenecekti...”

Fililen 1925'te başlayan Koçgiri Ayaklanması 'nın fikri hazırlıkları esas olarak 1920'ye kadar uzanır. Hazırlıklar, 1923'te somut bir örgütlülüğe dönüştü; gizlilik temelinde çalışan Kürt örgütleri 1923'ün Mayıs'ında birleşerek "Kürdistan istiklal Cemiyeti"ni (Azadi) kurdular. Azad gizliliği esas alıyordu. Beş kişiden oluşan hücreler şeklinde örgütlenmişti. Cemiyet'in başkanı Albay Cibranlı Halit Bey'di. Azadi Cemiyeti Elazığ, Bitlis, Diyarbakır, Urfa, Siirt, Darahini ve bunların yanı sıra daha birçok yerde örgütlenmeyi başardı. Cemiyet, ordu içinde de örgütlenmeler yaratmaya çalıştı.

Cibranlı Halit Bey, yürüttüğü çalışmalarla önemli aşiret liderleriyle ve Kürt halkı üzerinde etkinliği bulunan şeyhlerle ilişki kurdu. Cemiyet Şeyh Sait'le de ilişki geliştirmekle özel olarak ilgilenmişti. Çünkü Şeyh Sait etkin bir nüfuz ve büyük bir servete sahipti.

1924 yılıbaşında cemiyetin organizasyonu ile yapılan toplantılarda, “Kürt aşiretlerinin silahlandırılması ve Milletler Cemiyeti'ne Suriye aracılığıyla Kürtler'e yardım edilmesini isteyen bir mesaj gönderilmesi” kararlaştırıldı.

Ayaklanma hazırlıkları tüm hızıyla sürürken, çeşitli aşiretlerin bildirmesiyle Ankara Hükümeti de harekete geçti. Mustafa Kemal'in verdiği emirle, örgütlenmeyi gerçekleştiren Cibranlı Halit Bey ve Yusuf Ziya Bey 1924 Ekim'inde yakalanarak Bitlis'e götürüldüler. Bu tutuklamaların ardından Erzurum Kongresi üyelerinden ve şimdi isyan safında olan Hacı Musa Bey de tutuklandı.

Tutuklamalardan sonra Şeyh Sait, Azadi Cemiyeti'nin başkanlığına seçildi. Cemiyet ayaklanarak tutuklanan Kürt yöneticileri kurtarma kararı aldıysa da, Kemalist iktidar elini daha

abuk tuttu. 1925 Mart'ında Yusuf Ziya Bey asılarak, Cibranlı Halit Bey ise kurşuna dizilerek öldürüldüler.

Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza, ayaklanma hazırlığı için 1924 Kasım'ında Halep'e gitmiş ve orada Türkiye, Suriye ve Irak'tan çok sayıda Kürt temsilcisinin katıldığı bir kongre yapılmıştı. Kongrede ayaklanma kararı alındı ve ayaklanma için Newroz Bayramı olan 21 Mart 1925 günü kararlaştırıldı.

Bu sırada Türkiye'de birçok bölgede Kürtler'e yönelen baskılar nedeniyle hoşnutsuzluk had safhadaydı. Bu bölgelerin başındaysa Dersim gelmekteydi. Ancak çeşitli görüş ayrılıkları ve bazı Dersim aşiretlerinin Kemalist iktidardan beklentileri nedeniyle, Dersim aşiretleri Şeyh Sait Ayaklanması içerisinde yeralmayacaklardı.

İSYAN ZAMANINDAN ÖNCE BAŞLIYOR

Cumhuriyet'ten sonra Kürt halkındaki hoşnutsuzluk o kadar yaygınlaşmıştı ki, köy köy, kasaba kasaba gezen Şeyh Sait'in her gittiği yerde, yanında, yüzlerce silahlı insan toplanıyordu. Şeyh Sait, bu gezilerin birinde, 5 Şubat 1925'te yanındaki yüzlerce silahlı atlı ve birçok aşiret reisiyle kardeşi Abdurrahim'in Ergani Kazası Piran Köyü'nde bulunan evine geldi. Şeyh Sait'in köye gelişinden 3 gün sonra bir ordu müfrezesi Şeyh Sait'in yanında bulunan bazı Kürtler'in arandığını ve bunların kendilerine teslimini istedi.

Ayaklanmanın zamansız bir şekilde başlamasını istemeyen Şeyh Sait, bu isteği "buraya beraber geldik ve onlar

arkadaşımızdır. Sizden ricam, ben burada olduğum sürece onlara herhangi bir kötülük etmeminizdir. Ben buradan çıktuktan sonra istediğinizi yapmakta serbestsiniz" (M. Toker Şeyh Sait ve isyanı syf.37) diyerek cevapladı. Müfrezenin başında bulunan üsteğmen Hasan Hüsnü Efendi arananların teslim edilmesinde ısrarcı olunca çatışma başladı. Çatışma sonucunda bir subay, iki er öldürülürken, müfrezeden sağ kalanlar tutsak edildi.

Bu çatışma ayaklanmanın hesaplanandan önce başlamasının da nedeni oldu. Piran'daki çatışmayı duyan Şeyh Sait'in kardeşi Şeyh Tahir 10 Şubat'ta Lice Postanesi'ne el koydu. Bu gelişmeler karşısında Şeyh Sait'e ayaklanmayı yaymaktan başka çare kalmıyordu. Ok yaydan çıkmıştı.

14 Şubat'ta Şeyh Sait, sayıları 10 bini bulan adamıyla birlikte Genç şehrini ele geçirdi. Buradaki vali ve diğer hükümet yetkililerini tutukladı. Ayaklanmacılar ilk yasalarını çıkararak Genç'i "Kürdistan'ın geçici başkenti" ilan ettiler. Toplanan vergiler ve tutsak alınanlar, Genç şehrine gönderilmeye başlandı.

Ayaklanmacılar ayrıca bir bildiri yayınlayarak, "ağır ve menfur öşür vergisinin ortadan kaldırıldığını" ilan edip, halkı, ayaklanmacılara besin maddesi temin etmeye çağırdılar. Bu önemli girişim, büyük bir bölümü silah elde Kemalist iktidarın ulusal ve ekonomik baskısına karşı çıkan geniş köylü kitleleri arasında ateşli destek buldu. (Celile Celil, vd., Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi, syf. 152)

Ancak bu gelişmelere karşın, Kürtler henüz genel bir ayaklanmaya hazır olmaktan uzaktılar. Ansızın çakılan bu kıvılcım karşısında şaşkınlık hakimdi. Azadi'nin pek çok şehirdeki üyeleri, "örgüt kararı ile bu kıyam hareketinin yapıldığı ihtimalini çok uzak görüyorlardı". Bu nedenle tereddüt içinde idiler.

Yine de Kemalistler'in her geçen gün artan baskısı, Şeyh Sait'in bölgedeki nüfusu, bölgenin coğrafi yapısının düzenli bir ordunun hemen harekate girişmesine engel olması gibi nedenlerden ötürü ayaklanma kısa sürede Kürdistan'ın birçok yerine yayıldı. Şubat ayı sonunda Lice ve Hani Kürt askeri güçleri tarafından ele geçirildi. Bu sırada Diyarbakır'ın kuzeyindeki Tala adlı yerleşim yerinde konumlanan isyancıların sayısı 20 bini bulmuştu. 29 Şubat'ta Kürtler, Elazığ'a bağlı Maden ve Çermik'te ayaklandı. Bu iki şehirdeki kuvvetler birleşerek Ergani'yi ele geçirdiler.

İlerleyen Kürt isyanının önüne koyduğu hedef Diyarbakır'ın ele ge-

çirilmesiydi. Diyarbakır, kurulacak Kürdistan Devleti'nin başkenti olacaktı. Bu isteğe karşın Şeyh Sait emrinde bulunan güçlerin Diyarbakır'ı almak için yeterli olmadığını biliyordu. Bu nedenle Diyarbakır halkını kendi yanına çekebilecek süreyi kazanmak için Diyarbakır il idarecileriyle görüşmelere başladı. Şehrin teslim edilmesini istedi. Bu istek kabul edilmeyince Kürt kuvvetleri Mart ayı başında çeşitli yönlerden şehre saldırdı.

Bu başarısız saldırı sonrasında Şeyh Sait, kuvvetlerine geri çekilme talimatı verdi. İsyancılar ilk başarılarına rağmen gün geçtikçe kan kaybediyorlardı. Etrafları kuzeyden ve güneyden büyük askeri birlikler tarafından sarılmıştı. Ordu karşısında tutunamayan Şeyh Sait'in kuvvetleri, Hani vadilerine, oradan da küçük gruplara ayrılarak Palo, Genç ve Çapakçur ormanlarına çekildiler.

Ordu birlikleri 26 Mart'ta Diyarbakır, Elazığ ve Varto üzerine güçlü bir saldırı başlattı. Ayaklanmanın başlangıcından kısa bir süre sonra, Ordu, isyancılara karşı üstün duruma geçmişti.

"Türk ordusunun ilerlemesinin nedenleri; Elazığ ve diğer illerdeki kargaşalık, başıbozukluk, talan ve Kürt önderleri arasındaki anlaşmazlıklar, onlardan ve aşiret reislerinden bazılarının (özellikle Elazığ'daki aşiretlerin) Türk tarafına gitmeleriydi. Örneğin, Oxha'lı aşiret reisi Necip Ağa ve Elazığ beyleri, öte yandan Dersim'in doğusundaki Kiferan, Lolan, Abuzalan ve Soran gibi aşiretler, ... Xormik aşireti, Türk idarecilerini destekledi". (M. Arseneviç Haretyan, vd., 1925 Kürt Ayaklanması, syf. 18-19)

3 Nisan'da Kazım Paşa komutasındaki 5. Kolordu'yla Kürtler'in yaklaşık 5 bin kişiden oluşan bir grubu arasında çarpışmalar yaşandı. Şeyh Sait'in kuvvetleri yığıtçe direndilerse de sonuçta verdikleri kayıplar karşısında ormanlara çekildiler. 6 Nisan günü ise hükümet kuvvetleri Şeyh Sait'in bulunduğu Çapakçur'a girdi. Bunun üzerine Şeyh Sait yanındaki 300 atlıyla Solhan'a çekildi. Bu sırada Karaköse'de bulunan hükümet kuvvetlerinin Hayderan ve Ademan aşiretlerinin de yardımıyla saldırıya geçmesi karşısında kimi aşiret güçleri İran'a geçtiler. Ancak İran hükümeti de isyancılara saldırmakta tereddüt etmedi.

SIKIYÖNETİM, OLAĞANÜSTÜ HAL, İSTİKLAL MAHKEMELERİ...

Hükümet ve basın, ayaklanmayı ilk başlarda küçük çaplı ve kısa sürede ezilecek sıradan bir olay olarak yansıttı. Örneğin 16 Şubat 1925 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki kısa haberde şöyle deniyordu;

"Şubat'ın onüçüncü günü Ergani'nin Piran köyündeki jandarma müfrezesi ile o civara gelen Şeyh Sait Bediüzzaman ve avanesi arasında bir müsademe olmuş, telefon ve telgraf hatları tahrip edilmiştir. Yetişen kuvvetler üzerine Şeyh ve avanesi kaçmışlardır."

18 Şubat günü toplanan mecliste de bir milletvekilinin sorusu üzerine içişleri Bakanı şunları söylüyordu;

"Genç'te Şeyh Sait adında bir eşkiya türemiş... Fakat hükümetin aldığı sert tedbirler, O'nu en kısa sürede ortadan kaldıracaktır". (Behçet Cemal, Şeyh Sait isyanı, syf. 39)

Ne var ki kamuoyuna yönelik bu açıklamalar yapılırken, iktidar kapsamlı hazırlıklar içindeydi.

22 Şubat gecesi Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın katıldığı toplantıda ayaklanma bölgesinde sıkıyönetim ilan edilmesi kararı alındı. Daha sonra TBMM'de onaylanan karar şöyleydi; "Ergani ilinin bir kısmında devletin silahlı güçlerine karşı meydana gelen silahlı ayaklanma Diyarbakır, Elazığ, Genç illerine de ya-

yılmış ve daha da genişlemeye elverişli görülmüş olduğundan, Genç, Muş, Ergani, Dersim, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Siverek, Siirt, Bitlis, Van ve Hakkari illeriyle Erzurum'un Kiği ve Hınıs ilçelerinde bir ay süre ile sıkıyönetim ilan edilmiştir".

25 Şubat'ta da 556 No'lu "Vatana ihanet Kanunu"nun 1. maddesinde yapılan değişiklikle, "dini esaslar üzerine siyasi cemiyet kurmak ve siyasi amaçlara varma doğrultusunda faaliyet yürütmek" vatan hainliği olarak tanımlandı.

Bu arada bir kısım milletvekili de, iktidardaki Fethi Bey hükümetinin ayaklanmayı bastırmada yeterli iradeyi gösteremediğini söylüyordu.

2 Mart'ta, "ayaklanmanın sertlikle bastırılmasını isteyen" bir önerenin 60'a karşı 94 oyla kabul edilmesi üzerine Fethi Bey hükümeti istifa etti. 3 Mart'ta İsmet İnönü yeni hükümeti kurdu.

İsmet İnönü'nün mecliste yaptığı ilk açıklama, nasıl bir politika izleyeceğini de gösteriyordu zaten: "Memleketi fitnelerden koruyacağız, emniyet ve istikrarı yerleştireceğiz. Devletin hakimiyetini, zorunlu gördüğümüz özel tedbirler aracılığıyla her alanda daha da güçlendireceğiz." (Metin Toker, Şeyh Sait ve isyanı, syf. 82)

İsmet İnönü, önceki hükümetin aldığı önlemlerle yetinmeyerek hemen meclisten Takrir-i Sükun Yasası'nı çıkarttırdı ve Diyarbakır ve Ankara'da iki istiklal Mahkemesi kurdurttu.

“SÜKUNET’ İÇİN MUHALEFETİ SUSTURMAK GEREK!”

Takrir, "yerleştirme" demektir. Takrir-i Sükun Yasası, "Sükuneti yerleştirme" demek oluyordu. Peki sükunet nasıl yerleştirilecekti? Elbette başta Kürt isyancılar olmak üzere tüm muhalefeti susturarak.

İşte bu yüzden önceki bölümde kısaca sözettiğimiz gibi, Takrir-i Sükun Yasası'nın ve istiklal Mahkemeleri'nin terörü, sadece Kürtler'i hedef almakla kalmadı. O sıralar, TBMM'deki tek muhalefet partisi, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ydı. Fakat muhalefetin bu kadarı karşısında bile Kemalist iktidar tahammülsüzdü. Elde hazır Takrir-i Sükun gibi bir yasa ve istiklal Mahkemeleri gibi bir mahkeme varken, bu mu-

halefetten de kurtulunmalıydı!

Şark istiklal Mahkemesi 25 Mayıs 1925'te görev bölgesi içindeki bütün Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) Şubeleri'ni "ayaklanmayı dolaylı olarak kışkırtmak" suçlamasıyla kapattı. Fırka yöneticilerinin kendilerini "ayaklanmayla bir ilgileri bulunmadığı" yönünde savunması hiçbir işe yaramadı.

Ankara istiklal Mahkemesi de "dini siyasete alet ettikleri" gerekçesiyle bazı fıkra üyeleri hakkında dava açtı. Bu davada yargılanan sanıklar 5-15 yıl kürek, müebbet hapis gibi çeşitli cezalara çarptırılırken, mahkeme TCF programındaki "dinsel düşünce ve inançlara saygı" ilkesiyle gericiğin kışkırtıldığının kanıtlandığını(!) belirterek hükümetten gereğini yapmasını istedi... Ve nitekim Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 3 Haziran 1925'te kapatıldı. O zaman başlayan tek parti dönemi 1945'e kadar sürecekti.

Şark istiklal Mahkemesi, 7 Haziran günü aldığı kararla da; Fevzi Lütüfi Karaosmanoğlu, İlhami Safa, Gündüz Nadir, Eşref Edip, Ahmet Emin Yalman, Ahmet Şükrü Esmer, Suphi Nuri ileri gibi daha birçok gazeteciyi ayaklanmayı dolaylı olarak kışkırttıkları iddiasıyla tutukladı.

7 Mart'ta ülkenin bazı yerlerinde "olağanüstü durum" ilan edildi. Mustafa Kemal halka, memurlara ve askerlere bir çağrı yaparak, ayaklanmayı bastırmak için hükümete yardım etmelerini, yayınlanan emir ve talimatlara uymalarını istedi.

M. Kemal'in çağrısının ardından Ankara istiklal Mahkemesi yaptığı açıklamada "ayaklanmaya yardım edenlerin, askeri hizmetlerden kaçanların ayaklanmacılarla bir tutulacağını" açıkladı.

Bu arada Şeyh Sait isyanını bastırmakla görevlendirilen ordu birliklerinin komutanlığına getirilen General Kemalettin Sami Paşa, "bu görevi başarmak" için hükümetten üç şey istedi:

- 1) Ayaklanmanın en sert şekilde bastırılması.
- 2) Ayaklanma içerisinde yer alsın almasın bütün Kürtler'in silahsızlandırılması.
- 3) Kürtler'in çeşitli bölgelere çoğunluk oluşturmayacak şekilde da-

ğıtılması ve Türkler'in Kürtler'in yoğun olduğu bölgelere yerleştirilmesi gerektiğiydi.

Hükümet bu üç isteği de yerine getirecek düzenlemeleri yaptı.

İSYAN BİTİYOR, ZULÜM BAKİ KALİYOR

Nisan ayı başında ordu yaptığı açıklamayla Şeyh Sait'i sağ olarak yakalayana 1000 altın lira, ölü olarak hükümete teslim edene ise 700 altın lira verileceğini ilan etti. Ayrıca bunu yapacak kişiler ayaklanma kuvvetlerinden olursa haklarında hiçbir soruşturmada yapılmayacaktı (Hangi zulüm ihanete ve pişmanlığa çağrı yapmadan hükmetmiş ki!).

Nisan ayı ortalarında isyanın temel güçlerinin etrafı Genç Ovası'nda sarıldı ve isyancılar bozguna uğratıldı. 15 Nisan'da Şeyh Sait ve ayaklanmanın önde gelen isimlerinden 26 kişi Murat Çayı üzerinde tutsak edildiler.

Yönetim kadrosu dağılan Kürt güçler, Muş'un kuzeybatısındaki Şerafettin Dağı'na çekildiler. Burada kısıtılan kuvvetlerin büyük bir kısmı katledildi.

Ayaklanma nisan ayı ortalarında bastırılmasına karşın Ordu "ezme" hareketına devam ederken, hükümetde durmadan yeni baskı yasaları çıkarıyordu.

40 bin kişilik Kürt isyancı güçlerine karşı, 200 bin asker ve 12 uçak seferber edilmişti. Devlet, bu hareket için 50 milyon lira, yani o zamanki Türkiye'nin yıllık bütçesinin dörtte birini harcamıştı.

Ayaklanmanın bastırılmasının ardından sıra "yargılamaya" gelmişti. Gerçekte bir "yargılama"dan çok iktidarın verdiği idam, müebbet, sürgün kararlarının tebliği sözkonusuydu.

"Yargılamalar"da Kürt senatörler, milletvekilleri de kanıtsız idam sehplarına gönderildiler. Şeyh Sait'in de içinde olduğu grubun Diyarbakır istiklal Mahkemesi'ndeki davası 1 ay sürdü. 29 Haziran 1925'te açıklanan kararda Şeyh Sait, aşiret reisleri, şeyhler, subaylarda içinde olmak üzere, 47 kişi idam cezasına çarptırıldı. İdam kararı ertesi gün uy-

gulandı. Şeyh Sait'in idam sehvası önündeki son sözleri şöyle oldu: "Tabii hayat sona erdi. Kendimi milletimin yolunda feda ettiğime hiçbir şekilde pişman değilim. İleride torunlarımızın bizden dolayı düşman önünde utanç duymamaları bizim için yeterlidir." (M. Haretyan, vd., 1925 Kürt Ayaklanması, Syf.38)

1925 Eylül ayı sonuna kadar yüzlerce dava açıldı ve dosyalar yüzlerce idam kararıyla sonuçlandırıldı. Bu konuda elimizde kesin rakamlar yoktur, çünkü o günden bu yana gizlenmiştir, fakat istiklal Mahkemesi'nin, sadece Palo ve Çapakçur'da 400 Kürt gencini astırdığı düşünülürse, toplam rakamın binler olduğu tahmin edilebilir.

Keldaniler, Miramiler, Atrusiler... Artık Anadolu'da onlar yok! Şeyh Sait isyanı'na ilişkin bölümü bitirirken, tarihi bir bilgi olarak, Kemalist iktidarın "Türkleştirme" baskılarının sadece Kürtler'le sınırlı kalmadığını gösteren birkaç not aktaralım.

Şeyh Sait isyanı sırasındaki baskılar, bölgedeki Keldaniler'e ve Yakubi Hristiyanlara da yöneldi. Köyler basıldı, katliamlar yapıldı, sonu belirsiz sürgün kararları yürürlüğe konuldu. Ordunun baskılarından dolayı, o dönemde Irak'a sığınanların listesi Anadolu'da farklı milliyet ve inançtan halkların nasıl yok edildiğinin de bir göstergesidir; 1926'da Irak'tan sığınma hakkı isteyen kesimler arasında "bilinmeyen sayıda Mirami;

7.000 Goyan; Tur Abdin bölgesinden 1.000 Hristiyan; ve yaklaşık 10.0 Atrusi" bulunuyordu. (Bkz. Kürt milliyetçiliğinin tarihi, Wadie Jwaideh, syf. 401)

Artık, isimleri bile artık hiç aşına gelmeyen bu topluluklardan Anadolu'da hiçbir iz, eser bırakılmamıştır. Şovenizm artık hakim politikadır Kemalist iktidar, o dönemki gerici, asimilasyoncu politikasını ve katliamlarını aklamak için, Sait isyanı'nın kah İngiliz kışkırtması, kah şeriatçı bir ayaklanma olduğunu ileri sürmüştür.

Aslında bizzat istiklal Mahkemesi'nin kararı bile, bu iddiayı çürütmektedir. O karar şöyle diyordu: "Kiminiz hükümet otoritesinin kötü yönetimini, kiminiz de halifelüğün savunuculuğunu isyan için bahane ettiniz. Fakat tümünüz bağımsız bir Kürdistan yaratma sorununda birleştiniz." (Azgelişmişlik Sürecinde Geri Bıraktırılmışlık, Syf.238)

Bu ayaklanma görüldüğü gibi feodal bir toplumsal zeminde, dini bir liderlik altında, aşiretlerin küçük burjuva diktatörlüğe karşı ulusal içerikli taleplerle ayaklanmasıdır. Ayaklanmada dini motiflerin işlenmiş olması ezilen, baskı gören, asimilasyona tabi tutulan bir halkın, Kemalistler'in ırkçı, şovenist müdahalesine karşı başkaldırma haklılığını ortadan kaldırmaz.

Ayaklanma, haksızlığından değil, nesnel ve öznel koşulların yetersizliğinden yenilmiştir. Şeyh Sait isyanı'nın bastırılabilmesinin nedenleri Kürt toplumunun nesnel koşullarındaydı; ulusal bir bütünlük sağlanamamış, ayaklanma bütün Kürdistan'ı kucaklayamamıştı. Bazı aşiretler "tarafsız" kalırken, bazı aşiretlerse ayaklanmanın başlamasıyla devlete bağlı olduklarını belirterek, orduyla birlikte ayaklanmanın bastırılmasında yer aldılar.

İkinci olarak, ayaklanma güçlü bir örgütlülüğe sahip değildi. Cibranlı Halit Bey, Yusuf Ziya Bey gibi deneyimli Kürt aydınlarının ayaklanma öncesi tutuklanarak katledilmeleri sonucunda hareketin önderliği zayıflamıştı. Şeyh Sait'in, isyana katılanların fedakarlık ve cesaretleri önemliydi. Ancak bunlar politik bir önderlik olmadan ayaklanmayı zafere götürmek için yeterli olamazdı.

Şeyh Sait isyanı'nın bastırılmasında, Kürdistan'ın Misak-ı Milli içinde kalan bölümü, kan gölüne dönüştürülmüştür. Kan gölünden kurtulanlar ise, göç yollarına sürülmüştür. Kan gölünün kaynağındaki politika ise, küçük-burjuva diktatörlüğünün her türlü muhalefeti sindirme ve Kürtlüğü yoketmeyi amaçlayan şovenizmidir. Ki o şovenizm, cumhuriyetin bir "ilkesi" gibi, günümüze kadar sürecekti.

Katliam ve asimilasyon olur da psikolojik savaş olmaz mı? O dönemin yayın organlarından Resimle Gazete'nin Kürt önderlerini "cahil müteşeyyihler"(şeyhlik taslayanlar) olarak,"zehirli yılanlar" olarak gösteren küpürü, bir psikolojik savaş belgesi olarak tarihe geçmiş.

O dönemki gazetelerden, İsmet İnönü'yü "Kürtleri temizlerken" gösteren bir karikatür! İzleri bugüne kadar sürecektir. Şovenist yasaların, katliam kararlarının pek çoğunun altında, sonraki yıllarda "ortanın solu" kisvesiyle geçmişini unutturan İsmet İnönü imzası vardı.

TOPRAĞI KÜRT'SÜZ, KÜRT'Ü DİLSİZ BIRAK!

1. Paylaşım Savaşı'nın ardından şimdi bir başka savaş Anadolu topraklarını kana boyuyordu. Bu savaş, daha kurulu birkaç yıl olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi sınırları içinde kalan "farklı" milliyetten halklara karşı yürüttüğü bir savaştı.

Şeyh Sait Ayaklanması da kanla bastırılmıştı. Bütün Kürt ayaklanmalarında olduğu gibi Şeyh Sait Ayaklanması sırasındaki vahşet ve katliamların nedeni de ayaklanmaların taşıdığı ulusal içeriktir. Ayaklanmadan sonra devlete "sığınan" bazı aşiret önderlerine af çıkarılmasına karşı İstiklal Mahkemesi Savcısı'nın savunduğu gerekçe bunu doğrulamaktadır. Şöyle diyordu savcı: "Ayaklanma bağımsız bir Kürdis-

tan kurmak amacıyla çıkmıştır. Birçok seneler hep bu amaç için çalışılmış olduğu kesindir. Bu ruhun ölmesi ve öldürölmesi en kutsal görevdir. Bunun için Kürdistan'da baş olabilecek zararlı kişilerin kesinlikle affedilmemesi gerekir.” (E. Aybars, Aktaran Haklıyız Kazanacağız 2, syf. 872)

Genç cumhuriyet, daha ilk yıllarında muhalefete karşı sıkıyönetimi, olağanüstü hali, İstiklal Mahkemeleri'ni devreye sokmuştu ve benzeri “olağanüstü” yönetim biçimleri artık hiç eksik olmayacaktı.

KÜRT AYAKLANMALARI

Şeyh Sait Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra da Misak-i Milli sınırları içinde kalan Kürdistan topraklarında sayısız isyan gelişti. Hepsini kanlı şekilde bastırılan, hepsini sürgünlerin izlediği bu ayaklanmaların başlıcaları şunlardır:

- **Raskotan Ayaklanması ve Rarfian Tedip Hareketi (Ağustos 1925)**
- **Sason Ayaklanması (1925-1937)**
 - **1. Ağrı Ayaklanması (MayısHaziran 1926)**
 - **Koçuşağı Ayaklanması (EkimKasım 1926)**
- **Mutki Ayaklanması (MayısAğustos 1927)**
 - **2. Ağrı Hareketi (Eylül 1927)**
 - **Bıcar Tenkil Hareketi (EkimKasım 1927)**
 - **Asi Resul Ayaklanması (MayısAğustos 1929)**
- **Tendürük Hareketi (Eylül 1929)**
 - **Savuk Tenkil Hareketi (MayısHaziran 1930)**
 - **Zilan Ayaklanması**
 - **3. Ağrı Hareketi (Eylül 1930)**
 - **Pülümür Hareketi (Kasım 1930)**
 - **Tunceli (Dersim) Tedip Hareketi (1937-1938)** (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar)

AĞRI İSYANI

Ağrı Ayaklanması ve “Bağımsızlık” hedefi Şeyh Sait Ayaklanmasının yenilgisi sonrasında daha da artan ulusal baskı, katliam ve terör, Kürt halkı içerisinde yoğun tepkilere ve kendiliğinden direnişlere yolaçtı. Fakat direnişler dağınık ve örgütsüzdü. Kaçışlar ve sürgünler sonucu çoğunluğu Irak, Suriye ve İran Kürdistanı’nda toplanan Kürt aydınları, yaşanan ayaklanmalardan çıkarttıkları derslerle birleşik bir örgütlülük oluşturma konusunda yoğun bir çaba içine girerler.

Çoğunluğu asker kökenli, küçük burjuva aydın, tüccar ve feodal olan bu kişilerin önderliğinde, 1927’de, isyan halindeki bölgelerden temsilcilerin de katılımıyla “Kürt Milli Genel Kurultayı” düzenlendi. Kurultay sonucunda Hoybun (Bağımsızlık) Örgütü kuruldu. Örgütün merkez komitesi aynı zamanda “Kürdistan Milli Hükümeti” olarak kabul edildi. Mevcut Kürt güçlerin “tek askeri komutanlık” altında toplanması kararlaştırıldı.

Hoybun’un iki temel amacı vardı; bütün Kürtler’i birleştirmek ve bağımsız Kürdistan’ın yaratılması. O sıralar, en güçlü isyan merkezi Ağrı’ydı. Celali, Horman, Cibran ve Boydurana Aşiretleri, Şeyh Sait Ayaklanması sonrası Ağrı Dağı’na sığınarak burayı bir direniş merkezi haline getirmişlerdi. Hoybun üyelerinden Kürt Aydını İhsan Nuri, Ağrı’ya giderek isyancılara katıldı.

İhsan Nuri Paşa

edemedi

Ağrı'daki isyancılarla ordu arasında ilk büyük çatışma Mayıs 1926'da meydana geldi. Kürt güçler, bu çatışmada Demirkapı mevkiinde isyancı avına çıkmış olan 28. Jandarma Alayı'nı bozguna uğrattı. Yenilgi üzerine hükümet ikinci bir harekât için emir verdi, 3. Ordu Komutanlığı 6 Haziran 1926 günü yeni harekâtı başlattı. Ne var ki, 3. Ordu da isyancılara karşı kesin bir sonuç elde

Ordunun başarısızlığa uğraması Ağrı isyancılarına halk içerisinde geniş bir sempati kazandırdı. Ayaklanmanın kitleselleşmesi karşısında Kemalist iktidar uzun süre etkili bir harekât gerçekleştiremedi. Ancak bir yıl sonra, 1927 Eylül'ünde yeni bir harekâta girişildi. Yine şiddetli çatışmalar yaşandı. Gerek ordu, gerekse de Ağrı isyancıları büyük kayıplar verdiler. Fakat ordu yine deistediği sonuca ulaşamadı. 3. Ordu Müfettişliği Raporu'ndaki kelimelerle "asilerin kökünü kazımaya" muvaffak olamadılar.

1927 çarpışmalarından sonra Ağrı tepelerinde Kürt ileri gelenlerin katılımıyla yeni bir toplantı yapıldı. Bu toplantının ardından "Ulusal Hükümet" in kurulduğu ilan edilerek, isyanın liderliğine İhsan Nuri ve İbrahim Heslo Telli getirildi. İhsan Nuri, bu sıralarda kurulan Hoybun Cemiyeti tarafından da "Ağrı Askeri Delegatesi ve Milli Hareketin Genel Kumandanı" olarak görevlendirildi.

İyi bir askeri eğitim almış ve iyi bir örgütçü olan İhsan Nuri'nin varlığı ve genel olarak Hoybun Örgütü'nün yönlendiriciliği Ağrı İsyanı'nı özellikle bu aşamadan sonra daha nitelikli bir hale getirdi. Hoybun, isyana silah desteği sağlarken, İhsan Nuri ilkel bir matbaa ile "Ağrı" ve "Gaziya Welât" adında iki gazete yayınlamaya başladı. Ayrıca "Ağrı Eğir Dibarine" (Ağrı Ateş Yağdırıyor) başlıklı bir bildiri yayınlayıp ayaklanmanın amaçlarını açıkladı.

İhsan Nuri, isyancılar arasından gerilla birlikleri tarzında 15-20 kişilik gruplar oluşturdu. Bu gruplar, propaganda ve örgütlenme çalışmalarının yanında yol kesme, yiyecek ve cephane depolarını basma, hainleri cezalandırma, sivil ve askeri idari merkezleri basıp düşman otoritesini zayıflatma şeklinde gerilla tarzı faaliyetler yürütüyorlardı.

Ağrı İsyanı aynı zamanda ilk Kürdistan bayrağının kullanıldığı isyandır. Kemalist iktidar, bu kez yoğun destek alan, örgütlü,

disiplinli bir askeri güce sahip bir hareketle karşı karşıyadır. Halk baskılar ve katliamlar altında patlama noktasına gelmiş ve o an için katılmasa da isyana büyük bir sempatiyle bakmaktadır. Kemalist iktidarın politikalarına karşı büyük bir öfke vardır. İktidar bu nedenle yaklaşık iki yıl isyana saldıramaz, bu süreyi hazırlıklarla geçirir. (1927'de Kürtler'e karşı bu hazırlıklar yapılırken, aynı sırada "Batı"da Komünist tevkifatları yapılıyor, cılız işçi örgütleri bile baskı altına alınıyordu.)

İktidar, henüz isyana tam destek vermemiş olan bölgelerdeki aşiretleri yanında tutmak için manevralar yaparken, halkın tepkisini törpülemek için de "af " çıkarır. Daha önceki isyanlardan dolayı binlerce Kürt ya hapishanelerde ya da sürgündedir. Kemalist iktidar 28 Mayıs 1928'de çıkardığı afla Kürt halkının Ağrı isyancılarına desteğinin önünü kesmeye çalışır. Fakat aynı kanuna paralel olarak yeni bir Mecburi İskân Kanunu daha çıkartır. İktidar için tehlikeli görülen 1400 Kürt ailesi, bu kanunla batıya sürgün edilir.

Devlet "af " vaadini isyancılara karşı da kullanır. 1928 Mayıs'ında 12 milletvekili ve diğer yetkililerden oluşan bir heyet, bir ara bölgeye giderek isyancılara görüşme teklif eder. Görüşmeyi İhsan Nuri yürütür. Devlet, tüm isyancıları affetme karşılığında isyanın bitirilmesini ve silahların bırakılmasını ister. Aynı zamanda İhsan Nuri'ye yüksek mevkiler teklif edilir. Ama Kürt halkının ulusal talepleri yine yok sayılır. İhsan Nuri'nin bu tekliflere cevabı "Boşuna zahmet etmeyin, hiçbir yere gitmem, ben ulusumun hizmetindeyim... Siz eğer samimiyseniz devletinizin gözü önünde Ağrı Dağı'na çekilmiş bağımsızlık bayrağının cevabını verin" sözleri olur. (Bkz. Ağrı Dağı İsyanı, İhsan Nuri Paşa, syf. 34) Bu arada Hoybun, Türkiye, Irak ve Suriye'deki Kürtler'e isyanı yaygınlaştırma çağırısı yapar.

1930'a gelindiğinde Hoybun Ağrı'yı "bağımsız Kürdistan'ın bir vilayeti" ilan eder. Burada bir yerel yönetim oluşturarak, vali ve müdürler atar. Bu gelişmeler karşısında, taktiklerinden bir sonuç alamayan Kemalist iktidar tarafından, Ağrı'ya yeni bir "tedip" harekâtı yapılması kararı alınır. (Burada da bir kez daha gördüğümüz gibi, Kürt isyanlarına karşı düzenlenen hareketlerin bir kısmı "tedip harekâtı" olarak adlandırılmıştır. "Tedip", yola getirme demektir. Bu kelimenin seçilişi bile, Kürtler'e karşı izlenen politikayı özetlemektedir.) Saldırı 7 Eylül 1930'da başlatılır.

Ordu güçlü bir direnişle karşılaşılır. Aynı süreçte Türkiye İran'la yaptığı bir anlaşmayla Van ilinin bir kısmını İran'a bırakırken,

karşılığında Ağrı Dağı'nın İran'a bakan doğu yakasının denetimi İran tarafından Türkiye'ye bırakılır. Böylece isyancıların İran sınırına geçişi engellenmiş olur. Ordu, Ağrı Dağı'nı kuşatır ve uçaklarla bombalama harekâtı başlatır. Ağrı Dağı'nda sıkışan ve dışarıyla bağlantıları kesilen isyancılar ve halk zor durumda kalır. Erzak ve yiyecek sıkıntısı çekilmeye başlanır. Bombalamalar sonucu yüzlerce insan ölür. Kimileri devletin teslim ol çağrısına uyarak teslim olur. Fakat sonları yine de ölümlerle noktalanır. İsyânın liderleri ve büyük çoğunluk ise “teslimiyettense ölmeyi yeğlerim” diyerek teslim olmazlar.

25 Eylül'e kadar süren ayaklanma, Ağrı'nın düşmesi ile yenilgiye uğrar. İhsan Nuri, başında bulunduğu askeri güçlerin bir kısmıyla birlikte İran tarafına geçer. Ağrı harekâtının sonuçlanması üzerine M. Kemal, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a 16 Eylül 1930'da gönderdiği mesajda şöyle demektedir; “Doğu sınırlarımızda genel asayiş ve milli birliği bozmak isteyen şaki ve asileri imha edenleri takdir ve tebrik ederim.” (Kürter İsyantenkil, Hıdır Göktaş, syf. 99-100)

KANIMIZDA 'MEDYA' İZLERİ

İktidarın başındakiler, Kürt halkını katledenlerin “gözlerinden öper” de, “her daim devletçi” basın, geri kalır mı? Muhalif basın zaten susturulmuştur. MeydanKemalistlerindir.

1930'da Ağrı'da gerçekleştirilen katliam ve sindirme operasyonunu alkışlayan basının o gün yazdıkları, aradan 75 yıl geçtikten sonra, günümüz gazetelerinde yazılanlardan çok da farklı değildir.

Ağrı ayaklanmasının bastırılmasının hemen ertesinde 10 Ağustos 1930 tarihli Hakimiyet-i Milli Gazetesi'nde şunlar yazılmaktaydı;

“Bizim, bu azılı canavarlar tarafından ortaya sürülen bu türlü talepleri sırf bir şaka saydığımızdan hiç kimse kuşku duymuyor. Sözcüğü yalnız iki heceli sözcüklerden ibaret olan bir halkın (Kürtler'in -bn-) ... Yönetimsel özerkliği için tek uygun bucak Afrika'nın merkezi ya da onun, yarı insan yarı maymunla meskun çöllerinden biridir. Ama eski uygarlıkların beşiği olan Asya, bu türlü iddialara meydan veremez. Bunu istemeye cesaret edenler, gene güvenlik adına ezilmeyi hak ediyorlar. Esasen, onlara karşı da böyle davranılıyor.” (Aktaran, Kürt Siyaset Tarihi, syf. 181)

DERSİM'İ YOKETMENİN SON HAZIRLIĞI:

TUNCELİ KANUNU VE DERSİM İSYANI

Plana göre, üç aşamada gerçekleşecekti İslah: Birinci aşamada öncelik silah toplamaya ve aşiretlerin topyekün batıya sürülmesi öngörülüyordu. Sürgün edilecek aşiretlere hem devlete “başkaldıran”lar, hem de arazilerinin uygun olmaması nedeniyle kontrol altına alınamayan aşiretler dahildi. “Önlemlerde” batıya sürgün edilenlerin evlerinin yıkılması ya da yakılması da öngörülüyordu.

İslah Programının ikinci aşamasında; bir yandan silahların toplanması devam ederken, devlet kurumlarının Dersim'e yerleştirilmesi için çalışılacaktı. Resmi ideolojinin ve Türkleştirmenin uygulanabilmesi için Pülümür, Mazgirt ve Hozat'ta birer yatılı ilkokul açılacak, ordu birliklerinin hızlı hareket edebilmeleri için gerekli yollar yapılacaktı.

Üçüncü aşama ise artık saldırının son hazırlık aşamasıdır.

Askeri birlikler Dersim içinde tatbikatlar yapacak, Dersim üzerinde uçaklar uçurularak, arazi yapısı tesbit edilecek ve 15 aşiretin tek tek ayrıntılı bir incelemesi de yapılacaktır.

Kemalist iktidar, adım adım bu planı hayata geçirmeye başlar. Saldırının “yasal” dayanağını oluşturmak için de 25 Aralık 1935'te Meclis'te bir kanun kabul edilir. 2 Ocak 1936'da yürürlüğe giren bu kanunun adı “Tunceli Kanunu”dur. Dersim'in adı bu kanunla haritadan silinmiştir. Adını değiştirmekle Dersim “sorunu”ndan kurtulmak ister sanki devlet. Ama kurtulamaz. Başka kanunlar da çıkarılır. 2884 sayılı “Tunceli ilinin idaresinin yeniden düzenlenmesine ilişkin Kanun”la Dersim'in Cumhuriyetin “olağan” kanunlarıyla değil, olağanüstü bir yönetimle yönetileceği resmileştirilir.

Tunceli Kanunu'nun 1. maddesinde; Korgeneral rütbesinde bir subayın Tunceli'ye vali ve komutan olarak atanacağı ve bu kişinin aynı zamanda Dördüncü Umumi Müfettişlik görevini de yürüteceği belirtilir. Vali, kumandan ve müfettiş olarak atanan kişi, bakanların, hatta bakanlar kurulunun yetkilerine sahipti. Bu kişi, gerekli gördüğü ilçeleri ve bucakları vilayete bağlayabilir veya tersine vilayetten çıkarabilirdi. Kaymakam, bucak müdürü ve belediye başkanlarını seçme veya görevden alma yetkisine sahipti. Ve en önemlisi, vali-kumandan-müfettiş, istediği kişileri, aileleri sürgüne gönderme yetkisine sahipti. İdam kararlarını onay veya tecil yetkisi de onundu.

Tunceli Kanunu'yla Tunceli'ye vali, komutan ve 4. Umum Müfettişi olarak General Abdullah Akdoğan atandı. Dersimliler'in sürülmesinden, onbinlercesinin katledilmesinden doğrudan o sorumlu olacaktı. Fakat elbette esas sorumlu, iktidardı. Mustafa Kemal 1935'te Meclis'te yaptığı konuşmada UmumMüfettişlikler'in kurulması ve Dersim konusunda şöyle demişti:

“Dersim bölgesinde önemli bir reform programının uygulanması da düşünülmüştür. İllerimizin sürekli denetimi ve illerimizin ortak işlerinin bir elden yönetilmesini sağlayan genel müfettişlerden birçok yararlar bekliyoruz.” (Atatürk'ün TBMM Konuşmaları Syf.217)

Siyasi iktidarın her türlü yetkiyi verdiği ve valilik gibi “sivil otorite” görevlerini de üstlenen ordu, planı uygulamaya devam ediyordu. Öncelikli askeri hedef, “İç Dersim” olarak adlandırılan bölgede egemenlikti. Bunun için Kahmut, Sin, Haydaran, Danzik, Amutka, Bucak ve bunların köylerinde hızla karakolların yapımı tamamlandı. Ve sonunda 1937 Martında Dersim'e genel saldırı

başlatıldı.

Sonrası, bilindiği gibi yıkım, katliam, talan, sürgündür. Saldırının nasıl “yokedici” bir şekilde yürütölmesi gerektiği, yasalara bile geömiştir. Saldırının başlatılmasının ardından 4 Mayıs 1937’de Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararda şöyle denilmektedir:

“Bu defa isyan etmiş olan mıntıkadaki halk toplanıp başka yere nakil olunacaktır. Ve bu toplanma ameliyesinde köylere baskın edilerek hem silah toplanacak, hem bu suretle elde edilenler nakledileceklerdir. ... Sadece taarruz hareketiyle ilerlemekle yetindikö isyan ocakları daimi olarak yerinde bırakılmış olur. Bunun içindir ki, silah kullanmış olanları ve kullananları yerinde ve sonuna kadar zarar veremeyecek hale getirmek, köyleri kamilen (tümüyle) tahrip etmek ve aileleri uzaklaştırmak lüzumlu görölmüştür.” (Vecihi Timuroğlu, Dersim Tarihi, syf. 47)

Saldırı direnişisi doğurdu. Seyit Rıza ve Alişer önderliğinde Dersim halkı ayaklandı. İktidar o güne kadar eşi görölmemiş bir vahşetle saldırdı. Köylerde insanlar yediden yetmişe yokedildi, mağaralara sığınanlar, mağaların önü örölerek ölüme terkedildi. Bu kan deryasında 80 bini aşkın Dersimli katledildi. (Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. Yürüyüş, sayı:12)

Dağlara öekilen Kürt halkının direnişisi isyanın önderlerinden Alişer’in katledilip, Seyit Rıza’nın da görüşme yapma maksadıyla Erzincan’a çağrıldıktan sonra tutuklanmasıyla büyük ölçüde sona erdi. Ayaklanma sona erdiğinde Dersim halkı uğradığı katliamların yanı sıra yığınlar halinde köylerinden koparılarak Batı Anadolu’ya sürgüne gönderildi. Fakat onca yasa, onca baskı ve ‘38 katliamı, Seyid Rızalar’ın idamı, sürgünler, yakılan köyler istedikleri Dersim’i vermez Kemalistlere. Dersim yine Dersim olarak kalır. Dersim, “Tunceli” olmaz!

KÜÇÜK BURJUVA İKTİDARIN VE OLİGARŞİNİN KÜRT FEODALİZMİYLE İTTİFAKI

O dönem itibarıyla Kürt halkının son isyanı olan Dersim isyanının bastırılmasıyla da, Kürt halkına karşı baskılar, katliamlar bitmez. Tersine, asimilasyonda, kimliğini inkar zorlamasında iktidar daha da pervasızlaşır. Tunceli Kanunu, çıkarıldığı tarihten 1 Ocak 1940’a kadar geçerli olacaktı. Ancak daha sonra eklenen bazı ek maddelerle birlikte 1947 yılı sonuna

kadar yürürlükte tutulur. Fakat bu arada Kürt feodal sınıfını düzene kazanma ve onlar aracılığıyla Kürt halkını etkisizleştirme yöntem politikaları da oldukça ağırlık kazanır. Osmanlı İmparatorluğu'nun da sık başvurduğu bir politikadır ve cumhuriyet iktidarları da bunu değişik biçimlerde sürdürecektir.

Diğer bazı Kürt isyanlarında ve Dersim isyanında Kemalist iktidar, bu katliamların, çıkarılan baskı yasalarının “feodalizmi tasfiye etmek” amaçlı olduğunu ileri sürmüştü, hatta dönemin bazı solcuları da bu gerekçeye dayanarak Kürt halkına karşı gerçekleştirilen ulusal baskı ve asilimasyon harekâtlarını desteklemiştir.

Oysa Kemalist iktidarın esas amacı bu olmadığı gibi, o günkü sosyoekonomik koşullar da zaten buna imkân verecek durumda değildir. Bu ayaklanmaların bazıları, başlangıçta merkezi devletin feodal yapılara müdahalesinin doğurduğu tepkiyi de içermekteydi. Fakat Kemalizmin Kürdistan'a müdahalesi, esasta feodalizme müdahale değil, Kürt ulusunu inkâr ve asimile etme müdahalesi olduğu açıktır.

Cumhuriyetin kuruluşundan 1937-1938 yıllarındaki Dersim isyanının bastırılmasına kadar, Kemalist iktidar Kürdistan'ın sosyoekonomik yapısına müdahale edememiştir. Kürdistan toprakları bu yıllara kadar genç Türkiye Cumhuriyeti için kapalı bir kutu olmaya devam etmiştir. Örneğin 1927 yılında Erzincan'da ürünün ancak yüzde ikisi pazara sürülmektedir.

Dersim ayaklanmasının 80 bin Kürt köylüsünün çoluk-çocuk, yaşlıkadın demeden katledilmesiyle 1942'de tamamen bastırılması sonrasında Kemalist iktidar Kürdistan'da belli egemenlik sağlamaya başlar. Bu sırada bazı aşiret beyleri ve toprak ağalarıyla anlaşılan Kemalistler, ayaklanmaları bastırmakta destek almak için bunlara toprak dağıtırlar.

Feodalizmi tasfiye bir yana, Kemalistler öncelikli politikaları için feodalleri güçlendirmekten bile kaçınmamışlardır. Keza, birçok kez gündeme getirilen “toprak reformu” yasaları da yine aynı pragmatik gerekçeyle uygulanmamıştır.

Toprak reformu ile feodalizmi (burjuva demokratik tarzda) çözmek ve kapitalizmi geliştirmek isteyen Kemalist iktidar, Kürt feodallerinin

direnci karşısında 1950'ye kadar 27 kez gündeme gelen toprak reformunu yapamamış, ancak ve ancak devlet arazileri dağıtılabılmış, bu topraklar da bir süre sonra yine feodallerin elinde toplanmaktan kurtulamamıştır.

Bunda tabii ki en önemli etkenlerden biri, Kemalistlerin Kürt feodallerini isyanlar karşısında denetimi altında bulundurmak istemesinin sonucunda bu gelişmeye gözyummasıdır. Kürdistan'ın sosyo-ekonomik yapısında değişim yapacak gücü bulunmayan Kemalist iktidar, Kürt isyanlarını engellemek için Kürt feodal kurumlarını el altında tutma politikasını geliştirmiş ve bir noktadan itibaren bunlarla çatışmaya girmemeye özen göstermiştir.

Tüm bunların sonucunda Kürdistan'a sermaye akımını sağlayamayarak kapitalist pazar haline getiremeyen Kemalist iktidar, Osmanlı'dan devraldığı sosyal yapıyı değiştirememiş, aşiret, şeyhlik, ağalık varlığını korumuş ve etkinliğini sürdürmüştür.

Kemalist iktidarın bu politikası, 1950'lerden sonraki yeni-sömürgecilik döneminde de esas olarak sürdürülmüş, iktidarlar Türkiye Kürdistan'ındaki devlet otoritesini, feodal aşiret yapısına dayanarak sürdürmeye çalışmışlardır. Tarımdaki kapitalistleşme bile çoğu kez bu feodal aşiretlerle işbirliği içinde, feodal yapıyı üst yapıda koruyarak gerçekleştirilmiştir. Düzen partileri için aşiretler bir oy deposu gibi görülmüş ve partiler o feodal yapılara dayanmışlardır. Aşiret reislerine maddi imkanlar, teşvikler, krediler sağlayarak, onları belediye başkanlıkları, milletvekilliği gibi makamlara getirerek yani bir anlamda klasik Osmanlı taktiğini sürdürerek, Kürt halkını düzene ve kendi partilerine yedekleme politikası gütmüşlerdir. Bu sürecin belli bir noktasında artık Kürt egemen sınıflarıyla Türk egemen sınıfları oligarşi içinde bütünleşmiş ve artık "Kürt sorunu" esas olarak Kürt halkının sorununa dönüşmüştür. Ulusal baskı da bu noktadan itibaren, eskiden olduğu gibi oligarşiyle bütünleşen ve asimilasyona bir itirazları kalmayan aşiretlere, aşiret önderliklerine yönelik olmaktan çıkıp doğrudan Kürt halkı üzerindeki bir baskıya dönüşmüştür.

Bu dönüşümle birlikte, Kürt varlığını yok etmeye yönelik politika ve yasalar yine de hiç eksilmemiştir...

OLİGARŞİK DİKTATÖRLÜK DE KÜRTLER'E KARŞI AYNI YOLDA: 'TAKSİM'DE SALLANDIRALIM, İBRET OLUR'

“Ayıptır, zulümdür, cinayettir, dedi.

Benim tüylerim diken diken oldu. Bu yaşlı adam rap-rap yürüdü. Çingene'yi itti. İpi boynuna geçirdi. Sandalyeye ayağı ile tekme vurdu, infazını yaptı.” (İhsan Sabri Çağlayangil, Anıları, Syf.51-52)

Dersim İsyanı'nın önderlerinden Seyyid Rıza'nın idamını böyle kaydetmişti tarih ve Seyyid Rıza, idam sehpasında, Kürt halkına karşı uygulanan politikayı bu üç kelimeyle özetlemişti: Ayıptır, zulümdür, cinayettir...

12 Mayıs 1938'de başlayan “tedip hareketi”nde, Elazığ ve Erzincan'dan kalkan uçakların Dersim üzerine yağdırdığı bombalar, dağtaş köy her yanda yürütülen operasyonlarla 80 bin Dersimli'nin katledilmesi ve Diyarbakır'da kurulan darağaçları, Kürt halkının uzun sürecek sessizliğinin de başlangıcıdır.

Bu sessizlik, Kürt halkı üzerindeki baskıların azalmasını değil, tahmin edileceği gibi, asimilasyon politikalarının daha da yoğunlaşmasını beraberinde getirdi.

Kürt isyanlarının bastırıldığı tarih olan 1940'lardan 1960'lara kadar, dünyada büyük bir emperyalist paylaşım savaşı gerçekleşti, Türkiye'de, küçük-burjuva diktatörlüğü tasfiye edildi, yeni-sömür gecilik hakim oldu, “çok partili” hayata geçildi, askeri darbeler oldu ama dünyada ve Türkiye'deki bu altüst oluşlar, Kürtler açısından hemen hiçbir şeyi değiştirmede; bu alt üst oluşlar içinde gelen her iktidar, Kürtler'e yönelik asimilasyon politikalarını sürdürdü.

KÜRTLER YENİDEN TBMM'DE AMA ARTIK “KÜRDÜM” DEMEDEN!

DP iktidarında, Kürtler'in ulusal hakları konusunda bir milimlik bir adım bile sözkonusu değildi ama işbirlikçileşen Kürt egemenlerinin gücü gittikçe artıyordu. Bu konuda Doğan Avcıoğlu'nun Kürt şehirlerine ilişkin şu gözlemlerini aktarmak yararlı olacaktır:

“Şehirde avukat, parti başkanı ve milletvekili, bey, ağa ve şeyh ailelerinden kişilerdir. Kredi ve tohumluk dağıtımı onların kontrolü altındadır. Bunlar devlet memurları ve köylü arasında bir 'demir

perde' kurmuşlardır. Mahalli küçük memurlar genellikle onların adamlarıdır. Yüksek memurlar onların politik baskısı altındadır. Köylüyü dar bir çember içinde... Tutmaktadırlar... Kabul etmek gerekir ki, çok partili hayat, ağa ve şeyhlerin devlet üzerindeki nüfuzunu artırmıştır. Oy depoları olarak, ağalar, siyasi partilerin itibarlı kişileri olmuştur. Ne var ki, ağa ve şeyhlerin itibarlarının artışı, onları köylüler önünde büsbütün kudretli kişiler yapmıştır.” (Türkiye'nin Düzeni, C-2, Syf. 658)

Bu yapılanma sonucu, o dönemde bazı ağalar ve şeyhler bölgelerinden seçilerek milletvekili olarak meclise girdiler. İşbirlikçi tekeli burjuvazinin ise buna bir itirazı olmaz, aksine desteklerler. Çünkü birinci olarak Kürt-Türk egemenler sömürü çarklarını döndürmekte zaten birlik halindedirler; ikincisi, artık TBMM'ye gelen Kürtler, “Kürt” olduklarını söylemeyen, tersine oligarşinin “Türkleştirme” politikasına uyum sağlayanlardır (Birkaç istisnasının olması, bu gerçeği değiştirmez).

İlk TBMM'de kaç Kürt milletvekilinin olduğu bilinir, fakat sonraki ve özellikle 1950'den sonraki TBMM'lerde yeralan “Kürt milletvekili” sayısına dair rakam yoktur. Çünkü resmi ideolojiye göre TBMM'de artık “Kürt” yoktur ve oraya gelen “Kürt”ler de bunu kabul ederek gelenlerdir.

1950-'60 Demokrat Parti iktidarı döneminde kapitalizm çarpık da olsa hızlı bir gelişim içindedir. Bu gelişme, ülkenin her yanında olduğu gibi, Kürt şehir ve köylerini, yaşamını da değiştirir. Artık devlet ilhak edilmiş Kuzey Kürdistan'a “alt yapı götürmeme” politikasını sürdüremezdi. Emperyalizmin sömürsünü yaygınlaştırabilmek için altyapı şarttı.

Bunun sonucunda, yıllar yılı yolsuz, susuz, karanlıkta bırakılan Kürdistan'a yollar yapılıyor, elektrikle birlikte kitle iletişim araçları, traktör vb. modern araçlar giriyor, şehirleşme, eğitim kurumları, asimilasyon amaçlı da olsa geliyordu.

Kırsal kesimlerden Kuzey Kürdistan ve Türkiye'nin büyük şehirlerine doğru bir göç akınının başlaması da aynı döneme tekabül eder. İlerde Kürt ulusal hareketinde önemli rol oynayacak olan şehir ve kır küçük burjuva kesimler de işte bu ortamda gelişmeye başladı.

DP, oy hesaplarıyla Kürt halkına karşı ikili bir politika izliyordu. Bir yandan bir takım vaatlerde bulunurken diğer yandan üzerindeki baskıyı hiç eksik etmedi. Mesela, 3 Ağustos 1951'de çıkarılan bir yasa sonucunda Dersim, Zilan gibi yerlerden zorunlu

olarak göçettirilenler tekrar yurtlarına dönmeye başladılar. Ama bununla aynı dönemde, Adnan Menderes'in yoğun çabalarıyla Türkiye-Irak arasındaki Bağdat Paktı oluşturuldu. (24 Şubat 1955) Paktın önemli bir yanı da Kürt ulusal mücadelesini bastırmak için işbirliğiydi.

Fakat her şeye rağmen ekonomik gelişme, iletişim ve eğitim imkanlarının genişlemesi, Batı'ya göç gibi olgular, Kürt ulusal muhalefetinin yeniden canlanmasının da koşullarını olgunlaştırıyordu. İşte bu sürecin yarattığı etkiler "49'lar Olayı" olarak anılan tutuklama operasyonunun da kaynağını oluşturacaktı.

“49'LAR OLAYI”;

**BİNER BİNER Mİ, ELLİŞER ELLİŞER Mİ
YOKEDELİM?**

Her yargılama günü gelip çatığında onların fotoğrafları gazetelerde yayınlanıyor ve resmin üstüne de mutlaka “Kürtçüler” diye yazılıyordu. Böyle yazması doğaldı bir yerde. Çünkü isyanların bastırılmasından sonraki sessizlik, 16-17 yıl sonra alçak sesle de olsa kırılmıştı vesınırlı da olsa, bazı dergiler ve çevrelerde bir “Doğu Davası”ndan sözedilmişti.

49'lar Olayı'na giden süreçte, DP iktidarıyla gelen değişikliklerin yanı sıra Irak'taki gelişmeler de önemli bir etkendi. Irak'ta 14 Temmuz 1958'de General Kasım Darbesi"yle Cumhuriyet ilan edilmiş, Komünist Parti, Kürdistan Demokrat Partisi açık faaliyete başlamış ve Sovyetler Birliği'nde sürgünde bulunan Barzani, Irak'a geri dönmüşü. Barzani'nin 11 yıl aradan sonra dönüşü, bölgede ki Kürtler'de büyük bir heyecan yarattı.

DP iktidarı, bu heyecanın Türkiye Kürtler'inde de bir hareketlenmeye neden olacağı düşüncesindeydi. Nitekim öyle de olmuştur. Aslında özellikle Ankara ve İstanbul'da yükseköğrenim gören Kürt öğrenciler arasında henüz mayalanma halinde bir hareketlenme vardı zaten. Çoğu İstanbul'da “Dicle ve Fırat” Talebe

Yurtları'nda kalan öğrenciler, 1950'ler boyunca çeşitli dergilerde "doğu sorunu" nun hala çözülmemiş olduğunu dile getiren yazılar yayınlıyor, Suriye ve Lübnan'da çıkan 'Hawar' ve 'Roja Nu' dergilerini gizlice elden ele aktarıyorlardı.

Dünya çapında yükselen sosyal ve ulusal kurtuluş mücadeleleri Kürt öğrenciler arasında da sola ilgi ve eğilimi arttırmış, bir "Kürt ulusal hareketi"nden daha çok sözeder olmuşlardı.

1958'e gelindiğinde Kürt öğrencileri ve aydınları arasında ulusal soruna ilgi gözle görülür oranda artmaya başladı. Aynı yıl İleri Yurt Gazetesi yayınlanmaya başladı. Yazarları arasında ilk göze çarpan isim; Musa Anter'di.

O sıralarda ülkede ise ekonomik bir kriz yaşanmaktaydı. DP iktidarının ilk dönemindeki "parlak gelişme" havası geride kalmış, DP ağırlaşan kriz karşısında ABD'den yardım almaya çabalıyordu.

Yeni bir "yardım" için hükümetin geçerli bir neden bulması gerekiyordu. İşte bu noktada DP hükümeti ABD'den yardım almak için aslında pek de olmayan "Kürt hareketini" koz olarak kullanmaya karar verdi.

Emniyete, Dışişleri'ne "Doğu ve Güneydoğu'da Sovyetler yanlısı bir Kürt devleti kurma yönünde çabaların olduğu" yönünde istihbarat raporları hazırlattırıldı; tabii bunun önlenmesi için parasal desteğe ihtiyaç vardı.

Ortada bırakın bir "Kürt devleti kurma hazırlığı" nı, örgütlü bir Kürt ulusal hareketi bile yoktu. Sadece belli çevrelerin kısmi faaliyetleri sözkonusuydu. Ama DP diktatörlüğü için bunun önemi yoktu. Emniyet Başmüfettişliği tarafından hazırlanan raporda "Elde yeterli inandırıcı delil yoksa da, ani ve başarılı bir baskınla, sanıkların evlerinde ve işyerlerinde yeterli deliller bulunabileceği önerilmektedir." deniliyordu. Yani en iyi bildiği yöntem işkence olan polis teşkilatı, o zaman da yine "sanıktan delile" ulaşma yöntemini izliyordu.

Sonuç olarak, bu rapor ve tutuklamalar, ABD'den gerekli yardımların elde edilmesi için kanıt olarak kullanılacaktı. Bu arada hazırlanan raporlarda geçen bir bölüm de son derece dikkat çekiciydi:

"Bu tutuklamalar ABD ve Batı'ya bir 'komünist Kürt hareketi' olarak sunulmalıdır,

- Türkiye genelinde ve Batı Anadolu'da yaşayan vatandaşlara bu tu-

tutklamalar bölücü, “Kürtçü” kimselerin ele geçiriliş i olarak tanıtılmalıdır,

- Doğu Anadolu'lu yurttaşların ve tutuklu ailelerinin tutuklanana sempati duymamaları için “Kürtçü” değil de “komünist” oldukları şeklinde yansıtılması yararlı olacaktır.” (Naci Kutlay, 49'lar Dosyası, sf:231)

49'lar operasyonuna ilişkin bir başka rapor ise Musa Anter'in “Hatıralarım” adlı kitabında şöyle anlatılır:

“Rapora göre yeniden yükseliş trendine geçen Kürt sorununa bir çözüm olmak üzere 'bin Kürt aydınıyokedilirse' sorun en az 30 yıl geriletilmiş olacaktır. ... Bayar ve Sunay raporun gereğinin yerine getirilmesini istiyorlar. Ancak Devlet Bakanı ve Dışışleri Bakanları 'dışarıda iyice güç duruma düşeriz, Cezayiri Kürdistan'a taşımış oluruz' gerekçeleriyle karşı çıkıyorlar. Sonuçta, bin kişinin toptan ve birden öldürölme planı ittifakla, 'ellişer ellişer yok etme' planına dönüştürölüyor. İşte bu çerçevede Ankara Kara Kuvvetleri Askeri mahkemesinden elli tane adsız tutuklama müzekkeresi çıkarılarak Milli Emniyet'e veriliyor.” (syf. 152)

İşte bu tutuklama müzekkerelerinin hazırlanmasıyla, tutuklamalar da başlıyor. Tam o günlerde, İleri Yurt Gazetesi'nde Musa Anter'in “Kımlı” isimli bir şiiri Kürtçe olarak yayınlanmıştır. Basında “Diyarbakır'da Kürtçe şiir yayınlandı” manşetleriyle şovenizm körüklenirken, ortam hazırlanmış oluyordu.

Anter Eylül ayında tutuklandı. Tutuklamalar daha sonra da sürdü. 1959 Aralık ayının ortasında ise Ankara ve İstanbul'da 50 Kürt öğrenci ve aydın daha tutuklandı. Dava dosyasındaki sanıkların sayısı 49'du; dava bu nedenle 49'lar olarak anılacaktı artık... Tutuklananlar arasında, daha sonraları Kürt milliyetçi hareketler içinde adları daha sık duyulacak olan Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Naci Kutlay, Yaşar Kaya, Medet Serhat, Musa Anter, Şerafettin Elçi de vardı.

İddianamede öne sürölün suç; “Yabancı Devletlerin müzahareti ile Devlet'in birliğini bozmaya ve Devlet'in hakimiyeti altında bulunan topraklardan bir kısmını Devlet İdaresi'nden ayırmağa matuf fiil işlemek” idi.

Ortada herhangi bir belge, kanıt yoktu ama zaten kararı mahkeme verecek değildi. Karar “yukarıdan” verilecekti. Yukarıda ise şu tartışmalar

vardı: MİT raporlarında 49'ların asılması gerektiği vurgulanıyordu.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar da bu görüşü destekliyor; "Asalım ve İstanbul'da Taksim Meydanı'nda bir hafta sallandıralım, benzerlerine de ibret olur" diyordu. Menderes de asılmalarından yanaydı. Yalnız Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu, özünde aynı düşüncede olmakla birlikte, Ermeni Sorunu ve 67 Eylül talanı nedeniyle Türkiye'nin görünümünün sarsıldığını, bu aşamada bir de bunlara Kürt meselesinin eklenmesinin Türkiye'yi "dışarıda" zora sokacağını söylüyordu.

Fakat dava DP iktidarı döneminde bitirilemedi. 27 Mayıs 1960 darbesiyle DP iktidarı devrildi. Artık DP'nin kendisi de "sanık" sandalyesine oturacaktı ve tarihin garip cilvesine bakın ki, darbeciler tarafından bazı DP'li milletvekilleri "Kürt devleti kurmaya çalışmakla" da suçlanacaklardı.

"49'lar davası" beş yıl sonra, 24 Eylül 1965'te bitti; başta idamı istenenlerden bir kısmının beraatine, bir kısmının ise 'bir sene dört ay ağır hapislerine' karar verildi... Ama "49'lar davaları" hiç bitmeyecek, bunları 23'ler, 55'ler izleyecekti.

ŞOVENİZMİN KORKUSU, DEVİRİMİN ÇÖZÜMÜ

'61 Anayasası, haklar ve özgürlükler açısından önceki anayasaya göre daha demokratik bir muhteva taşısa da, '61 Anayasası'nda da Kürtler'in varlığının inkar edilmesi açısından değişen bir şey olmadı. Her anayasa değişikliğinde değişmeyen, hatta her defasında "gelen gideni aratır" dedirten yanlardan birisi Kürt ulusal varlığının inkârı ve Türk milliyetçiliği vurgusudur.

1961 Anayasası'na göre de, bu ülkede yaşayan herkes Türk'tü. Türk olmak zorundaydı. Başka türlü söz konusu olamazdı. Anayasada Türk milliyetçiliği, Türk sözcüğü neredeyse her paragrafa, her satıra serpiştirilmişti.

1961 Anayasa Tasarısı'nın hazırlanması sırasında Kurucu Meclis'te yapılan en şiddetli tartışmalar da bu konu üzerindediydi zaten. Kurucu Meclis üyelerinden Prof. Necip Bilge, 4. maddedeki "Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletindedir" cümlesinin, sadece daha ahenkli ve uyumlu olsun diye "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindedir" şeklinde değiştirilmesi önerisinde bulundu.

Kurucu Meclis üyelerinden Hıfzı Oğuz Bekata, bu öneriye şiddetle karşı çıkarak şöyle diyordu; "... Burada Türk kelimesi üzerinde ısrarla duracağım. Türk kelimesinin maddede kullanılmasında son derece veciz bir mana vardır. Bu itibarla kelimeye dokunulmamalıdır."

O "veciz mana"nın ne olduğunu ise Cemal Gürsel daha açık sözlerle ortaya koyacaktı:

İkinci maddede "milliyetçilik" deyiminin yeralıp almaması üzerinde çıkan tartışmalarda Cemal Gürsel şunları söylüyor:

"Avrupa milliyetçilik davasını bir buçuk asır evvel halletmiştir. Fakat biz öyle miyiz? Anadolu'nun bir köyüne gidin vatandaşa sorun; Nesin? deyin 'Elhamdülillah Müslümanım' der. 'Türküm' demez. Daha bu şuur uyanmamıştır. ... 'Milliyetçiliği' Anayasaya koyalım. Bunu yürütelim. Memlekette Türklük şuuru uyandıktan sonra bunu çıkaralım. ... Bugün Kürtçülükle yaptığımız mücadeleyi biliyorsunuz. Biz milliyetçiliği kal-

dırıyoruz desek bize mi dönecekler? ... Evvela, milletimizi Türk Milleti haline getirelim. Türkiye Türk olmalıdır. Anayasadan bu tabir kalkmamalıdır. Bugün biz bunu kaldırırsak 50 sene sonra Türkiye'de Türküm diyecek kimse kalmayacaktır.”

Bu sözlerin açıkça gösterdiği şudur; şovenizm, Anadolu'da birçok halkı nasıl zorla Türkleştirdiğini, dolayısıyla bu Türklük'ün nasıl zayıf bir temele sahip olduğunun farkındadır ve bu yüzden korkmaktadır. Bu yüzden asimilasyonu ve farklı ulusal kimlikleri terörle bastırmayı temel politikası yapmaktadır. Sonuçta “milliyetçilik” ve “Türk milleti” ibareleri, 1961 Anayasası'nın her bölümünde “kuvvetle” vurgulandı. Sonuçta '61 Anayasası da şunu diyordu Anadolu halklarına:

“Bu anayasada yazılı hak ve özgürlüklerden yararlanmak için kendi ulusal kimliğinizden vazgeçeceksiniz.”!

'NİSPİ DEMOKRATİK ORTAM' VE BİTMİYEN YASAKLAR

1961 Anayasası'nın getirdiği kısmi demokratik ortam, tüm baskılara karşın Kürtler'i de etkiledi. Bu görece özgürlük ortamında örgütlenme, basın-yayın imkanı bulan Kürt aydınları, Kürt sorununun yeniden gündeme taşınmasında, ulusal bilincin uyanmasında önemli bir rol üstlendiler.

1961 yılının sonlarına doğru yayınlanmaya başlayan birçok dergi ve gazete tartışma ortamının canlanmasında etkili oldular. Bu dönemde Kürt dili, kültürü, tarihi, Kürdistan'daki ekonomik-sosyal yapı üzerine araştırmalar, makaleler yayınlayan yayınlar çoğalmaya başladı. Bunların bazıları sadece Türkçe yayınlanırken, bazıları Kürtçe yazılara da yer verdiler. Ancak hakların ne kadar temelsiz olduğu bu alanda da görülüyor, bu gazete ve dergiler, kısa sürede gördükleri baskılar nedeniyle kapanıyor ya da kapatılıyorlardı.

1962'de yayınlanan “Silvan'ın Sesi”, Türkçe-Kürtçe yayın yapan “Dicle-Fırat”, 1963'te yayınlanan Roja Newe (Yeni Gün), Reya Rast (Doğru Yol) bu dönemde dikkati çeken yayınlar oldular. Bunların dışında yerel düzeyde yayınlanan bazı gazete ve dergiler de şunlardı;

Keko (1963 Ankara), Kormışkan (1965 Ankara), ıra (1965 Elazığ), Yeni Akış (1966 Ankara), Hawar (1966 Ankara), Uyanış (1967 Ankara), ıkış (1976), Diyarbakır Kültür (1967 Ankara), Siverek (1968 İstanbul), Karakoçan (1969 İstanbul) Diriliş-Mardin'in Sesi (1969 Ankara), Ezilenler (1969 Dersim), Denge Serek (1969 İstanbul), DDKO Haber Bülteni (1970 Ankara).

Bu arada Nisan 1962'de yayınlanan Barış Dünyası, Yn gibi hem resmi görüşe, hem de Kürt aydınlarının görüşüne yer veren farklı yayınlar da çıkarıldı.

'60'ların sonlarına doğru Kürt dili, kültürü, edebiyatı, Kürdistan'ın yapısına ilişkin daha kapsamlı kitaplar da yayınlanmaya çalışıldı, ancak baskı ve sansür de hiç eksik olmadı. 1968'de Kürt ozan Ehmede Xani'nin Kürt kültürü ve tarihinde önemli bir yer tutan "Mem ũ Zin" adlı eseri Türkçe'ye çevrildi. Bir sayfasında Kürtçe metni, karşı sayfada ise Türkçe olmak üzere iki dilde basılan kitap, sansür duvarını aşamayarak daha basımevindeyken toplatıldı.

M. Emin Bozarıslan 1968'de ilkokullarda okutulan Türk Dili Kitabı temelinde, Kürtçe olarak hazırladığı ders kitabını (Alfabe) yayınladı. Ama bu kitap da çıkışının ikinci gnnden itibaren Diyarbakır ve İstanbul'da yasaklandı. Bozarıslan Kürtçe alfabe hazırladığı için "blclkayrılıılık yapmak ve bağımsız Kürt devleti kurmak" iddiasıyla tutuklandı.

1969'da İsmail Beşikçi'nin "Doğu Anadolu'nun Düzeni Sosyo Ekonomik ve Etnik Temeller" kitabının ilk baskısı yayınlandı. Ama hemen ardından Beşikçi'nin Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'ndeki sosyoloji asistanlığı görevine son verildi.

'60'lı yıllarda birçok Kürt dergisi ve gazetesinin yayın hayatına girmesinin yanısıra örgütlenme girişimleri de vardı. Bazı Kürt aydınlarının öncülüğüyle 1961'de Silopi'de "Kürdistan Demokrat Partisi Mesullğ" adlı gizli bir birim oluşturuldu. Abdulkadir kten, Sait Elçi, Ömer Turan, Faik Bucak'ın oluşturduğu bu birim 1965 yılında Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'ne dnrecekti. Hareket daha çok Irak'ta bulunan Barzani nderliğindeki Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin etkisindeydi.

1960'ların başında oluşturulan bir başka Kürt ulusal örgütlenmesi de İstanbul'daki Türkiye Kürt Talebe Cemiyeti idi. Bu kuruluş da Avrupa'daki Kürt Talebe Cemiyeti'nin bir kolu niteliğindeydi ve ağırlıkta olarak İstanbul Üniversiteleri'nde okuyan Irak ve İranlı Kürt öğrencilerden oluşuyordu...

Bu gelişmeler olur da oligarşi boş durur muydu? 1963 yılı Haziranı'nda Kürt yayınlarına ve örgütlenmelerine karşı yeni bir tutuklama kampanyası başlatıldı. İlk olarak aralarında Dicle-Fırat, Roja Newe, Deng, Reya Rast Dergileri'nin sahipleri, yazarları olan Edip Karahan, Musa Anter, Medet Serhat, Yaşar Kaya'nın ve Kürt Talebe Cemiyeti kurucularının da olduğu 13 kişiyi gözaltına aldı. İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata tutuklamalara ilişkin şu açıklamayı yaptı:

“Topraklarımızda Kürt Devleti kurmak isteyen 13 kişi yakalandı.” Tutuklananların sayısı daha sonra 23'e ulaştı. Haklarında TCK'nın 125. maddesi gereğince idam cezası istemiyle dava açıldı. Dava sonunda 23 kişiden Irak ve İran uyruklu olan Kürtler çeşitli hapis cezalarına çarptırılırken diğer sanıklar hakkında ise “dava açılmasına mahal olmadığı” yolunda karar verildi. Bu arada birçok dergi de kapatıldı.

DOĞU MİTİNGLERİ

Yukarıda sözünü ettiğimiz yayınlar, örgütlenmeler, Kürt ulusallığının ifadeleri olmakla birlikte, esas olarak milliyetçiliği aşamayan, daha çok İran, Irak Kürdistan'ındaki hareketlerin etkisi altındaki bir politikaya sahiptiler. Oysa aynı dönemde, Kürt sorunu açısından bir başka gelişme daha vardı.

'60'lardan itibaren Türkiye genelinde Marksizm-Leninizm'in gelişmeye başlaması Kürt küçük burjuva aydınları içerisinde de etkili oldu. Dönemin en önemli iki örgütlenmesi olan FKF ve TİP içerisinde Kürt sorunu canlı bir şekilde tartışılmaya başlanırken, bu örgütlenmeler, özellikle üniversitelerde okuyan Kürt gençleri, aydınları için de bir çekim merkezi olmaya başladılar. Artık Kürt sorunu, bu örgütlenmeler içinde devrim ve sosyalizm'le birlikte ele alınıyordu. Böylelikle Kürt ulusal hareketi ve Kürt sorunu açısından da ülkemizde yeni bir dönem başlamış

oldu.

“Doğu Mitingleri”, işte bu gelişmenin pratikteki ilk tezahürlerinden biriydi. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun geri kalmışlığını protesto mitingleri” adıyla örgütlenen mitinglerin ilki, 15 Eylül 1967'de Diyarbakır'da yapıldı. Bunu, aynı yılın Ekim-Kasım ayı içinde peşpeşe Silvan, Siverek, Batman, Tunceli, Ağrı ve Ankara'da yapılan “Doğu Mitingleri” izledi.

Mitingleri düzenleyen TİP, elbette bu mitingleri kendi parlamenterist çizgisi doğrultusunda gerçekleştirmişti. Yine parlamenterizmin ve legalizmin sonucunda Kürt ulusal sorunu “Doğu Sorunu” adı altında dar bir çerçeveye hapsedilmekte, TİP programında, Kürt sorunu “anayasal haklardan eşit yararlanma ve ekonomik eşitsizlik” gibi düzeniçi reformist bir temelde ele alınmaktaydı. Ancak buna karşın yoksayılan bir sorunun gündeme getirilmesi açısından Doğu Mitingleri yine de süreç açısından olumlu bir rol oynamıştır.

Mitinglerde kullanılan bazı sloganlara bakmak, bu gelişmenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

- Batıya Fabrika, Yol, Doğuya Komando, Karakol. / Savaşta Mehmetçik, Barışta Dipçik.
- Baskı Cenderesi Son Bulsun.
- Doğulu Uyanmıştır, Hakkını Arayacaktır.
- Dilimize Hürmet Ediniz.
- Mezrabotan Çocukları Uyanın.

Mitinglerden önce ve mitingler sırasında estirilen polis terörüne rağmen halkın mitinglere katılımı oldukça fazladır ve isyanların bastırılmasından sonraki suskunluk döneminin kitlesel olarak aşılmasını sağlamıştır.

Doğu Mitingleri'ne karşı, Türk şovenizmi hezeyan içinde saldırıya geçmekte gecikmez. Milli Yol ve Ötüken gibi faşist dergilerde Kürtleri aşağılayan, “susturulmalarını” isteyen yazılar yayınlanır. Bunlardan Nihat Atsız'ın Ötüken Dergisi'nde yayınlanan yazısından aktaracağımız bir bölüm, şovenizmin zihniyetini ortaya koymaya yetecektir:

“... Kürt kalmakta direnip, 4-5 bin kelimelik o iptidai dilleriyle konuşmak, yayın yapmak, devlet kurmak istiyorlarsa gidebilirler. Biz bu toprakları oluk gibi kan dökerek, Gürcüler’in, Ermeniler’in, Rumlar’ın kökünü kazıyarak aldık... Kürtler, 1839'a kadar askerlik bile yapmadılar... Yaşadıkları dağlarda ve köylerde keçilerini götüldüler ve fırsat buldukça hırsızlık ve yağmacılık ederek yaşadılar. ... Yüzde yüz çoğunlukta olsalar bile, Türkiye'nin herhangi bir bölgesinde devlet kurma hayalleri hayal olarak kalacaktır... Türk ırkının aşırı sabırlı olduğunu, fakat ayrıntı kabardığı zaman aslan gibi önünde durulamadığını ırkdaşları Ermeniler’e sorarak öğrensinler de akılları başlarına gelsin... Serhat çingenelerimizi göndererek, bunların erkeklerini öldürtelim; erkeklerimiz, kadın ve kızları ile yatıp kalksınlar.” (Nihal Atsız, Ötüken, Sayı 28-29, 1967)

İrkçı kafanın tezahürü olan bu tür yazılar, Kürt halkının büyük tepkisine yol açtı. “19 Doğulu Yüksek Tahsil Derneği” imzasıyla “Kim Kimi Kovuyor? Hodri Meydan” başlıklı bir bildiri yayınlandı.

Devrimci, demokratik kurumlar protesto açıklamaları yaptılar.

Şovenist yayınlar, Kürt halkını ve aydınlarını devrimci, demokratik harekete daha çok yaklaştıırken, dönemin iktidar partisi AP de, mitingleri düzenleyenleri bölücülükle ve vatana ihanetle suçlayıp bu gelişmenin önüne yine terörle geçmeye çalışıyordu.

HALKLARIN KADERİ BİRLEŞİYOR YENİ SAFLAŞMALAR YAŞANIYOR

1967 sonbaharında yedi yerde yapılan Doğu Mitingleri'nin ortaya çıkardığı hareketlilik ve uyanış yoğunlaşarak sürdü. Bu mitingleri Türkiye Kürdistanı'nda yeni mitingler takip etti. Ancak bu mitinglerin özelliği, giderek Türk ve Kürt halkının sorunlarını birlikte ele almasıydı.

Gelişmelerin bu yöne evrilmesi doğaldı da. Kürt egemen sınıfların oligarşi içinde Türk egemen sınıflarıyla birleşmesi, oligarşinin her milliyetten bütün halka karşı aynı ekonomik, siyasi saldırı programını uygulaması, ulusal sorun dışında Türk ve Kürt halkının sorunlarını aynı zeminde buluşturmuştu.

16 Şubat 1969'da Gaziantep'te "Emperyalizme karşı savaş mitingi" ve aynı yıl içinde Malatya'da "İşsizlik-Açlık ve Emperyalizme Karşı Savaş Mitingi", Kars'ta "Köylü Yürüyüşü", Diyarbakır'da "Hürriyet ve Anayasa Nizamını Korumak Tasarısını Protesto Mitingi", Ağrı'da "İşsizliğe Karşı Savaş Mitingi", Lice'de "Doğu ve Güneydoğu'nun içinde bulunduğu durumu protesto mitingi" yapıldı.

Kürt ulusal hareketinde BM veya diğer emperyalist ülkelerden çözüm isteyen milliyetçiliğin etkisi gerilerken, bütün ülke çapında gelişmekte olan devrimci politikanın etkisi artıyordu. Dönemin en önemli yanlarından biri olan anti-emperyalist mücadele dalgası, Kürt öğrencileri de etkisi altına almıştı. Mitinglerin birçoğunun adı da bunu gösteriyordu zaten.

1960'lı yılların sonları, Türkiye solu açısından bir netleşme, ayrırşma sürecidir. Kürt aydınları ve gençliği de çeşitli biçimlerde bu netleşmenin ve ayrırşmanın içinde oldular. Bu sürecin Kürt halkı ama özellikle de Kürt gençliği üzerindeki etkileri, kendini üç ayrı biçimde gösterdi.

Birinci sonuç, 1950'lerin başlarından itibaren Kürt örgütlenmelerinde, yayınlarında başı çeken ve "uluslararası" güçlere veya Barzani çizgisine yakın Kürt aydınlarının, Kürt ulusal hareketi üzerindeki belirleyici etkilerini kaybetmesidir.

İkinci olarak, Kürt gençliğinin önemli bir bölümü, devrimci örgütlenmeler içinde yeralarak, Kürt sorununun çözümünü Türkiye devriminin bir parçası olarak gören bir çizgide yeraldılar.

Üçüncü bir kesimi ise soldan, devrimci gelişmeden etkilenmekle birlikte, Kürt milliyetçi çizgiden de bütünüyle kopmayan, ikisinin arasında bir çizgide örgütlenmeye çalışanlar oluşturdu.

İşte bu üçüncü kesim, 1969'da dönemin örgütlenmelerinin dırşına çıkararak Doğu Devrimci Kültür Ocakları'nı oluşturdular. TİP içerisinde ve çeşitli gençlik örgütlenmelerinde yeralan Kürt öğrenci ve aydınların bir kısmı, solun ulusal soruna bakış açısını yetersiz bularak, farklı arayırşlara girdiler. Başlangıçta TİP içinde "Doğu Kanadı" veya "Doğulular Grubu" adı altında biraraya gelen Marksist-Leninist ideolojiden etkilenmiş Kürt küçük burjuva yurtseverleri, belli bir sürecin sonunda, mevcut parti ve gençlik örgütlenmelerinden farklı olarak "Kürt sorunu"nu merkezine

alan bir dernek kurma kararına vardılar. 1969 Mayıs'ında Ankara'da Devrimci Doğu Kùltür Ocakları adını taşıyan ilk dernek kuruldu. DDKO'nun amaçları arasında,

“Üniversitelerde bulunan Kürt gençlerini belirli bir kùltür çalışması içerisine çekmek, aralarında maddi dayanışmayı kolaylaştırmak,

2) Türkiye'deki ırkçı-şoven, resmi ideolojik kaynaklı bütün şartlanmaları kırmak, halkların kardeşçe ve eşitçe yaşayabilmeleri yönünde mücadele veren demokrat ve devrimci kuruluşlar yelpazesinde yerlerini almak...” gibi maddeler vardı.

Ankara'daki derneğin kurulmasından birkaç gün sonra aynı adla ve tüzükle İstanbul'da da bir dernek kuruldu. Kısa sürede de Diyarbakır, Silvan, Ergani, Batman, Kozluk, Beşiri ve Kulp'ta DDKO kuruldu. Oligarşi hem devrimci, hem ulusal muhtevalı bu Kürt uyanışından rahatsızdı. Ülke çapında gelişen mücadeleye karşı baskı ve terör artırılırken ön plana çıkan Kürt ulusalcı örgütlenmelerden biri olan DDKO da ilk hedeflerden biri oldu. Ekim 1970'te DDKO'lara yönelik gerçekleştirilen operasyonda birçok DDKO yöneticisi ve üyesi hapisanelere dolduruldu

12 Mart 1971 darbesinden sonra ilan edilen sıkıyönetimle birlikte ise tüm diğer devrimci, demokratik kurumlar gibi, DDKO'lar da kapatıldı. Ancak kapatılırsalar da, DDKO'lar, Kürt halkının ulusal bilincini kazanmasında ve daha sonraki Kürt ulusal hareketleri üzerinde önemli etkileri olan bir hareket olarak tarihe geçti.

MİLLİ MESELE'DE YENİ BİR SES, YENİ BİR ÇÖZÜM

1969 sonları, '70 başları, iki gelişmeyi birarada yaşıyordu Türkiye. Bir yandan devrim mücadelesi büyüyor ve diyalektik olarak da karşıdevrimin baskıları artıyordu. Oligarşinin hem “komünizm”, hem “Kürtçülük” korkusu depreşmişti ve her ikisine karşı da saldırıya geçti.

Devrimcilere karşı infazlar, tutuklamalar birbirini izlerken, Türkiye Kürdistanı'nda dağ, taş operasyon yürütülüyordu.

Türkiye solunda 50 yıllık revizyonist, reformist gelenekten bir kopuş yaşanmakta, teoride ve pratikte büyük devrimci adımlar atılmaktaydı. 1969'da Mahir Çayanlar'ın önderliğinde DEVGENÇ'in kuruluşu bu adımlardan biriydi. Gençliğin merkezi ve kitlesel örgütü ama bunun da ötesinde devrim umudunun, heyecanının odağı durumundaki DEVGENÇ, Kürt gençliğinin de içinde yer aldığı bir örgütlenmeydi. DEVGENÇ, tüm milliyetlerden gençliğin örgütlülüğüydü.

Kürt halkı da hayatın her alanındaki mücadele ve örgütlenmelerle DEV-GENÇ'lileri yakından tanır. Oligarşinin ulusal, sınıfsal baskıları karşısında DEV-GENÇ'i omuz başında görür. Diyarbakır ve Elazığ'da köylü mitingleri, Malatya'da 5 Ekim 1969'da haşhaş ekim yasağına karşı köylü mitingi, Keban grevi, Erzurum Atatürk Üniversitesi'ndeki örgütlenme ve faşist saldırılara karşı mücadeleler, DEV-GENÇ'in bu dönem Kürdistan'da organize ettiği ya da güç kattığı başlıca eylemlerdir.

Ancak bu pratiğin ötesinde, DEV-GENÇ'in ve bu sürecin devamında kurulan THKP-C'nin Kürt sorunu konusunda getirdiği asıl yenilik, Kürt sorununun Marksist-Leninist çözümünün formüle edilmesiydi. Mahir Çayan, ideolojik netleşmeye paralel olarak "milli mesele"yi devrimin bir parçası olarak ortaya koyuyor ve Türkiye soluna o güne kadar egemen olan anlayışını çıkararak "Kürt sorununun çözümünde Misak-ı Milli'nin veya ayrılığın her şart altında mutlaklaştırılmayacağını" söyleyerek bilinen kalıpları kırıyordu. DDKO'ların tüzüğünde bile "ırkçı, şoven ve antidemokratik akımlara karşı, insani değerlere dayalı, toplumsal muhtevalı bir Misak-i Milli anlayışını hakim kılmak amacını güder" şeklinde bir maddenin yer aldığı o süreçte bunu söylemenin önemi büyüktü.

Kendisi de bir Kürt olan THKP-C önderlerinden Hüseyin Cevahir'in Kürt meselesinde derinleştirdiği araştırmalarla Cephe, o günlerde birlikte mücadele, birlikte örgütlenme ve birlikte devrimin teorisini ve pratiğini oluşturuyordu. Ki, o günden bu yana da, gerek Kürt halkına karşı şiddetle sürdürülmeye devam eden baskılar olsun, gerek milliyetçilik temelindeki mücadeleler olsun, Mahir'in öngördüğü bu birlikteliğin zorunluluğunu kanıtlamaya devam ediyor.

KÜRT SORUNU'NDA YENİ DÖNEM; 1984

1984 Ağustos'unda Eruh ve Şemdinli'ye düzenlenen silahlı baskınlarla yeni bir süreç başladı. Kürt milliyetçiliği temelinde örgütlenmiş, ancak sosyalizmden de etkilenmiş bir hareket, oligarşiye karşı güçlü bir silahlı savaş başlatıyordu.

Baskınlarla birlikte, oligarşi Kürt halkına karşı yeni saldırılara girişti. Bu, oligarşinin zaten onyıllardır yaptığının devamından başka bir şey değildi; süreci, önceki dönemden ayırdeden, başlatılan silahlı mücadelenin tüm beklentilerin aksine, askeri olarak yenilmeyip giderek güçlenmesi oldu. Oligarşinin baskılarına rağmen PKK önderliğindeki bu hareket kiteselleşti, 1920'lerdeki, 30'lardaki isyanlardan sonra yeni bir Kürt isyanına tanık olunuyordu. Ulusal dinamikleri ve aynı temeldeki açmaz-

larıyla süreç bir noktaya kadar bu mücadele etrafında şekillenecekti...

1984'te başlayan süreç, esas olarak halen devam etmekte olan bir süreçtir. Bu bakımdan halen tüm uygulamalarıyla, hatta kaldırıldığı iddia edilen OHAL'iyile, Kürtçe yasaklarıyla, "sansür-sürgün kararnameleeri" ve infazları, kaybetmeleri, katliamlarıyla ve emperyalizmin çeşitli müdahaleleriyle devam etmekte olan bu süreç, geçen süreçleri aşan bir yoğunluğa sahiptir.

BU KADAR ÇOK 'ÇÖZÜM'DEN SÖZEDİLİRKEN, BU ZULÜM!

'80'li, '90'lı ve 2000'li yıllara bu kısa bakış da bize gösterecektir ki, "80 yıllık Kürt politikası"na hakim olan zihniyet, halen yürürlüktedir. Bu dönemi, öncekilerden ayırdeden, bu dönemde daha önce hiç olmadığı kadar "Kürt sorununa çözüm"den söz edilmiş olmasıdır. 1984'ten bugüne bütün katliamlar, hiç durmadan "demokratikleşme" söylemlerinin duyulduğu koşullarda gerçekleşti. Bu dönemde oligarşinin baskılarını binlerce faili meçhul, binlerce köy yakma boyutlarında tırmandırıldığına tanık olurken, aynı zamanda önceki dönemlerden farklı olarak "politik manevra ve oyalamalara" daha çok başvurduğuna da tanık olduk. Akan kanın içinde, "Kürtçe'yi serbest" bırakan yasal düzenlemeler, egemen sınıfların "Kürt realitesini" kabul etme söylemleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi televizyonunda Kürtçe yayın gibi gelişmelere tanık olduk. 80 yıllık Kürt politikası'ndaki bu "yenilikler", Kürt halkının, ilhakçı, asimilasyoncu mantığını hiçbir zaman terketmeyen oligarşi karşısında bir güç haline gelmesinin sonucuydu. Bu gelişme ise silahlı mücadele temelinde sağlanan bir gelişmeydi.

SİLAHLI MÜCADELE MAYASININ TUTMASI

1984'te Eruh, Şemdinli baskınlarıyla PKK önderliğinde başlayan silahlı mücadele karşısında kitleler, solun büyük bölümü, sürecin nasıl gelişeceğini izlemeye başladılar. Hakim kanı, silahlı mücadelenin başarılı olamayacağı, sürdürülemeyeceğiydi... Devlet de hareketi kısa sürede ezeceğini düşünüyordu. Kuzey Kürdistan'daki tüm askeri güçler, gerillanın üzerine salındı.

Gerillaya desteği kesmek için köylerdeki zulüm daha da artırıldı. Gerillalara yönelik katliamlar birbirini izledi. PKK güçleri, bu dönemde büyük kayıplar verdiler. Ancak kayıplar karşısında silahlı savaştan vazgeçmeme tavrıyla, bu kritik süreç aşıldı. PKK'nin geliştirdiği bu mücadele karşısında sol güçlerin tavırları da çok çeşitliydi o günlerde. Kimileri PKK'yi "karşı-devrimci, provokatör örgüt" olarak gördüğü için, kimileri silahlı mücadeleye karşı olduğu için PKK'yi eleştirip mahkum ederken, Devrimci Hareket'in tutumu netti. Milliyetçilik temelindeki çizgiye yönelik eleştirileriyle birlikte, bunun ulusal talepli meşru bir mücadele olduğunu belirterek desteklenmesi gerektiğini açıkladı. 1984-85'in o güç yıllarında artırılan baskılara karşı "Kürt Halkına Baskılara Son!" diye eylem yapan, kampanya açan, Kuzey Kürdistan'da olan biteni tüm ülke çapında duyurmaya çalışan da yalnız Devrimci Sol oldu.

Kürt halkının ulusal temeldeki mücadelesi, silahlı mücadelenin kısa sürede bitirileceği hesaplarını bozarak gelişti. Bu gelişmenin ulusal, sınıfsal nesnel zeminini gizlemeye çalışan burjuvazinin kimi kaleşörleri, sonraki yıllarda hep "ilk silahlı eylemler başladığında iktidar küçümsedi, Kürt hareketi ondan böyle gelişti" türünden şeyler söylediler. Oysa gerçeğin bununla hiç ilgisi yoktur. Tam tersine, Özal iktidarı ve ordu, halka karşı Kürt milliyetçi hareketi küçümseyen, çete gibi gösteren sözler sarfederken, onları yoketmek için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı.

Daha 1983'ün Mayıs ayında, yani henüz Eruh Şemdinli baskınları bile olmamışken ABD'den alınan onayla 15 bin askerin Kuzey Irak'ın

30 km kadar içlerine girmesi bunun bir göstergesidir. Daha sonra süreklileşecek olan “sınır ötesi” operasyonlar, içteki baskı ve terörün bir yansımasıydı.

HİÇ BİTMİYEN OLAĞANÜSTÜ YÖNETİMİN YENİ ADI: OHAL

Cuntanın baskısı ve terörünü süreklileştirmek üzere, 12 Eylül’den itibaren tüm ülke çapında uygulanan sıkıyönetim, 19 Mart 1984’te Güneydoğu’da Olağanüstü Hal’e (yani kısa deyişle OHAL’e) dönüştürüldü. (Dikkat edilirse, OHAL’in yürürlüğe konulduğu bu tarihte de henüz silahlı mücadele başlamamıştır. Ki bu da sürecin gelişimi açısından hep çarpıtılan bir gelişmedir. Sanki Kürdistan’daki tüm baskılar, silahlı mücadeleden sonra başlamış gibi anlatılmakta, hatta kimi aydınlar da böyle düşünmektedir.)

1987’de OHAL Valiliği kuruldu. Bölge, tümüyle “özel” bir yönetim statüsüne geçirildi ve OHAL yönetimi altında her türlü katliam, baskı, terör, işkence alenileştirildi. Daha sonraki yıllarda OHAL Yasası ve peyderpey çıkarılacak 430, 285 sayılı kanun hükmünde kararnamelerle, OHAL uygulamaları için yargıya başvurmanın önü de kapatılacaktı. Nitekim 1990 yılında 413, 424 ve 425 sayılı kararnameler yürürlüğe konuldu. “Sansür ve Sürgün” veya kısaca “SS kararnameleri” olarak anılan bu kararnamelerle birlikte sansür, sürgün kurumsallaştırıldı. Olağanüstü Hal’le birlikte 422 Sayılı Köy Kanunu’na dayanılarak koruculaştırma başladı.

Ne var ki bütün bunlar, Kürt halkının mücadelesini durdurmaya yetmiyordu. Kürt halkının kitlesel kahramanlıklar yarattığı, devletin açık katliamlarına rağmen şehitlerini ve gerillayı sahiplendiği, serhıldanları yarattığı bu yıllarda, emperyalizmin Kürt sorununu “düzen içinde” çözmeye yönelik manevraları da gündeme geldi.

Düzen tüm kurumlarıyla, partileriyle bu politikayı sürdürmeye yoğunlaştı. SHP’nin 1990 Nisan’ında açıkladığı "Güneydoğu Raporu", daha sonra birçok parti ve düzen kurumu tarafından sürdürülecek “raporlar” fuyasının ilk örneğiydi. Sonraki yıllarda TOBB Raporu, TÜSİAD Paketi, CHP Raporu diye devam eden bu tür raporlarla amaçlanan, “Kürt sorununun düzen içinde çözülebileceği” beklentisini oluşturmaktı.

‘KÜRT SORUNUNA ÇÖZÜM’Ü DÜZEN İÇİNE ÇEKME MANEVRALARI

‘90’lı yılların kuşkusuz en önemli boyutlarından biri budur. Bir yandan baskılar, katliamlar sürdürülürken, hem emperyalizm hem oligarşi Kürt milliyetçi hareketi düzeniçine çekmeye yönelik manevralara yöneldi. Bu manevralar çerçevesinde ilk kapsamlı hamle, 1991’de Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın öncülüğüyle gündeme geldi.

Özal’ın Kürtçe’ye serbestlik, genel af söylemleriyle başlattığı manevra, Kürt milliyetçi kesimde oldukça da etkili oldu. Kamuoyuna yönelik belli hazırlıklardan sonra MGK toplandı ve karar açıklandı: "Kürtçe serbest"...

12 Eylül Cuntası tarafından 2932 sayılı yasa ile konulan Kürtçe yasağı, 12 Nisan 1991’de yürürlükten kaldırıldı... O günlerin gazeteleri, "Kürtçe artık serbest" manşetleriyle çıkmışlardı. Ancak daha sonraki yıllarda da aynı manşetleri defalarca gördük gazetelerde. Peki bu "tekrar"ın nedeni neydi? Bunun görülmesi çok önemlidir. Kürtçe, nasıl oluyor da tekrar tekrar serbest bırakılıyordu? Bu sorunun cevabı, oligarşinin Kürt politikasındadır.

Kürtçe’nin serbest bırakıldığı söyleniyor ama serbest bırakılmıyordu. Oligarşi göstermelik uygulamaların ardından ilk fırsatta şovenist zihniyetini uygulamaya devam ediyor ama daha önemlisi, gerçekte her demokratikleşme adımını, faşizmi pekiştiren başka adımlar tamamlıyordu.

12 Eylül’ün Kürtçe yasağının kaldırıldığı 12 Nisan 1991 tarihi, aynı zamanda Anti-Terör Yasası’nın yürürlüğe girme tarihiydi. Yani, Özal’ın bu "demokratik açılımından" çıka çıka terör yasası çıkmıştı. Ve ne ilginçtir ki, bu yasayla birlikte çıkarılan aftan ise, af tartışması esas olarak Kürt sorununa yönelik gündeme gelmiş olmasına karşın, PKK’lı tutsaklar yararlanamamıştı.

Oligarşi adım atıyor gibi görünüp, atıyor gibi görüldüğü adımı geri çekiyor; ancak Kürt halkından ve Kürt milliyetçi hareketten "adım atıldığına" inanmasını istiyordu. O gün Kürt halkına karşı gerçekleştirilen oyunun niteliğini dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu şu sözlerle özetlemişti: "Eskiden çıplak yumrukla vuruyorduk, şimdi eldivenle."

Fakat Kürtçe’nin serbest bırakılmasının, "eldiven" giyilmesinin üzerinden birkaç ay bile geçmeden, faşizm kendini tüm çıplaklığıyla gösterecekti. 1991 Temmuz’unda (İstanbul’da 12

Temmuz Katliamı'yla paralel olarak) HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın'ın kaçıırılıp katledilmesi ve cenaze töreninde kitleye ateş açılması, oligarşinin 80 yıllık politikayı yine "çıplak yumrukla" sürdürüleceğini de gösteriyordu.

KENDİNİ VURAN DÜZENİÇİ İTTİFAKLAR

Gerçekten de bu tarihi takip eden yıllarda, DYP-SHP koalisyonu döneminde, bölgede binlerce faili meçhul gerçekleştirildi, 4000'e yakın köy yakıldı, boşaltıldı, Newrozlar'da kitle katliamları düzenlendi.

Ne var ki bu süreç aynı zamanda Kürt milliyetçi hareketinde önemli siyasal gerilemelerin de ortaya çıktığı süreç oldu. 1991'de emperyalizmin Irak'a saldırısında, anti-emperyalist bir tutum takınmamakla açığa çıkan bu savrulma, aynı süreçte bir düzen partisiyle, SHP'yle yapılan seçim ittifakında kendini gösterdi. Artık Kürt milliyetçi hareketini siyasetinin doğrultusuemperyalizmin de kabul edebileceği "düzenici çözümlere" yöneliyordu.

20 Ekim 1991 genel seçimlerinde Kürt milliyetçi hareket SHP'yle ittifak yaptı. Bu taktikle, düzenici çözüm kanallarının açılacağı hesaplanıyordu. Bu seçim sonucunda HEP'li 18 aday SHP milletvekili olarak meclise girdi. Süleyman Demirel'in Başbakan, Erdal İnönü'nün Başbakan Yardımcısı olduğu DYP-SHP koalisyon hükümeti, Paris Şartı'nın gereklerinin yerine getirileceğini, karakolların şeffaf olacağını, koruculuk ve OHAL'in kaldırılacağını söyleyerek iktidar oldu.

Ne var ki, Kürt milliyetçi hareketin iktidara taşıdığı SHP, Kürt halkına karşı o güne kadar gerçekleştirilen en kanlı dönemin iktidarı olacaktı. Oligarşinin Kürt politikasını "çıplak yumruk"la yürütmeye devam edeceğini görmek için çok beklemeye gerek kalmadı.

Bir yandan MGK onaylı "Güneydoğu'da Yeniden Yapılanma" paketini açıklayan, 1991 Aralık'ında bölgeye "Şefkat gezisi" düzenleyen DYP-SHP koalisyonu, bir yandan da Kürt halkına karşı "topyekün" bir saldırı hazırlığı içindeydi. Bunun ilk adımı SHP listesinden TBMM'ye giren HEP'lilere karşı, "Kürtçe yemin" nedeniyle başlatılan linç kampanyasıyla atıldı. İktidara adımını atar atmaz, "Türkiye Kürt realitesini tanımıştır" diyen Demirel, şimdi "artık savunma değil, dağ-taş aranacak" diyerek katliam operasyonlarının işaret fişğini atıyordu.

Karşımızda yine aynı şey, yani oligarşinin ikili politikası vardı. Bir yandan ulusal talepler ve örgütlenme ezilmeye çalışılırken, öte yandan hak kırıntılarıyla halkın ulusal talepli mücadelesi düzeniçine çekilip erilmek isteniyordu.

1990'lı, 2000'li yıllar boyunca gündeme getirilen tüm politikalarda bu ikili yönü görmek mümkündür. Amaç, hangi araçla olursa olsun tasfiye Kürt ulusal hakları konusunda "reform" yapılırken de, katliam yapılırken de, amaç hiç değişmiyordu: Kürt halkının örgütlülüğünü ve mücadelesini tasfiye etmek.

Emperyalizm ve oligarşi, aralarında zaman zaman yöntem farklılıkları olsa da, tasfiye konusunda hem fikirdirler ve halen de tüm politikaları buna yöneliktir.

Özal'ın "Kürt dostu" ilan edilmesi, oligarşinin TÜSİAD gibi çeşitli kesimlerinin "Kürt sorununu çözmek istediği" yanılığine düşülmesi, emperyalist kurumlara "Kürt sorununu çözecek" bir misyonun yüklenmesi, bu politikanın özünün görülmemesinin sonucuydu. Bunun görülmemesi, bütün bu dönem boyunca Kürt halkına pahalıya malolacak, Kürt milliyetçi hareketin düzeniçileşmeye yönelmesi sürecekti.

1992 Newroz'u, Kürt milliyetçi hareketin "ayaklanma" ile "düzen içi çözüm" arasındaki tereddütlü çizgisinin ifadesi oldu. Önce ayaklanma çağrısı yapıldı, halk yer yer büyük eylemler gerçekleştirdi. Devlet halkın isyanını katliamla bastırırken, PKK çağrıya sahip çıkmadı. Bu büyük bir demoralizasyon ve dağınıklık yarattı.

Bu demoralizasyonu pekiştirmek isteyen devlet, 18 Ağustos 1992'de Şırnak'a, bütün bir şehre karşı havan topları, roketatarlar ve otomatik silahlarla saldırı başlattı. 48 saat boyunca kesintisiz devam eden saldırıda 120 kişi katledildi. Evler, hayvanlar, insanlar ateşe verildi. 20 bin Şırnaklı göçetti. 22-23 Ağustos'ta Kürdistan'da ulusal yas ilan edildi.

Cumhurbaşkanı Özal ise bu katliamın olduğu günün sabahı "federasyon düşünülebilir" açıklaması yapıyordu. Ama bundan daha çarpıcı olanı, Özal'ın Kürt halkının kanı dökülürken yaptığı bu açıklamanın Kürt milliyetçi hareketi tarafından ciddiye alınması, düzeniçi bir çözüm formülü olarak görülmesiydi.

Oysa "operasyon" sürüyordu. Yine bu dönemde pek çok ilçe ve köy bu şekilde bombalanarak, yakılarak, taranarak boşaltıldı. Çukurca, Silopi, Hazro, Lice, Batman, Kulp, Dicle bölgeyi insansızlaştırma ve gerillayı halktan koparma politikasının sonucu

Şırnak örneğini yaşadılar.

Aynı yıl, kontrgerilla tarafından himaye ve teşvik edilen "Hizbullah" saldırıları yoğunlaştı. '93 yılında devletin toplu katliamları, köy boşaltmalar arttı. Kimi köyler ateşe verildi, köylüler işkenceden geçirildi, göçe zorlandı, işsizliğe, açlığa, sefalete itildi.

Bölgede görev yapan asker, polis ve özel tim sayısı artırılarak 300 bine çıkarıldı.

PKK '93'e girerken savaşı her alanda yükseltme hedefi ile hareket edeceğini açıklamıştı. Oysa Newroz yaklaşırken, tam tersi yönde bir açıklama yaptı. Önceki yılların aksine, '93 Nevroz gününün "milli bayram havası içinde" ve "mümkün olduğunca barışçıl bir biçimde" kutlanması çağrısı yaptı. Oligarşi Newroz'un içeriğini boşaltma politikası doğrultusunda "şenlik yapacaklarsa ne ala" derken, PKK önderliği "Yasadışı davranan tutuklansın" diyerek uzlaşma mesajlarını üst boyuta taşıdı.

‘BARIŞ’ MESAJLARINA ‘TOPYEKÜN SAVAŞ’ KARŞILIĞI

Peki, bu mesajların karşılığı ne olacaktı? Bunun cevabı da Haziran 1993'te Tansu Çiller başkanlığında oluşturulan 2. DYP-SHP koalisyon hükümetinin uygulamalarında görülecekti.

Ne ilginçtir ki, iktidarı süresince kontrgerillanın önünü tamamen açacak olan Çiller de, iktidara yine "OHAL'i kaldırma, koruculuğu tasfiye etme" vaatleriyle ve "Bask modeli tartışılabilir" sözleriyle gelmişti.

Hükümetin kurulmasının ardından çok fazla zaman geçmemişti ki DEP milletvekillerinin hedeflendiği kontrgerilla katliamları, Kürdistan şehirlerinin bombalanması hızlandı. HEP kapatıldı. Yerine kurulan Demokrasi Partisi (DEP) de saldırıların hedefi olmaya devam etti; bir yıl içinde 60'ın üzerinde DEP yöneticisi ve üyesi katledildi. Diyarbakır, Batman, Silvan ve Kızıltepe'de faili meçhuller yoğunlaştı.

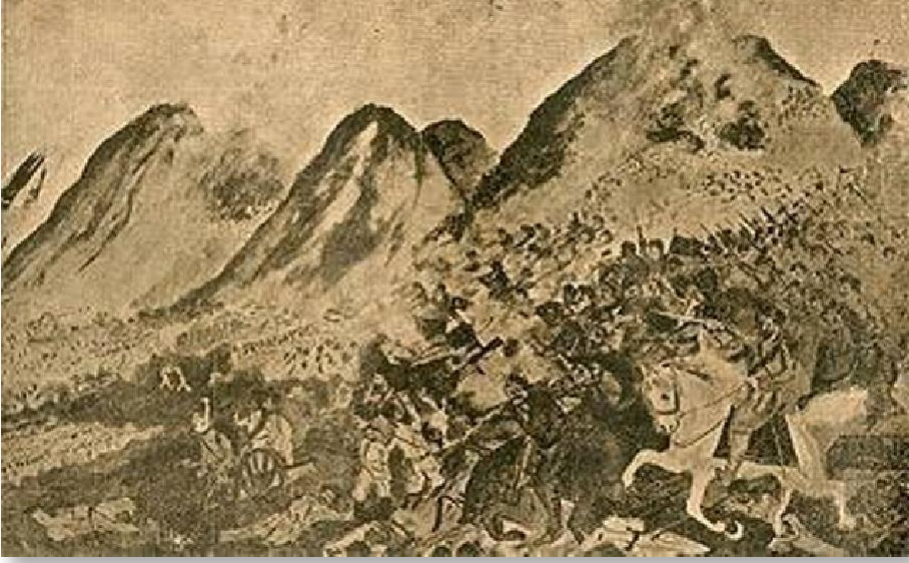
'93 yılında Kulp, Hazro, Digor, Doğu Beyazıt, İdil, Silopi, Çukurca, Dersim, Lice'de halka yönelik saldırılar sürdü. Çukurca boşaldı. Lice'ye kimyasal silahların da kullanıldığı bir saldırı düzenlendi, dört gün boyunca dünyaya kapatılan Lice'de 60 kişi katledildi, saldırı ertesinde Lice'nin nüfusu 6 binden üçyüze indi.

1994'te MGK'da, gerillayı sahiplenen tüm halkı "düşman" olarak gören bir "konsept" geliştirildi. Artık, açıkça ifade ediliyordu ki, devletten yana olmayan herkes düşmandı. Alenileştirilen bu politikaya göre, gerillaya yardım etmese bile korucu olmayı kabul

etmeyenler, bulunduğu alanda gerillayı ihbar etmeyenler, seçimde oy kullanmayanlar ya da devlet yanlısı partilere oy vermeyenler, topyekün "devlet karşıtı" olarak tasnif edilecek ve ona göre "muamele" göreceklardı.

Genelkurmay'ın 2005'te "sözde vatandaşlar" diyerek daha açık ifade ettiği tanımlama, o günlerde yapılmıştı.

Böyle bir politikanın ardından neler olacağını tahmin etmek zor değildi elbette. Kulp, Cizre, Doğu Beyazıt, Diyadin gibi onlarca ilçe, topyekün saldırı hedefi oldu. Köyler uçaklar tarafından bombalandı. 1994 yılı boyunca binden fazla köy yakılıp boşaltılacaktı. Bu baskı ve saldırılar karşısında Güney Kürdistan'a ve Batı'ya yoğun bir göç dalgası yaşandı.

OSMANLIDAN CUMHURİYET'E KÜRT İSYANLARI

Selçuklu'dan Osmanlı'ya, Osmanlı'dan Cumhuriyet yıllarına kadar Kürt isyanları Anadolu isyan geleneğinin bir parçasıdır. Çoğu aşiretler, beyler temelinde gelişse de Kürt ayaklanmaları bir halkın baskı, yoksayma ve yoksulluğa, zulme karşı isyanlarıdır.

Bu isyanların sonucunda kimi zaman sultanlıklar, emirlikler kurdular, ama, başta aşiret yapıları olmak üzere, olumsuz etkenler Kürtlerin uluslaşmasının önünde engel oldu, birlik sağlanamadı.

Hatta dönem dönem, bir bölgede ayaklanan bir aşirete karşı, başka bir aşiret kullanıldı, savaştırıldı.

SORAN EMİRİ

MİR MUHAMMED İSYANI

Mir Muhammed Revanduz'da 1814'te Soran Emiri oldu. Bu dönemde, Osmanlı'nın zorla asker ve vergi toplama, bölgedeki Osmanlı askerlerinin ihtiyaçlarının karşılanması ile sefalet içindeki halkın tepkisi büyür. Kürdistan'daki beyliklerin otoritesinin hiçe sayılması ve Osmanlı'nın merkezileşme adımları da beyliklerin tepkisine neden olur.

Osmanlı topraklarında kargaşanın hakim olduğu bu dönemde Mir Muhammed'de çevre beyliklere, aşiretlere saldırarak, topraklarını ele geçirip, sınırlarını genişleterek ayaklanma başlatır. Havdiyan, Rost Beyliği topraklarını ele geçirdi. Bu, Osmanlı'nın tepkisini çekse de, bölgede çıkar hesapları yapan ve Osmanlı üzerinde denetimi olan İngilizler Osmanlı'nın Revanduz'a saldırmasını engelledi ve anlaşma yapılmasını sağladı. Mir'in aldığı yerlerdeki egemenliği tanındı ve kendisine "Paşa" ünvanı verildi. Buna karşın Mir saldırılarını sürdürdü. Bıradost Emirliği'ni, Litan ve Şirvan Bölgelerini, Mergaver ve Şino'yu da ele geçirdikten sonra Baban Beyliği'nin topraklarını da aldı. Hakkâri'nin içlerine kadar ilerleyen Mir, Behdinan Emirliği'ni topraklarına kattı. Bedirhan Bey yönetimindeki Botan Emirliği'ne saldırıp, Botan'ın merkezi Cizre'yi ele geçirdi ve 1830'da bağımsızlığını ilan etti.

Bağımsızlık ilanı Osmanlı'nın müdahalesini de beraberinde getirdi. Osmanlı komutanı Reşit Paşa bölgedeki birçok aşireti ve beyi para ve vaatle yanına çekti.

“Kuvvetler arasındaki büyük farka rağmen Kürtler, eşsiz bir direnme göstermeye başladılar. Geniş bir alana yayılan bir gerilla savaşına giriştiler. Bir süre sonra erzaklarının tükenmesinin de etkisi ile Osmanlılar kuvvetlerini geri çekmeye başladılar.” (10-11 Yüzyılda Kürdistan Üzerinde Mücadeleler/ Syf.44)

İkinci Osmanlı saldırısı 1836'da yaşandı. Revanduz'daki çarpışmalardan sonra, Mir Muhammed teslim oldu. Hep emirliklere saldıran Mir, güçlü Osmanlı ordusuna karşı koyamayacağını anlamıştı. Yani teslim olması anlatıldığı gibi “halife ordusuna karşı savaşmak günahdır” masalıyla ilgili değildir. İstanbul'a gönderilen Mir, 2. Mahmut tarafından sözde affedilir ama Kürdistan'a dönüşte yolda öldürölür.

AYAKLANMALAR SÜRÜYOR

Osmanlı en küçük bir kıpırdanmayı kanla bastırır. Sason bölgesindeki Hayn ve Hezo Beylikleriyle çevrede yaşayan bazı aşiretlerin Osmanlı'ya karşı giriştiği mücadele kanlı bir şekilde bastırıldı. Osmanlı ordusu köyleri top kullanarak yerle bir etti.

Basur yöresindeki Bekrean ve Reşkotan Aşiretlerinin de küçük çaplı varlıklarını koruma temelinde gelişen hareketleri de kısa sürede ezildi. Hafız Paşa ölümlerin kulak, burun ve parmaklarını kestirdi. Bu hareketten çok kısa bir süre sonra Sepki Aşireti katliamdan geçirildi.

İrili ufaklı birçok ayaklanma benzer kaderi paylaştı. Bu ayaklanmalarda temel yan, Osmanlı'nın beylikleri her şeyleriyle yok etme çabasıyla birlikte, halk üzerindeki sömürü ve zulüm uygulamalarının dayanılmaz boyutlara çıkmasıdır.

1815'de Van ve Beyazıt çevresinde bulunan Türk pašalıklarındaki Kürt aşiretleri ayaklanırlar. Bu ayaklanmaya İran sınırları içerisinde kalan Erivan, Nahçıvan ve Hoy'da bulunan Kürt aşiretleri ve Ermeniler de katılırlar. "Vilçevsky'e göre burada sadece birkaç reisin entrikası değil, kitle halinde bir ayaklanma söz konusudur." (Nikitin/Kürtler/ Syf.331)

Güneydeki beyliklerin desteğini alan Erzurum Seraskeri ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırdı. Tarihe “Bilbasların Ayaklanması” olarak geçen bir ayaklanma daha yenilgiyle sona erdi. Ama Kürt halkının isyanı sona ermedi.

BEDİRHANLI İSMAİL PAŞA AYAKLANMASI

Bedirhanlı İsmail Paşa İmadiye'de içişlerinde bağımsız bir yönetim oluşturdu. Bu her ne kadar Osmanlı ile Kürtler arasında geçmişte sağlanan anlaşmaya uygunsu da Osmanlıların o günkü po-

litikalarına tersti. Bu nedenle de Osmanlı devletinin Musul Valisi 1835 yılında emri altındaki orduyla İmadiye üzerine yürüyerek burayı ele geçirdi. İsmail Paşa kaçarak Nirva Kalesine çekildi. Güç toplayarak 1842'de yeniden İmadiye'yi ele geçirdi. Yeniden saldırıya geçen Osmanlı ilk çarpışmada yenilse de Mustafa Reşit Paşa komutasında ikinci bir saldırı ile ayaklanma bastırıldı, İsmail Paşa hapsedildi. Bedirhanlı İsmail Paşa Hareketi bu dönem Osmanlı'nın merkezileştirme politikaları karşısında beylik yapısını koruma temelinde gerçekleşen birçok isyandan birisidir. Hareketin özünü oluşturan beyliğin çıkarlarıdır, "bağımsızlık" temelinde demek oldukça abartılı bir yaklaşımdır.

BEDİRHAN BEY İSYANI

Botan Beyliği Kürt beylikleri içerisinde en etkin ve güçlü beyliklerden biriydi.

“Otoriter ve gözüpek bir kişi olan Bedirhan Bey, Kürt beyliklerinin bir araya gelerek, ortak düşmanlara karşı savaşmalarının gereğini kavramış ve bu amaçla harekete geçmişti. Cizre’de oturmakta bulunan Bedirhan Bey ileri görüşlülüğü ve kararlılığı sayesinde, Hakkari bölgesindeki Kürtlerin reisi Nurullah Bey ile diğer aşiretlerin büyük kısmını ve Mahmut Han’ı ikna etmişti.” (age, syf.50)

Beyliğin içişlerinde düzenlemeye gider. Aşiretlerden bir nevi danışma kurulu oluşturur, kararlar burada alınır. Aşiretlerin savaşçılarından birlikler oluşturulur. Egemen olduğu topraklarda Ermeni ve Asurlular’a da eşit yaklaşır.

Beyliğinde ve çevre bölgeler üzerinde tartışmasız bir şekilde egemenliğini oluşturan Bedirhan Bey 1828-29 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı ordusuna asker vermez. Bu, Osmanlı’ya karşı ilk tavidir.

Yunanistan Bağımsızlık Savaşı ve Balkanlar’daki bağımsızlık hareketleriyle, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyaniyla güçten düşen Osmanlı, 2. Mahmut döneminde “yenileşme hareketleri” temelinde Sekban-ı Cedid adı altında yeni bir ordu kurar. Bu, yeni asker toplama demektir. Asker verilmesine

Bedirhan Bey muhalefet eder. Diğer Kürt beylerini de ayaklanmaya ikna ederek, hazırlıklar yapılır.

“Daha sonra Sultana karşı olan Kürt beyleri arasında birlik oluştu. Bir süre sonra Van Bey'i Mahmut Han ve kardeşi Abdal Han da bu birliğe katıldılar. Çok geçmeden bu Kürt beyleri 'Osmanlılara karşı birlikte ayaklanmak, Kürdistan'ı kurtarmak, ayrı ayrı bağımsız hükümetler kurmak' için kendi aralarında bir anlaşma imzaladılar ve anlaşmayı 'Kutsal Anlaşma' olarak adlandırdılar.” (Celile Celil'den aktaran Faik Bulut, Dar Üçgende Üç İsyân Kürdistan'da Etnik Çatışmalar/ syf. 187)

1840 yılına gelindiğinde Bedirhan Bey'in egemen olduğu topraklar Van Gölü, Diyarbakır, Musul ve İran sınırına kadar genişlemişti. Bu gelişmeleri içinde bulunduğu zor durum nedeniyle bir süre uzaktan izlemek zorunda kalan Osmanlı devleti sonunda Bedirhan Bey'in düzenlediği Nasturi Katliamı'nı (vergi vermedikleri için) bahane ederek Bedirhan Bey üzerine saldırdı. İlk çarpışmadan Bedirhan Bey galip çıktı.

1842'de, askeri ve ekonomik açıdan yeterince güçlendiğini düşünen Bedirhan Bey bağımsızlığını ilan etti. Cizre'yi başkent ilan ederek hükümdarlığının göstergesi olarak sikke bastırdı. Beylik sınırları içinde birarada yaşayan Ermeni, Asuri ve Kürtleri birbirine düşürme oyunları hem İngilizler hem de Osmanlı tarafından oynandı. İngilizlerin desteğindeki Asuri Papaz Mar Şamun'un karargâhına İngiliz bayrağı asarak, “arkamda İngiltere var” mesajı vermesi sonrasında Asurilere saldıran Bedirhan Bey ve Nurullah Bey binlerce Asuri'yi katlettiler. Asurilere destek sözü veren İngilizlerin tek yardımı ise katliamdan kurtulan Asurilere az miktarda para dağıtmak oldu.

Bu saldırılar sonrasında Osmanlılar Avrupalıların da baskısıyla Bedirhan Bey sorununu çözmek için harekete geçerler. Önce rüşvetle, ikna yoluyla Osmanlı egemenliğini tanımasını isterler. Sonuç alınmaz ve bunun üzerine "Anadolu orduları kumandanı" Osman Paşa 1847 Mayıs'ın da Erzurum'a gelerek ordusunu buradan topladığı askerlerle güçlendirir ve Bedirhan Beyliği'ne saldırıya geçer.

Urmiye bölgesinde Bedirhan Bey ile savaşır. Bedirhan Bey savaşta üstün gelse de arkadan hançerlenir, Başkent Cizre'nin savunmasını verdiği yeğeni Yezdan İzzettin Şer ihanet ederek Osmanlı'ya katılır. Bu, savaşın kaderini de etkiler, bozgunu önleyemeyen Bedirhan Bey, Cizre'ye çekilmek zorunda kalır.

Burada da yoğun saldırılar karşısında tutunamaz ve Eruh Kalesi'nde üç gün direndikten sonra Osmanlı'ya esir düşer. Yağma ve katliam Kürdistan topraklarını kasıp kavurur. Bedirhan Bey ailesiyle birlikte Girit Adası'na sürgün edilir ve burada ölür.

İhanet eden Yezdan İzzettin Şer ise Hakkâri'ye Osmanlı Valisi olarak atandı. İhanetinin ödülü Osmanlı Valiliği idi.

Bedirhan Bey isyanı Kürt isyanları arasında önemli bir yer tutar. Bedirhan Bey'in çocukları da daha sonra gelişen isyanlarda yer alır. Bahri isimli oğlu 1880'deki Şeyh Ubeydullah Ayaklanmasında yer alırken diğer oğlu Mithat 1898 yılında "Kürdistan" adında ilk Kürt gazetesini Kahire'de çıkarır. Şeyh Ubeydullah ayaklanması bünyesinde ulusal nüveler taşımaya karşın öz olarak feodal direnme hareketidir. Ancak bu gerçeğe birlikte Şeyh Ubeydullah ayaklanmasına kadar gelişen Kürt ayaklanmalarına göre bu ulusal nüveler daha güçlüdür. Bazı belgelerde geçen Ubeydullah ayaklanmasında dile getirilen "Otonom Kürdistan" sloganı bunu doğrulamaktadır.

Yine Bedirhan Bey'in Osmanlı Genel Kurmayı'nda görevli olan iki oğlu Osman Paşa ve Hüseyin Paşa ise 1879'da merkezi Botan olan bir ayaklanmaya önderlik ettiler.

İhanet eden Yezdan İzzettin Şer ise ödül olarak atandığı valilikten alındı ve Osmanlı-Rus savaşını değerlendirerek, çelişkilerden yararlanma düşüncesiyle ayaklandı. Ancak İngilizler'den, Ruslar'dan destek beklemesi onun da sonu oldu.

Osmanlı her ayaklanma sonrasında halka karşı daha acımasız yaklaşır. Bir yandan yerel otoriteleri gücü yettiğince tasfiyeye çalışırken diğer yandan vergi ve askeri sürekli artan bir şekilde talep eder. Vergilerin dışında halkı zorla angarya işlerinde çalıştırır. Örneğin Erzincan'dan Diyarbakır'a kadar olan yol yapımında Dersimliler zorla çalıştırılırlar. Baskılar karşısında güçsüz de olsa, halk her türlü zulmü göze alıp yer yer küçük çaplı da olsa ayaklanır. Bunlar her defasında kanla bastırılır.

İttihat ve Terakki iktidarında da bu durum değişmez. İttihat ve Terakki iktidarının ilk aylarında Milli Aşiret Reisi İbrahim Paşa Ayaklanması ve Dersim'e düzenlenen harekatta Kürt halkı kıyımdan geçirilir. Ama "Dersim'e sefer olur, zafer olmaz" sözü her seferinde doğrulanır, halk dağlara çıkıp direnir.

KOÇGİRİ AYAKLANMASI

Koçgiri Ayaklanması tamamen haklı talepler üzerinde gelişmiş olsa da, dönem itibariyle ilerici ve anti-emperyalist bir konuma sahip olan Anadolu Kurtuluş Savaşı sürmektedir. Bundan dolayı ayaklanmanın niteliği gerici bir konuma düşmüştür. Yenilgisinin nedenini ise aşiret

yapısında, bölünmüşlüğünde aramak gerekir.

Ayaklanmaya önderlik eden Koçgiri Aşireti Hafik, Zara, İmranlı, Suşehri, Refahiye, Divriği, Kangal, Ovacık ve Kuruçay ilçelerini çevreleyen 135 köye yayılmıştı. Ayaklanmanın önderi Alişer, Koçgiri, Malatya, Dersim, Erzincan, Elazığ gibi bölgelerde faaliyet yürüttü. Seyid Rıza ile temasa geçerek ayaklanma hazırlıklarına girişti. Nuri Dersimi de ayaklanma öncesi faaliyet yürütenler arasındadır. Ayaklanma, aniden gelişen bir hareket olmayıp, planlı bir şekilde örgütlenen bir harekettir.

Ankara Hükümeti'nin ikiyüzlü bir tavırla Kürtlerin taleplerine karşı

çıkmadıklarını söyleyerek oyalamaya çalışması da fayda etmedi ve 15 Kasım 1920'de Hozat'ta toplanan Kürt ileri gelenleri ortak karar gereğince Ankara Hükümeti'ne gönderdikleri notada taleplerini içeren 5 soru sordular ve Kürtlere özerklik konusundaki, düşüncelerini hemen iletmesini istediler. Ankara Hükümeti bunlara cevap vermemekle birlikte ipleri de tamamen koparmadan askeri hazırlıklarını sürdürdü.

Diğer yandan da bu toplantıda farklı görüşler savunan aşiretlerle ilişki kurularak bölüp parçalama taktiği izlendi. Kemalistler bunda başarılı da oldular.

Ayaklanmacıların ilk hedef olan Ümraniye ilçesi ele geçirilip Kürt bayrağı çekilerek ayaklanma başlatıldı.

Kemalistler Elazığ, Erzincan, Zara ve Divriğ'de sıkıyönetim ilan etti. Rumlara yönelik katliamlarıyla ün salan Topal Osman çetesinin de katıldığı, ayaklanmayı bastırmak için yollanan güçler Koçgiri'ye saldırıya geçti. Ayaklanmanın nasıl bastırılacağı ise talimatla açık olarak dile getiriliyordu;

"... İsyen ve eşkıyalıkta ayak direyenlerin mallarına el konulacak ve en yakın hükümet merkezine teslim ile evleri yıkılıp yakılacaktır. Ayaklanmada ve eşkıyalıkta direnenler tek kişi olmayıp köy halkı oldukları takdirde bu işlem bütün köy için uygulanacaktır." (Kürtler, İsyen-ı Tenkil, Hıdır Göktaş, syf, 4)

Koçgiri saldırısı TBMM'de görüşülürken Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey dışında tüm Kürt milletvekilleri de katliama onay verdiler. Bugünün TBMM'sinde OHAL yasalarının onaylanması gibi. Sefer başlatıldı, Dersim ve Erzincan arasında çok kanlı çatışmalar yaşandı. Özellikle Topal Osman çetesi tam bir vahşet uyguladı. Ayaklanmanın bazı komutanları ölürken Haydar Bey, Nurettin Paşa'nın vaatlerine inanıp görüşmeye gittiğinde 400 adamıyla birlikte yakalandı. Ayaklanma 17 Haziran 1921'de sona erdi. Alişer'in kumanda ettiği Koçgiri kuvvetleri direnmelerine rağmen çatışarak Dersim'e çekildi. Ayaklanma sonrası Sivas'ta kurulan olağanüstü mahkemede ayaklanmanın ileri gelenlerine idam cezaları verildi.

ŞEYH SAİT İSYANI

Cumhuriyet sonrası gelişen ilk Kürt ayaklanmasıdır. 1925'de başlayan ayaklanma aynı zamanda ulusal yanı çok açık bir harekettir. Ayaklanmayı bastırmak için çıkarılan kanunlar ve oluşturulan İstiklal Mahkemeleri, yıllarca tüm muhalifleri ezmek, sindirmek için kullanıldı.

1925 yılında Şili olarak başlayan ve daha sonra hareketin önderi Şeyh Sait'in ismiyle anılan ayaklanmanın hazırlıkları 1920'den itibaren başlar. Gizli olarak çalışan Kürt örgütleri 1923 yılı Mayıs ayında birleşerek "Kürdistan İstiklal Cemiyeti" (Azadi) adında örgütlenir. Gizliliği esas alan hücreler şeklinde örgütlenen Cemiyet'in Başkanı Albay Cibranlı Halit Bey'di. Bölgede birçok yerde kısa sürede örgütlenirken, ordu içinde de örgütlenmeler yaptı.

Cemiyet Kürt halkı üzerinde büyük etkisi olan ve büyük bir servete sahip olan Şeyh Sait'i örgütlemeye özel önem verdi. Yapılan görüşmelerde Kürt isyanının birlikte örgütlenmesi ve bir eşgüdüm sağlanması konusunda anlaşıldı. Suriye'deki bazı Kürt aşiretleri de silahlandırıldı ve Milletler Cemiyeti'ne (BM) Suriye aracılığıyla Kürtlere yardım edilmesini isteyen bir mesaj gönderilmesi kararlaştırıldı.

Ayaklanma hazırlıkları hızla sürürken bölgedeki faaliyetler Ankara Hükümeti'nce de gözden kaçırılmıyordu. Hazırlıkları Ankara'ya bildiren aşiretler de yok değildi. Mustafa Kemal'in bizzat verdiği emirle Cemiyeti ileri gelenlerinden Yusuf Ziya Bey ve Cibranlı Halit Bey tutuklandı. Bu tutuklamaların ardından Şeyh Sait AZADİ Örgütü'nün başkanlığına seçildi. Cemiyet ayaklan ve tutuklanan Kürt yöneticileri kurtarma kararı aldıysa da 1925 Mart'ında Yusuf Ziya Bey asıldı. Cibranlı Halit Bey ise kurşuna dizildi. Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza'nın 1924 Kasım'ında Halep'te katıldığı kongreye, Türkiye, Suriye ve Irak'tan çok sayıda Kürt katıldı ve Newroz Bayramı'nda, 21 Mart 1925'de ayaklanma kararlaştırıldı.

Böylesi geniş bir alana yayılan ayaklanma hazırlıklarına ve ayaklanmaya Alevi kökenli Kürtlerin yaşadığı Dersim aşiretleri destek vermedi. Aşiretçilik ve mezhepçilik bir kez daha Kürt

halkının birliğinin önüne engel olarak çıkmıştı.

şeyh Sait dini etkisini de kullanarak köy köy, kasaba kasaba gezerek vaazlarla propaganda yaptı, silahlı milisler topladı. Bu gezilerin birisinde yaşanan bir çatışma sonucu ayaklanma erken başlamak zorunda kaldı. 14 şubat günü şeyh Sait sayıları 10 bini bulan adamlarıyla birlikte Genç'i ele geçirdi. Buradaki vali ve diğer hükümet yetkililerini tutukladı. şeyh Sait'e olağanüstü yetkiler veren bir yasa yayınlandı. "Bu yasaya göre Genç şehri, Kürdistan'ın geçici başkenti ilan edildi; her Kürt inanç uğruna mücadele veren kişi oldu; laik ve dini iktidarın bütünü şeyh Sait'in eline geçti; toplanan vergiler ve tutsaklar Genç şehrine gönderilmeye başlandı. Ayaklanmacılar bir çağrı da yayınladılar; ağır ve menfur öşür vergisinin ortadan kaldırıldığını ilan ettiler. Buna karşılık halk, ayaklanmacılara besin maddesi temin etmeye çağrıldı. Bu önemli girişim, büyük bir bölümü silah elde Türk yöneticilerin baskısına karşı çıkan geniş köylü kitleleri arasında ateşli destek buldu." (Celile Celil, M.S. Lazarev, O. İ. Jaganina, M. A. Gasaratyan, ř. H. Mihoyan Yeni ve Yakın Çağda Kürt Siyaset Tarihi/ syf: 152)

Ayaklanma hazırlıkları tam olarak yapılamadan patlak vermesine rağmen yine de ayaklanma Kemalilerin her geçen gün artan baskısı, şeyh Sait'in bölgedeki nüfusu, dini etkinliği bölgenin coğrafi yapısı, Kürt nüfus yoğunluğu gibi nedenlerden ötürü kısa sürede birçok yere yayıldı. Hedef Diyarbakır'ı ele geçirip başkent yapmaktı. Saldırılarından sonuç alınamadı. İlk günlerdeki başarılardan sonra ordu karşısında tutunamayan şeyh Sait kuvvetleri gerilemeye başladı. Ayaklanmacıların temel güçlerinin etrafı Genç Ovası'nda sarıldı ve bozguna uğratıldı.

15 Nisan günü de şeyh Sait ve ayaklanmanın diğer önderleri Murat Çayı üzerinde yakalandılar ve göstermelik yargılamalar sonucunda idam edildiler. şeyh Sait'in idam sehпасındaki son sözleri "Tabii hayat sona erdi. Kendimi milletimin yolunda feda ettiğime hiçbir şekilde pişman değilim. İleride torunlarımızın bizden dolayı düşman önünde utanç duymamaları bizim için yeterlidir" oldu.

şEYH SAİT AYAKLANMASI'NIN BASTIRILABİLMESİNİN

BAşLICA NEDENLERİ; Ulusal bir bütünlük sağlanamamış, ayaklanma yerel kalarak bütün Kürt topraklarını kucaklayamamıştı. Aşiretler arasında bir birlik yoktu. Bazı aşiretler ayaklanma karşısında tavırsız kalırken, bazı aşiretlerse hükümet ve orduyla

birlikte fiili olarak ayaklanmanın bastırılmasında yer aldı. Bir başka neden de, başta örgütlenmeyi yapan Azadi örgütü ayaklanmaya yön vermekte yetersiz kaldı. Ayaklanma, liderliğinin dini yapısına rağmen esas olarak Kürt halkının feodal aşiretler önderliğinde küçük burjuva diktatörlüğe karşı ulusal içerikli taleplerle ayaklanmasıdır.

Ayaklanmada dini motiflerin işlenmiş olması ezilen, baskı gören, asimilasyona tabi tutulan bir halkın, Kemalistlerin ırkçı, şovenist müdahalesine karşı başkaldırma haklılığını ortadan kaldırmaz. Bütün Kürt ayaklanmalarında olduğu gibi Şeyh Sait Ayaklanması sırasındaki vahşet ve katliamların nedeni de ayaklanmaların taşıdığı ulusal içeriktir.

Cumhuriyet yıllarındaki ilk ayaklanma Şeyh Sait ayaklanmasıydı.

Şeyh Sait ayaklanması aynı zamanda kendinden önceki aşiretlerin, feodal güçlerin ayaklanmalarına göre ulusal yanı en belirgin olan ilk ayaklanmaydı. Bu yan, cumhuriyet dönemi ayaklanmalarda daha da belirgin hale gelecektir. Kürt halkı ulusal talepleri için, sonucunda katliamlar, büyük vahşetler yaşasa da ayaklanmaya devam edecektir...

RAÇKOTAN VE RAMAN TEDİP HAREKETİ

Şeyh Sait ayaklanmasının bastırılmasından sonra Kemalist iktidarın saldırı ve operasyonları aralıksız devam etti. Silahlı olan ve iktidar yanlısı olmayan tüm aşiretlere yönelik tedip (yola getirme) hareketleri düzenlendi. Devletin bu saldırıları karşısında Kürtler'in cevabı ise ayaklanma oldu.

Siirt'in Beşiri bölgesinde Raman Aşireti, Garzan ve Rackotan Aşiretleri, Silvan ve Kulp'taki Bükran Aşiretleri direnmelerini sürdürüyorlardı. İlk olarak hedeflenen Raman ve Raçkotan aşiretleriydi. Sonrasında ise yapılan plan gereği Koçuşağı Aşireti'ne yönelinecekti.

Ayaklanmaya hazırlandığı gerekçesiyle Sinkan, Raçkotan, Bükran aşiretlerine karşı başlatılan tedip hareketinde, bölgede ayaklanan aşiretlere düşman olan aşiretler de kullanıldı. Kullanılan

aşiretlerin önde gelenleri hapiste de olsalar çıkarıldılar.

1926 Ağustos'unda başlayan operasyonlarda Raman Aşireti'nin 16 köyüne baskın düzenlendi. Bu, Raman Aşiretinin silahlı direniş için dağlara çekilmesiyle sonuçlandı. Bazı aşiretler de onlara katıldı.

7-12 Ağustos arasındaki bu tedip hareketinde Raman, Alikan ve Receban aşiretlerinin silahları toplanır, fakat halk her fırsatta silahlanmaya, ayaklanmaya devam eder.

1927 yılının Şubat ayında Çölemerik, Beytüşşebab ve Nordüz'de Ertuş, Güyan, Jirki ve Şerefhan aşiretlerinin ayaklanması günlerce sürmüş ve kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Şeyh Sait isyanına da katılan Sason aşireti, kimi zaman şiddetlenen çatışmalarla, kimi zaman ivmesi düşerek 1937 yılına kadar direnişlerini sürdürürler. Yıllarca süren operasyonların sonucusunda yüzlerce Kürtün katledilmesi ve batıya sürgünleri ile Sasonların direnişi ancak kanla, katliamla kırılabilir.

Ağrı Ayaklanması Hoybun'un Kurulması Şeyh Sait ayaklanması ve ayaklanmadan sonra giderek yoğunlaşan ulusal baskı, katliam ve terör Kürt halkı içerisinde yoğun tepkilere ve kendiliğinden direnişlere yol açtı. Fakat direnişler dağınık ve örgütsüzdür. Kürt aydınları yaşanan bu deneylerin derslerini değerlendirir, tartışır, bir yol, çıkış bulmaya çalışır. Bu tartışmalar sonucunda 1927'de "Kürt Milli Genel Kurultayı" düzenlendi ve Hoybun örgütü kuruldu. Tüzüğünün 2. maddesi, "son Türk askerinin kutsal Kürdistan toprağında tahliye edilmesine kadar Türklere karşı mücadele" olarak belirlenen Kürt milliyetçi örgüt Hoybun tüm Kürtlerin ulusal birliğini hedefliyordu.

Bu sırada, Şeyh Sait isyanı sonrası baskılardan dağa çekilen Celali, Horman, Cibran ve Boyduran aşiretleri Ağrı'ya bir direniş merkezi haline getirmişlerdi. Direnişçiler bir isyan hazırlığı yapmaktadırlar. Hoybun, İhsan Nuri'yi isyanı yönetmesi, isyancıların eğitimi için "Ağrı Askeri Delegatesi ve Milli Hareketin Genel Kumandanı" olarak görevlendirir.

Ağrı'daki ilk ciddi çatışma, 15 Mayıs 1926'da olur, ordu güçleri yenilerek geri çekilmek zorunda kalırlar. Bu, yeni saldırıların da habercisidir, aynı zamanda isyancıların halk içinde sempati kazanması, umut olarak görülmesi sonucunu doğurur.

Devlet, 10 Eylül 1927'de daha büyük bir güçle saldırır Ağrı'ya. Her iki taraftan da büyük kayıplar yaşanır. Bu çarpışmalardan sonra Ağrı tepelerinde bir "Kürt Milli Toplantısı" yapılır ve "Ulusal

Hükümet'in kurulduğu ilan edilen toplantı sonrası isyanın liderliğine İhsan Nuri ve İbrahim Heslo Telli getirilir.

Hoybun örgütünün yönlendiriciliği Ağrı isyanını özellikle bu aşamadan sonra daha nitelikli bir hale getirir. İhsan Nuri elindeki ilkel bir matbaa ile "Ağrı" ve "Gaziya Welat" adında iki gazete çıkartıp propoganda çalışması yapar. Ayrıca "Ağrı Egır Dibarine" (Ağrı Ateş Yağdırıyor) başlıklı bir bildiri yayınlayıp ayaklanmanın amaçlarını halka açıklar. Gerilla tarzı eylemlerle devletin otoritesini yıpratıp, toplu bir ayaklanmayı hedefleyen İhsan Nuri'nin askeri önderliğindeki ayaklanma aynı zamanda ilk Kürdistan bayrağının kullanıldığı isyandır.

Devlet, işinin kolay olmadığını anlamıştır. Yoğun destek alan, örgütlü, disiplinli bir askeri güce sahip bir hareketle karşı karşıyadır. Halk hiç eksik olmayan baskılar ve katliamlar altında patlama noktasına gelmiş ve o an için katılmasa da isyana büyük bir sempatiyle bakmaktadır.

Devlet halkı aldatmak için daha önceki isyanlardan dolayı sürgünde ve hapiste olanlara af çıkarır. Ancak öte yandan da yeni bir "mecburi iskan kanunu" hazırlayarak gerçek yüzünü de ortaya koymaktan çekinmez. Baskı, sürgün, kıyım olmadan halkı yönetemeyeceği bir kez daha görülür. 1400 Kürt ailesi sürgün edilir, çoğu sürgün yolunda katledilir.

Aynı ikiyüzlülük isyancılara karşı da kullanılır. İhsan Nuri ile görüşmeler yaparak mevki, para ve isyancılara af teklif eder. İhsan Nuri'nin cevabı "boşuna zahmet etmeyin, hiç bir yere gitmem, ben ulusumun hizmetindeyim. Benim hakkımda sadece o karar verebilir. Siz eğer samimiyseniz devletinizin gözü önünde Ağrı Dağı'na çekilmiş bağımsızlık bayrağının cevabını verin" olur. Aldatma, boşa çıkar. 1930'a gelindiğinde Hoybun, Ağrı'yı "bağımsız Kürdistan'ın bir vilayeti" ilan eder. Yerel yönetim oluşturur, valiler, müdürler atar.

Devletin cevabı yine saldırı olur. Uçaklarla bombalanan Ağrı'nın, İran sınırı da tutularak isyancıların geçişi engellenir. Teslim ol çağrılarına uyanlar olsa da, büyük çoğunluk "teslimiyettense ölmeyi yeğlerim" diyerek teslim olmaz. 25 Eylül'e kadar süren direniş Ağrı'nın düşmesi ile yenilgiye uğrar.

Ağrı isyanı sonrası sindirmeye yönelik katliamlar ve sürgünler sonucu bu bölgelerdeki direniş potansiyeli büyük oranda bastırılmıştır. Yer yer bölgesel düzeyde gelişen irili ufaklı birçok ayaklanma ve direniş olmasına karşın bunlar herhangi bir etki

gücüne sahip değildir ve kısa sürede bastırılır. Hoybun örgütlülüğü de Şilen işlemez hale gelmiştir.

Bu ve önceki ve sonraki birçok ayaklanma için şunları söyleyebiliriz;

"Cumhuriyet dönemi Kürt ayaklanmaları; feodal toplumsal bir zeminde ulusal direnme ve birleşme niteliğindedirler. Ulusal baskının olduğu yerde, ulusun iç yaşamına dışarıdan zor yoluyla yapılan bir müdahaleye karşı bir direnmenin olmaması düşünülmez. Ayaklanmalar her şeyden önce Kürt ulusuna yönelik, jenosit ve asimilasyon politikasının sonuçlarıdır." (Haklıyız Kazanacağız Syf.873)

KOÇUŞAĞI AYAKLANMASI

"Cumhuriyet Hükümeti için bir çıban" olarak değerlendirilen Dersim'de baskı, katliam, sürgünler hiçeksik olmaz. 1926 yılında bu kez hedef Koçuşığı aşiretidir. Aşiretin yok edilmesinin gereğini Dersim'e gelip çalışmalar yürüten Diyarbakır Valisi Ali Cemal'in hazırladığı raporda şöyle belirtilir: "Yalnız Çemişgezek'in 22 km. kuzeydoğusunda Kozluca'da yerleşik Kör Seyit Han (Koçuşığı aşiretinden) şakiliği sanat edinmiş alışkanlığıyla Koçgiri hadisesinin mahkum ve sanıklarından bazılarını yanına toplayarak Çemişgezek, Arapgir, Kemah, Kemaliye taraşarına saldırlarda bulunmaktadır. Silahlarını teslim edeceğini ve itaat edeceklerini sanmıyorum. (...)

Çemişgezek'teki alay ve süvarilerle yok edilmeleri mümkündür. Ve çok iyi olacaktır. Böyle bir hareket ötekiler üzerinde tesirli olacaktır."

(Belge ve Tanılarıyla Dersim Direnişleri M. Kalman, Syf.124)

Koçuşığı'na yapılacak bir katliam, tüm halka yönelik bir gözdağıdır. Diğer yandan da kimi aşiretleri aldatarak, vaatlerle yanına çekmeye çalışır. Ali Cemal Munzur'da topladığı aşiretlere Kürtlerin geleneklerine uygun göstermelik davranışlarla da

bulunarak, Şu konuŐmayı yapar; "Ağalarım, Gazi Paşa'nın sizlere selamı var.

Beni size o g3nderdi. İçtiğim suyla yemin ederim ki, o alevidir. Ve D3nyada ki b3t3n Aleviliđi canlandırıcaktır. Ben Aleviyim, bu sıfatla size s3z veriyorum, yollarınız yapılacak mektepler ağılacak, toprağı olmayanlara Erzincan'da ve Elaziz'de toprak verilecek. Ancak sizden bir hizmet bekliyorum, o da, yakında h3k3met kuvvetleri gelecek ve 3teden beri Dersim'in adını lekeleyen Qočan (KoçuŐađı-bn) aŐiretini biraz ıslah edecek, siz b3t3n aŐiretiniz mensuplarıyla bu harekete katılacağınıza Őimdi s3z vereceksiniz." (K3rdistan Tarihinde Dersim. Nuri Dersimi Syf, 206)

AŞiretler Őartlı olarak devlete birlikte hareket edeceğini s3yler. Őartlardan biri olan Ovacık cephe komutanlığına getirilmesi istenen Nuri Dersimi kendi desteğinin anlamının, "devleti oyuna getirmek ve Koçuşağı'na gizli destek vermek" olarak ağıkla da gerçekte net tavır almayarak devletin politikasına yardımcı olmuşlardır. Kendi aşiret ıııkarları için devlet yanlısı g3r3nm3Őt3r. Bu karar katılmayan ve Koçuşağı ile hareket eden aşiretler de vardır.

4 Ekim 1926 tarihinde başında Albay Mustafa Muğlalı'nın yer aldığı saldırılara karŐıKoçuŐađı direndi. Devlet t3m katliamcılığıyla uçaklarla dağları taşları bombaladı. Çatışmalar 3zellikle Ovacık, Çemişgezek, Erkek, Beylan, Amutka, Yılan Dağı b3lgesinde 1 Aralık'a kadar s3rd3. Bu tarihte bitirilen 'hizaya getirme' hareketinde resmi ağıklamalara geçmeyen y3zlerce 3l3, s3rg3n ve yıkım kaldı geriye.

MUTKİ AYAKLANMASI

Daha önce hareket düzenlenmeyen Mutki'de, toplam 8 aşirete mensup 35 köyde yaşayan ve isyanlara destek veren halkın başka bölgelere sürgün edilmesi hedeflenmektedir. Halk bu karara karşı çıkarak ayaklandı.

Bunun üzerine ordu 26 Mayıs 1927'de isyan bölgesini kuşattı. Ayaklanmaya Şeyh Abdurrahman, Mehmet Ali Yunus ve Zorikli Selim gibi isimler önderlik ediyordu.

"ayaklanmaya katılanların... İlerde de zararlı olmalarını önlemek için eli silah tutanların kamilen yok edilmelerinin zorunlu olduğu" emriyle hareket eden ordu, yüzlerce insanı katletti. Devlet, harekatta hedefine tam olarak ulaşmasa da ayaklanmanın önderlerinin katledilmesi sonrasında, ayaklanmacılar dağıldı. Bir isyan daha kanla bastırılmıştı. Dökülen kan ise Kürt topraklarına çok daha büyük bir öfkeyi ekmekten başka bir işe yaramıyordu.

Daha önce olduğu gibi, bundan sonra da devlet defalarca "tenkil hareketleri" yapmak zorunda kalacaktı.

Resmi rakamlara göre 280 köyün yakıldığı, 2000 civarında Kürdün katledildiği "Bicar Tenkil hareketi" gibi; Asi Resul ayaklanmasına karşı yapılan hareket gibi; "Tendürek Harekati" gibi; 1930 ortalarında Savur, Midyat ve Cizre'nin bazı köylerinde sırasıyla Hırbatav, Han Hasso, Savayıç köylerinde baskı ve zulüm uygulayan jandarmaya karşı küçük çaplı direnişlere "ayaklanma girişimi" denilerek yapılan "Savur Tenkil Harekati" gibi; Van'daki Zeylan ve Celali aşiretleri, Muş'taki Hayderan ve Banuki, Siirt'teki Bekıran aşireti ve Bitlis'teki Adaman aşiretlerinin üyelerinin başlattığı Zeylan Ayaklanmasına karşı girişilen tenkil hareketi gibi; 1930 yılında Mardin ve Ağrı bölgelerindeki Oramar ayaklanmasında olduğu gibi; Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın hazırladığı bölgeye ilişkin rapordan yola çıkılarak "vergi ve asker vermeye yanaşmadıkları, Kürtlüğü yaydıkları" ve en genelde isyanlara destek veren ve isyan potansiyeli taşıyan Pülümür, Erzincan ve Erzurum illerinin kimi bölgelerine yönelik 1930 Pülümür hareketi ve daha onlarcasında olduğu gibi. Kürt halkının zulme, ulusal baskıya, yoksulluğa karşı her direnişi kanla, katliamla bastırılır.

ARTIK SIRA, "ÇIBAN"IN KESİLİP ATILMASINDADIR. DEVLET İÇİN ÇIBAN, DERSİM'DİR

İsyan Damarını Özel Kanunlar, Kısımlar, Sürgünler Kurutamıyor: 1938 Dersim İsyanı ve Katliamı Dersim Kemalist iktidarın nüfus edemediği, aşiretlerin egemen olduğu bir bölgeydi. Her aşiretin bir meclisi ve bütün aşiretlerin bağlı olduğu "Cemaat-ı Aşiran" yani genel meclisleri vardı. Yani Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Dersim yarı özerk statüsünü korumuştur.

Dersim, "kurutulması gereken" bir isyan yatağıdır devlet için. Ancak Dersim için çok daha özel bir uygulama yapılır ve yıllara yayılan hazırlıklar sürer. Çıkarılan özel yasalar, sürgünler, asimilasyon, baskı bu hazırlıkların temelidir.

"Dersim'in kurtarılması için devlet tedbirler almalıdır. Aşiret sistemi ve aşiret ananesi yıkılmalıdır. Bu sistemin tehlikesi aşiretlerin silahlı olmasındandır. Dersim silahlarını vermelidir. Devlet teşkilatı kuvvetle, adalet ve kültürle Dersim'de kurulmalıdır." (Hıdır

Göktaş, Kürtler İsyen-Tenkil, Syf 120)

Dersim ile ilgili Kemalist iktidarın hazırlattığı onlarca rapordan birinde "Dersim'in yola getirilmesinin gereği" böyle anlatılıyordu. 1931'de İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ve Jandarma Genel Komutanı Kazım Orbay ve Umumi Müfettiş İ. Tali Öngören'in hazırladıkları bu raporla Dersim halkının tez elden sürgün edilmesini, kısımlardan geçirilmesini istiyorlardı.

1936 yılında benzer bir raporu, "Şark Raporu"nu hazırlayan Celal Bayar'ın isteği de aynıydı:

"İsyen edenleri tenkil etmek için şiddetin manası anlaşılır ve yerindedir" diyordu.

1936'da gündeme gelen "Dersim'in İslahı Esasları" başlığı taşıyan altı maddelik programa göre, Dersim üç aşamalı bir plan sonunda "İslah edilecektir". Aşama aşama, sürgün, sürülenlerin evlerinin yıkılıp yıkılması; resmi ideolojiyi ve zulmü taşıyacak devlet kurumlarının yerleştirilmesi ve "devletin varlığının Dersim'de pekiştirilmesi" bu programın özüdür. Özeti ise, zulümdür, asimilasyondur.

2 Ocak 1936'da yürürlüğe girip, 1947 yılı sonuna kadar yürürlükte kalan ve Dersim'in adının da değiştirildiği "Tunceli Kanunu" ise, 38 ayaklanmasını ve katliamını hazırlayan koşulları yarattı. Devlet, "Dersim sorunu"ndan kurtulmak için adını dahi değiştirip, "Tunceli" yaptı ama ne onca katliam, ne sürgünler, idamlar devlete istediği Dersim'i vermedi. Dersim yine Dersim olarak kaldı, "Tunceli" olmadı.

"İç Dersim" olarak adlandırılan bölgede Kahmut, Sin, Haydaran, Danzik, Amutka, Bucak ve bunların köylerinde hızla karakolların yapılmasından sonra Mart 1937'de Dersim'e genel saldırı başlatıldı. Saldırı direnişi doğurdu. Askeri harekate son verilmesi çağrısı için General Abdullah Alpdoğan ile görüşmesinden dönüşte Seyit Rıza'nın oğlu Bra İbrahim'in öldürülmesinin ardından Seyit Rıza, Sin köyünü kuşatarak katillerin teslim edilmesini istedi. İstek yerine getirilmediği gibi katiller Kurmay Şevket'in mahiyetine alınarak ödüllendirildi.

Seyit Rıza ve Alişer önderliğindeki halkın ayaklanması bu tarihten sonra daha yaygın çatışmalara dönüştü.

Devlet tarafından satın alınan, kullanılan, aldatılan aşiretler Dersim isyanında da feodal aşiret yapısının bir gerçeği olarak karşımıza çıkar. Seyit Rıza'nın yeğeni Rayber'in (Rehber), Alişer'i ziyareti sırasında katletmesi de bu ihanetlerden biridir.

"Kürtlüğün ve insanlığın yüz karası, adı ilelebet lanetle anılacak olan alçak Rehber, Alişer ve eşinin başlarını kestirmiş, torbalara koydurmuş ve şehitlerin başları, tanıyanlar tarafından iyice teşhis edildikten sonra, hain Rehber bunları yine bizzat Elaziz'e getirmiş ve resmi dairesinde Alpdoğan'a teslim etmiştir. Elaziz Türkleri bile bu olayı nefretle karşıladılar..." (Nuri Dersimi Kürdistan Tarihinde Dersim, Syf.269)

Seyit Rıza ve direnen halk dağlara çekilir. Uçaklarla ve toplarla bombalanan Dersim, baştan sona yakılıp yıkılmaktadır. İsyana katılsın katılmasın, tüm halk katledilmektedir.

"Kozluca Muharebesi" sonrasında Seyit Rıza Munzur dağlarına mevzilenir. Erzincan valisi "isteklerinin kabul edileceği" haberini göndererek, hile ile Seyit Rıza'yı yakalatır. (Kimi kaynaklarda teslim olduğu da belirtilmektedir.) Seyit Rıza yargılanır ve isyanın önderi durumunda ki 7 kişi ile birlikte idam edilir.

Dönemin Emniyet Müdürü olan daha sonra da Adalet Partisi Dışişleri Bakanlığı yapan İhsan Sabri Çağlayangil Seyit Rıza'nın idamını anılarında şöyle anlatmaktadır;

"Meydan dolmuşçasına, boşluğa şöyle seslendi: 'Evladı Kerbalayih. Bı hatiyh. Ayıptır, zulümdür, cinayettir', dedi. Benim tüylerim diken diken oldu. Bu yaşlı adam rap-rap yürüdü. Çingene'yi itti. İpi boynuna geçirdi. Sandalyeye ayağı ile tekme vurdu, infazını yaptı." (Anılarım, Syf.5152)

İsyanın önderi durumundaki Seyit Rıza ve Alişer'in katledilmeleriyle isyan Şili olarak sona erer. Ancak daha henüz devletin Dersimle işi bitmemiştir. Katliamlar 1938 yılında da sürdü. Amaç Dersim'i bir daha kıpırdayamayacak hale getirmektir. Dersim topraklarının gördüğü en büyük katliamlar yaşandı. Değişik kaynaklara göre 40 bin ile 90 bin arasında Dersimli'nin öldürüldüğü, 206 köyün yakıldığı, 8758 evin tahrip edildiği ve yüzbinlerce Dersimli'nin yerinden yurdundan zorla batıya göç ettirildiği vahşet halkın ayaklanma geleneğini bitiremedi. "Derelerin kan aktığı" ve hala bugün bile zaman zaman Lac Deresi'nde, Kutu Deresi'nde, Ali Boğazi'nde kurşuna dizilen, İksor uçurumlarından atılan binlerce insanın kemiklerine rastlandığı katliamlar, sürgünler Dersim'in isyan damarını kurutmak bir yana hala körükleyen bir öfkedir.

SON SÖZLERDEN...

Bazı Kürt ayaklanmalarına önderlik edenlerin, Kürt aydınların idam sehplarında, mahkemelerde söyledikleri son sözler çeşitli kaynaklarda farklılıklar olsa da şöyle geçti:

Şeyh Said: “Dünya yaşantımın sonu geldi. Ulusum için kurban edildiğimden dolayı pişmanlık duymuyorum. Yeter ki torunlarımız bizi düşmanlarımızın önünde mahcup bırakmasınlar.”

Hınus'lu Halid Cebri Bey: “Karşınızda yalnız değilim. Arkamda İran, Mezopotamya ve Türkiye'de muazzam bir Kürt ulusu bulunmaktadır. Bugün beni asıyorsunuz, fakat hiç şüphemiz yoktur ki yarın torunlarımız da sizleri yok edeceklerdir.”

Şeyh Abdülkadir (Senötör): “Zaten sizler yakma ve harab etme konusunda büyük bir şöhrete sahipsiniz. Burasını da Kerbela'ya çevirdiniz. Şunu biliniz ki dehşet ve insafsızca sömürü ile şan ve şeref kazanılmaz...”

Yusuf Ziya Bey (Bitlis Milletvekili): “Bize mevki ve rütbe bahşetmek suretiyle bizi aldatabilirsiniz endişesi içendeydim. Şükür Allah'a ki bizi mermi ve iple karşılıyorsunuz ve bundan dolayı biz hiç pişman değiliz. Verdiğiniz ders sayesinde torunlarımız öcümüzü alacaklardır.”

Doktor Fuad Bey: “Vatanım için yiğitçe kurban olmayı daima düşünürdüm. Şüphesiz ki asılmakta olduğumuz bu toprağa bağımsızlık bayrağı dikilecektir.”

Seyit Rıza: “75 yaşındayım, şehit oluyorum, Kürdistan şehitlerine karışıyorum. Dersim mağlup oluyor, fakat Kürtlük ve Kürdistan yaşayacaktır, Kürt genci intikam alacaktır, kahrolsun zalimler! Kahrolsun kahpe ve yalancılar.”

BEŞİNCİ BÖLÜM:

DÜNYADA HALK AYAKLANMALARI

KATİLİNA AYAKLANMASI

"Uygarlık" tarihi, üretim ilişkilerinin gelişmesine koşut olarak kurulan yeni devlet biçimlerine ve ezilenlerin, ezenlere karşı verdiği eşitlik, özgürlük ve hak savaşımına tanık olmuştur. Köleci toplumda "Katilina" ve "Spartaküs" ayaklanmaları ile simgeleşen hak ve özgürlük savaşımaları Roma İmparatorluğunda gerçekleşmiştir. Lucius Sergius Katilina (İ.Ö. 109-61) önderliğindeki, Katilina ayaklanması da tarihte önemli bir yer teşkil etmiştir. Tarihte bilinen ilk büyük toplumsal savaşımın amacı, hak ve özgürlük savaşımının toplumsal eşitlik savaşımından ayrı tutulamayacağını göstermektedir.

Lucius Sergius Katilina (M.Ö 109-61) ezilenlerin ilk isyanını yöneten ezen sınıftan gelen isyan lideridir ve isyanı, kuvvet komutanlarıyla başlatandır. Katilina önceleri Sosyal Adalet'i farklı

bir yoldan gerçekleřtirmeyi dűřünüyordu. Bunun içinde iki kere Konsul seçilmeye çalıřmıřtı. Ama bu yol kapanınca silahlı Yola bařvurmak zorunda kaldı. Bűyűk bir Ayaklanma tertipledi. Floransa dolaylarında birçok katılımla bűyűk bir gű oluřturdu. Ne var ki bu Ayaklanma'nın Sonu'nda, "űstűn Gűler" Karřısında dayanamayarak arkadařı Manlius'la birlikte savař alanı'nda ۆldűrűldű.

Floransa dolaylarında kahramanca can veren Katilina'yı satırlarında dile getiren tarihi Sallustus, onu řu dizelerde tarihe aktarır; "...Yűzű, ۆlűműnden sonra bile kahramanlıđını yitirmemiřti, varlıkları –Romalı insanlar anlamında ya da dűřűnce anlamında Romalıları.kűűmsemede devam ediyordu." Sallustus, bununla, Spartakűs İsyenından ۆnce, tarihteki ezilenlerin ilk isyanına dair gűndermeler yapmıřtır. Bu tarihin ezilen yıđınlar için ۆnemi çok bűyűktűr. Tarihin diyalektiđine dűnűk çok ۆđretici bir ders sunulmaktadır.

İsyen Başarsızlığa gittiği zaman tutsak dűřen Katilina'nın karşısına ieron çıkmaktadır. ieron, Katilina'nın karşısına gűlűlerin ve egemenlerin çıkarlarını temsil eden biri olarak yargıçların katında yerini alır. Halkın nezdinde ihanetçi, bir tiptir.

Ezenler'in Soyu'ndan geldiği halde Ezilenler'in Savunucusu Katilina'yla Ezilenler'in Soyu'ndan geldiği halde Ezenlerin Savunucusu Cicero (ۆ. MÖ 43) karşı karşıyadır.

Gűlűler'e dayanan Cicero, Katilina'ya karřı Konsűl seçilmiřtir. Katilina, Yoksullar'a Toprak dađıtılmasını ve çeřitli Faizler'le haksızca kabaran Borçlar'ının silinmesini ister. Buna karřı Cicero Gűrevler adlı Eser'inde řuyle yazar:

'Varlıklılar'ın Elindeki Toprađı almak ve Borçları silmek ha? Fakat bu, Devlet'in Temelleri'ni sarsmak demektir. űnkű Devlet'in Gűrevi Műlkiyet'i korumaktır. Kendi para'mla yaptırdıđım evi bařkaları kullansın, bűyle řey gűrűlműş műdűr? Borç olarak verdiđim kendi Paramı Kűylű'den geri istememeliymiřim, bu da ne demek oluyor?

Katilina ۆnceleri Sosyal Adalet'i Olumlu bir yoldan gerçekleřtirmeyi dűřünüyordu. Bunun içinde iki kere Konsul seçilmeye çalıřmıřtı. Ama Olumlu Yol kapanınca Olumsuz Yola Bař vurmak Zorunda kaldı. Bűyűk bir Ayaklanma tertipledi. Ne varki bu Ayaklanma'nın Sonu'nda, űstűn Gűler Karřısında dayanamayarak Arkadařı Manlius'la birlikte Savař Alanı'nda ۆldűrűldű.

Manlius'un Mektubu:

'Bütün Anlaşmazlıklar'ın ve Savaşlar'ın Kaynağı olan Zenginliği istemiyoruz. İstedığımız sadece Özgürlük'tür?

Tarihçi Salluste, Katilina Ayaklanması'nı yediği halde, O'nun Floransa Dolayları'nda kahramanca can verdiğini yazar: Yüzü, Ölümünden sonra bile Kahramanlığını yitirmemişti, Zenginleri küçümsemekte devam ediyordu.

SPARTAKÜS

AYAKLANMASI

(M.Ö. 74-71)

Halklar nezdinde isyanın, özgürlüğün sembollerinden biridir Spartaküs.

Trakya doğumlu olan Spartaküs, Roma ordusunda görev yapar. Ancak ordudan kaçar. Yakalandıktan sonra köle olarak sayılır. Güçlü bedeni, savaşçı özellikleri nedeniyle Capua'daki profesyonel savaşçı denen Glatyatörler okuluna gönderilir. Paralı-zengin efendiler glatyatörleri alıp satabilir, kendilerine koruma yapabilirler.

Bir avuç zengin çapulcunun zevki için arkadaşlarıyla dövüşmesi, kanını akıtması ve öldürmesine tepki duyar. Kendisinden istenilenleri tekrar tekrar sorgular. İnsanlar hayvan gibi alınıp-satılmamalı, böylesi bir yaşama boyun eğmemelidir sonucuna varır. Kendisinden önce kaçan, isyan eden glatyatörlerin olduğunu

bilir.. Ya boyun eğmeye devam edecek ya da kaçıp özgürlük için dövüşecektir.

Kararını verir. Köle olarak yaşamaktansa özgürlük uğruna ölümü onur sayan 74 arkadaşıyla birlikte okuldan kaçır. Vezüz yanardağına sığınır. Kölelik zincirlerini parçalayan özgürlük savaşçıları dağlarda peş peşe zaferler kazanırlar. Mazlumların, ezilenlerin, kölelerin umudu olur dağlar.

Yetenekli, güçlü ve eğitimli bir savaşçı olan Spartaküs, isyanın da tartışmasız önderi olur. Güçleri haklılıklarıdır, idealleridir. Kölelik özgürlüğe, umutsuzluk umuda, korku cesarete dönüşür. Artık kendi hayatlarının efendileridir. Spartaküs'ün ordusu bir kardeşlik ormanı olur. Almanlar, Bolyalılar, Trakyalılar ve pek çok bölgeden köleler, irili-ufaklı çeteler orduya katılır, köylülerde destek verirler!

İhtiyaçlarını çiftlik sahiplerinden zorla aldıkları paralarla karşılarlar. Köylülerden aldıklarının karşılığını ise mutlaka öderler. Spartaküs barbarca yapılan her türlü talan ve yağmaya karşı çıkar, engeller. Özgürlüğü, adaleti dostu düşmanı anlatarak eğitir savaşçılarını.

74 köleyle başlayan ayaklanma genişler, büyür. Sayıları 100 bine ulaşır. Roma imparatorluğu ayaklanmanın daha da yayılacağını görür. Güç toplamak maksadıyla saldırılarını durdururlar.

Spartaküs adını net olarak koyamasa da istediği adaletli, özgür ve köleliğin olmadığı bir düzendir. Bu amaçla herkesin eşit haklara sahip olduğunu belirten bir manifesto yayınlar.

Spartaküs durmak yerine saldırmaya devam eder. Craton ve Cozensa şehirlerini de ele geçirir. Rama iki yeni ordu kurup ayaklanmayı bastırmak için törenle yola çıkarılır. Durumdan haberdar olan Spartaküs, komutanlarını toplayıp nasıl bir strateji izleyeceklerini belirler.

Plana göre güçlerini farklı bölgelere dağıtacak Roma ordusunu birkaç parçaya böldükten sonra saldırıp kolayca ezeceklerdir. Komutanlarından Cirixus, 30 bin savaşçısıyla saldırıya geçer. Roma'nın bir ordusu Cirixus'la savaşırken diğer ordu Spartaküs'ün peşinden gider. Cirixus, Roma ordusunu yener. Bu zaferlerini kutlamak için tümüyle eğlenmeye başlarlar. Yenilen ama yok olmayan Doma ordusu durumdan haberdar olur. Zafer sarhoşluğuna kapılan köle ordusuna ani bir baskın yapar. Aralarında Cirixus'unda olduğu 20 bin savaşçı katledilir.

Ayaklanma için büyük bir kayıp ve yıkım olur.

Spartaküs yoldaşlarının başına gelenleri duyunca geri döner. Romanın iki orudusunuda yenip dağıtır.

İsyen 3-5 kölenin başkaldırısı olmaktan çıkıp imparatorluğu yok edecek bir iktidar sorunu halini alır. Bu tehlike Roma'lı zenginlerin tümünü biraraya getirip ortak hareket etmeye zorlar. Senato ayaklanmayı bastırma görevini Romanın en zenginlerinden Marcur Crassus'a verir.

Bu sırada spartaküs'ün Roma'ya saldırmaktan vazgeçip yürüyüşünü durdurması o an iktidarı almamak anlamına gelir. Böylesi bir karar da Romaya Crarsus komutanlarından yeni ordu kurmak için zaman kazandırır. Crassus büyük bir ordu kurup Spartaküs'ün üzerine yürür. Spartacüs'ün niyeti İtalyan sınırlarından çıkıp savaşıları dağıtmaktır. Savaşıların bu öneriye karşı çıkmaları üzerine Spartaküs ordusuyla Lucania'ya döner. Hep birlikte Sicilya'ya geçmek niyetindedirler. Ama önleri Roma ordusu tarafından kesilir.

Spartaküs yenileceklerini öngörür. Savaşılarına tutsak düştüklerinde başlarına nelerin gelebileceklerine göstermek için Romalı bir esiri çarmıha gerdirir. Ve onlardan köle oldukları günleri asla unutmamalarını ister.

Nihai çatışma Sezüz dağının eteklerinde yaşanır. İsyencilerin direnişinin ardından lejyonerler kaçmaya başlar. Crassus, kaçan lejyoneerleri idam ettirerek disiplini sağlar. Bugüne kadar karşılaştıkları en büyük Roma ordusu büyük bir direnç gösterir. Spartaküs savşarak güneye çekilmek zorunda kalır. Düşman ordusunun içine giren spartaküs öldürülür. Savaşıların çoğu teslim olmak yerine savşarak ölür. İsyen acımasızca bastırılır. Tutsak alınan 6 bin köle Appia Yolunda çarmıha gerilerek katledilir.

Spartaküs ayaklanması, Roma imparatorluğunu temellerinden sarsıp çatırdatmıştır. Kölelere, ezilenlere özgürlüğün yolunu açmıştır. Ve gün gelecek aşağıladıkları o "barbarlar" Romayı yıkacaklardır. Spartaküs o günden bugüne halkların elinde özgürlüğün, kurtuluşun, isyanın bayrağı olarak dalgalandırılmaktadır.

ORTAÇAĞDAN MEZHEP TARİKAT GÖRÜNÜMLÜ HALK HAREKETLERİNDEN

KARMA TİLER

Engels, “Ortaçağ; felsefe, politika, hukuk gibi ideolojinin tüm biçimlerini teolojiye (yani din bilimine) bağlıyor ve bu bilimlere teolojinin alt dalları olarak görüyordu... Yığınların duygu dünyaları yalnızca dinsel gıdalarla besleniyordu; bu bakımdan da yığınlara kendi çıkarları ancak dinsel kılık altında gösterilebilirdi.”

Karmatiler de, Bedreddin de böyle yaptı. Engels’in sözlerinin

anlamını Bedreddin'e ilişkin Şu anlatımla daha iyi anlaşılabilir: "eŐitliĐin öbür dünyada değil bu dünyada, gökyüzünde değil, yeryüzünde olduğunu kendi kiŐiliĐinde göstermek için kendisine verilen mürŐitlik, Şeyhlik gibi bütün ünvanları reddetmiŐti... Yeryüzünde eŐitliĐin sağlanmasının biricik yolunun toprağın ve tüm zenginliklerin ortaklaŐa kullanılmasından geŐtiĐini görüyordu... Felsefi yapıtlarında hep evrenin tekliliğini savundu, ölümden sonra dirilme, cennet cehennem gibi kavramları kesinlikle reddetti..."

Dönem ortaçağdı, sömürüye, zulme karşı çıkanlar, karşı çıkışlarını dini bir kılıf altında yapmak durumundaydılar ki, halka amaÇlarını anlatabilsinler... Din temelinde gelişen toplumsal hareketlerin ve bu hareketlerin önderlerinin büyük çoğunluğunun karakteri böyleydi.

Onların nasıl örgütlendiği konusu da son derece ilginç ve öğreticidir. Bu yanlarına baktığımızda, örgüt ve mücadele gerçeğinin tarihsel süreç içinde nasıl büyük benzerlikler gösterdiğine tanık oluruz.

Şimdi anlatacağımız İhvan-ı Safa hareketi. Bu da Karmatilerle aynı dönemde ortaya çıkan bir hareket. Abbasiler dönemindeki muhalif halk hareketlerinden biridir. Arapça tam adı İhvan-ül Safa ve Hıllan-ül Vefa'dır. Türkçesi "ArınmıŐlık KardeŐleri ve Vefa Dostları" demektir.

Haklarındaki bilgiler, kendilerinin yazıp da bugüne kadar ulaşabilen Risaleler'inden öğrenilmiŐtir. İŞte bu hareket örgütlenme konusunda oldukça usta yöntemler uygular. Gizlilik koşullarında örgütlenmek, düşüncelerini gizlice yaymak durumundaydılar. Bugün bizim "ezop dili" dediğimiz dili o zamandan çok yaygın olarak kullanıyorlardı. Yazılarında bol bol hayvan öyküleri vardı, Abbasi halifeleri vahşi hayvanlara, hilafet kavgaları tilkiler kümesindeki olaylara benzetiliyordu. Bilime yakındılar. Peygamberleri bir filozof gibi, filozofları da peygamber olarak görürler. Aristo, Eflatun gibi ilk ve orta çağın filozofları, bilim adamları onların gözünde peygamberdir.

Örgütlenmeleri, -önder, -imam'ın izleyicileri yani kadrolar, - taraftar ve sempatizanlar biçimindedir. Yani klasik bir örgütlenme Őeması sayılabilir. Propagandaya büyük önem verirler. "İnsanın doğası değişime uygundur; herkes, bir başkasını islah edip dönüŐtürebilir" derler. Propagandaya başlamak konusundaki görüşleri de ilginçtir; "Her propagandacı, kendi ailesine propaganda yapıp değiştirmekle işe başlayıp, onu devrimci kılmalı."

Propagandacı hem “akıllı, zeki ve bilinçli”, hem “sokulgan ve girişken” olmalıdır.

Metinlerinde, bilinçsiz insanlardan “hasta” olarak sözediyorlar.

Propagandaya ilişkin en çarpıcı sözlerinden biri şu: “Yemekteki tuz gibi halkla kaynaş”. Tamamı şöyle: “Her tabaka, sınıf ve kesimden insanlarla temas kur. Sabırlı ol. İnsanlara sevgi ve tatlılıkla yaklaş. Onlarla yemekteki tuz gibi kaynaş. Akıllı bir lokman hekim gibi davran; hastaları iyileştir.”

“Propaganda dilini, sık sık geçmiş zaman hikayeleri, bilginlerin sözleri, şairlerin deyişleri ve mısraları, filozofların çıkarsamalarıyla süsleme yoluna git. Çeşitli sorularla ortalığı kızıştırıp, insanların farklı düşünmelerini sağla.

“Kişilerle tek tek ilgilen. Bir dost meclisinde bile olsan, bireysel ilişki kurmaya bak. Yalnız başınıza kaldığınızda ve ilgilendiğiniz kişi eşref saatinde olduğunda, imam’ın mahsus selamlarını ilet ve bir kardeş nasihatı vererek ayrıl. Bizim samimi kardeşlik projemiz hakkında ona bilgi ver. “Yaklaştığın dostları denemeden geçir.

“Her sınıfa ve kesime hitap et; ama ille de yoksulları, ayak takımını, eşkıyaları, evsiz barksızları, egemenler tarafından elinden malı mülkü alınmış kimseleri yanına çekmeye bak. Bunu yapabilmek için, hakir bir kulübeye bir çul atıp, orada beklemen yeter. Çünkü böylece bu kulübe, onların uğrak yeri ve senin örgütlenme merkezin haline gelir.” (İslam Komüncüleri, Faik Bulut, s. 89)

BUNLAR NASIL BİR TOPLUM KURMAK İSTİYORLARDI?

İhvan-ı Safa’cılar da komünal bir toplum tarif ederler. İşler imece yoluyla halledilecek, tüm toplum yekvücut olacaktır. Kendi kararlarını kendileri verebilecekleri bir toplumu hedeflerler. Bu toplumun adı da Elh-ül Hayr’dır. Yani “iyi insanlar topluluğu”. Çıkış noktasında din vardır, ama düşüncelerini geliştirirken bilim yolundadırlar. Felsefe, mantık, anatomi en yoğun ilgi gösterdikleri bilim dallarıdır.

Hal böyle olunca tabii mevcut iktidarlar tarafından bunlar kafir ilan edilmekte gecikmiyordu. Yasaklanıyorlar, toplantıları engelleniyor, liderleri idam ediliyordu. Çünkü nihayetinde o zamanlar kendilerini farklı bir tarikat, mezhep olarak ortaya koyan bu hareketlerin yaptığı bir iktidar savaşıydı.

Yenilmeselermiş tarih başka türlü mü olurdu acaba, dedi delikanlı?

Tarihe böyle yaklaşmak pek doğru değildir. Formüle ettikleri ortak mülkiyet, toplumların o günkü gelişme seviyesine uygun değildi bir kere. Bu halk hareketlerini dönemin kendi koşulları içinde değerlendirmek gerek, bu koşullardan dolayı, tabii ki pek çok yanlış da içlerinde barındırıyorlardı. Mesela, Karmatilerin onaylanamayacak bir yanı da vardı. Kadın ve evlilik konusundaki anlayışları yanlıştı. Bu yanlışlık yüzyıllar sonra Bedreddin hareketinde düzeltilecek ve “yarın yanağından gayrı her şeyde ortaklığa” varılacaktır.

BUGÜN İSLAMCI HAREKETLERDE NEDEN BÖYLE ANLAYIŞLARA RASTLANMIYOR?

Bir kere bugünkülerin kapitalizme ciddi bir eleştirileri yoktur. Çoğu kes, düzenle bütünleşmiş belli bir kesimin temsilcisi olarak ortaya çıkıyorlar, dolayısıyla o hareketin niteliği de bir iç iktidar savaşı durumunda oluyor. Yani egemenler arası iktidar savaşı... Bugünkülerin toplumsal anlamda bir alternatif sundukları da yoktur. Faiz vs. üzerinde dönüp duruyorlar ama göstermelik. Onun yerine geçecek, özünde aynı olan başka şeyler yapıyorlar. Yani kapitalizmi harfiyen sürdürüyorlar. Kapitalizmin sürmesi demek, sömürünün sürmesi demek, adaletsizliğin sürmesi demek... İşte bunun için çeşitli etkenler sonucunda İslamcılık bir dönem yaygınlaşmış gibi görünse de toplumsal açıdan ciddi bir alternatif olamamaktadır. Mevcut ideolojisi çerçevesinde olması da mümkün değildir. En somut örnekler, İran, Afganistan gibi ülkelerdir... Bildiğimiz sömürü mekanizması sürmektedir. Tepede bürokratların değil de, din adamlarının olmasının yarattığı bir değişiklik yoktur. Sonuçta sömürünün ambalajı değişmiş olmaktadır. Demokrasinin uygulanışı, üretim, bölüşüm gibi konularda farklı uygulamalar getirebilen ender örneklerden biri Libya'dır. O da farklılığı İslamcılıkla değil, sosyalizmden etkilendiği ölçüde yaratabilmiştir. Ortaçağ'da adalet, eşitlik isteyenlerin altında toplanacağı başka bir bayrak yoktu, ama 20. yüzyılda sosyalizm bayrağı vardı, bu nedenle bütün bir yirminci yüzyıl boyunca hemen bütün halk hareketlerine, özgürlük savaşlarına bu tür akımlar değil, sosyalistler, devrimciler önderlik etmiştir. Doğal olanı da budur.

İslamcılar “ne kapitalizm, ne komünizm” gibi sloganlar kullanmışlar, ama yerine ne koyulacağı konusunda pek de işin içinden çıkamamışlar, sonuçta da kapitalizm içinde kalmışlardır

ALMAN KÖYLÜ AYAKLANMASI

16. yüzyıl başları Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle bilinir. Bin yıla yakın süren feodal düzen tıkanmış, artık yenileşme ve ilerleme hareketlerini engelleyemez olmuştur. Özellikle Almanya'da köylü hareketleri bütün ülkede çığ gibi büyümekte ve derebeylik sistemini tehdit etmektedir. Bu dönemde Alman toplumu üç büyük kampa bölünmüştür. Bunlardan birincisi, tutucu-katolik kamp, kurulu düzenin sürdürülmesinde çıkarı bulunan tüm unsurları kapsarken; ikincisi, varlıklı muhalefet unsurlarını, küçük soyluluk kitlesini, burjuvaziyi bir araya geüiren Lüterci-ılımlı burjuva reform partisi; üçüncüsü, talepleri ve öğretileri Thomas Münzer tarafından dile getirilen köylüler ve halk yığınlarının oluşturduğu devrimci parti idi. Köylülerin talepleri, dinsel bağnazlığın ve derebeylik sisteminin her türden yaptırım ve uygulamalarına karşı Münzer tarafından hazırlanan "on iki madde"de somutlanmıştı. Dilden dile, kulaktan kulağa yayılan ve

giderek sertleşen bu “on iki madde” ile yola çıkan köylüler Almanya'nın geniş bir bölgesini Fransa sınırlarından İsviçre ve Avusturya içlerine kadar savaş alanına çevirdiler.

16.yüzyılın köylü savaşları, Avrupa ve dünyatarihi için en az İngiltere iç savaşları ve Fransız Devrimi kadar belirleyici olmuştur. İlk olarak şunu söyleyelim; sonuçlarından biri de Reform hareketi olan bu savaşlar, burjuva tarihçiler tarafından her ne kadar sapkın mezhepliler ve katoliklerin dini ayrılıklarından kaynaklı olarak gösterilse de, aslında bunların özünde sınıf çıkarlarına dayandıkları o dönemin koşullarıyla kolayca açıklanır. Köleci Roma imparatorluğu yıkıldığında, Eski Dünya'dan geriye ne ilkçağ felsefesi, ne siyaset bilim kalmıştı. Dolayısıyla bilimsel düşünme tarzının henüz yerleşmediği diğer toplumlarda olduğu gibi, feodal ortaçağ toplumunda da üstyapıya ait hemen her şey ve siyaset kilise tarafından yönlendiriliyordu. Yeni Ahit, hem hukukun hem siyasetin üstünde mutlak güce sahipti, yani siyaset ve hukuk kutsal bilimlerdi. Dolayısıyla bunlara ve feodalizme yönelecek her devrimci muhalefet, doğrudan kutsal tanrı buyruğuna (kiliseye) yöneliyor ve böylece mezhep sapkınlıkları doğuyordu.

Ve bu devrimci ruhun en kuvvetli şekilde vücut bulduğu köylü önderlerinden biri de Thomas Münzer'di. O kadar ki, köylüler savaşının onun etkisiyle doruğa ulaştığı söylenebilir. Münzer'i değerlendirmeden önce, döneminin koşullarını incelemek gerek.

KÖYLÜLER SAVAŞI ÖNCESİ AYAKLANMALAR OLUYOR FEODAL İMPARATORLUK ÇATIRDIYOR

Şüphesiz 1525 tarihinden önce de ayaklanmalar olmuştu, 14-16. yüzyıllar İtalya, İngiltere, Fransa, Macaristan ve Almanya köylülerinin ayaklanmaları ile doludur. Bunların hepsi bastırılmıştır ve hiçbirisi 1525 Köylüler Savaşı kadar düzenli ve geniş yayımlı olamamıştır.

14-15. yüzyıl Almanya'sı sanayi ve ticarete atılımlar göstermişti, kentleri gelişmiş, tarımı ilerlemişti; ancak yine de Avrupa'yla kıyaslanınca çok daha gerideydi. Merkezi otorite eksikliği yüzünden nüfus dağınıktı, dolayısıyla şehirlerin ticari çıkarları uyuşmuyordu. Kırsal nüfus son derece izoleydi, bunun tek istisnası yeni gereksinimlerini karşılamak için dışa açılan soyluluktan, imparatorluk dış ticaretten soyutlandıkça, kralın bağlaşıkları olan prensler, kendi ticaretlerini kontrol ettiler ve zenginleştirdiler; bu da onları güç sahibi yaptı. Kralın tüm çabalarına

rağmen ortaçağdan kalma sınıf yapısı, üretim ilişkilerindeki değişmeyi takiben değişiyor, feodalizm çatırıyor ve dağınık bir merkezileşme, dönemin koşullarını belirliyordu.

Sınıfsal yapı o zamanlar oldukça karmaşıktı. Prensler, imparatorluktan bağımsız ve onun imtiyazlarına sahip, eski yüksek soylulardan gelme bir sınıftı. Kendilerine bağlı kentleri ve baronlukları istedikleri gibi sömürüyorlardı ve yönetimleri başına buyruktu. Şövalyeler, yani küçük soylular yok olmak üzereydiler, ayrıcalıklarını satmak zorunda bırakılıyor, mülkleri işlevsizleşiyordu. İçinde buldukları durumun acısını, köylülere yeni vergiler ve angaryalar yükleyerek çıkardılar. Prensler ve İmparatorluk ile de araları iyi değildi, çünkü şövalyeler bunlara bağlı kentleri haraca bağlıyorlardı. Din adamları sınıfı ikiye ayrılmıştı. İlki, ruhbanlar -aristokrat kilise görevlileri çok büyük topraklara sahip ağalardı ve yeni bilimsel gelişmeler karşısında zayıflayan itibarlarını prenslerle işbirliğine giderek kurtarmaya çalışıyorlardı. Olmadık sömürü yöntemleri buluyor (cennet anahtarlarının satışı kilise kasalarını doldurmuştu), çürümüş yargı sistemini ellerinde tutuyorlardı, ikinci grup, papazlar ise köy ve kentlerde görevliydi ve halk takımına dahildiler. Devrimci muhalefetin ideologları işte bunlardı.

Kent topluluğu ise kenti yöneten ve tüm kent gelirini elinde tutan eşraf ve burjuvalardan oluşurdu. Eşraf, civar köyleri ve kent komününü tefecilikle, komünün otlaklarını gaspederek ve bunun gibi ortaçağ yöntemleriyle sömüren ayrıcalıklı soylu ailelerden oluşurdu. Bu sınıfın en çok çektiği kesim şövalyelerdi, çünkü bunlar gelişen kentler ve prensler karşısında güçten düşmüştü. Burjuva muhalefet ise gelişmekte idi ve artan gücü oranında şehirde temsil edilmek, sömürüde pay sahibi olmak istiyordu; zengin kiliseye karşı idi, mülksüz kilise istiyordu. Bu istemlerinin karşısına dikilen soyluluk ve ruhban sınıfa karşı muhalefetleri sinsî ve ölçülüydü. Zaman zaman beraber hareket ettikleri devrimci muhalefeti, pusula tersini göstermeye başlayınca hemen satarlardı. Halk muhalefeti ise yurttaşlık haklarından yoksun kentlilerdi: lümpen-proletarya, güçten düşmüş küçük burjuvalar ve gündelikçi işçiler. Bu halk muhalefeti, 1525 Savaşına kadar bir parti olarak hareket etmedi, ancak burjuvazinin peşinde hareket eden güvenilir bir gruptu. Savaş sırasında köylülerin yanında yer almalarının nedeni de Münzer gibi önderlerin çalışmaları ve aslında ortaçağ şartları nedeniyle kentlerin köylere bağlı olmasıydı. Savaşta en kolay dağılan yağma vaatleri ile karşı

tarafa kolayca geçerlerdi ve en güvenilmez grup da buydu.

Serf, yani köylü Őpnesiz tüm bunlar içinde en kötü durumda olanıydı. Bir manastıra, prensse, barona ya da kente bağlı olması hiçbir Şey farkettilmiyordu; köylünün hiçbir mlk, neredeyse hiçbir hakkı yoktu. Sürekli çalışsa bile üstündeki ağır vergileri ve angaryaları ancak karŐılıyordu. Bu yüzden köylülük tarihi ayaklanmalarla doludur. Buna rağmen köylüler ayaklandıkları zaman ki bu çok gt birlikte hareket edemiyorlardı, ve dağınıklıkları ortak bir hedef belirlemelerini zorlaŐtırıyordu. Yukarıda anlatılan karmaŐık sınıf yapısı, Fransa'da olduğu gibi gerici geleneğe karşı birleşik bir ayaklanmayı imkansız kılıyordu; üstüne, görüş ve hedeflerin bu ayrılığı sınıfları ulus bilincinden uzak tutuyordu.

Ortaçağ veba salgınlarıyla gemiŐtir, ancak 15.yy'da başlayıp her on yılda bir tekrar eden Kara lm kadar Avrupa'yı sarsan yoktur. Zaten çatırdayan feodalizm ve başına buyruk prensler, bir istikrarsızlığa neden olmuştu; Avrupa nüfusunu üçte birine indiren bu salgın, durumu oldukça kötüleŐtirmiŐtir. Bunun üstüne yıllar boyu kıtlığa neden olan kk bir Buz ağı da eklenince, ağır Şartlar çekilmez halde geldi. Feodal kanunlar geçerliliklerini kaybettikçe toprak sahibi prensler kendi kurallarını koyup serflerin canını çıkarıyordu. Papalık, Almanya üzerinde büyük güce sahipti ve imparatorun baėlaŐıklarından vergi toplaması gibi, papa da Almanya kiliselerinden para toplardı. Bu durum halkın, Şehirlerin ve soyluluğun katolik din adamlarına duyduğu nefreti -son ikisinin kıskançlığını körükledi. Soyluluğun içine milliyetçilik kıvılcımları düşmüştü.

KOŞULLAR DEVRİMCİ HAREKETLERİ TETİKLEDİ

1476'da Begeim'de ayaklanmalar başladı. Kavalcı Jean adlı oban, Kutsal Bakire'nin kendine görünüp, ne imparatorun ne papanın artık hkmetmeyeceğini, kimsenin komŐusundan zengin olamayacağını, insanların dünya zevklerini bırakıp (dans, müzik) ayrıcalıksız bir dünyada yaşamak için tövbe etmeleri gerektiğini söylediğini iddia ediyordu. ilecilik dönemin tüm proleter hareketlerinde görülür, çünkü proletarya kendini sınıf olarak ortaya koymak için onu kurulu düzenle uzlaŐtıran, sefaletini çekilir kılan müzik, eğlence vs. her Şeyi bir kenara itmelidir. Üretim güçleri ve toplumsal dinamikler geliŐtikçe çileci akımlar devrimciliğini yitirdi.) Bunu duyan halk, her yerde coşkuyla bu yeni devrimci

tarikata akın etti. Asi kavalcı, vaazlarına onbinlerce tövbecar topluyordu. Kısa sürede buraya haclar başladı. Kitlesini toplayan Jean, başlattığı ayaklanma sırasında kaçırılıp yakıldı ve kitlesi başarısızlığa uğradı ama yaptıkları, zamanın isyan alevlerinin ilk kıvılcıımıydı.

1493'te Alsas bölgesinde kurulan gizli Bundschuh Derneği, halkı sömüren tefeci Yahudilerin yağmalanıp öldürülmeleri, bazı vergi ve yükümlülüklerin, ayrıca imparatorluk mahkemesinin kaldırılmaları istemleriyle etrafına taraftar topluyordu. Derneğe adını veren sembol, bundschuh, bir köylü çarığıydı. Selestat kentini ve manastırlarını yağmalamak için ayaklandıklarında dernek yıkıma uğradı, ancak direngenlikle 20 yıl boyunca varlığını korudu. 1502, 1513 ve 1517'de tekrar ayaklanmalar çıkarttığıında, derneğin ereklerine kilise mallarına el konulması ve imparatorun başka otoriteyi kabul etmeyen birleşik bir Alman cumhuriyeti istemi de eklenmişti.

1514'te VVürtemberg'de Dük Ulrich hükümeti, ekmeğe bile ağır vergiler koyunca, bölgede faaliyet gösteren Yoksul Konrad örgütü, dükün üstüne yürüdü. Yeni bir ordu toplamak için zaman kazanmak isteyen Dük, çeşitli vaadlerle köylüleri yatıştırdı, ancak niyetini anlayan dernek önderleri civar kentleri ele geçirdiler. Ayaklanma Baden'a kadar yayılmıştı. Kent burjuvaları da halk takımına destek veriyorlardı. Ta ki Ulrich ilk önce bazı haklar verip, sonra da bölge prensinin ordusuyla birlikte köylülerin üzerine yürüyene kadar. Bunu gören burjuvalar köylülere kent kapılarını kapattı ve bağlaşıksız kalan köylüler tutsak edilip öldürüldüler. Burjuvaların bu ihanet gelenekleri ve Ulrich tarafından kullanılan oyalama politikaları, bize Paris Komünü'nün, Rosa Luxembourg'un ve birçok yerde devrimcilerin başına gelenleri hatırlatır. Zamana geri dönersek, köylü ayaklanmalarının gücünü kıran önemli faktörlerdendi bu politikalar.

SAVAŞAN SADECE KÖYLÜLER DEĞİLDİ

1523'te prensler karşısında bağımsızlıklarını yitiren soylular, Ulrich von Hutten'ın teorik önderliğinde, prensleri ortadan kaldırarak bir birleşik Almanya cumhuriyeti kurmak ve kilise mallarını laikleştirmek amacıyla onlara karşı ayaklandılar. Soyluluk köylülüğe haklarını vaad etseydi değerli bir müttefik kazanabilirdi, ancak von Hutten serflere ufak bir

taviz vermemiştir. Sonucu tahmin etmek kolaydır, soylu orduları, yıllardır kendilerine karşı güç kazanan prenslerin karşısında yok olup gittiler. Kalanlar da prenslerin hizmetine girdiler. Soyluluk sınıf tavrını sergilemiş, köylülerini özgür görmektense, prenslerin çanağını yalayıp onlarla beraber köylüleri ezmeyi tercih etmişti.

Evet, Münzer büyük bir hatip, kitlenin nabzını iyi tutan devrimci bir önderdi; ancak ona miras kalan Alman direniş geleneğini unutmamak gerek...

STOLBERG'Lİ THOMAS MÜNZER DOĞUYOR

1493'te Bundschuh kurulduğu yıl, Thomas Münzer, Stolberg'de doğdu. Babası, o çocukken yöre kontu tarafından idam ettirildi. Gençliğine ve erken dönem faaliyetine ait pek bir bilgimiz yok, ancak bir literatür eğitiminden geçtiğini sahip olduğu Doktor unvanından biliyoruz, ilkçağ filozoflarını, Aristo'yu, Plato'yu okuduğunu biliyoruz, bildirilerinde bunlardan bahseder. Bir rahip olmuştu, ancak isyancı yapısı bir görev yerinde uzunca kalmasını engelliyordu. 19 yaşındayken Halle'de öğretmen olarak çalıştığı yerde, Madgeburg başpiskoposuna karşı bir birlik kurmuştu. 1515'te kısa süre bir rahibe manastırında çalıştı. Birçok yer gezdikten sonra Martin Luther'in rızasıyla 1520'de Zwickau'ya vaiz olarak atandı. Burası onun geleceğini belirleyen yerlerden biridir, çünkü o zamanlar Roma kilisesine karşıt görüşleriyle ünlenmiş olan Luther'i ilk olarak burada tanıdı.

Münzer'in atandığı St. Catherine kilisesinin içinde gezgin dokumacılara ait bir sunak vardı ve bunlar sıkça buraya gelip toplantılar yaparlardı. Münzer'in burada onlarla konuşma fırsatı oluyordu; yeni görüşleri böylece şekilleniyor ve halk takımıyla bağlar kuruyordu. Ütopyacı komünist görüşleri yavaş yavaş şekilleniyordu. Bu görüşler, zenginlerin gittiği bir kilise olan St. Mary ile aralarını açtı ve iki kilise arasında dini bir çekişme başladı. Bu arada sonradan Storchistler adını alacak bir mezhebin kurulması için çalışmalar yapıyordu. Mezhebin başı -Storch adında bir dokumacıMünzer'in desteği ile bir terzi dükkanında vaaz veriyordu. O zamana kadar Münzer zengin ruhbanlara karşı duran ateşli biri olarak biliniyordu (Luther gibi), o yüzden şehir halkı ve belediyenin tepkisini çekmemiştir. Ancak 1521 'de etkisi altında bulunan Storchistler ve do-

kumacılar isyan edince dokumacılar hapse, Münzer de şehir dışına atıldı. (Taboritler, Beghardlar, Lollardlar gibi kimi Ütopyaacı komünist görüşleri olan mezheplere yapılan işkenceler, kovuşturmalar, katliamlar ve hatta Papa Innocent III'ün Albililere karşı düzenlediği Haçlı Seferi yanında, bu biraz hafif bir cezaydı gerçi.)

Storch ve havarileri Wittenberg'e kaçtı, ancak Münzer çalışmalarını Taboritler (Hussitler isyanının devrimci-demokrat-köylü kanadı) arasında devam ettirebilmek umuduyla Bohemya'ya gitti. Ancak buranın yöneticileri, işi burada çalışma yapılmasına imkan vermeyecek derecede azıya almışlardı. Taboritlerin çoğu ya yakılmış, ya kaçmıştı. Prag'a giden Münzer, 1522 Ocak'ında buradan da kovuldu.

MÜNZER ALLSTETT'DE DÜŞÜNCELERİNİ SAĞLAMLAŞTIRIYOR, DR.LÜGNER İSE KONUMUNU

Münzer Saksonya üzerinden Allstett'e geçti; bu şehir zengin maden yataklarına sahipti ve buradaki madenciler Münzer'in ajitasyon yapacağı proleter topluluğu oluşturuyordu. Burası çalışma için rahat bir yerdi, hatta Münzer 1523'te bir rahibe ile evlendi. Ancak kişisel işleri onu çalışmasından uzak tutmadı. Reform teorisyenleri arasında, kilise hizmetlerinin Almanca verilmesine, ayinlerde Roma'nın emperyal isteklerine göre düzenlenmiş Yeni Ahit'ten daha demokratik olan Eski Ahit'in de okunmasına ilk değinen Münzer'dir. Ruhban'ın ayindeki tüm ayrıcalıklarını elinden alıyor, Papalık yöntemlerini dışlıyordu.

Çileci bir hayatı Hristiyan olmanın şartı olarak ortaya koyuyordu. İncil'in iç arınma olmaksızın anlamsız olduğunu ve bunun da sadece yalın bir yaşamla elde edilebileceğini düşünüyordu: "Görevlerinizi terketmeyin. İçkiliyken devamız hakkında muhabbet ediyor, ayılınca korkudan suspus oluyorsunuz. Aklınızı bunlardan arındırın, kardeşlerim. Yaşamın bu gibi rahatlıklarından uzak durun, etinizin isteklerine boyun eğmeyin!"

İlkçağ mistiklerine benzer görüşleri vardı, bunlar ateizme varan panteist bir biçim almıştı. (Panteizm varolan her şeyin temelinin Tanrı'ya dayandığını ve ona özdeş olduğunu söylenenler Hakk gibi.) Böylece ruhban'ın tüm önemini silip atıyordu. Şöyle diyordu: "İnsan bilmelidir ki,

Tanrı millerce ötede değil, ama gökler ve yerler Tanrı'yla dolu. Baba içimizde Oğul'u tekrar yaratır ve Kutsal Ruh bizi sarar.”

Tüm bunlar dönemi için derinlikli ve önemli sözler, gerçi bunların benzerlerini daha önceden bazı Taboritler ve mezhep liderleri de söylemişlerdir. Ancak Münzer daha açıktan bir dinsel hoşgörü propagandası yapar; her ulusun dinini kendine göre düzenlemeye hakkı olduğunu söyler. “Türkler ve putperestler istedikleri gibi tapınsınlar, Romalı gerici dindaşlarımız istedikleri gibi ayin yapsınlar.” der Münzer; “Biz kendi ihtiyaçlarımıza göre dini işlerimizi düzenleyeceğiz, buna izin versinler yeter.” Gerçi ileriki dönemde Saksonya prenslerine karşı konuşma yaptığı sıra, mücadele kızıymıştır ve bu hoşgörüsü azalır: “Seçilmişler izin vermedikçe imansızların yaşam hakkı yoktur!” der Münzer, ruhban ve prensleri imansız olmakla itham ederken.

Münzer bu dönemde (1522-23) isyan etmiyor, otoriteye açıkça karşı gelmiyordu; ancak Luther'le tartışmaları kızıymıştı. Luther'in kişisel girişimleri Reform'u alevlendirecek güçte değildi; çoğu zaman olayların akışına kapılıyordu. O Wittenberg'de İncil'i çevirmekle meşgulken, Karlstadt öncülüğündeki dini muhalefet, kentte yaygın çalışma yapıyor, Roma'yı, özel ayinleri vs. yerden yere vuruyor, Luther de bunları onaylamakla yetiniyordu. Bundan bir yıl sonra, kendini Reform'un lideri olarak gören Luther; kutsal hizmetlerin Almanca yapılması konusundaki makaleleri Münzer ondan önce çıkarınca, dehasına yaraşır(!) bir oyun oynadı. İlk önce makaleyi bir güzel kopyaladı -bu arada Saksonya prensinden Münzer'in makalesinin basılmaması hususunda garanti aldıve sonra makaleyi kendi adıyla bastırttı. Luther, Münzer'in bu konudaki suçlamalarına hiç cevap vermedi, onu hep sözlü tartışmalara zorladı; ancak halk önünde konuşmaya hep hazır olan Münzer, Wittenberg Üniversitesi'nde dinbilimsel tartışmalarla zaman öldürmek istemiyordu.

Münzer, Luther'e Almanca bir kelime oyunu yaparak Doktor Lügner derdi. (Lügner, yalancı)

LUTHER ÖNCE KÖYLÜLERE, SONRA KENDİ PARTİSİNE İHANET EDİP PRENSLERE YARANIYOR

Luther, 1517'de Reform'a henüz başlarken, yaptığı muhalefet, burjuva mezhep sapkınlıklarının hiçbirini dışlamıyordu, henüz olası müttefikleriydi bunlar. O zamanlar gayet ateşli bir reformcuydu. "Papalara, diyordu, kardinallere, psikoposlara, tüm Roma Sodom'u sürüsüne, bu uğursuz hayvan soyuna elimizdeki tüm silahlarla saldıralım, elimizi neden onların kanlarında yıkamıyoruz?" Luther bu devrimci ateşi ortaya attıktan sonra, halk takımı ve köylüler tüm baskının kalkacağını düşünerek, ılımlı burjuvalar ve hatta bazı prensler ise kilise mallarının zoralımı ve Roma'ya başkaldırı hayalleriyle hareketlendiler. Bu sırada Luther Saksonya prensinin koruması altında VVittenberg' de profesörlük yapıyordu. Etrafı kendine bağlı burjuvalarla doluydu, bu maddi-manevi güç hoşuna gitmişti ve köylülüğü satmakta tereddüt etmedi. Roma'nın kökünü kazımak isteyen Luther pasif direnişi savunur olmuştu, "incil davasının zorla ve kanla kazanılmasından yana değilim" diyordu. Aslında o; 1522'de Zwickau'da Karlstadt ve ütopyacı komünistler güç kazanmaya başladığından bu yana, bu grubun ve temsil ettikleri halkın karşısında yer almaya kararlıydı.

Luther, ılıman reform partisinin etrafına burjuvaziyi, prenslerin çoğunu, küçük soyluları toplamıştı. Ancak köylülerin aşırı partisinin buna tahammülü yoktu, ve er-geç bu ikisi çatışacaktı. Öte yandan katolik reformasyon tehlikesi Luther'in üstünde Demokles'in kılıcı gibi asılıydı. Bu yüzden Luther'in lafları bulunduğu kabın şeklini alıyordu. Köylüler Savaşı çıktığında ilk önce halkın ve prenslik hükümetlerinin arabuluculuğunu yaptı, hatta hükümetlere korkusuzca saldırdı, onları sorumlu tuttu. Öte yandan ayaklananları dine aykırı buluyordu. Ama Münzer önderliğindeki savaş iyice yayılıp devrimci muhalefet kuvvetlenince Luther, halka karşı prensler, burjuvalar, soylular, hatta rahipler ve Papa ile birlik yaptı. "Kudurmuş köpekleri boğazlar gibi, açıktan açığa ve gizlice bunları parçalamak gerekir, diye bahsediyordu köylülerden, İşte bu sebeple aziz beyler, bunları parçalayın, boğun, gebertin! Köylülere acıma yok! Tanrının acımadıklarını bağışlamak yok!" Sonraları Luther, prenslerin iktidarını tanrısal hukuka dayandırarak, tinsel yetkelere başkaldırısını da sona erdirdi. Luther, burjuvaziye de ihanet etmiş, prensleri arkasına almıştı.

İmparatorluk, ruhbanlar ve bazı prenslerden oluşan gerici-katolik klik zengin soylular tarafından temsil ediliyor; varlıklı burjuvaları, küçük soyluları ve fırsatçı prensleri içeren ılıman-burjuva reform partisi Luther'de kimlik buluyordu. Köylüler ve halk takımı ise, isteklerini dile ge-

tiren Múnzer önderliğindeki devrimci partiyi oluşturuyordu.

ÇEKİÇLİ MÚNZER GÜNEY ALMANYA'YI DOLAŞIYOR, AYAKLANMANIN BASINA GEÇİYOR

Luther için Múnzer'i altetmek kolay olmayacaktı. Múnzer V/ittenberg'e gitmeyi reddedince, Saksonya Prensleri çevre yerleşimlerdeki isyanları bahane ederek Allstett'e geldiler. Popüler tarihçilerin söylediklerinin aksine, Múnzer cesaretli bir adamdı ve devrimci görüşlerini gizlemek bir yana, prenlere propaganda bile yaptı. "İncil'e sapkınlık olarak bakan rahip ve keşişlerin hakkı ölümdür. Eğer prenlere bu dinsizleri ortadan kaldırmayı reddederse, Tanrı onlardan kılıcı geri alır, çünkü kılıcın kudreti topluluğa aittir. Hırsızlığın ve tefeciliğin batağı beyler ve prenlere, sudaki, toprakta ve havadaki her şeyi kendi mülkleri yapıyorlar. Sonra da yoksullara diyorlar ki, çalmayacaksın! Halbuki kendileri halkın iliğini sömürürler; ama bir yoksul neye karşı çıksa hemen asılır ve tüm bunlara doktor Lügner: Amin! der." Bunları duyan Luther, Múnzer'i şeytanın bir aleti olmakla suçladı ve prenlere onu kovmalarını istedi. Seçici Pren, 1524 Ağustos'unda Múnzer'in eliyle yazılmış demek mektuplarını ve silahlı ayaklanma çağrılarını bulunca onu teslim almak istedi. Bunu duyunca, kentten çıktı ve hareketlenmelerin olduğu Mülhausen'e gidip 'Çekiçli Múnzer' adıyla bir bildiri bastırdı. Bu bildiri o çevrede çok etkili oldu. Ancak bu isyan çağrısı, şehir konseyinin onu kovmasına neden oldu.

Múnzer, Luther'in reform partisinden kopalı zaten çok oluyordu. Böylece Ekim 1524'te beş ay süreceğ olan güney Almanya gezisine başladı. Propaganda faaliyetleri başarıyla sürüyor, kendisine tüm Almanya'ya yayılmış Anabaptistlerden yardımcıları buluyordu. Bu çileci mezhebin müritleri, kaynaşan halk yığınlarına doğrudan ulaşıyordu ve onca işkence, idam ve kovuşturmayaya rağmen ayakta kalmayı başarıyordu. Anabaptistler, Múnzer'e alan hazırlıyor; o da istediği yere gidip isyan çıkarıyordu. Múnzer Şubat 1525'te Mülhausen'e döndüğünde Stühlingen'de savaş çoktan başlamıştı. Ekim 1524'te Stühlingen köylüleri baronlarına ödedikleri tüm vergileri kesmişler, hükümetle kavgalı olan burjuvalarla işbirliği içinde bir dernek ve silahlı çeteler kurmuşlardı. Erekleri, şato ve manastırları yıkmak, feodal egemenliği kaldırmaktı. Ayaklanma hızla Suab bölgesine

yayıldı, askerleri İtalya'da savaşta olan Suab soyluları, oyalama taktiğine giriştiler. Ancak 1500 kişilik soylu ordularına karşılık 4500 köylü vardı ve kısa bir süre silahlar bırakıldı. Tüm kış boyu, prensler Suab Soylu Birliği'nden yardım gelmesini bekledi. Şubat'ta yardım geldiğinde fırtına çoktan patlamıştı.

Ayaklanma Kara Orman'a ve güney bölgelerine, Tuna ve Ren'e kadar yayılmıştı. Toprakları ellerinden alınmış bazı soylular da köylü ordularıyla beraber savaşıyordu. Mart başında 6 ordugaha bölünmüş, silahlı 30-40 bin kadar köylü ayaklanmıştı. Eğer Suab Birliği'ne karşı yürüselerdi, tüm güney Almanya köylülerin olurdu.

MEMMINGEN'İN 12 MADDESİ MÜNZER'İN DEVRİMCI PARTİSİNİN PROGRAMI OLUYOR

Bu sırada güney Almanya'nın Memmingen şehrinde, Şubat 1525'te halk takımı, feodal prenslerin ve kilisenin keyfi egemenliklerini ortadan kaldıran 12 maddelik bir bildiri yayınladı. Bu bildiri kısa sürede tüm bölgede elden ele dolaşır oldu. Maddelerden biri, her komünün kendi papazını seçebilme hakkı ile ilgiliydi, ancak diğerleri iktisadi adaletle ilgilidir her ne kadar İncil adaleti kisvesi altında olsa da-. Buna göre sığırlar ve buğday üstündeki ağır vergiler kalkacak, şimdiki kadar soyluların kullanma hakkını gaspettiği çayırlar, göller ve av hayvanları komünün ortak kullanımına açık olacaktı. Bir köylü ölünce tüm mirasının lord tarafından yağmalanması demek olan ölüm vergisi kalkacaktı. Yargılanma olmadan ceza verilmeyecekti. Kısacası bu bildiri serfliği, bilindik şekliyle ortadan kaldırıyordu. Zamanı için ilerici ve devrimci müjdeler veriyordu.

7 Mart'ta bu bildiriye tüm güney Almanya köylüleri kabul ettiler ve uygulamaya başladılar. 12 Madde'den başka, Münzer'in tüm köylü topluluklarına gönderdiği mektup-makale de vardı. Bunun içeriği de şuydu; köylü topluluklarından derneğe katılmayanların komünle ilişkisinin kesileceği belirtiliyor; tüm şato ve manastırlara el konulacağı; soylu, rahip ve keşişlerin ise bunları bırakıp sıradan evlerde oturamazlarsa aforoz edilecekleri söyleniyordu.

Şunu görmek gerek, Münzer zamanı için oldukça ileri fikirlere sahipti; dönemin koşulları onun aşırı politikaları için yeterince olgun de-

ğildi. Dolayısıyla köylü orduları içinde ancak bir azınlığı temsil ediyordu. Köylüler içerisinde hala reformcu Luther partisinin etkisinde olanlar vardı, dolayısıyla soylular uzlaşma talep edince 12 Madde'den vazgeçildi. Bu sözde uzlaşma köylülere ileride pahalıya patlayacaktı.

MÜNZER KÖYLÜLERİNİN BAŞINA GEÇİYOR, AMA SONUNDA YENİLİYOR

17 Mart'ta Münzer Mülhausen'de yönetimi eşraf konseyinin elinden almış, komünist bir teokrasi kurmuştu. Kent yönetimi Münzer'in başkanı olduğu bir 'ölümsüz konsey'e verilmişti. Münzer, Luther gibi kararsız ve korkak davranmadı, malların eşit paylaşımı konusundaki eski vaazlarına sadık kaldı ve şehirde bunu uyguladı. Ayrıca her türlü yetkeyi de kaldırdı. Bu sırada ajitasyon çalışmaları ve Mülhausen örneği etkisini gösterdi. 2 Nisan'da genel ayaklanma ilan edildi. Florian Geyer, Jacob VVehe ve Jacklein Rohrbach gibi isimler önderliğinde köylüler Almanya'nın üçte ikisinde ayaklanmıştı. Birkaç hafta içinde yüzlerce şato ve manastır ateşe verildi. Birçok kent ayaklanmaya katıldı, diğerlerinde burjuvalar ve eşraf, zarar görmemek için kentlerini teslim ettiler. Fakirleşmiş şövalyeler, ganimet hayalleriyle köylü ordularına katıldılar. Ancak Mayıs ortalarında işler yolunda gitmemeye başladı. Başlardaki sersemliklerinden kurtulan soylular, askerlerinin İtalya'daki savaştan dönmesiyle birlikte tekrar ordularını kurdular. İmparator'un artık para veremediği deneyimli paralı asker birlikleri de soylu ordularına katıldılar. Suab Birliği köylülerin karşısında yerini almıştı.

Kısa bir süre iki taraf dengede kaldı; ancak köylü ordularının zaafı, sonlarını getirdi. Birincisi orduların büyük kısmı lümpen proletaryadan oluşuyordu. Bu nedenle kontrol etmek kolay değildi, ganimet peşinde birlikten ayrılıp soylulara kolay yem oluyorlardı; prenslerin en ufak vaadine kanıp hemen dağılıyorlardı. Sadakat bakımından, orduya katılan şövalyeler de farksızdı, ancak bunlar taraf değiştirdiğinde sonuç daha vahim oluyordu, çünkü köylüler topları kullanacak deneyimli adamlardan yoksun kalıyorlardı. Moralleriköylüler savaşmayı bilmiyor değillerdi; ancak karşılarında iyi eğitilmiş askerler vardı ve köylüler her yerde yenilmeye başladılar. Güneyde Suab ve Frankonya'da Georg Truchsess liderliğinde soylular, köylü hareketlerini Mayıs sonunda hemen

tümden bitirmiştir.

Kuzeyde, Türingen'de ise Hessen Landgravı Philipp, birkaç seri atakla ülkesinde egemenliği ele geçirip, Saksonya prensleriyle beraber Mülhausen'e; Münzer'e doğru yürüyüşe geçti. Münzer birkaç top ve 8000 kişiden oluşan ordusunu Frankenhausen'e sürdü. Prensler silahları karşılıklı bırakmak üzere yemin ettiler, ama daha silahlar bırakılmadan saldırıya geçtiler. Münzer'in askeri bilgisi zaten yoktu ve soylu ordular kısa sürede, bir tepe üzerinde kurduğu savunmayı yardılar. Kaçışmaya başlayan köylülerin 5000'den fazlası öldürüldü. Münzer saklandığı bir evde yakalandı, Saksonya prensleri Münzer'e huzurlarında işkence edilmesini zevkle izlediler. Kafası kesilerek öldürüldü.

Haziran 1526'ya dek; Avusturya Alpleri ve Alsas'ta ayaklanmalar devam etti, bu ayaklanmalar da Fransız, İspanyol, Macar paralı askerleri kullanılarak kanlı bir biçimde bastırıldı. Savaş bittiğinde halk takımından ve köylülerden 60-70 bin kişi ölmüştü. Prensler ve landgravlar, kutsal(!) adaletleriyle, onbinlerce insanı işkenceden geçirip sakat bıraktı. Bazı bölgelerde vergiler ve angaryalar, eskiden olduğundan çok daha ağır şartlara bağlandılar, köylülerin durumu daha da kötüleştirilemeyecek kadar sefilleşti.

Savaştan en çok din adamları zarar gördü, manastırları yerle bir edildi, mülk ve eşyaları yağmalandı. Sağlam kalan kilise malları da, halkın ruhbanlara karşı nefretini bahane eden laik prensler tarafından ele geçirildi. Rahip prensler, ayrıcalıklarını ve mülklerini, laik prenslere sudan ucuza satıyorlardı. Soylu şatoları da yıkımdan payını aldı, soylular artık ancak prenslere hizmet ederek yaşayabilecek duruma gelmişlerdi. Eskiden imparatorluğa bağlı soylular, şimdi prenslerin gücüne güç katıyorlardı; bu durum zaten merkezi otoritesi olmayan Almanya'yı iyiden iyiye bölünmüş hale soktu. Kentler de prenslerin açgözlü sömürüsüne hedef oldu, vergileri arttırıldı, yeni savaş vergileri konuldu, eşraf sınıfı hariç ayrıcalıklarına el konuldu.

Savaştan yarar sağlayan tek zümre prensler olmuştu. Tüm diğer sınıfların büyük kazançlarına el koydular, zenginleştikçe önemli güç odakları haline gelip Almanya'nın ulus haline gelmesini geciktirdiler.

Kaynak, Thomas Münzer ve Köylüler Savaşı – Maurice Pianzola

PARİS KOMÜNÜ VE ENTERNASYONAL

72 GÜN DEN 72 YILA SOSYALİSTLERİN KAZANDIĞI HER DENEY GÜCÜMÜZÜN KAYNAĞIDIR!

1870 Temmuz'unda 3. Napolyon, Prusya'ya savaşı açtı. Savaşı kaybeden Fransa, kayıtsız şartsız Prusya'ya teslim oldu. Savaş, halkın ulusal bilincini güçlendirmişti. Paris dışında yaşanan halk ayaklanmaları kanla bastırıldı. 18 Mart 1871 tarihinde, Paris halkı ise kendisini silahsızlandırmaya gelen burjuvaziye silahsızlandırdı. Ve dünyanın ilk komün yönetimi Paris'te kuruldu.

Karlı bir Moskova günüdür. Lenin, çalıştığı yerden sokağa çıkar. Adeta, sevinç ve coşku içinde dans ediyor gibidir. Çevresindeki yoldaşları bu duruma şaşırır. Lenin onların şaşkınlığına gülerken cevap verir. "... Bu gün Sovyet iktidarının 73. günü. Yani, Komün'ü bir gün geçtik." Lenin'in bu sevincinde "ölsün"

de gam yemem” edası vardır bir yanıyla. Hiç de boşuna değildir bu sevinç. Lenin’in sokağa çıktığı o güne kadar, proletaryanın iktidar olduğu süreyi sadece 72 gün olarak kaydetmişti tarih. O gün süreyi bir gün uzatmışlardı. Kuşkusuz, o sevinç bir günle sınırlı kalmadı. Paris Komünü’nün 72. Gününden sonra, Sovyetler’in 72 yılı bizim başarımızdır. Özgürlüğü ve insanın insanı sömürmediği bir atmosferi ilk kez Komün’de 72 gün soluduk. İkinci 72 yıl sürdü, hiç fena değil...

ENTERNASYONALİN ORTAYA ÇIKIŞI

Herkesin ve her şeyin bir öyküsü vardır. Her insanın olduğu gibi.. o öyküler, yazarların kanıyla kırmızıdır ve onurlu...

Mesela, 72 gün süren Paris Komünü’nün de bir öyküsü vardır ve Enternasyonel’in...

Gözlerinizi kapayın şimdi, kapadınız mı? Yakınlarda bir dünya haritası varsa, elinizi herhangi bir yere koyun. Neresi olduğu hiç farketmez. Dünyanın neresinde ve hangi dilde olursa olsun, o ezgiyi duyduğunda hemen tanırırsınız. Ya da ister ıslıkla çalın ister yabancı diyarlarda olduğunuza aldırmadan, kendi dilinizde söyleyin; dost da, düşman da hemen tanır o ezgiyi.

“... Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık Enternasyonelle kurtulur insanlık”

Evet, Enternasyonel Marşı’nın ezgisidir bu. Her dilden insanın hemen tanıdığı tek ezgi. Enternasyonel’dir bizim marşımız yani. Bir yanıyla kavgamızın en özlü ve özet ifadesidir;

“... Yıkalım bu köhne düzeni Biz başka alem isteriz...”

Yazarı Fransız Komünar Eugene Pottier’dir.(1816-1887) işçi kökenli bir şair olarak, şiirlerini kavganın içinde yazdı. Burjuvaziye karşı proletarya saflarında 1848 barikatlarının direnişçisi olan Pottier, 1871 Paris Komünü’nde de halk temsilcisi olarak yer aldı. Enternasyonel’e kaynaklık eden şiirini Komün savunması sırasında yazdı. Bir diğer ifadeyle, o şiiri komünarlar kanlarıyla yazdılar. Pottier’e düşen satırlara geçirmek oldu.

**“... Zulme karşı hıncımız volkan
Bu ölüm dirim kavgası...”**

PARİS KOMÜNÜ İŞÇİ SINIFININ İLK DEVRİMİ

Kuşkusuz, Paris Komünü anlık değildir. Ondan öte, 1793'ün eşitlik, özgürlük, adalet, kardeşlik vaatlerinin takipçisi olan proletaryanın bunları nasıl gerçekleştireceğini öğrenmeye başlamasının bir sonudur. Bu tarihsel öykünün yakın geçmişi 1870 Temmuz'unda başladı. Napolyonların üçüncüsü egemenlerin çıkarları gereği o tarihte Prusya'ya savaş açtı. Lakin orduları kısa sürede dağıldı. Fransa artık bir tehdit değildi. Ancak sıra Prusya'daydı ve Prusya orduları yürüdü Paris'e doğru. Amaçları Fransa'nın zengin Alsace-Lorraine bölgesini ilhak etmektir. Kuyruğu tutuşan Fransız burjuvazisi, 3. Napolyon monarşisini alaşağı etti ve uyduruk bir cumhuriyet ilanında gecikmedi. Bu cumhuriyetin "cumhur" ile bir alakası yoktu. Burjuvazi ve monarşistlerin yönetimiydi bu. Prusya'ya kayıtsız şartsız teslimiyetin şerefsizliği de bunlara aitti. Savaş işgal, teslimiyet ve ihanet ekseninde gelişmeler, halkı hem sarmış hem de yurtseverlik duyguların büyütmüştü. Emekçiler; Paris, Lyon, Marsilya, Toulouse gibi kentlerde kendi çabalarıyla silahlanmıştı ve işgale karşı savaşmak istiyorlardı. Ancak proletaryadan, hem de silahlı bir proleter güçten korkan burjuvazi, Paris dışında komün girişimlerini kanla bastırdı. Paris'te ise halk düşmanlarının komplosu 18 Mart'ta boşa çıkarıldı. Paris halkı, kendini silahsızlandırmaya gelenleri "silahsızlandırmayı" başardı. Böylece kurulduğu günden o güne, tarihte ilk kez emekçiler Paris'in sahibi oldular. Paris Komünü 18 Mart'ta dünyaya gözlerini açtı...

"... Paris halkı, mahkum edilmek istendiği zulümden kurtulmaktadır. Paris ve Fransa'da tek yönetim şekli olacaktır. İstilalar, iç savaşlar çağını sonsuza de kapatacak bu yönetimin temeli birlikte atılacaktır..."

Bu çağrının ardından Komün seçimleri yapıldı. Paris, bir bayrak denizi gibi kırmızı dalgalanıyordu. Meydanlar, bulvarlar ve sokaklarda halk, özgürlük bayramı yapıyordu. Komün Meclisi seçimlerinin akabinde, komisyonlar oluşturuldu. Yürütme, adalet, dışişleri, maliye, içişleri, çalışma, eğitim, gıda ve sosyal hizmetlere ilişkin komisyonlar halkın ihtiyaçları çerçevesinde çalışmalara başladı. **"... Biz emekten ve emeğin meyvelerinden yararlanmaktan yanayız. Sömürücülere, patronlara ihtiyaç yok."**

PARİS KOMÜNÜ'NÜN KAZANIMLARI

Paris Komünü halkı baskı altında tutmak için hizmet veren eski devlet mekanizmasını yıkıp yerine proletarya iktidarının kurumlarını oluşturdu. Burjuva devlete ait olan bakanlıklar, ordu, polis yok edildi.

Komün üyelerinin çoğunluğunu emekçiler ya da onlarca kabul edilen temsilciler oluşturuyordu. Komün işçi sınıfının hükümeti olarak hizmet etmeye başladı.

Çürümüş olan burjuva hükümeti yerine proletarya demokrasisinin temellerini atar.

Paris Komünü tüm işleri yürütmesi için on ayrı komisyon kurulmuştu. Bunlar; yürütme, askeri, dış ilişkiler, adalet, maliye, işçileri ve güvenlik, çalışma, eğitim, gıda, sosyal hizmet komisyonlarıydı. Komisyonların başında Paris Komünü tarafından seçilen yöneticiler vardı.

Paris Komünü emekçilerin korunması kararlar aldı. Buna göre; fırınlarda gece çalışmak yasaklandı. Ceza sistemi yasaklandı. Sahipleri tarafından terk edilen ya da çalışmayan fabrikaları, imalathaneleri, atölyeleri tespit ederek üretimin yeniden başlatılması için işçi birliklerine devretti. Söz konusu kuruluşların eski sahiplerine aracı komisyonlarla tespit edilen miktarda tazminat alma hakkı verdi. Devlet ve işçi kontrolü sistemi oluşturuldu.

BURJUVAZİ BİRLEŞEREK TÜM KİNİYLE PARİS KOMÜNÜNE SALDIRIR

Gerekli olan emek ve herkes için refah, halkın öz yönetimidir. Gerekli olan komündür. Ya birlikte özgürce yaşayıp çalışacağız, ya da savaşıarak öleceğiz...”

Böyle diyordu Komünarlar. Kararlıydılar ve cüretli. Onlar emeğin en yüce değer olduğunu biliyorlardı. Patronları iyi tanıyorlardı ve artık ezilmek, sömürölmek, horlanmak istemiyorlardı. Ne istediklerini iyi biliyorlardı ve istediklerini gerçekleştirmek için kendi elleriyle silahlar bile yaptılar. “.. Marianna'm varoşlarda doğdu. Halkın elleri yarattı onu. Halkın evlatlarına ateş etmeyecekti hiçbir zaman. Eğer çıkarsa bir gün karşısına sinsi planlarıyla bir Cavaignac Marianna ateş edecektir tüm özgürlük katillerine...”

Burjuvazi, özgür ve sürürsüz bir atmosferde soluk alıp veremez, yaşamaz. Özgürlüğe düşmanlığı bundandır. Hal böyle olunca, Fransız burjuvazisi, düne kadar hasmı olan Prusya'dan sağladığı destekle, Paris Komünü'ne saldırmakta gecikmedi. Fiziksel ve düşünsel anlamda tam bir garabet olan, 72 yaşındaki yeminli halk düşmanı □iers önderliğindeki burjuvazi, 1871 Nisan'ında Paris'i kuşatmaya başladı. Komünarlar ellerinde ne varsa onunla dövüşüler.

Komün, kendisinden sayıca ve silahça kat kat üstün olan Versailles birliklerinin saldırısına bir hafta dayanabildi. Mahalle mahalle, sokak sokak ve ev ev yürütölen savunma sona erdiğinde, 25 bini aşkın Komüncü barikatlarda ya da ayaküstü kurulan idam mangaları tarafından öldürölmüştü. Paris kadınları, bu son savaşta en etkin rolü oynadılar. Barikattaki son kadın nefer, idam mangasına gülen genç kız Komün için, Komün'ün onlara kısa bir süre için de olsa gösterdiği özgürlük dünyası için ölüyorlardı. Komün'den geriye yarı yarıya yıkılmış bir Paris, 25 bin ölü ve tüm Avrupa burjuvazisini ürköten bir “olabilirdi” korkusu kaldı.

PARİS KOMÜNÜ NEDEN YENİLDİ

Komüncüler köylöleri kendi yanların çekmeye çalıştılar ama işçi köylü birliğinin önemeni yeterince kavrayamamalarından dolayı bunu başaramadılar.

Daha başlangıçta hatalı savunma taktiği uygulayan Paris Komünü devamında da □iers'in başkanlık ettiği karşıdevrimci güçlerin yenilgiye uğratılması için olanaklarını kullanmadı. Versailleslilerle ilk silahlı çar-

pışma 2 Nisan'da başlamış olmasına karşın, proletarya iktidarı, savaş hazırlığına çok az önem verdi. Paris Komünü'nün silahlı kuvvetleri iyi organize edilememiştir. Paris'te ki depolarda 285 bin hiç kullanılmamış tüfek varken onlar yeterli miktarda silaha salıp değillerdi.

Bankalardaki tüm paraya el konulmaması da ayrı bir hata teşkil etmiştir.

Emekçilerin zaferinin ilk gününden başlayarak ispiyonculuk, ihanet, entrika ve sabotaj ağı Paris'i kuşatmıştı. Bunların yalnızca bir kısmını açığa çıkarıp önlemek mümkün olmuştu. Paris telgraf idaresi kasıtlı olarak yalan haberler yayıyordu. Ulusal Ordu'nun bazı subayları Tiers tarafından satın alınmışlar ve onun direktiflerine göre hareket ediyorlardı. Versailles'in satın aldığı kişiler, Komüncüler arasında askeri konuları bilenler az olmasından yararlanarak önemli komuta görevlerine gelmişlerdi.

PARİS KOMÜNÜ İŞÇİ SINIFININ KENDİ KAHRAMANLARINI YARATMIŞTIR

İnsanlarda umutsuzluk farklı başgösterebilir. Bazen bu umutsuzluk iradeye ket vurabilir, düşünceleri karmaşıklaştırır, korku ve cesaretsizliği getirir, düşünememeye iter, kurtuluş arayışı için koşuşturmaya zorlar, insanı yakınlarından yoksun bırakır, solucanlar gibi yerlerde süründürür. Bir de insanı taş gibi hareketsiz kılan ve üzen, ağlamaklı, miskin, acınası kılan bir umutsuzluk vardır. Komüncüler ise umutsuzluğun ortasında dahi insanı eyleme geçiren ve gururlandıran bir umuda sahiptiler. İşit o umut kendi kahramanlarını yaratıyordu. O son barikatta dahi ölüm artık onları korkutmuyordu. Eğer Komüncü olarak yaşamak olanaksızsa, geriye dövüşerek ölmek kalıyordu.

Parisli proleterler eşsiz mücadeleleriyle yaşayıp bu mücadele uğruna saygı uyandıracak kadar özverili ölebilmeyi sanat haline getirmişlerdi. Seksen yıl boyunca devrim barikatlarında defalarca çarpışmışlardı. Onların özgürlük için inatçı mücadelelerini içeren çok değerli efsaneler kuşaktan kuşağa aktarılmıştı. Komüncülerin babaları, dedeleri ölüme aldırmaksızın anavatan topraklarını kendi kanlarıyla sulamışlardı. Öl-

müşler ama yenilmemişlerdi. Onların öcünü almak için yeni militan orduları savaşa kalkışmışlardı. Düşünceleri uğruna ölmeye hazır olanların gücünü anlatabilmek mümkün değildir. Onlar yenilgi nedir bilmezler. Düşünmeden ödün verme, ihanet ve alçaklığın pek çok türü yokoluş karşısında korkudan doğmuştur. Komüncüler tüm bunlardan uzaktılar.

“Mübalağa cenk olundu” yine. Öyle ki Seine Nehri günler boyu Komünarların kanlarıyla kırmızı aktı. Komünarlar, Paris’i sokak sokak, ev ev, insan insan savundular. Savundukları özgürlüktü. Paris proletaryası top atışlarına karşı yürekleriyle barikat kurdular. “Kızıl karanfiller taşıyorduk her birimiz göğsümüzde Daha gür açın yeniden!

Biz düşersek eğer, çocuklarımız kazanacak Süsleyin yeniden genç kuşağın göğsünü...”

“Emekçiler, Paris Komünü’nden, bir toplumun şanlı müjdecisi olarak hep şeref duyacaklardır. Paris’in çile çekmiş emekçileri işçi sınıfının yüce yüreğine sonsuza dek kazınmıştır. Tarih, Parisli cellatları utanç direğine çivilemiştir ve onları bu direktan papazların duaları da kurtaracak güçte değildir” diye sesleniyordu Marks.

Vatan haini ve halk düşmanı burjuvazinin orduları, 22 Mayıs’ta Paris’e girdi. Komün 72 gün sürmüştü. Bir hafta boyunca Paris’te Komünarlar katliamı sürdürüldü. Komünar kanıyla ıslanmayan tek bir sokak taşı bile kalmamacasını hem de. İşte bu çarpışmalar içinde yazıldı Enternasyonelin dizeleri. Eğer Pottier sağ kalmasaydı, başka biri yazacaktı mutlaka. Bu bahiste kalemi tutan elin bir önemi yok. Kuşkusuz, yaşanan bir yenilgiydi. Ya da Ekim Devrimi’nin öngünü anlamında bir zaferdir. Hem ne diyor Komünarlar, “Biz düşersek eğer çocuklarımız kazanacak.” Kazandılar! Lenin’in 73. Gününde o çocuksu saflığı ve müthiş tarih bilinciyle yaşadığı sevinç gayet anlaşılır değil mi? Şimdi gelin birlikte söyleyelim Enternasyonel’i

ENTERNASYONAL

**Uyan artık uykudan uyan
Uyan esirler dünyası
Zulme karşı hıncımız volkan
Kavgamız ölüm-dirim kavgası**

**Mazi ta kökünden silinsin
Biz başka alem isteriz
Bizi hiçe sayanlar bilsin
Bundan sonra her şey biziz.**

**Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık
Enternasyonal'le kurtulur insanlık**

**Tanrı, patron, bey, ağa, sultan
Nasıl bizleri kurtarır
Bizleri kurtaracak olan
Kendi kollarımızdır**

**Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık
Enternasyonal'le kurtulur insanlık**

**Hem fabrikalar, hem de toprak
Her şey emekçinin malı
Asalaklara tanımamız hak
Her şey emeğin olmalı**

**Cellatların döktüğü kan
Bir gün onları boğacak
Bu kan denizinin ufkundan
Kızıl bir güneş doğacak**

**Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık
Enternasyonal'le kurtulur insanlık**

1848 İŞÇİ DEVRİMLERİ

1848 işçi devrimlerini, Fransa'da 1830 ve 1848 yılları arasında işçilerin öncülüğünde başlatılmış özgürlük ve devrim hareketleridir. Birçok Avrupa devleti bu dönemde büyük sarsıntılar geçirmişlerdir. 1848 devrimi öncelikle 24 Şubat günü Fransa'da patlak vermiş ve tüm Avrupa kıtasına yayılmıştır. 13 Mart'ta Viyana, 18 Mart'ta Berlin ayaklanmış, 10 Nisan'da İngiltere'de Çaristler büyük bir gösteri düzenlemiş, Mayıs başında İtalya'da bir halk ayaklanması kopmuştur.

Fransa'da 1830'lu yıllarda sanayi, ticaretin burjuvanın tekelinde gelişmesi ve sömürgeciliğe dönüşmesi ile birlikte işçi sınıfı ezilmeye ve yozlaşmaya başlamıştı. İşçilerin durumunu açıklamak gerekirse işçi sınıfı kalabalıklaşmasına rağmen bu emekçi kesim siyasi, ekonomik ve sosyal hakların çoğundan mahrumdu. Fakat buna rağmen işçiler ülkedeki vergi yükünü taşıyor ve günlük 15 saatlik çalışma yükü altında eziliyordu. Fakat 1830'lu yılların ardından işçiler birleşerek sendikalar ve dernekler oluş-

turmaya başladılar. Kendi aralarında oluşan bu topluluklara “İnsan Hakları Topluluğu”, “Halkın Dostları”, “Aileler Topluluğu”, “Mevsimler Topluluğu” gibi isimler verdiler. 1845-46’lı yıllardaki Fransa’da ortaya çıkan tarım ürünlerinin düşüklüğüyle birlikte işsizlik hat safhalara ulaştı ve işçi ücretleri %50-60 oranında düştü. İşsizlik ve kıtlık artmasına rağmen, siyasi haklar halen kullanılmamakta ve işçi kesimi sesini duyuramamaktaydı. Ekonominin temelini oluşturan Bankacılar artık toplumun bütün üstünlüklerine sahiptiler. Sanayici burjuvalar ne kadar güçlü olsalar da mecliste sadece bir iki kişi ile temsil ediliyor ve toplumun bütün kesimleri artık bankacılara bağımlı hale geliyordu. Fakat beklenen oldu ve bu kaos ortamında bütün sınıfların katılımıyla bir “Halk Cephesi” oluşturuldu. Bu birleşimin amacı seçim sisteminde köklü ve eşitlikçi bir reform yapabilmektir.

22 Şubat 1848 tarihine gelindiğinde amaçlarına uygun olarak seçim sisteminde yapılacak reformun ayak sesleri olan bir gösteri düzenlemek istediler. Fakat bu gösteri bir gün önce hükümet tarafından yasaklanmıştı. Sadece reform lehine bir gösteri ve basın toplantısı şeklinde konuşmaların yapılacağı bu gösteri girişimine burjuva katılmazken işçi ve öğrenci kesimi büyük ilgi göstermişti ve girişim 23-24 Şubat gecesi hükümet birliklerinin bu gösterici kitlesi üzerine ateş açmasıyla birlikte artık devrimci bir harekete dönüşmüştü. Gösterinin sabahı şehirdeki kışla ve mühimmat depolarının çoğu bu halk grubunun eline geçmişti. Kral Louis-Philippe, altı yaşındaki torunu için tahtan elini çekmiş ve Paris’e kaçıyordu.

Kısa zamanda iktidarı ele geçiren işçi temsilcileri yeni yönetim kademesini kurmakta kararsız kaldılar. Hareket genel hatlarıyla sosyalist bir hareketi temsil ediyorken aslında özel mülkiyet ve burjuvazinin büyük bir hayranı olan Louis Blanc’ın yönetim kademesine getirilmesiyle hareket çoktan kendi kendisini yok etmeye başlamıştı. İşçilerin yanında bulunmasına rağmen halkın içinden olan Lamartine’de burjuvanın taraftarıydı. Kurulan geçici hükümet ilk iş olarak bir bildiri yayınladı. Bildiride, Fransız hükümetinin işçilerin devamlılığını garanti ettiği ve bütün işçilere iş imkanı sunularak çalışma şartlarının düzeltileceği taahhüt edil-

mekteydi. Bu bildirinil ilk adımı olarak hemen ulusal atölyeler kurulmaya başlandı. Bu arada işçi hareketinin biraz daha durgunlaşması için Louis Blanc'ın başkanlığında işçiler için hükümet komisyonu kuruldu.

Kurulan komisyonun Lüksemburg Sarayı'nda çalışmalarına başlamasına rağmen sonu gelmez bir tartışma başlamıştı. Bu arada geçici hükümet, muhafız birliği mantığıyla işçi düşmanı 24 taburdan meydana gelen bir geçici muhafız birliği oluşturmuştu. Bu birliğin erleri günlük 1,5 frank alıyordu ve yeni kurulan Ulusal Atölyelere ilk olarak 100.000 den fazla işçi alındı. Geçici işlere gönderilen bu işçilerin çalışması uzun sürmedi ve işçi düşmanı olan iktidar, köylüleri işçilere karşı kışkırttı. 1848 yılında toplanan meclisin çoğunluğu eski kralcı ve burjuvalardan oluşuyordu. Ve en sonunda kurucu meclis istifa ederek yerine beş kişilik bir yürütme kurulu geçti. 22 Haziran 1948'de de ulusal atölyeler kapatıldı. En sonunda işçiler tekrar güçsüz kalmıştı ve köylülerin desteğinden de yoksundular. Askeri birliklerin başına acımasız General Cavaignac getirildi ve işçilere hükümet birliklerinin yanında 24.000 kişilik seyyar muhafız birlikleri de saldırmaya başlamıştı. General Cavaignac tarafından verilen emirle işçi mahalleleri topçu bataryaları tarafından bombalanarak yerle bir edildi. İşçiler tamamen susmuşlardı. Yapılan saldırılar sonucu binlerce işçi hayatını kaybetmişti. İşçilerden teslim olan 25.000 kişi tutuklanarak hapsedilirken oluşumun liderliğini yapan ve kışkırtan 3.500 kişi ise ülkeden kovularak sürgün edildiler.

22 HAZİRAN 1848 İŞÇİ AYAKLANMASININ BAŞARISIZLIĞI

19. yüzyılın ekonomik ortamında sanayinin ve dünya pazarının hâkimi olan İngiltere, ekonomik bunalımların kaynağı ve bulunduğu çevredeki siyasi bunalımların ise dolaylı yoldan da olsa destekçisiydi. Ekonomik koşulların lideri İngiltere olsa da devrimlerin başladığı yer Fransa'ydı. Karl Marx'a göre 1789, 1830 ve 1848 devrimleri önce Fransa'da patlak vermiş ve ardından bütün Avrupa kıtasına yayılmışlardır.

Marx'a göre Şubat devrimi Fransa'ya bir takım siyasi haklar getirmişti. Fransa'daki toprak ve mülkiyet sahibi köylüler artık siyasi bir nitelik kazanmıştı. 1830 Temmuz Devrimi'nde olduğu gibi 1848 Şubat Devrim'i de bir sermayeci, kapitalist bir oluşumdu. Çünkü Şubat devrimi burjuva mantığını iktidara çıkarmış ve işçi sınıfını

azınlıkta bırakmıştı. Fransız proletaryası tek başına bir siyasi kazanım elde edemeyeceğini anladığı için burjuva tarafıyla ortak hareket etmiş ve az olsa da işçi sınıfı için birtakım kazanımlar elde etmek için uğraş vermişti. Evet, Şubat 1848 ayaklanmasının işçi karakteri zayıftı fakat süreç ilerledikçe 22 Haziranda Ulusal Atölyelerin kapatılmasının ardından Paris işçi ayaklanmaları yaşandı ve bu ayaklanmada işçiler kısıtlı imkanları ile artık başta oturan burjuva sınıfını yıkmaya ve işçi egemenliğini tanıtmaya çalıştılar. Peki ama 22 Haziran'da başlayan Paris işçi ayaklanması neden başarısız oldu?

Paris işçi ayaklanması sosyalist işçi kesiminin bir başkaldırısı niteliği taşımasına rağmen, bu ayaklanma bir lider ve askeri araç ve gereçten yoksun olarak gelişmişti. Birçok düşünür ve sosyalist düşünürü göre 22 Haziran'da yaşanan işçi ayaklanmasının başarısızlığı artık işçi sınıfının burjuvanın emrinden çıkamayacağını bir göstergesiydi. İşçi ayaklanmasından sonra yerel burjuvazi otoriteleri ve feodal burjuvalar arasından bir ittifak söz konusu oldu. Şunu da belirtmekte fayda var ki Fransa'da yaşanan her devrim dünya dengelerini derinden etkilediği için Dünya Harbini de tetiklemiştir.

BURJUVA DİKTATÖRLÜĞÜ'NÜN YIKILIŞI VE LOUIS BONAPARTE (10 ARALIK 1848)

Haziran ayaklanması sırasında isyanın bastırılmasında büyük rol sahibi olan General Cavaignae, 10 Aralık 1848 seçimlerinde Napolyon Bonapart'ın yeğeni Louis Napolyon (Cumhuriyetçi Burjuvazi) ile girdiği yarışta seçimi kaybetti. Louis Napolyon'un seçimleri kazanmasıyla birlikte Fransa'da "Burjuva Diktatörlüğü" sona erdi. 10 Aralık tarihi mevcut iktidarı deviren köylülerin Hükümet Darbesi oldu. Amcasının vasıflarına sahip olamamasına rağmen Louis Napolyon için, seçimlerde sadece köylüler değil, ordu Kralcı burjuvazi ve kendi adaylarını çıkarmalarına rağmen Haziran yenilgisinin öcünü almak isteyen işçi sınıfı bile oy vermişti. İkinci Bonapart iktidara giderken cumhuriyetten çok monarşi kılığına bürünmüştü. Bu durumun ardından yasama ve yürütme erklerinin hükümette toplanmasıyla 13 Haziran 1849 ayaklanması çıktı ve ayaklanma bastırılarak yeni bir kabine kuruldu. İkinci Bonapart kendisine karşı örgütlenen burjuva sınıfını kontrol altına almak için 6 Ocak 1850 yılında kendi adını taşıyan bir gazete çıkarttı. Kendi düşüncesinde olanların lider olarak seçildiği tarih olan "On Aralık

Derneği” olarak adlandırmıştı.

1848 İŞÇİ DEVRİMLERİNİN ALMANYA'DAKİ YANKISI VE GELİŞİMİ

1848 işÇİ devrimlerinin Almanya'daki oluŐumunu daha çok burjuva-liberal bir çizgide gelişti. Almanya'nın parçalanmıŐ siyasi yapısının hoşnutsuzluğu ile birlikte tek bir parça ve yonetimden ibaret bir Alman iktidarı hayali vardı. Viyana Kongresi'nin Almanya'yı parçalaması ile yeni kurulan 35 devletin hepsi mutlakiyetle yonetilen kok prensliklerdi. Burjuva karşıtı olan Alman toplumunda genel iktidar toprak soylularının elindeydi. 1848 ilkbaharında bazı işÇİ hareketleri ortaya çıktıysa da bu hareketler kısa zamanda bastırıldı. Almanya'daki işÇİ hareketlerinin asıl sebebi Almanya'nın birleşmesi yonnde adım atmaktı.

AVUSTURYA'DA 1848 İŞÇİ HAREKETLERİ VE GELİŞİMİ

1848 işÇİ devrimleri Avusturya'nın siyasi yapısına uygun olarak Viyana'da liberal doğrultuda, ek, Macar, İtalyan uluslarında ise ulusal istekler doğrultusunda bir yon izledi. 1815 yılında düzenlenen Viyana Kongre'sinde Avusturya mutlakiyetçi düŐüncelerin merkezi olarak çok uluslu yapısını korumaya çalıştı. Metternich, Avusturya'nın böyle bir devrimci düşünceyle paralanacağının farkındaydı. nce Viyana'da 13 Mart 1848'de Viyanalılar ayaklandı, olayın ardından Meternich istifa etmek zorunda kaldı. Mayıs ayında işçilerin siyasi hakları geniŐletilirken soylular meclisi dağıtıldı. Viyana'da bu olaylar yaşanırken devrimin etkisi ve ulusçuluk akımıyla Macarlar, İtalyanlar ve ekler ayaklandılar. Ancak Avusturya buna müsamaha göstermedi ve Avrupa'nın en gl liderlerinden olan I. Nikola, General Paskeyevi komutasında yüz bin kişilik bir orduyu Macaristan'a gönderdi.

TAIPING AYAKLANMASI

ÇİN HALKININ EMPERYALİZME KARŞI AYAKLANMASI

Dünya Tarihinin en kanlı isyanlarından biri olarak kabul edilen ve 25 milyon insanın hayatına mal olan “Taiping Ayaklanması” Çin’in en kanlı devrimi olarak tarihe geçmiştir. 19. yüzyılda Çin’de yapılan afyon savaşları, haksızlıklar, yoksul kesimin giderek artması Taiping ayaklanmasının başlamasının en başlıca nedenlerindedir. Her ne kadar ayaklanmanın lideri farklı bir iddia ile bu tarikatı kurmuş olsa da, tarikata katılan kişilerin ilgisini “mallarda ortak paylaşım” şeklindeki slogan çekmiştir. I. Dünya Savaşına nazaran daha fazla insan kaybına neden olan ayaklanma, tarihteki en kanlı iç savaş unvanını da elinde tutmaktadır.

TAİPİNG YÖNTEMLERİ VE UYGULAMALARI

Taiping düşüncesi ibadet ve itaat üzerine kurulmuştur. Fahişelik, zina, ayak bağlama, kölelik, kumar, afyon ve içki içmek gibi davranışları yasaklayan bir oluşumdur. Taiping düzenli bir örgütlenme şekli olarak, kurallar çerçevesinde gelişimini sürdürmüştür. Taiping yönetimi, birçok alanda yeni düzenlemeler yapmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerle Çince basitleştirilmiştir. Kadın ve erkeklerin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğu ilan edilmiştir. Bütün mallarda “Ortaklık İlkesi” benimsenmiştir. Taiping askerleri, saçlarını yandan uzatarak, kırmızı ceket ve mavi pantolondan oluşturulan üniformalar giymişlerdir. Her sabah güneşin doğmasıyla Taipingliler sabah 6’da başlayıp, saat 7’ye kadar ibadet etmişlerdir. Bu ibadet esnasında kadın ve erkekler ayrı alanlarda ibadet etmişlerdir.

TAİPİNG AYAKLANMASININ TARİHİ SÜRECİ

19. Yüzyılda (1850-1864) Çin’in Kanton bölgesinde yaşayan Hong Xiuguan adlı yoksul bir genç ailesiyle birlikte bu bölgede yaşamını idame ettirmeye çalışmıştır. Hong hedefleri yüksek olan bir gençtir; fakat ideallerini gerçekleştirmek için birçok memurluk sınavına girmiş, başarılı olamamıştır. Zaman içerisinde ruhsal sorunlar yaşamaya başlayan Hong, hayaller görüp bunu insanlara anlatmaya başlamıştır. Tanrının oğlu ve İsa’nın kardeşi olduğunu iddia etmiştir. Amacının dine reform getirip düzeni değiştirmek olduğunu söylemiştir. Yakın dostu olan “Feng Yunshan” ona destek olmuş ve Hong, Bai Shondi Hui (Tanrıya Tapanlar Birliği) isimli bir tarikat kurmuştur. Bu tarikatın sloganınının “malların ortak paylaşımı” olması birçok yoksul köylünün ilgisini çekmiştir. Hong tarikatın kuruluşundan üç yıl sonra oluşuma liderlik yapmaya başlamıştır. Bu liderlikle beraber büyük ayaklanma planları uygulamaya konulmuştur. Çeteler halinde oluşan bu tarikat ilk olarak 500-1000 kişi gibi bir toplulukla ayaklanmaya başlamıştır.

Hong, 1 Ocak 1851 tarihinde Tanrısal Büyük Barış Krallığını (Taiping Tianguo) ilan etmiştir. Madenciler, işçiler ve yoksul köylülerden oluşan bu grubun içinde kadınlar da yerini almıştır. Ayaklanma, dönemin yönetimini yapan Qing Hanedanlığına karşı yapılmıştır. Taiping kuvvetleri kısa zaman içerisinde 1 milyona ulaşmış ve çok disiplinli, düzenli

bir ordu ortaya çıkarmıştır. Ordunun bu düzeni askerlere verilen vaatlerden kaynaklanmaktadır. Askerlere, kurallara uydukları müddetçe ruhani dünyada güzel bir hayatın onları beklediği inancı aşılanmıştır. Bu düşünceyle askerler ölümüne savaşmışlardır. 10 Mart 1853 de Nanjing şehri ele geçirilmiş ve şehrin ismi Tianjin (Tanrısal Şehir) olarak değiştirilmiştir. Tianjin yeni krallığın başkenti olmuştur. Qing Hanedanlığı üzerinde kurulan planlar Pekin'e yapılan saldırıyla devam etmiştir. Fakat Pekin'e yapılan ele geçirme hareketından sonuç alınamamıştır. Her ne kadar Pekin saldırısı işe yaramasa da yukarı Yangtze Vadisi'ne yapılan birçok harekât başarıyla sonuçlanmıştır. Bu saldırılar esnasında Çin yönetiminden bir kaç kişi kurnazlık yaparak yönetimi ve gücü ele geçirmeye çalışmıştır. Taiping devlet başkanı Yong Xiuqing, gücü eline geçirmek için harekete geçince Wei Changhui, devlet başkanı ve yandaşlarını kılıçtan geçirmiştir. Zamanla Wei Changhui'nin güçlenmesiyle, Hong onu bir tehdit olarak görmüş ve öldürmüştür. Bunu fark eden Shi Dakai isimli Taiping komutanı fazlasıyla korkmuş olmalı ki ayaklanmaya katılmış olan bir grup insanla birlikte kaçmıştır. Daha sonra Taiping ordusu Şanghai'a saldırı girişiminde bulunmuştur. Fransız ve İngiliz yardımı alan Qing Hanedanlığı bu saldırıyı engelleyebilecek kuvvetleri toplamıştır. ABD'li Frederick Townsende Ward ve ardından İngiliz subay Charles George Gordon'un komuta ettiği güçlü Çin ordusuyla, Taiping saldırısı engellenmiştir. Saray görevlilerinden biri olan Zeng Guafon, Hong'un teokratik oluşuma yani Konfüçyusluğa karşı tepkisi gittikçe artmış ve düşmanlık boyutuna ulaşmıştır. Bu sebeptendir ki Zeng, silahlı birlikler kurarak 1862 de Nanjing'i kuşatmış ve ardından saldırıya geçerek 1864 yılında Hong'u yenilgiye uğratmıştır. Çok büyük yankı uyandıran bu ayaklanmanın etkisi 1868 yılına kadar devam etmiştir. Savaş kaybedildiğinde Hong, kimseye fırsat vermeden kendisi intihar etmiştir.

14 yıl kadar süren ve Çin'in en çok kayıp verdiği bu ayaklanma etkisini yıllarca sürdürmüştür. Ayaklanmadan sonra Qing Hanedanı, Çin üzerindeki eski gücünü bir daha oluşturamamıştır.

BOXER AYAKLANMASI

Boksör Ayaklanması ya da Boksör Hareketi, Batı'nın 19. yüzyılda Çin üzerindeki ekonomik ve siyasi etkisine karşı çıkartılan bir ayaklanmadır. Tüm yabancıların ülkeden çıkartılması hedeflenmiştir.[1] 1899 yılı Kasım ayında başlamış 7 Eylül 1901'de sona ermiştir. Ayaklanma ve ayaklanmanın bastırılması sırasında binlerce isyancı, yabancı ve alt sınıf Çinli hayatını kaybetmiştir.

AYAKLANMA ÖNCESİ DURUM

Çin, o dönem sömürgeci bir devlet haline gelen Japonya ile Çin'e bağlı bir krallık olan Kore'nin egemenliği için 1894 yılında savaşa tutuştu. Ağır bir yenilgiye uğrayan Çin, Şimonoseki Barışını ile Japonya'ya önemli ödünler vermişse de Japonya'nın Uzakdoğu'da çok güçlenmesinden çekinen Avrupa devletleri ve Rusya'nın araya girmesiyle Çin bu ödünlerin çoğunu geri aldı.

Batılı devletler bu yardımlarının bedelini Çin'den çok ağır biçimde geri aldılar. Çin'den "ödünler kapma" mücadelesinde Rusya, İngiltere ve Fransa Çin'in ekonomik bakımdan önemli bölgelerini işgal ettiler ve Çin'i parçaladılar. Çin'in, 1894 yılında Japonya'ya karşı ağır bir yenilgi alması ve bu yenilginin doğrudan sonucu olarak Çin'in batılı devletlerce parçalanması Çin'de milliyetçi duyguları harekete geçirdi.

1870 yılında gizli olarak kurulmuş bulunan dinsel nitelikteki Boxer Cemiyeti Manchu Qing hanedanlığına karşı faaliyetlerde bulunuyordu. Ancak, Çin'in parçalanmasından sonra yabancı güçlerin Çin'deki etkinliklerine karşı mücadeleye başlamış ve 1890'ların sonlarında Saray'ın da hoşgörüsünü kazanmıştı.

AYAKLANMA

1899 yılının Kasım ayında ayaklanan Boxer'lar Çin'deki yabancı temsilciliklere, misyonerlere ve yabancı devletlerce yapılmakta olan demiryollarına ve buradaki işçilere saldırdılar.

Ayaklanmadan büyük rahatsızlık duyan dönemin etkin devletleri İtalya, ABD, Fransa, Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık ve Rusya "Sekiz Devlet İttifakı"nı kurdular. 14 Temmuz 1900 tarihinde 54 bin kişilik birleşik bir orduyla Tianjin'deki ayaklanmayı bastıran Sekiz Devlet güçleri, Pekin'e doğru ilerlemeye başladı. 14 Ağustos'ta Pekin'i ele geçiren Ordu, Yasak Şehir'i yağmalamıştır.

Ayaklanmanın bastırılması sırasında, Japon askeri kaynaklarının ve İngiliz destroyer komutanı Roger Keyes'in raporlarına göre çok sayıda sivil Çinli tecavüze uğramıştır. □e Daily Telegraph muhabiri E. J. Dillon binlerce Çinli kadının bu nedenle intihar ettiğini yazmıştır.

Sekiz Devlet İttifakı, Çin'e çok büyük bir zarar tazminatı yüklediler. Çin'in son taksiti 1940 yılında bitecek olan bu tazminatı ödemesinin olanağı yoktu. Ancak, "aşırı tazminat" Avrupa'nın yaygın bir sömürü ve baskı taktiğiydi. Çin, bu borcu ödemek için Avrupa devletlerinden borç alacak ve Avrupa'nın daha çok etkisi altına girecekti.

BAŞARISIZLIK NEDENLERİ

Çin'in Batı'ya karşı silahlı mücadelesi başarısızlıkla sonuçlandı. Bazı kaynaklarda nedenlerinin şunlar olduğundan bahsedilmektedir; Bilinçsiz, dağınık bir direnme ve bağnazca saldırı Avrupa'nın üstün örgütlenme yeteneği karşısında tutunamadı.

Halk kitleleriyle aydınlar arasında kopukluk vardı.

Büyük toprak sahiplerinin bulunmadığı Çin'de toprak ufak parçalara bölünmüştü. Bu yüzden Çin köylüsünün çoğunluğunun, yabancılarla işbirliği yapan büyük toprak sahiplerinden kurtulmak gibi bir derdi yoktu.

SONUÇLARI

Çin halkının kitleler halinde Boxer Ayaklanması'na ve aydınların 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında yabancılara karşı yürüttüğü milliyetçi direnişe katılmaması sömürgeci devletlerin işini kolaylaştırmıştır. Sonuçta Çin'in açık pazar konumu pekiştirilmiştir.

FAŞİZME KARŞI BULGARİSTAN HALK AYAKLANMALARI

Bulgaristan Eylül 1923 Halk Ayaklanması
Bulgaristan 9 Eylül 1944 Halk ayaklanması

Bulgar Komünist Partisi tarafından düzenlenen ve yönetilen 1923 Eylül anti-faşist halk ayaklanması, partinin “sınırlı” sosyalizmden Bolşevizme gelişiminde dönüm noktasını belirler.

Parti, faşist darbenin yol açtığı kriz sırasında yapmayı başaramadığı şeyi, daha sonra faşist hükümet ülkeyi silahlı Eylül ayaklanmasına neden olan krize sürüklediği zaman yapmaya girişti. 1923 Ağustosunda, zinde Marksist çekirdek, Komünist Enternasyonalin yardımıyla Parti liderliği içinde ağırlığı ele geçirdi ve Partinin stratejisinde, taktiklerinde köklü bir değişim yaptı. Parti,

o zamana kadar sürdürdüğü kitlelerden kopuk tutumunu bıraktı, bütün anti-faşist güçleri, köy ve şehir emekçi halkından oluşan geniş bir cephede birleştirmeye ve kitleleri bir işçi-köylü hükümeti sloganıyla, silahlı

Ne var ki, işçi sınıfının kurtuluşu davasının gelecekte zafere ulaşmasına yardımcı olan yenilgiler de vardır.

Eylül 1923 ayaklanmasındaki yenilgi de bunlardan biriydi. Partinin ayaklanmasının liderliğini üstlenmesi, 9 Hazirandaki bozguncu tutuma son vermesi ve faşist diktatörlüğe karşı kararlı mücadele yolunu seçmesi, Partinin kendi geleceği ve Bulgar devrimci hareketinin geleceği açısından çok önemliydi.

Eylül ayaklanması, kitleler ve faşist burjuvazi arasında kanlı ve kapanmaz bir uçurum açtı. Bunun sonucu olarak, ayaklanmayı izleyen yıllarda faşizm istikrar sağlayamadı ve geniş bir toplumsal taban elde edemedi. Birleşik bir anti-faşist cephe kurulması için Partinin verdiği bencillikten uzak, dirençli ve yılmaz mücadele, Partiyi kitlelere daha yakınlaştırdı, bağlarını güçlendirdi ve demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde köylü, şehirli emekçi halkın gerçek lideri olarak Partinin benimsenmesi için gerekli koşulları yarattı..

Eylül ayaklanmasından alınan kanlı ders, Partinin bolşevikleşme sürecini pekiştirdi. Parti lideri Dimiter

Blagoev'in 9 Haziran'daki yanlış tutumu açıkça kabullenmesi ve Eylül ayaklanmasını onaylaması, bolşevikleşme sürecini kolaylaştırdı ve hızlandırdı.

Ancak bu arada, Partinin ve kitlelerin uğradığı yenilgi ve ağır kayıplar, Parti içindeki tasfiyeci sağ ve sol-kanatakları ayakta tuttu. Her iki akım da Eylül ayaklanmasını suçlayarak, Partinin Eylül liderliğine karşı bir mücadelede ilkesiz bir blok içinde birleştiler. Bu bloğun son hedefi pratikte Komünist Partisini tasfiye etmekte.

Nikola Sakarov ve İvan Klinçarov'un başında bulunduğu bir grup eski Komünist militan, Partiyi "tasfiye edilmiş" olarak ilan ettiler ve "Bağımsız Emek Partisi" adında oportünist bir ölü doğmuş örgüt kurdular. İşçiler bu hain "parti"yi hoş karşılamadılar, Merkez Komitesi de tasfiye-

cileri partiden ihraç etti. Bu gelişim, Eylül ayaklanmasındaki yenilgiden sonra Partinin karşısına çıkan ve kararlı biçimde mücadele edilmesi gereken tehlikeyi ortaya koydu.

Eylül yenilgisinden ve faşist hükümetin partiyi kapatmasından sonra Partinin gelişimindeki önemli olay, 1924 Nisanında bölgelerin çoğunluğundan gelen delegelerin katılmasıyla yapılan illegal Vitoşa Konferansı oldu.

Vitoşa Konferansı, söz konusu dönemde Partinin taktikleri ve olaylar konusunda Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinin yaptığı değerlendirmeleri kabul etti.

Konferans, 9 Haziran olaylarında Partinin Birleşik Cephe taktiklerini gerektiğince uygulamadığını ve 9 Haziran'da hayati bir yanlışa düştüğünü kabul etti. Konferans, Partinin Ağustos başından itibaren silahlı ayaklanmaya yönelmesini onayladı, ama Eylül öncesi ve sonrasında Parti Konseyi ve Merkez Komitesinin çoğunluğu tarafından sürdürülen "9 Haziran taktiklerini" kınadı. Merkez Komitesinin bu yanlış tutumunu haklılaştırması, Partinin silahlı ayaklanmaya bilinçli bir tarzda yönelmesini oldukça biraz engelledi.

Konferans, Partinin halk kitleleri başlattığı "ayaklanmanın yönetimini üstlenmesini, amacını bir işçi köylü hükümeti olarak saptamasını" ve "olağanüstü zor koşullarda" ayaklanmayı "örgütlemek, birleştirmek ve yaymak" için çaba göstermesini doğru karşıladı. Parti böylelikle "devrimci propaganda ve ajitasyondan devrimci eyleme geçebilecek yetenekte bulunduğunu" ortaya koymuş, kendisine düşen görevi, yani emekçi halkı yeni bir silahlı ayaklanmaya ve işçi-köylü hükümetini kurmaya hazırlamak ve yönetmek görevini gereğince yerine getirebilecek "gerçek Komünist Partisi" olduğunu kanıtlamıştı.

Vitoşa Konferansının önemi, Partinin çok hayati bir anında zinde güçleri Merkez Komitesinin Eylül çekirdeği çevresinde toplaması, Partinin Komintern tarafından onanan Eylül politikası çevresinde birleştirmesidir. Ancak, Konferans kitleleri doğru Parti politikası için seferber

ederken ve sağ sapmayla savaşırken, aynı biçimde savaşılması gereken sol sapma tehlikesi konusunda yeterince uyarıda bulunmadı.

Eylül ayaklanmasını, Komünist Partisinin ve sınıfsal işçi örgütlerinin kapatılmasını izleyen dönemdeki durumun özellikleri şunlardı:

1. Ülke, faşist hükümetin devrilmesi ve bir işçi-köylü hükümetinin kurulması için yapılacak yeni mücadelelerle karşı karşıyaydı. Komintern'in görüşüyle çakışan Partinin bu düşüncesi, 1923 Kasımındaki parlamento seçimlerinin sonucuyla kanıtlandı. Seçim sonuçları, faşist hükümetin karşısındaki Komünist Partisinden ve Tarım Birliğinden oluşan muhalefetin güçlü olduğunu ortaya koydu. Bu durum, kitlelerin öfkesinin büyük olduğunu ve kitlelerin faşist hükümeti devirmek mücadelesinde kararlı bulunduğunu gösteriyordu.

2. Komünistlerin ve Tarımcıların seçimlere ortak listeye katılmaları, onların geçmişten ders aldıklarını ve Birleşik Cephe taktiklerini benimsediklerini gösteriyordu. Komünist Partisi ile Tarım Birliğinin ortak mücadelesi, seçimlerdeki zaferi sağlayan, bir önem taşıyordu.

3. Faşist diktatörlük Partinin legal kitle çalışmalarını engelledi. Bu arada yeni bir silahlı savaş ihtimali, Partiyi kitlelerin silahlı eğitimine eğilmek zorunda bıraktı.

9 EYLÜL AYAKLANMASI BULGARİSTAN'DA SOSYALİZMİN KURULUŞ YOLUNU AÇTI

9 Eylül 1944'te, ülkemizdeki siyasi iktidar kapitalist burjuvazi ve monarko-faşist sömürücü azınlığın elinden alınarak, işçi sınıfı ve onun öncüsü Komünist Partisinin liderliğindeki şehir ve köylü emekçilerden oluşan halkın çoğunluğuna devredildi. Sovyet ordusunun yardımlarıyla zafere ulaşan 9 Eylül ayaklanması, ülkemizde sosyalizmin kurulması yolunu açtı.

9 Eylül 1944'deki anti-faşist halk ayaklanmasının Sovyet ordusunun Balkanlardaki ilerleyişi ile birleşmesi, sadece ayaklanmanın zaferini sağlamakla kalmadı, aynı zamanda ona büyük bir kapsam ve hız da kazan-

dırmıştır.

Yirmi yıl boyunca faşizme karşı birikmiş nefret ve emekçi halkın bunu yıkmadaki kararlılıkları, baskı altına alınamaz biçimde patladı ve faşist-rejimi bir darbeye yıktı. Emekçi halka baskı yapan burjuva-faşist polis örgütü dağıldı ve faşist unsurların direnişini ezmek, halk ayaklanmasını savunmak için bir halk milis örgütü kuruldu. İktidar, monarşinin çevresinde toplanmış olan ve Alman emperyalizmiyle yakın ittifak içinde bulunan kapitalist sınıfın elinden alındı ve Partimizin liderliğindeki

Anavatan Cephesinde birleşen işçiler, köylüler, zanaatkarlar ve aydınlardan oluşan militan kesimin eline geçti. Devlet gücünün yapısı tamamen değişti; kitlelerin karşısında kapitalistlerin çıkarı için bir baskı ve sömürü mekanizması olmaktan çıktı, kapitalizmin ortadan kaldırılması, emekçi halkın giderek her türlü sömürüden kurtarılması için bir halk hükümeti kuruldu.

Kapitalist yönetime meydan okumadan faşizmi ortadan kaldıramazsınız, emekçi kitlelerine demokratik haklarını veremezsiniz, bu hakları güven altına alıp geliştiremezsiniz; çünkü faşizm, büyük iş çevrelerinin gaddar, terörist diktatörlüğünden başka bir şey değildir.

Büyük iş çevreleri politik ve ekonomik güce sahip oldukları sürece, emekçi halka demokratik haklar verilemez. Nazizmin kesin yenilgisi için halkımızın savaşa katılması gibi bir büyük ulusal sorunun yanı sıra demokratik nitelikteki sorunları da ele alan 9 Eylül ayaklanması, işte bu nedenle büyük iş çevrelerinin egemenliğine karşı koymadan, ona ciddi darbeler indirmeden ve büyük iş çevrelerinin, bütün kapitalist sistemin ortadan kaldırılması, sosyalizme geçişin hazırlanması için gerekli ortamı yaratmadan yapılamazdı.

9 Eylül ayaklanması, Nazi Almanyası'na karşı savaş henüz sürdürülmekteyken yapıldı. Kuşkusuz, yapılacak görevlerin en önünde savaşın zaferle sonuçlandırılması geliyordu ve zaferi geciktirecek hiçbir işe girişilemezdi.

Georgi Dimitrov—Bulgar İşçi Partisi (Komünist) Beşinci Kongresi'nde Merkez Komitesi'nin Sunduğu Siyasi Rapor

CEZAYİR AYAKLANMASI

1954-1962

Cezayir 1830'dan 1962'ye kadar yani toplam 132 yıl süreyle Fransa'nın işgalinde kaldı. Bu süre içinde Cezayir halkı da kesintili olarak bağımsızlık savaşları verdi. En şiddetli savaş ise 1954-1962 arasında gerçekleştirilen büyük bağımsızlık savaşıdır. Bu süre içinde Fransız işgalciler 1,5 (bir buçuk) milyon Cezayirliyi hunharca şehit etmişlerdir.

FRANSA'NIN CEZAYİR İŞGALI

Fransa bu ayaklanmayı bastırabilmek için tam anlamıyla bir vahşet sergiledi. 28 Ağustos 1955 tarihinde olağanüstü hal ilan edildi. Artık Cezayir'in her tarafında oluk oluk kan akıyordu. Çünkü Fransız işgal kuvvetleri haksız bir şekilde işgal etmiş oldukları Cezayir toprakları üzerindeki hakimiyetlerini sürdürüebilmek için her yola başvuruyor, halkın direnişini kırmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlardı.

Fransızlar, Cezayirli gerillalara karşı hava saldırılarına ağırlık

veriyordu. Bu yüzden Fransız saldırı güçleri daha çok "Fransız Paraşütçüleri" olarak ün salmışlardı. Bu paraşütçülerin çoğu eski Fransız sömürgesi Vietnam'dan getirilmiş tecrübeli saldırı timleriydi. Vietnam'da aldıkları yenilginin ezikliğini Cezayirli gerilla güçleri karşısında telafi etmeye çalışıyor ve aynı zamanda oradaki yenilginin acısını da çıkarmaya çalışıyorlardı. Bu yüzden saldırılarında tam bir vahşet sergiliyorlardı. Saldırılarında sadece gerilla güçlerini değil sivilleri de hedef alıyorlardı. Hatta caydırıcı olması için daha çok insan kaybına sebep olmak amacıyla kalabalık yerleşim merkezlerini birinci hedef olarak seçiyorlardı. Bunun yanı sıra Cezayirli direnişten vazgeçirmek amacıyla yakaladıkları kişileri uçaklardan aşağıya atıyorlardı. Bununla diğerlerine: "Eğer ayaklanmaya son vermezseniz sizin de başınıza gelecek olan budur!" mesajını vermeye çalışıyorlardı.

Fransız işgal güçleri tabii ki sadece hava saldırılarıyla yetinmediler. Donanma ve kara kuvvetleri de tüm Cezayir topraklarını saran bu ayaklanmaya karşı harekete geçirildi. Fransız işgal güçleri bir yandan bu vahşi saldırıları sürdürürken bir yandan da Cezayir'e askeri ve ekonomik yardım gelmesini önlemek amacıyla Batı Akdeniz bölgesinde Ortaçağ dönemlerinde yaygın olan deniz korsanlığına benzer bir faaliyet başlattı.

CEZAYİR BAĞIMSIZLIĞINA KARŞI FRANSA-İSRAIL İŞBİRLİĞİ

İsrail, 1954 yılındaki ayaklanmadan önce de Cezayir'deki gelişmeleri çok yakından izliyordu. Özellikle MOSSAD, Cezayir'de gelişen bağımsızlık hareketini yakın takibe almıştı. Ayaklanma ile birlikte de İsrail, Fransız sömürge yönetimine aktif destek vermeye başladı. İsraili askeri uzmanlar, gerilla savaşı konusunda tecrübesiz olan Fransız birliklerine özellikle de gerilla savaşında helikopter kullanımı konusunda eğitim verdiler. S. Steven'in yazdığı *Te Sypmasters of Israel* adlı kitabında bildirdiğine göre, Fransız birliklerini eğitmek için iki İsraili general Cezayir'e gitmişti. Bu iki general de oldukça tanınmış isimlerdi: İzak Rabin ve Haim Herzog, yani İsrail'in eski başbakanı ve eski cumhurbaşkanı.

Crosbie, *Te Tacit Alliance* adlı kitabında Cezayir ayaklanması boyunca Fransa ve İsrail'in tam bir "ittifak" kurduklarına dikkat çekmiştir.

Ayaklanmanın son dönemlerinde de İsrail'in Fransızlara verdiği büyük destek sürdü. İsrail, Fransızların kurmaya çalıştığı "kontrgerilla" örgütü OAS'ye de büyük yardımlarda bulunmuştu.

Hallahmi: "1961 ve 1962'de İsrail'in, Cezayir'de Fransız kontrolü sağlamaya alışan Fransız yerlilerinin aşırı sağcı örgütü olan Fransız OAS (Organisation de l'Armée Secrét: Gizli Ordu Örgütü) hareketini desteklediğine dair birçok rapor vardır" diyor. Cezayir tam bağımsızlığını kazanıp, Birleşmiş Milletler'e katıldığında da sadece İsrail, Cezayir'in kabulü aleyhinde oy kullanmıştı.

İNSANLAR KİTLELER HALİNDE ÖLDÜRÜLDÜ

Cezayir'de 1 Kasım 1954'te başlayan ayaklanma 19 Mart 1962'de ilan edilen ateşkes kadar devam etti. Yani yaklaşık yedi buçuk yıl. Gün olarak ise toplam 2694 gün. Bu süre içinde bir buçuk milyon Cezayirli şehit edildi. Yani savaş süresince günde ortalama 557 Cezayirli hunharca katledildi. Bu rakam Cezayir'deki Fransız katliamının ne kadar vahşice, ne kadar hunharca olduğunu apaçık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Ölü sayısının bu kadar fazla olmasının sebebi yukarıda da ifade ettiğimiz üzere saldırılarda özellikle kalabalık kitlelerin hedef seçilmesiydi.

Tarihi bilgilere göre Cezayir'in bağımsızlık mücadelesi verdiği dönemde nüfusu 8-10 milyon civarındaydı. Buna göre Fransız işgal kuvvetleri ülkedeki nüfusun % 15'ini öldürmüşlerdi. Yani her 6,6 kişiden 1 kişi 7,5 yıl süren bir bağımsızlık savaşı esnasında öldürülmüştü. Bu ise her aileden en az bir kişinin hayatını kaybetmesi anlamına geliyordu. Bu ise apaçık bir soykırım niteliği taşıyordu.

Fransız vahşetinden ülkeye yerleştirilen bazı Fransızlar da nasiplerini almışlardı. Başkent Cezayir'in Babu'l-Oueyd semtine yerleştirilen Fransız kökenliler işgal yönetiminin tutumuna itiraz ettiklerinden ve Cezayir'deki halka Fransa'daki halka tanınan hakların aynısının tanınmasını istediklerinden dolayı işgal kuvvetlerinin hışmına uğradılar. Ünlü general Charles de Gaulle'ün emriyle Babu'l-Oueyd'e giren Fransız işgal kuvvetleri burada ikamet eden birçok Fransız'ı öldürdüler.

HER ŞEYE RAĞMEN İSTİKLAL

Fransız işgal kuvvetlerinin sergilediği onca vahşete rağmen Cezayir halkı istiklalini elde etmekte kararlıydı. Çünkü ölümden kaçarak işgalin gölgesinde yaşamayı kabul etmesi durumunda maruz kaldığı baskı, şiddet ve zilletin artacağını biliyordu. Bu yüzden kararlılıkla direnişini sürdürdü.

Ulusal Kurtuluş Cephesi, 19 Eylül 1958'de Mısır'ın başkenti

Kahire'de Ferhad Abbas'ın başkanlığında Geçici Cezayir Hükümeti'ni kurdu. Bu hükümet önce Kahire'de sonra Tunus'ta faaliyetlerini yürüttü. Cezayir halkının bu kararlı mücadelesi dünyada geniş yankı buldu. Bu yüzden Arap ülkelerinin tamamı ve bazı Asya ve Afrika ülkeleri Geçici Cezayir Hükümeti'ni tanıdı. Ancak Batı'da bu hükümeti tanıyan herhangi bir ülke çıkmadı. Fakat bu duruma rağmen Fransa, Cezayir halkının kararlı mücadelesi karşısında çok uzun süre dayanamayacağını anlamaya başlamıştı. Bu yüzden General De Gaulle, Cezayirlilere bazı haklar tanıdı. Ama bu, Cezayir'in tam bağımsız olması için savaşı Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu tatmin etmedi. De Gaulle, 16 Eylül 1959'da Birleşmiş Milletler'de yaptığı konuşmada Cezayir halkına kendi geleceğini belirleme hakkı tanınacağını açıkladı. Bu arada Afrika'daki diğer Fransız sömürgeleri de birer birer bağımsızlıklarını elde ediyorlardı. Dolayısıyla Fransa, Cezayir'i daha uzun süre elde tutamayacağını anladı. Dünya kamuoyunda da Fransa'ya karşı ve Cezayir halkının lehine bir hava oluşmuştu. Sonuçta Fransa, 14 Haziran 1960 tarihinde Cezayir bağımsızlık savaşının liderleriyle görüşme masasına oturmaya hazır olduğunu açıklama ihtiyacı duydu. Bu açıklamanın üzerinden 10 gün geçtikten sonra 25 Haziran 1960 tarihinde Fransa'nın Melun şehrinde görüşmeler başlatıldı. Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca Cezayir'de yeniden toplu direniş eylemleri gerçekleştirildi. Bunun üzerine Fransa yaklaşık bir yıl sonra 20 Mayıs 1961 tarihinde görüşmeleri tekrar başlattı. Yürütülen görüşmeler 18 Mart 1962'de Evianles-Bains Anlaşması'yla sonuca bağlandı ve Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (FLN) 19 Mart 1962'de ateşkes ilan etti. Söz konusu anlaşmaya göre yapılacak bir referandumda halkın onaylaması şartıyla Fransa, Cezayir'in bağımsızlığını tanıyacak ve Messu'lKebir'deki deniz üssü haricinde tüm askeri güçlerini üç yıl içinde geri çekecekti. 1 Temmuz 1962'de gerçekleştirilen referandumda halkın % 91'i bağımsızlık lehinde oy kullandı ve böylece Cezayir, resmen bağımsız bir devlet kimliği kazanmış oldu. Bağımsızlık aleyhine oy kullananlar ise Fransa'dan getirtilip bu ülkeye yerleştirilenlerle, onlarla iş birliği içindeki küçük bir azınlıktı.

Kaynak, Crosbie, □e Tacit Alliance

SON SALDIRI

SANTA CLARA ÇARPIŞMASI

Fidel de içlerinde 82'nin 12'si sağ kalmıştı
Fidel de içlerinde 12 kişiydiler 56'nın kasımında
Fidel de içlerinde 150 kişiydiler aralığında 56'nın
Fidel de içlerinde 500 kişiydiler şubatında 57'nin
Fidel de içlerinde 1000 oldular 5000 oldular
Fidel de içlerinde
Fidel de içlerinde bir milyon yüz milyon bütün insanlık oldular
yıktilar batista'yı 959'un ocağında
ve 50 binlik orduyu
ve şekerkamışı milyonlerini

yerlisini de yankisini de
ve tütün ve kahve milyonerlerinin yerlisini de yankisini de
ve kışmaları
ve önlerinde cesetler çürüten karakolları ve eroin toptancılarını
ve kumarhaneleri
ve birleşik amerika devletleri hava deniz ve kara kuvvetlerini ve
birleşik amerika devletleri dolarını
ve küba'nın havasında ağır çiçek kokularına karışık leş kokusu
dağıldı yani birleşik amerika devletleri korkusu!

Nazım Hikmet

“29 Aralık'ta çarpışma başladı. Başlangıçta üniversite hareket merkezi olarak kullanıldı. Daha sonra kent merkezine daha yakın olan karargahlar kurduk. Adamlarımız tank birliklerince desteklenen düşman askerlerine karşı savaşıyor ve onları püskürtüyordu. Bu çarpışmalarda içimizden birçoğu şehit düştü. Oracıkta kurulan mezarlar ve hastaneler ölü ve yaralılarla dolup taşıyordu.

El Capıro tepelerinde direnme bala sürüyordu. Çarpışma 30 Aralık'ta gün boyunca sürdü. Kentin çeşitli kesimleri birbiri ardına elimize geçiyordu. Artık kent merkeziyle, zırhlı trenin bulunduğu mevki arasında bağlantı kesilmişti. Trendekiter, Capiro Tepeieri'nin ortasında sıkıştıklarını anlayınca kaçmaya yeltendiler fakat çok değerli yükleriyle, daha önce tahrip ettiğimiz yan hatta gelince, lokomotif ve bazı vagonlar raydan çıktı. Bunun üzerine oldukça ilginç bir çatışma başladı. Molotof kokteyli atarak dışarı çıkmaya zorladığımız bu adamlar, tıpkı Kuzey Amerika'nın batısındaki sömürgecilerin Kızılderililere karşı yaptıkları gibi, mükemmel bir korunma aracı içinden, uzak mesafeden, son derece rahat bir biçimde, savunmasız insanlara karşı döğüşmesini biliyorlardı. Adamlarımız çev-

rededi vagonlardan ve çok yakın mesafeden, birbiri ardına, yanarı benzin şişeleri fırlatıyorlardı zırhlı trene. Trenin zırhlı olması, onu askerler için gerçek bir fırın haline dönüştürmüştü. Birkaç saat içinde hepsi teslim oldu. Yirmi iki zırhlı vagon, uçaksavar topları, makineli tüfekler ve inanılmaz oranda cephane elimize geçti. Elbette elimizdeki miktar çok az olduğu için bizim açımızdan inanılmazdı.

Elektrik istasyonunu ve kentin bütün kuzey batı kesimini almayı başarmıştık; Santa Clara'nın tamamına yakın bir kısmının devrimcilerin eline geçtiğini radyodan bildirdik. Las Villas Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanı olarak yaptığım bu açıklamada, Küba halkına acı bir haber de verdiğimi anımsıyorum: Yüzbaşı Roberto Rodriguez El Vatmerito ölmüştü. Özgürlük savaşında, hayatını binlerce kez tehlikeye atan bu genç ve ufak yapılı savaşçı, "İntihar Birliğinin" komutanlığını yapmıştı. Tamamen gönüllülerden oluşan İntihar Birliği, devrimci inancın bir örneğiydi. İçlerinden biri öldüğü zaman ki her çarpışmada olurdu bu yeni bir aday seçilir, seçilemeyenler acılarını, hatta bazen gözyaşlarını gizleyemezlerdi. Bu soylu ve sert savaşçıların, savaşta ve ölümdede ön saflarda bulunma onuruna erişemedikleri için, öfkeyle akıttıkları gözyaşlarıyla yiğitliklerini göstermeleri, tuhaf bir etki yaralıyordu insanda.

Bir süre sonra polis merkezi düştü ve burayı savunan tanklar elimize geçti. 31 numaralı garnizona Binbaşı Cubcla'ya hemen teslim oldu. Ardından silahlı birliklerimiz, hapishaneyi, adliyeyi, eyalet hükümet merkezini ve çarpışmaların sonuna kadar buldukları onuncu kattan üzerimize ateş eden keskin nişancıların mevzilendiği Grand Oteli aldı.

Geriye yalnızca Ada'nın ortasında bulunan diktatörlüğün en büyük kalesi Leoncio Vidal kalmıştı. 1 Ocak 1959'da kaleyi savunanlar arasında çözülme belirtilen başgösterdi. Aynı günün sabahı, garnizonun teslimi konusunda görüşmelerde bulunmak üzere, Yüzbaşı Nunez Jimenez'le, Yüzbaşı Rodriguez de la Vcga'yı görevlendirdik. Birbiriyle çelişen şaşırıcı haberler geliyordu: Batista kaçmış, silahlı kuvvetler komutanlığı yıkılmıştı. Görevlendirdiğimiz iki temsilci, telsizle Cantillo'yu arayarak teslim önerisini iletiler kendisine. Fakat Cantillo, bunu kabul etmesinin

olanaksız olduğunu söyledi; bildirdiğine göre, bu bir ultiatomdu ve kendisi, ordu başkomutanı olarak Fidel Castro'nun talimatlarına göre hareket edecekti. Hemen Fidel'i bularak durumu anlattık; Cantillo'nun haince tutumundan kuşkulanyorduk. Fidel de bizim gibi düşünüyordu. (Cantillo, o önemli anda, Batista hükümetinin bütün baş sorumlularının kaçmasını sağlamıştı.)

Sonrası herkes tarafından biliniyor; Cantillo'nun Castro tarafından tanınmayışı; Castro'nun Havana üzerine yürüme emri; ordu komutanlığına tsla de Pinos hapisanesinden çıkan Albay Barquin'in getirilişi; Camilo Cienfucgos'un Columbia askeri bölgesini alışı; La Cabana kalesinin Sekizinci Gerilla Kolu tarafından ele geçirilişi ve nihayet birkaç gün sonra, Fidel Castro'nun geçici hükümetin başkanı oluşu.

Artık bizler bir ulusun bireyleri olmakla kalmıyoruz. Şu anda, henüz bağımsızlığına ulaşamamış bütün Amerikan Halklarının umuduyuz biz. Ezenlerin de ezilenlerin de gözleri bizim üzerimizde. Amerika Kıtası'ndaki halk hareketlerinin gelişmesi, büyük ölçüde, bizim bundan sonraki tulumumuza, çetin sorunları çözebilme yeteneğimize bağlıdır. Attığımız her adım, hem büyük sömürücü güç, hem de Amerikalı kardeşlerimiz tarafından, dikkatle izlenmektedir.

Ayaklarımızı sağlam biçimde yere basarak çalışmaya başlıyor ve devrimin ilk eserlerini gerçekleştirmeye girişiyoruz.

Biliyoruz ki, 26 Temmuz Hareketi, Küba devrimi ve bütün ulusu, omuzlarında Amerikan halklarına örnek olma ve onları düş kırıklığına uğratmama gibi tarihsel bir sorumluluk taşımaktadır.

Bu boyun eğmez kıtadaki dostlarımız emin olsunlar; eylemlerimizin ekonomik sonuçlarını alıncaya kadar mücadele edeceğiz ve eğer çatışmalar sürerse, bu ülkeyi bağımsız bir cumhuriyet haline getirinceye, bu ulusu mutluluğa, demokrasiye ve Amerika Kıtası'ndaki öteki halklarla kardeşliğe ulaştırıncaya kadar, devrimci kanımızın son damlasına dek savaşaacağız.

Kaynak: Che Guevera Savaş Anıları

HALKIZ BİZ 2

İsyanlarımızla varız

Geçmiş olmayanın geleceği de olmaz. Tarihimizden öğrenip geleceğimizi inşa edeceğiz. Dostumuzu da düşmanlarımızı da tarihimiz bize gösteriyor.

Bu savaş ölüm kalım savaşıdır.

Bu savaş da biz defalarca yenildik ama her seferinde yeniden ayağa kalkıp savaşımızı sürdürdük. Çünkü haklı ve meşru olan bizleriz. Onlar ise haksızlıklarının üzerini yalanlarla kapatmaya çalışıyorlar.

Çünkü onlar **bir kez yenildiklerinde bir daha ayağa kalkamayacaklardır.**

**HALK
AYAKLANMALARI**